JAPANSCHE SCHETSEN.

7

Japansche Schetsen

DOOR

S. KALFF.

AMSTERDAM. — J. H. DE BUSSY. — 1895.

K m

INHOUD.

VOORWOORD.

De oorspronkelijke schetsen, welke hierbij het lezend publiek worden aangeboden, zijn bijeengegaard uit verschillende dagbladen, week- en maandschriften, alle van recente dagteekening.

Alle ook betreffen ze een land, waarover in de laatste jaren slechts zeer weinig in onze taal het licht heeft gezien, inzonderheid wat betreft het moderne Japan.

Dit land, waarop sedert den laatsten krijg met China zoo zeer de aandacht gevestigd is, verdient deze belangstelling ten volle, ookdewijl het in onze oude koloniale handelsgeschiedenis eene zoo voorname plaats inneemt en onze verhouding tot zijne regenten, in vergelijking met andere natiën, gedurende eeuwen eene zoo exceptioneele is geweest.

Al is die vroegere handelsgrootheia thans ten eenenmale verdwenen, nog *heeft Nederland belangen in het Land van de Rijzende Zon, en vele maritieme en mercantiele herinneringen knoopen er zich aan vast. Doch ook zonder dit verband, — de staatkundige en maatschappelijke omwenteling der laatste vijf-en-twintig jaren, de geestelijke wedergeboorte van eene zoo intelligente en in vele opzichten beminnenswaardige natie, de krachtsinspanning, ongehoord bij een aziatisch volk, om de westersche beschaving in te halen en daarmee gelijken tred te houden, moet ten onzent, zoo goed als elders, de belangstelling wekken van een ieder, die op de hoogte van den tijd wenscht te blijven.*

Mogen daartoe eenigszins bijdragen de volgende kijkjes in het hedendaagsche Japan, afkomstig van een schrijver, die nog maar kort geleden het land bereisde en daarvan de beste heugenissen met zich nam.

Eene „Garden-party" in Tokio.

Invitation pour Mons. . . . . .
pour le „Imperial Garden-Party" du 10 Novembre à 2.30 P. M. au Palais AKASAKA, à l'occasion de la floraison des chrysanthèmes.

Les invités sont priés de montrer leur invitation à l'entrée et le costume de rigueur est en redingote et chapeau à haute forme.

Zoo luidde, in de fransche taal overgezet, de uitnoodiging, die mij van wege de Keizerlijke paleis-administratie werd toegezonden.

Zonder die overzetting, welke op een afzonderlijk papier in hetzelfde couvert was bijgevoegd, zou ik weinig begrepen hebben van die kabalistische karakters, in loodrechte rijen onder elkaar geplaatst. Symmetrisch stonden ze daar op een blank en smetteloos carton, vierkant, groot en stevig. Een vergulde bloemrand slingerde zich om de invitatie heen, aan de bovenzijde gekroond met een gouden rozet. Het was die van het Keizerlijk wapen, de chrysanthemum, welke in de Japansche heraldiek de plaats inneemt van de lelie in de Fransche.

Door de heuschheid van den Nederlandschen gezant, graaf VAN BYLANDT, was mij deze uitnoodiging geworden,

en 't geen mij inzonderheid aantrok was de wetenschap, dat de keizer er komen zou.

De Mikado!

Was dat niet de geheimzinnige figuur die, in de ontoegankelijke binnenkameren van een drievoudig ommuurd paleis, in Kioto, de oude hoofdstad des lands, placht te worden aangebeden gelijk een god in zijn tempel? De afstammeling der Zongodin zelve en drager der hoogste geestelijke waardigheid, de Japansche paus? Een mystiek waas, een sluier als van een tempelvoorhang verborg zijn geheiligden persoon voor de oogen der ongewijde schare. Nimmer mocht hij dien aardbodem aanraken, die gewone stervelingen droeg, mocht niet met hen dezelfde lucht inademen, mocht niets, wat hem eenmaal gediend had, voor de tweede maal gebruiken. Hij was de Fontein der Eer, de bron van alle genade, alle gunst. Het bloed van hemellingen vulde zijne aderen; zijn machtwoord verklaarde stervelingen na hun dood heilig. Te verheven om zich met aardsche zaken te bemoeien hadden zijne voorvaderen, in de afzondering van hun geheimzinnig paleis, hun leven zien voorbijglijden als een effen vliet, onbewogen door de stormen in de groote maatschappij daarbuiten, troonend op hun tempelstoel als een Buddha op zijn lotuskussen.

En thans was de afgod van zijn voetstuk gedaald en zou eene. . . . *garden-party* bijwonen!

Maar ik wist het, *die* Mikado behoorde tot het verleden.

De *roi fainéant* was weder *roi chevelu* geworden. Hij had zijne getrouwen om zich heen geroepen, de *daimiyos* welke voorstanders der legitimiteit waren gebleven, had de ketenen verbroken eener etikette, gestrenger dan die van den Grooten Mogol op zijn Pauwentroon, had het roer van Staat ontweldigd aan een vermetelen *major domus* en de aloude rechten van zijn huis hernomen.

De mummie was weder levend geworden. De man van Jeddo, die zelf de oester hield en zijn souverein de ledige schelp gaf, de SHOGUN, was ten val gebracht — de

chrysanthemum prijkte weder *urbi et orbi* in het Land van de Rijzende Zon.

't Was 2 ure in den namiddag, toen ik mij op weg begaf naar het Akasaka-paleis.

Mijn vehikel was het nationale, de *jinriksha*, een dier kleine tweewielige passagierswagentjes, door een Japanschen looper getrokken, welke men eerder voor een pop dan voor een volwassen mensch bestemd zou wanen en gelijk ze bij duizenden door de straten van het ontzachlijk Tokio dwalen. 't Was een half uur te vroeg, maar de weg was lang. De lucht dreigde met regen. Een grijs uitspansel welfde zich over het complex van dorpen, waarin men wel eens een beeld voor het voormalige Jeddo heeft gezocht, over de duizenden van houten huizen, de steenen bruggen, de zwarte vestingmuren, van cyclopische rotsbrokken opgebouwd, de met grillige bevalligheid aangelegde dwergtuintjes, de slingerende grachten vol uitgebloeide lotusbloemen, de fantastische tempels met hunne zware massieve daken, overschaduwd door statige cryptomerias.

Langs den weg hadden zich drommen volks geschaard om de keizerlijke rijtuigen te zien voorbijgaan en van afstand tot afstand stonden correct gekleede politieagenten, in houding en voorkomen den gewezen militair verradend.

Een half uur lang hotst en huppelt mijn *jinriksha* over den ongelijken weg, langs kleine volgepropte winkeltjes, over gebombeerde steenen bruggen, door nauwe straatjes, een paar maal dwars over de rails van den tram, dan weer rakelings langs de houten schuttingen, welke naijverig den tuin van eene aanzienlijke woning afsluiten, of voorbij eene kazerne waarvoor een roodrok schildert.

Eindelijk komen wij buiten den doolhof van onaanzienlijke straten. Het stadsgezicht verbreedt zich, groene bastions doemen op, omlijst door een kader van rustig en spiegelend water, de weg wordt bijkans een lang plein — wij zijn er.

Een lange en lage grijze muur strekt zich voor mij uit.

met een poort in 't midden, welke een groot schietgat gelijkt. Over het krakend grint daarvóór rollen reeds de rijtuigen van ministers en generaals, van prinsen en ambassadeurs, en houden stil voor de wijd geopende deur. Door een voorhof, waarin dwergceders op kunstmatige terpen staan, komen wij aan een gebouw dat toegang geeft tot het daarachter liggend park. Hier staan gegalonneerde portiers, uitgedost als de *suisse* eener katholieke hoofdkerk en hunne statuur doet de kleinheid van het ras vergeten. Die poortwachters bepalen een eersten indruk: blijkbaar heeft men daarvoor de reuzen genomen uit eene dwergenteelt.

Het gebouw zelf is laag, onaanzienlijk, van eene bouworde zonder naam en zonder pretenties. Deze architectuur vloekt met de voorstelling van een paleis. Nochtans heerscht hier iets van die voorname en afgemeten bedrijvigheid, van dat plechtstatig vertoon 't welk eene vorstelijke residentie zoo vaak kenmerkt. Er hangen etikette en decorum in deze atmosfeer, men ademt in zware hoflucht. Keizerlijke intendanten wachten de binnentredenden aan het einde van een corridor. Ginds, aan een tafel met het conventioneele groene laken, spannen zij de vierschaar en vergelijken de invitatiekaarten met de lijst der genoodigden, een lange lijst ditmaal. De uniformen dier Kamerheeren staan stijf van 't goud; te zamen vormen zij een schitterende kostuumgroep, die scherp afsteekt bij de stemmige tinten onzer gekleede jassen. Koets na koets komt aanrollen en het ruischen van zijden japonnen vloeit samen met het kletteren van sporen en sabelscheeden.

Hoffelijk wijzen ons livreibedienden den weg, zoodra wij de groene tafel voorbij zijn. Hierheen! dien corridor langs en dwars de zaal door, waar openstaande schuifdeuren terstond toegang geven tot het park.

Inderdaad sober gemeubeld, die vorstelijke tuinkamer, en niettemin gedistingueerd. Een vloer van gewreven eikenhout, waarover een kleurig tapijt. Muren bekleed met behangselpapier, maar van een vreemd, een zonderling

gekozen, een on-Europeesch patroon. Zwakke regenboogskleuren volgen elkander over dien muur op en smelten in bundels onnaspeurlijk samen. Het is alsof men daarbuiten in de veranda groote prisma's heeft gehangen, door welke het licht breekt, in iriseerende tinten op dien wand terugkaatsend. En over die veelkleurige vlakken dwarrelt een vlucht, neen een geheel heir van gulden feniksen, de vleugels uitgespreid, de lange staartveeren achter zich zwierend. De schoorsteenmantel is zwart verlakt met gouden bloemen; daarop staan een paar vazen van ingelegd brons, welke eene vierkante vergulde pendule flankeeren.

Verder niets, volstrekt niets.

Geen schilderijen noch kroonluchters, geen sofa's, fauteuils of tafels, geen hoofsche versiering noch staatsiegordijnen, geen enkele zelfs der reusachtige porseleinen Satsoemavazen om gindschen hoek te vullen. Het is eene ledige ruimte, gevat tusschen drie coulissen uit eene *féerie*.

Met een paar trappen slechts dalen wij af in het park.

Hier zijn wij te midden eener *japonerie*. Een geheimvolle stilte heerscht in dezen hof, de stilte van een kloostertuin tusschen hooge muren, van een tempelwoud. Wij aanschouwen hier van nabij die groteske Japansche horticultuur, welke de triomf van het kleine is. Overal benepen verhoudingen, verkorte afmetingen. Een lustoord voor pygmeeën, zou men zeggen, eene tentoonstelling van Japansche koddigheden, al die miniatuurbruggetjes, geworpen over smalle kanaaltjes; die heuveltjes beplant met dwergheesters en in hunne ontwikkeling gestuite cederboompjes; die vijvertjes, ingeklemd tusschen bemoste steenblokken, met bestudeerde onregelmatigheid langs hunne randen gereid; die watervalletjes, welke tusschen de rotspartijen van dit gnomenland te voorschijn dringen; hier en daar ook een enkele *tori* of steenen lantaarn in den vorm eener duiventil. Het is alles beneden de natuurlijke verhouding, gekunsteld en popperig, maar tevens in hooge mate oorspronkelijk. Het kenschetst een volk dat zijne

tuinierskunst van niemand afzag, maar zelf wist te scheppen.

Zoo de terreinvoorwerpen langs onzen weg al klein zijn, het park zelf is groot.

Het zijn dalen, waardoor vleiend de beekjes murmelen en hoogten, waarop forschere boschpartijen zich afteekenen. Parkwachters met verlakte chacot, in donkere uniformjassen met wit passement, staan langs de breede grintwegen en wijzen den dwalende den weg. Wel heeft de November-adem het gras der perken bereids ontkleurd, maar tevens rosse schijnsels geworpen over het loof der boomen. Het is niet langer een groene bladerenchaos: de tinten verdringen er zich. Rossig bruin stijgt tot rood en tot matgoud, zilvergrijs huwt zich aan somber sepia, groen sterft weg in bleekgeel.

In bonten optocht schrijden wij voort door dien keizerlijken hof, het is als gaan wij op ter maskerade. De weg is lang en klimt; met trappen gaat het tegen een lagen heuvel op en wanneer ik van de hoogte achter mij zie, schouw ik neer op een veelkleurige slang, van welke generaalsuniformen en staatsiejaponnen de schubben vormen.

Nog een paar treden en wij zijn aan den *terminus*, het rondpoint.

Welk eene hoofsche schare is hier saamgevloeid, welk eene eeredienst van het *droit divin!*

Kerk en Staat vertoonen zich heden in gala; onder de zwarte rokken van zendelingen, de soutanen van Jezuitenvaders, mengt zich de praal van MAVORS' zonen. En lachende Japansche edelvrouwen zitten op de tuinstoelen en doen de zware zijde knetteren van slepende gewaden. Een aanzienlijk contingent aan dit publiek leveren de inlandsche hoofdambtenaren en verdere burgelijke dignitarissen, wier betrekking hun recht gaf hier te verschijnen, doch zij zijn de *black sheep* onder de kudde. De zwarte pantalons aan hunne korte beenen, de cilinderhoed op hunne scheefhoofdige schedels kleeden hen in 't geheel niet, noch de Europeesche frak. Zij hebben er

geen ruggen voor. Hun aantal wordt echter nagenoeg opgewogen door dat der Japansche hoofdofficieren van land- en zeemacht. Men stoot zich hier aan de generaals, men struikelt over de admiralen. Overdadig gegalonneerd, met linten en kruisen behangen, schijnt het evenwel als meden ze de nabijheid der Europeesche officieren, gelijk men eene tegenstelling mijdt. De uniform moge aan hunne kleine gestalte eenig voorkomen geven, hunne geelbleeke gezichten, tusschen een vergulden kraag en een gegalonneerde képi gevat, minder alledaagsch doen schijnen, ook met dien opschik blijven zij slechts de eersten onder huns gelijken. Zij redden de soort niet.

Doch waar zijn de oude en bizarre hofkostumen gebleven voor de sultanes en odalisken van dit Japansch serail?

Ik zie rondom mij en aanschouw slechts Europeesche gala-toiletten. Geen enkele schilderachtige *kimono* meer plooit zich, strak en wijduitstaand, om de lenden van al deze nieuwbakken markiezinnen en baronessen; geen enkel kunstig nationaal kapsel, met wrongen en naalden, met kuiven en als waaiers uitgespreide *tours* doet meer het weelderig hoofdhaar gelijken op een product van het inlandsch lakwerk. Ze zijn voor altijd afgeschaft, verboden bij keizerlijk dekreet, die prachtige antieke stoffen en bizarre gewaden, wier makelij de eeuwen door dezelfde was gebleven en slechts aan de eerste vrouwen des lands en prinsessen van den bloede veroorloofd werd. Wonderen waren het, oostersche wonderen van gewaterde zijde, van brokaden waarover bij de minste beweging laaie metaalglansen heen en weder schoten; waar uit iedere plooi een geborduurd monstertje, uit iedere kreuk der lange pagode-mouwen een vreemdsoortige bloem kwam gluren: droomgezichten geschilderd op een feeëngewaad.

Het gloeiend purper van wijd uitstaande vrouwenpantalons, die met een breeden *pouffe* plachten neer te zijgen over de roode muilen; het lange pleeggewaad, met een enkele plooi afhangend als een priesterlijke *stola*, van

een stof gelijk het weefgetouw ze niet meer voortbrengt; zijde en satijn voor welke de kleuren, de weerkaatsingen waren geborgd van eene weeke papegaaienborst, — ze behooren tot een voorbijgegaan geslacht, tot de herinneringen.

In het museum van Tokio had ik nog enkele van die stoffen gezien en ze vervulden mij met dezelfde weemoedige bewondering, waarmede ik eenmaal te Weenen, in de vitrines der Maria Theresia-Tentoonstelling, de pronkgewaden had aanschouwd van Oostenrijksche magnaten.

De adem van een nivelleerenden tijdgeest is over deze gansche legendair geworden hofhouding heengegaan als over eene verouderde maskerade en ik zie hier, in het hart van *Dai Nippon**) slechts opzichtige westersche uniformen, slechts moderne damestoiletten.

Alles *à l'instar de Paris* — bah!

Doch al sieren die geleende veeren hen weinig, al golft met onschoonen *Faltenwurf* die Europeesche japon om kleine figuurtjes, kort op de beenen, er is toch menig pikant kopje onder die aanzienlijke Japansche vrouwenschaar. Op hunne gezichten, kinderlijk gerond, rust iets weeks, iets door en door vrouwelijks, iets als „le duvet de la poésie." Kleine doorschijnende oortjes gluren van onder het zware hoofdhaar; het mondje, kersrood, is immer geplooid tot gullen lach; uit die nauwgespleten oogen straalt de jokkernij, en zie hoe keurig gevormd die handjes zijn, kinderhandjes aan een volwassen lichaam.

Is het toeval of opzet — maar ook deze Japansche edelvrouwen houden zich in kleurige groepen bijeen, op zekeren afstand van hunne Europeesche zusteren. Meer dan een Juno is er onder die Britsche ambassadeurs- en rijke koopmansvrouwen: hier ware de nevenstelling eene tegenstelling en halve beleediging. Ofschoon het weder te koud is om te pralen met den rijkdom van albasten vrouwenarmen, toch dwingt het aanschouwen van dien

---

*) Groot Japan. (Zoo noemen de Japanners zelve hun land).

hals, omsnoerd van parelen, van die hooge symmetrische gestalte om in te stemmen met den lof van den bijbelschen zanger:

»Uw hals is als een elpenbeenen toren, de omdraaiïngen uwer heupen zijn als kostelijke ketens, uw hoofd op u is als Karmel.« *)

Inderdaad, uw vrouwelijk instinkt heeft u gewaarschuwd, dochteren van het land der mikado's, kleine vriendelijke prinsesjes en koddige burggravinnetjes, gij die u op keizerlijk bevel verkleed hebt in Europeesch kostuum, met verre te blijven van die vorstelijke westersche vrouwengestalten. Hadt ge nog slechts uwe schilderachtige, uwe smaakvolle nationale dracht behouden!

Ach, dat Jupiter u de vervlogene dagen teruggave!

Wellicht echter hebt gij zelve de opmerking reeds gemaakt — »indien *zij* daar onzen »kimono« moesten dragen, *wij* zouden ook eens kunnen glimlachen.«

Rond om het vereenigingspunt en in een wijden cirkel staan de chrysanthemum-paviljoens.

Daarvoor heet men gekomen te zijn, maar hoe vluchtig is de blik Flora's kinderen gegund! Toch zijn ze schoon, die kolossale goudsbloemen, en fier, op hooge rechte stengels, met honderde smalle en fijne blaadjes, uitstralend als zonnen van een enkel vurig hart. Bij geheele terrassen zijn zij tentoongesteld, in piramiden en in rijen, een glorie van Japansche hovenierskunst; terwijl groote etiketten, met chineesche karakters beschreven, bij iedere soort den naam aangeven.

Er zijn er sneeuwig wit en fonkelend amaranth, er zijn gele bij, paarsche en dahlia-kleurige. Hunne stengels boren door een kleed van fijn mos, waarmede de teelaarde overtogen is. De paviljoens zelve gelijken kleine *serres*, aan de voorzijde open; een verlakt hekwerk sluit de bloembedden in een regelmatig raam en door breede

*) Hooglied.

draperiëen, aan den voorkant opgenomen en van de keizerlijke kleur: lila, vallen getemperde violette glansen op de zachte kinderen der natuur.

A l'occasion de la floraison des chrysanthèmes — stond op ieders invitatiekaart, doch in werkelijkheid komt men hier voor de menschheid, niet voor de bloemen. De chrysanthemums zijn een voorwendsel.

Zie hoe zij hun den rug toekeeren, die Fransche zeeofficieren, état-major van de *Villars* en de *Triomphante* op Yokohama's reê. Ze zijn in groot tenue met statiedegen en vergulde vangsnoeren, en werpen nu en dan een hunkerenden blik naar het buffet, dat in een versierd paviljoen aan lange tafels is aangerecht.

Hunne wapenbroeders, de britsche commodores en adelijke vlaggejonkers, zijn stemmiger in de uitmonstering; minder verguldsel, minder tressen en fouragères. Ze zijn van het Chineesche zee-eskader en hunne rosachtige baarden, hunne lange kinnen en door *sport* ontwikkelde lichamen zouden hunne nationaliteit uitwijzen, al liet men hen met de Fransche marine-officieren ook van uniform wisselen.

Die donkere gedaante daar, in lange zwarte soutane, is een Fransche missionaris, zwaargebaard, waarschijnlijk wel tot de Societeit van Jezus behoorende. En alsof 't zoo treffen moest, de persoon die hem onwillekeurig op den voet treedt is een britsche zendeling. Die bovenmatig lange jas, die hooge boorden en bef-achtige das, de puriteinsche *Anstrich*, neen, men kan zich haast niet vergissen.

De Russen ontbreken evenmin op 't appèl. Talrijk zijn ook de vreemde toeristen met hunne dames, die bij hunne ministers geïntrigeerd hebben om eene invitatie machtig te worden; onder hen een enkele Amerikaansche geldkoning. Voorts de notabele kooplieden van Yokohama bij dozijnen, de legatie-secretarissen bij tientallen.

Al die gedempte en samensmeltende geluiden op deze plek, het kletteren van ruitersporen, het kraken van satijnen schoentjes, het slepen van sabelscheeden over het grint,

het ruischen der zijden japonnen, het schuiven met ijzeren tuinstoelen, het gegons van vroolijke menschenstemmen, ze worden minder hoorbaar gemaakt door de muziek.

De keizerlijke muzikanten, in blauwe monteeringen met roode pantalons, zijn achter een schutting opgesteld. Zij spelen op de westersche vois, aria's uit bekende opera's, en meer dan een schoone neuriet ze de instrumenten na. Men kan 't hun aanzien, de voeten jeuken hun. Welk een fraai geschoren grasperk ook te midden van dit levendig rondpoint: een grasperk om op te dansen.

De menigte woelt staag dooreen en uit de verte gezien is 't, als zag men het bewegelijk mozaik in 't veld eener groote kaleidoscoop. Sommige dames hebben zich, als attentie tegenover het Japansche element of uit *égards* voor deze omgeving, een chrysanthemum op de borst gestoken. Telkens eene herkenning, een groet, een handdruk tusschen bekenden, tusschen residenten van de hoofdstad en die van het op één uur sporens gelegen Yokohama. Telkens ook een vluchtige voorstelling, een vleiend woord, een hoffelijk lachje. Hier een militair saluut, daar een opgelichte cylinderhoed, ginds een vrouwelijke *révérence*.

Hoe koddig, voor westersche oogen, begroeten die Japanners elkaar! Tot tweemalen toe zinkt hun het bovenlijf winkelhaaks op de heupen en in die houding blijven ze een oogenblik, niet ongelijk een paar stoeiende geiten, den kop gebogen tot den aanval. En er ligt zelfbedwang in dien groet. Men moet zich, in Europeesche kleederdracht zijnde, inhouden, opdat niet tevens volgens nationaal gebruik de armen over de knieën naar omlaag zouden glijden, tot op den voetwortel toe.

Neem u in acht, kleine markiezin, opdat ge al groetende niet in de Japansche buiging *vieux style* vervalt. Uw japon is eene Parijsche robe duchesse, ge zijt thans geïmproviseerde westerlinge, medegesleept in dien stroom van snelle en onvoorbereide hervormingen, die het gemoderniseerde Japan gemaakt heeft tot „*une traduction mal faite.*"

Doch waarom verstomt op eens de muziek, en dat midden in het quatuor uit de *Rigoletto*?

Ook het geruisch der polyglottische menigte is eensklaps als weggestorven. Aller oogen wenden zich naar eenzelfden kant, en als onbewust toegevende aan een gelijk besef van etikette scharen zich de bonte groepen *en haie.*

De Mikado komt!

Reeds heeft de muziek eene eigenaardige slepende melodie aangeheven, een *decrescendo* gelijk men het bij eene godsdienstige plechtigheid zou verwacht hebben. Een ademlooze, een bijna drukkende stilte heerscht in de zoo-even nog zoo drukke schare.

Thans hoort men een geschuifel van voetstappen, een geritsel van japonnen. Het komt den weg af — een ieder ontbloot zich het hoofd.

Tusschen twee drommen van buigende menschen komt met langzame, als berekende schreden een man het breede grintpad af.

Maar waarlijk, kon deze de evenknie zijn der geestelijke Keizers van Japan, wier portretten ik in museums en tempels gezien had, in het antieke, wijd uitstaande gewaad, het kleine verlakte hoedje op het gezalfde hoofd, gezeten op hun priestertroon?

Dit de Mikado, de Paus van *Dai Nippon*?

Het was een Fransche generaal, dien ik zag.

Een generaal nog wel in klein tenue. Een donkerblauwe attila met zwarte tressen, zonder ander goud dan dat van een groote ster op de borst, omsloot zijne iewat gezette gestalte, voor een Japanner geenszins klein. Langs den eveneens donkerblauwen pantalon daalde een breede roode bies af. Een met goudgalon bestikte képi wierp een matte schaduw over een geelbleek gelaat, met zwarten snor- en kinbaard, terwijl mede langs de kaken een smalle en donkere strook zich teekende. In de eene hand hield hij zijn sabel, de andere was vrij als om te groeten, 't geen hij echter deed met herhaalde hoofdbuigingen, tevens

recht voor zich uitziende. Hij scheen wat hij was, een goede veertiger.

Niet naast maar achter hem, op een kleinen afstand, ging de Keizerin.

Gelijk de meeste Japansche vrouwen was ook deze oostersche gebiedster van kleine statuur. Een tamelijk schraal en nietig figuurtje, aan welks tengere vormen het Europeesche kostuum misstond. Haar gelaat, voor zoover dat in het eene oogenblik des voorbijgaans en door een witte voile heen was waar te nemen, kwam mij aristokratisch, maar niet bijzonder bevallig voor. Het scheen gepoederd, de lippen geverfd, de mond een weinig ingevallen, de kin iets vooruitspringend. Hare oogen waren, aan de eigenaardigheden van het ras getrouw, als half geopend.

Met dezelfde langzame schreden als haar gemaal, even alsof zij eene kerkelijke processie volgde, schreed zij voort in haar prachtig gewaad van reseda-groene zijde, met wit *devant* en kraag, waarin groote boeketten van bleeke en zilverachtige bloemen waren gewerkt, Misschien was het de chrysanthemum, misschien ook de *kiri*-bloem (*Pauwlonia imperialis*) die het bijzonder familiewapen des Keizers is. Ook zij neigde licht met het hoofd, terwijl de oogen onbestemd voor zich uit staarden.

Zij scheen al die menschen niet te zien; haar impassibel gelaat, haar tenger figuurtje waren in een oogwenk ons voorbij.

Lag er enkel iets straks, lag er niet tevens iets droevigs in dien afgetrokken blik?

Keizerin en echtgenoote, maar geen moeder! Aan haar de devotie van geheel een schrander en nijver volk, haar de dynastieke trouw van machtige *daimiyos*, het gezag over een bloeiende eilandengroep, de glans van een Keizerlijk hof en het bezit van kostelijke juweelen en gewaden en schatten — maar niet van den schat eener moeder.

Arme kinderlooze! Keer weder in uwe vergulde staatsiekoets en wanneer ge op uwen terugweg de schamele vrouw uit het volk haren *bambino* zult zien koesteren, zoo

ga in uwe hoofsche binnenkameren en beschrei er uwe weelde, die nimmer dc moederweelde zal zijn. [1])

Achter de Keizerin volgen ettelijke hofdames in de fraaiste en kostbaarste Europeesche toiletten. Het is haast alsof er een lichtende wolk voorbij trekt, zoo schemert het weeke satijn, zoo bralt het gloedvol fluweel, zoo glinstert het kunstig brokaat en het edelgesteente daarop gehecht. Met ruischend *frou frou* en zacht geknetter trekken ze ons voorbij, die gewrochten van het kunstvaardig weefgetouw des geduldigen *artiste-ouvrier*, gloeiend in gouden glansen, terugkaatsend als een metalen schild, of met snel wisselende schakeering spelend als in de schijnsels der avondzon.

Wat meer zegt, er zijn hier schoonheden, andere dan die van het toilet. Zonder blozen zou meer dan eene onder haar zich mogen voegen naast eene spaansche senora. Zonder blozen — reeds hierom dewijl ze, ook die het niet noodig zouden hebben, het *rouge* op lippen en wangen niet spaarden. Altemaal behooren zij onder Vondels:

Joffers, op wier kaken blozen,
Niet naturelijcke rozen.

De stoet beweegt zich naar het rondpoint en treedt, langs de chrysanthemum-tentoonstelling, waar men zich een oogenblik ophoudt, naar het paviljoen voor den Keizer bestemd.

Daar staat aan het hoofdeind een afzonderlijke disch voor het hooge paar gereed. De pilaren zijn hier afwisselend met mos en met chrysanthemums omwonden, er zijn vlaggen en groen, ook bloemslingers die langs de wanden zwieren. Vóór dien disch, met bloemstukken en *pièces de milieu* getooid, houden beiden stand, de Keizerin thans naast den Keizer, maar wederom op eenigen afstand. Japansche grootwaardigheidsbekleeders en achter deze een stoet van hoflakeien in schitterende livrei omstuwen de

[1]) De kroonprins van Japan is de zoon van eene der keizerlijke bijwijven.

plek, doch er is geen bepaalde afscheiding, hek noch estrade. De menigte houdt zich van zelve op een afstand.

De keizer heeft een ceremoniemeester, de keizerin eene hofdame naast zich en deze stellen degenen onder de gasten voor, welke daarvoor in de termen vallen en door tusschenkomst hunner gezanten deze audientie verzochten.

Achtereenvolgens worden zij ingeleid, plaatsen zich voor den keizer en maken eene diepe buiging, de dames zoowel als de heeren, welke met een hoofdknik beantwoord wordt. Korte vragen worden gericht en vormelijk daarop bescheid gedaan; het is als kent men van weerszijden de les van buiten. De keizer staat bijna in 't volle licht, men kan hem goed zien; het kleine figuurtje der keizerin iets dieper het paviljoen in. Zij echter reikt de hand, eene kleine gehandschoende hand, aan de haar voorgestelde dames en soms ziet men de reseda-groene japon de groetende beweging van 't hoofd volgen.

Na de europeanen komt de chineesche ambassade.

Het zijn de eenige oostersche kostumen onder de menigte, kostelijke gewaden van zware gebloemde stoffen en zonderling van snit. Deze afgezanten uit de Bloem van het Midden, gelijk de Japanners zelve tot den grooten Mongoolsehen stam behoorende, verraden die stamverwantschap in hunne gelaatstrekken, slechts iets breeder en minder scherp geprononceerd dan bij gene. Ook zijn hunne lichamen grooter en forscher. Uit hunne buiging, hunne houding spreekt oostersche devotie. *Ave Caesar Imperator!*

Eindelijk komen nog eenige inlandsche dignitarissen en wanneer ook deze zijn afgetrokken keert de keizer zich om en neemt met zijne gemalin plaats aan de tafel.

In een oogenblik is hij onzichtbaar geworden. Beiden verdwijnen letterlijk achter die kolossale bloemenpiramiden, welke als met opzet tusschen hen en den drom der gasten zijn gesteld.

De keizer heeft plaats genomen! — dit is het sein voor het *lunch* aan de overige buffetten.

Het is een aanval, een *rush.*

Ieder dringt naar voren, de heeren eerst voor hunne dames, welke aan tuintafeltjes op het gras zitten, daarna voor zichzelve. In een oogwenk is het gansche lange paviljoen met zijne reien van gedekte tafels bezet, geen tipje van het wit damast is meer te zien, het geeft meer den indruk van eene indische *rampas*-partij dan van eene *garden-party.*

In trouwe, het behoefde niet, al dat dringen en duwen. Er is genoeg voor allen op die zwoegende tafels en honderd rappe handen zijn uitgestoken tot bedienen. Een zwerm van hoflakeien heeft zich voor het rood en wit gestreepte doek geplaatst, waarmede de binnenwand der open tent gedrapeerd is. Zij dragen keurige donkerblauwe uniformjassen met lange panden en matgouden knoopen, kragen en opslagen met breede vergulde randen, voorts witzijden dassen en handschoenen, roodfluweelen vesten, daaronder een korte broek en lange sneeuwwitte kousen. Waarlijk, ik had vorstenknechten wel eens schameler uitgedost gezien.

En de keizer van Japan onthaalt zijne gasten onbekrompen.

Welk een gezicht op Luilekkerland, die lange volbeladen tafels! Welk een keur van spijzen en hoe uitlokkend gerangschikt! Tusschen de zilveren tafelornamenten, de bloemstukken, de kristalwerken opent zich het visioen van een gastronoom. Er is van alles: kolossale rozeroode zalmen, met roomige mayonnaise bedropen; gelardeerd wildbraad, verlokkend gebruind; galantines, gekruide en getruffeerde vleeschen; er zijn gevulde ganzen en malsche wilde eenden; kapitale wildpasteien, waarover faizanten in vollen vederdos de vleugels uitgespreid houden; dan blokken geperst vleesch, neergevleid tusschen frissche groene lovers en kostelijk opgemaakte terrines met huzarenslâ; men ziet doorschijnende vladen en geleien naast kunstige hoog opgebouwde taarten. Die oranjeappelen zijn van de

kust van Atami, de *Riviera* van Japan; die goudgele bananen komen uit Satsoema, in het warmere zuiden des rijks; die calvynappelen, in hetzelfde groene mosbed rustende, waarschijnlijk uit de keizerlijke tuinen.

Daarbij, de champagne stroomt als water. De rappe hofbedienden in hunne gala-jassen en met hun stereotypen glimlach hebben de handen vol met voorsnijden, met het aanreiken der borden van fraai Japansch porselein, met het opentrekken van flesschen, het te voorschijn brengen van dozijnen kristallen glazen; het vullen van honderd uitgestoken handen.

Elk wat wils. Is de champagne te zoet, te vluchtig, hier staat zware en pittige bourgogne, die op de tonge bijt. Of ook de blonde wijn van Rijn en Neckar, de Capri en Chianti uit Ausoonjes dreven — het spat en schuimt allerwege in de kristallen roemers.

Spijs en drank verdwijnen snel in de kelen der grage gasten. Er heerscht eene weinig ceremonieele drukte — de keizer is ver af en bovendien onzichtbaar achter zijne verschansing van bloemen. Het rinkelen der glazen, het rammelen van lepels en vorken, het knallen der champagne kurken, het kletteren van zilver op porselein, het lachen der vrouwen, het gegons van stemmen uit geheel deze lustige, pooierende en schransende menigte versmelt tot een *unisono*, tot één diepen mengeltoon welke boven het bonte schouwspel de lucht vervult.

Glimlachend zien de keizerlijke bedienden, wanneer de eerste storm bedaard, de eerste honger voorbij is, op dit deftige publiek neer, maar het is een glimlach die iets van een *sneer* heeft. Zooveel epauletten en ridderorden, zooveel deftigheid en voornaamheid, en dan zoo bezorgd om te laat te komen, zoo tuk op een fijn gerecht dat niets kost!

Het was een glimlach gelijk ik dien wel op Java op het aangezicht van rijke Chineesche gastheeren had gelezen, waar ze hunne Europeesche gasten aanmoedigen toe te tasten, maar om van hen naderhand schouderophalend te

zeggen: *Banjak goela, banjak semoet!* (*Veel suiker, veel mieren!*)

Tegen een stijl van het buffet geleund zie ik om mij heen en ontwaar dan menige aardige groep, menige onbewust-luimige figuur.

Ginds in dien hoek staat een dikke *daimiyo*, die zich hier met zijn buit heeft teruggetrokken en smult, — maar als een schooljongen die zijn eerste sigaar rookt, — van al die vreemde westersche délicatessen. Wat hij grijpen en vangen kon ligt op dat teljoor opgetast, *hachée* en confituren, vischcroquet en citroenvlâ — weet hij wat het is! Daarbij, hij eet niet, hij slobbert.

Aan een tafeltje in zijne nabijheid zit een viertal Japansche vrouwtjes, echtgenooten of bloedverwanten van hoofdofficieren, die hen af en toe met nieuwe schotels komen verzorgen. Die kleine ronde vingertjes hanteeren gewis met vaardigheid de nationale eetstokjes, maar moeilijker de Europeesche lepel en vork, en 't gevolg is dat zij al peuzelende telkens iets van het vette der aarde in haren schoot laten vallen. Aanhoudend ontglipt hun iets, of zijgt door de tanden der vork, of komt waar 't niet wezen moet. Een hachelijke afstand is hier tusschen den beker en de lippen.

Pardon, mevrouw, maar zóó eet men ook geen *blanc-manger*, met twee vorken als of men eieren moest klutsen. Voorzichtig, mejuffrouw, met die Worcestershire saus, waarin ge uwe garnalenpasteitjes laat zwemmen alsof 't Japansche soja was. En die rumgelei behoeft waarlijk niet gesneden, gelijk jujubes. Van die macaroni, langdradig als een Engelsche verkiezingsroman, is reeds bij de eerste bete het eind niet te voorzien, tenzij ge vooraf op het bord zelf al die gordiaansche knoopen doorhakt.

Zoo denk ik — en weet evenwel niet wat meer bekoort, de muziek der instrumenten welke gestadig voortbruischt, of de muziek der taal, gelijk ze uit die snappende en schertsende vrouwenmonden voortkomt.

De reien in het paviljoen vangen aan zich te dunnen,

het buffet is geplunderd. Maar de tafeltjes daar buiten zijn dichtbezet en vormen evenzoovele brandpunten van tafelkout. De wijn maakt de tongen los; thans is het de tijd om aangename kennismakingen voort te zetten, om toiletten te beoordeelen, praatjes van den dag te uiten, te zien en gezien te worden.

Plotseling echter verwisselen de koperinstrumenten van melodie; plotseling weder hetzelfde slepende koraal van daareven. De keizer zal het feest verlaten langs denzelfden weg dien hij gekomen is, in dezelfde volgorde, een paar kamerheeren vooruit, de kleine keizerin achter zich en daarna de sleep der modieus gekleede hofdames.

Wederom scharen zich de gasten in een dubbel gelid en ieder ziet uit naar den Mikado, die met opgeheven hoofde het pad afkomt. Dezelfde optocht gaat ons voorbij, dezelfde figuren, dezelfde uitdrukking op de gezichten — alsof er geen goede maaltijd tusschen beide lag!

Ditmaal is de stoet van lakeien er vlug bij om den weg af te sluiten, waarlangs het hofgezin zich naar de koetsen begeeft. Niemand wordt daar meer toegelaten; een handgebaar, vormelijk doch nadrukkelijk, wijst degenen die volgen willen op andere wegen.

't Is echter alsof op het rondpoint de vroolijkheid nu eerst aanvangt. De Mikado is weg, en daarmee het hek van den dam, maar er is nog keur van spijzen en champagne in overvloed, champagne *à discrétion* (en desnoods *à indiscrétion*); er ruischen nog fanfares en opera-muziek door de lucht, er zijn nog goede kameraden, er bloeien nog terrassen vol weelderige bloemen en daarnaast, even kleurig, even aantrekkelijk, tal van schoone lachende vrouwen.

Gaudeamus igitur!

Dan — de hemel slechts pruilt. De zongodin heeft haren afstammeling heden geen enkelen groet gezonden.

Koud en grijs is die stalen koepel, waaruit de wolken neerhangen als klamme grauwe dekens. Vanwaar op eens dat kleine donkere cirkeltje, 't welk als door eene onzicht-

bare hand vóór de dischgenooten op tafel verschijnt; en op een afstand een tweede, straks een derde, een vierde? Vanwaar dat zwiepend geluid, ver in het park? Zou de regen — ja waarlijk! Een paar waarschuwende droppels leeken bereids op deze maskerade en onmiddellijk wordt het gevaar beseft voor zooveel kostbare uniformen, zóóveel nieuwe toiletten.

Een *sauve qui peut!* staat op ieders gezicht te lezen. Voort, voort, naar den uitgang! Men herkent den onverzadigde aan zijn schuilen bij 't buffet, den voorzichtige aan zijn parapluie. Bij dozijnen verlaat men het feestterrein; het rondpoint stroomt leeg. Nog eene spanne tijds en dit park, waar gedurende een geheel jaar de stilte eener vorstelijke wijkplaats heerscht; deze geheimzinnige tuinen, waar achter dubbele muren en gesloten poorten het bleeke stilzwijgen rondsluipt, zullen teruggekeerd zijn tot de afzondering van een stillen kloosterhof.

Slechts de chrysanthemums, ginds onder het keizerlijk violet, zullen dan zijn overgebleven, Flora's versmade kinderen. En wanneer de regen over het verlaten feesttooneel zwalpt, de regen die *hun* het kleed niet bederft, dan zullen zij de teedere hoofdjes bijeensteken en elkander heimelijk in de taal der bloemen vertellen wat ze gezien en opgemerkt hebben onder al die wereldsche menschen, op de kermis der ijdelheid.

Eene Japansche Asschepoetster.

Wien zouden ze vreemd zijn, die vertellingen met den onveranderlijken, den conventioneelen en niettemin beminnelijken aanhef: »Er was ereis"?

Wie hoorde ze niet, met of zonder bijbehoorende chocolade en wafels, van »SAARTJE, die sprookjes kon vertellen," of, in de dagen toen hij nauwlijks aan valhoed en rinkelstoel ontwassen was, van de lippen eener fluweelen baker?

Ernstige en geleerde mannen hebben zich beijverd dien sprokenschat, veeltijds onder het stof der eeuwen bedolven, weder op te graven en onherkenbaar geworden juweeltjes den oorspronkelijken glans te hergeven. PERRAULT, HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, ANDERSEN, de gebroeders GRIMM en tal van balladendichters hebben ze ouden van dagen afgeluisterd, hebben ons van die wilde bloemen menigen kostelijken ruiker bijeengebonden.

De engelsche schrijvers MITFORD en CHAMBERLAIN hebben getracht eenige sprookjes te zamelen en over te zetten, welke tot de volksletterkunde van Japan behooren en die er, gelijk in het Westen, door het eene geslacht aan het andere gelegateerd zijn geworden. Afgaande op den inhoud van deze, en op dien van andere welke in sommige reisgidsen over het Land der Rijzende Zon voorkomen, blijven deze wonderverhaaltjes in zinrijkheid, in vinding en in dichterlijkheid van voorstelling echter even ver beneden de westersche, als ze de javaansche b. v.

overtreffen. Tusschen deze twee peilschalen der volksverbeelding, schijnt het, houden zij het midden.

De geschiedenis van KAZEKARA is minder sprookje dan legende, maar geeft eenig recht haarzelve met de bekende Asschepoetster-figuur te vergelijken.

Enkel heeft die geschiedenis een historisch tintje. De heldin was niet »ereis", maar was tijdgenoote van een met name genoemden SHOGUN, van ASHIKAGA TOSHIKARU, die tegen de helft der 16de eeuw regeerde. Ook van haar domicilie is acte genomen, waar Asschepoetsters woonplaats slechts in *Fairy-land* is thuis te brengen.

Overigens dezelfde inleiding tot het verhaal.

Gelijk in PERRAULT'S sprookje van Moeder de Gans worden ook hier de handelende personen der *féerie* voor ons overeind gezet als een zwak vader, eene booze stiefmoeder, eene verdrukte en gekwelde dochter als voorkind, doch slechts ééne halfzuster. Asschepoetster had er twee, maar die van KAZEKARA tergt voor beide, en volstaat om haar het leven zuur te maken.

SOJIRO, zoo luidt de legende, was een inwoner van Fushimi, dien het rumoer van den binnenlandschen oorlog van daar verdreven had naar Kamakura, niet ver van de hoofdplaats Tokio. Thans een onbeduidend plaatsje, was Kamakura eenmaal de hoofdstad van machtige SHOGUNS en de steenen getuigen er nog van uitgeschenen glorie.

Hij bracht met zich de bezittingen, welke ginds niet langer veilig waren, het kind zijner overledene en dat zijner tweede vrouw, beide dochters. Zoomede de stiefmoeder uit het verhaal, de booze KARAMOI.

KAZEKARA noemde men de oudste, de stiefdochter; maar die spotnaam, welke »Gebarsten Schotel" beteekent, verhinderde niet hare schoonheid op de nieuwe woonplaats in het oog te doen vallen. Aller oogen richtten zich op SOJIRO'S oudste dochter, terwijl met de jongste, BENIZARA genaamd, niemand onder de jonge lieden van stand zich ophield. »Il y avait de quoi" — zij was van binnen zoo leelijk als van buiten.

Deze voorkeur was een doorn in het vleesch der stiefmoeder. Als eene prinses werd haar eigen kind opgeschikt, als eene dochter der ETA'S (de Japansche pariahs) liet zij het stiefkind loopen. Maar fraaie kleederen vergoeden geen schoonheid en de »Gebarsten Schotel" bleef de aandacht trekken, boven het geschilderde kopje uit moeders porseleinkast. Hare lompen konden KAZEKARA hare schoonheid niet ontnemen. »Zij was," zegt in bloemvolle taal de Japansche meistreel, »gelijk de roos, bloeiende onder de sneeuw; gelijk de kleurende kers in den meiregen".

Terwijl BENIZARA in ledigheid en overvloed den tijd verbeuzelde, leidde KAZEKARA het bestaan eener slavendochter, zwoegend en slovend van 't eerste schijnsel des dageraads af totdat de barmhartige nacht haar en hare ellende onder zijne vleugelen nam. Zij mocht niet in het huis, zij moest daarbuiten wonen in een bouwvallige keet, werwaarts men den afval bracht der maaltijden, tegelijk met den draf der zwijnen; en KAZEKARA klaagde niet. Want zij wist dat haar vader, gelijk zij zelve, gelijk ieder der huisgenooten, de heerschappij torste der stiefmoeder en zij wilde niet dat hare klachten oneer zouden brengen over haars vaders naam. Het huiselijk leed diende gedragen, gezwegen en verborgen te worden. Derhalve kwam slechts het maanlicht haar troosten, wanneer door de gebroken ruiten het zilveren licht daalde, als was het blijde hare onschuld te beschijnen.

Tot zoover is de inleiding van beide sproken tamelijk dezelfde.

Echter ontbreekt aan de Japansche dat kleurige invlechtsel van het bal ten hove en het glazen muiltje, 't welk aan het westersche sprookje zooveel gloed bijzet. Het oostersche staat daarin zeer ten achter. Geen zuster-episode treedt hier in de plaats van het schitterend feest, waarop Asschepoetsters zusters hopen te pronken met de kleederen, door de geduldige vingeren der verstootelinge voor haar vervaardigd.

»Ik, zeide de oudste, doe mijn rood fluweelen kleed met echte Brusselsche kant aan.

„En ik, zei de jongste, zal mijn mantel met gouden bloemen omdoen, en dan mijn diamanten halssnoer. Zeg, Asschepoetster, zoudt ge ook niet gaarne naar het bal gaan? Wat zou er gelachen worden als men daar zulk een Aschgat zag komen!"

Zoo paart zich de gevoelloosheid aan de onedele spotternij.

Ook KAZEKARA moet den last der stiefmoeder opvolgen en zelve aan de fraaie zijden *kirimono's*, aan de kostbare *djiba's* arbeiden, waarmede BENIZARA moet worden opgeschikt. Even hardvochtig en meer boosaardig dan de spot van Asschepoetsters zusters is de berekening van KARAMOI om, door dien dwang zelf, den naijver op te wekken bij de arme KAZEKARA. Dàt ware haar te veel — zij zou de vrouwelijke jaloerschheid en den toorn eindelijk bij zich voelen opkomen, zou weefgetouw en spinrokken van zich werpen, der bevoorrechte voor de voeten, en KARAMOI zou in de weigering van de misdeelde een wapen vinden tot haar verderf. Zij zou haar van ongehoorzaamheid kunnen beschuldigen en de zwaarte der huiselijke wet zou haar treffen.

Maar KAZEKARA zat neder en weefde ijverig aan BENIZARA'S hoogtijdskleederen.

Gloedvol en bekoorlijk ontwikkelt zich verder in het Asschepoetster-sprookje de roode draad der legende.

Wellicht herinneren we 't ons nog hoe, in dien Mei des levens welke slechts éénmaal bloeit, wij met schitterende oogen en kloppende harten deze »sproke van minne« aanhoorden, ons verdringende aan den schoot der spreekster. Zoo geleidelijk kon zij niet vertellen, zoo weinig omwegen niet gebruiken, of het kinderlijk ongeduld snelde het verhaal vooruit en deed ons de vriendelijke minnemoer telkens bestormen met een »En toen?«

Soms, in oogenblikken van helderheid des geestes komen ze weer tot ons, die beelden van 't weleer, gelijk

ijle maar schitterende luchtverhevelingen; vluchtig maar wonderzoet als de heugenis van een lied der kindsheid, van den geur der bloemen uit den ouderlijken tuin.

Daar zit zij bij den kouden haard, de arme Asschepoetster, huiverend onder hare lompen, en beschreit haar wee. Twee schoone en zachte oogen, ach hoe vaak reeds betraand, staren de beide hoovaardige zusters na, wier koets zooeven daverend is weggerold, naar de breede eeretrappen van het koningshof.

Ach, zij zou... zij zou ook wel... naar al die lichten, al die ruischende dansmuziek en schitterende uniformen...

En parelen, gelijk ze zich om den hals wenscht, rollen haar alvast uit de oogen.

»Nu, wat zoudt ge?« vraagt dan de petemoei, tevens schikgodin *au cas de besoin*. »Gij zoudt ook wel naar 't bal willen niet waar? Zoo'n Aschgat — zeiden de zusters. Maar wacht; lachers huisje kan nog wel eens in brand vliegen. Haal gij mij maar eens een pompoen uit den tuin, 'n kokkert moet het wezen.«

Een enkele aanraking met het tooverstokje, en *vlan!* — de pompoen verandert in een vergulde koets. Zes muizen uit de muizenval slippen de een na de ander onder het halverwege geopende valdeurtje door, ieder door de wichelroede beroerd, en *schwupp da!* — zes prachtige muisvale schimmels staan in 't gareel voor de koets. Van den rattenkoning wordt een deftig koetsier gemaakt; van zes sprinkhanen, achter den tuingieter weggehaald, zes hoofsche livreiknechts; en daar rijdt ze heen, de tot eene prinses omgeschapen Asschepoetster, met de glazen muiltjes aan de voeten. Met statie doet ze in de rol van schoone onbekende haar intrede op het bal en steelt er het hart van den koningszoon.

Von allen die da sind,
Bist du das schönste Kind.

Maar klokke twaalf moet ze thuis wezen, of de magische kracht mocht eens uitgewerkt hebben en het tooverspel

in de war raken. Nog even haalt ze 't, bij den laatsten klokslag, en verliest slechts een glazen muiltje.

Had de Japansche verteller den tekst van het Frankische sprookje gekend, hij zou, mogen wij aannemen, er zijn voordeel mee gedaan hebben.

Intusschen vindt ook KAZEKARA haren *prince charmant*, al is het niet bij gelegenheid van een dier gecostumeerde danspartijen, hoedanig het Japansche volksleven ze niet kent.

De booze KARAMOI is er op uit haar troetelkindje BENIZARA, die loensch ziet en scheve heupen heeft, te verpassen aan MASAKA SAKON, den zoon eens naburigen *daimio's*. De jonkman is een Amadis van Galliё in zijn soort, vermaard wegens zijne bedrevenheid in mannelijke spelen, zijne kennis, zijne ridderlijkheid en zijne lichaamsschoonheid. Aan zoo een uit de *upper crust* valt het echter niet in te hengelen naar katvisch van BENIZARA'S soort. KARAMOI kijkt voor hare dochter te hoog.

Het gebeurt nu, gelijk het gemeenlijk in legenden gebeurt, dat de jonge edelman op de jacht zijnde verdwaalt en terecht komt bij SOJIRO'S huis. Een landmeisje heeft hem derwaarts gebracht, ten einde hem voor den nacht een onderkomen te bezorgen, maar, waarschuwt zij, gij behoeft het huis niet binnen te gaan, want de meesteres is een lastige moei, 'n trant van 'n wijf. Zoo zij u ontvangt, dan zal het wezen met de tang of den bezemsteel. Ginds echter, in dat alleenstaand gebouwtje, komt ge vast terecht.

En zij brengt den verdwaalde bij KAZEKARA, die den onverwachten, maar geenzins onwelkomen gast niet afwijst.

SAKON nu legt zich ter ruste en in den droom verschijnt hem weder hetzelfde landmeisje dat hem uit het bosch hielp en thans de geschiedenis van KAZEKARA vertelt.

»Ik ben,« zoo zegt zij, »de geest van Takona, ik ben de beschermer der verdrukten. KAZEKARA is u bestemd

tot echtgenoot. Hare kinderlijke ootmoed, die zich buigt onder het juk, die de boosheden verdraagt der stiefmoeder en de liefdeloosheid der zuster, die haar voor de wereld haar lijden verborgen doet houden, opdat de openbaring er van geen schande brenge over haren vader, is van den hemel gezien. Haar zal vergolden worden naar hare werken en gij zijt des hemels werktuig. Gij kunt, naar de vier windstreken reizende, geen betere vrouw voor u vinden. Huw haar en wees gelukkig!«

Met de herinnering aan dien droom staat Sakon op en nu hij zijne gastvrouw op den keper en bij daglicht beschouwt, verliest hij aan haar *illico* zijn hart. Hij heeft hier een parel op een misthoop gevonden. Welk een aanvalligheid, tentoongespreid onder flarden en vodden; welk een bekoorlijk gezichtje, dat onder de zwarte kap uitkomt als een zonnestraal onder een wolk: Een jonkman, minder amoureus van complexie, neen, een grijsaard zou bij zooveel gratie het bloed sneller gaan vloeien.

Waarlijk, hier zijn verder geen visioenen of speciale opdrachten van locale beschermgoden meer noodig, om hem belangstelling van de bekende soort in te boezemen. Het vergaat den daimio's zoon in de japansche stulp niet anders dan den koningszoon op het bal. De macht der schoonheid openbaart zich zelfs hier zooveel sterker, dewijl Asschepoetster door hare petemoei tot eene schitterende prinses is omgetooverd, welke hare eigene zusters benijden maar niet herkennen; terwijl de haveloos gebleven Kazekara hare verovering maakt

> dans le simple appareil
> D'une beauté qu'on vient d'arracher au sommeil.

Niet waar, jonge dochters behoort men te zien zóó als ze uit de veeren komen; vóór dat de vogel den tijd heeft gehad zijne pluimen glad te strijken en de kunst meesteres der natuur geworden is.

Toch vertelt Sakon aan Kazekara niets van dien beteekenisvollen droom. Hij houdt zich bij 't gemeenschap-

pelijk ontbijt van de mallen. Had hij ongelijk, haar bij het eerste kopje thee maar niet dadelijk te vertellen: Mejuffrouw, ik heb van nacht eene ingeving gekregen u te beminnen! Vreesde hij haar ongeloof, of de boertende vraag: bij welk Brievenboek voor Minnenden hij dat loopje geborgd had?

»*Allez-vous coucher*, *Basile!* — en droom voort."

Hoe dit zij, de jonge daimio zwijgt en gaat zijns weegs, maar laat zijn hart achter. 't Is waar dat hij haar beeld met zich neemt, diep in zijn gemoed, maar zoo'n glazen muiltje of eenig surrogaat daarvoor ware toch eene gelukkiger versiering der fabel geweest en een meer substantieel aandenken. De vinding van het westersche sprookje staat ook hier weder buiten alle vergelijking hooger.

Dat muiltje is door Asschepoetster bij haar overhaast vertrek van 't bal verloren en deze kleine bijzonderheid teekent met juistheid de situatie en het specifiek vrouwelijke.

Eenmaal aan 't dansen weet ze van geen uitscheiden en schiet, weggaande, nog uit haar slof, die van den koningszoon wordt opgeraapt en gebruikt als herkenningsteeken; het is zijn punt van uitgang en *pièce vérificatoire* om de voortvluchtige weer op het spoor te komen.

Bij trompetgeschal — dat spreekt! — laat hij nu door zijne herauten in den lande bekend maken, dat hij degene zal trouwen wier voet bij het glazen muiltje behoort. Wie dit schoentje past, trekke het aan. En de hoofsche juffers aan 't wringen, aan 't wurmen! De gansche maagdenrij gaat het langs, markgravinnen bij tientallen, freules bij 't dozijn — *aber mit Nichten.* Hunne voeten sluiten in dat verwenschte muiltje als haspels in een zak; of liever, sluiten in het geheel niet. Ook Asschepoetsters zusters zitten er vruchteloos mee te exerceeren; een samenstel van voetwortelbeenderen en teenkootjes laat zich maar niet rijgen en snoeren gelijk een middel, vooral niet wanneer de schoen van glas is.

Het gaat daarmee eindelijk als met den ring van *Peau*

d'âne, welken niemand, behalve ééne, over den vinger kon krijgen — Asschepoetsters voetje glijdt in het muiltje als een aal in een fuik. Meer nog, zij kan haar eigendomsrecht ook met de stukken bewijzen, kan ook het andere muiltje toonen dat bij het verlorene behoort. De loterij is uitgespeeld.

Waar het Japansch verhaal dit kleurige beeld, geweven in het geduldig stramien van een sprookje, ook al derven moet, heeft het daarentegen, even vóór de ontknooping, één tusschenbedrijf meer.

Het Asschepoetsterverhaal is bij dat schoenenpassen op zijn culminatiepunt gekomen; de juffer heeft zich als de ware Josefine bekend gemaakt en de *prix de vertu* wordt uitgereikt. Zij trouwt haren prins.

Wanneer Kazekara echter, eenige dagen na Sakon's bezoek, door boden van 't kasteel vormelijk wordt ten huwelijk gevraagd, dan denken de ouders 't liefst aan een vergissing. Niet de »Gebarsten Schotel" kan de daimio bedoelen; het moet zeker de jongere en zooveel voornamer uitziende Benizara wezen, welke, wie weet waar, de aandacht van den jongen edelman heeft getrokken. Men gelooft zoo gaarne 't geen men wenscht.

Die waan wordt hun echter niet lang gelaten en zoodra haar die hoop benomen is, besluit de booze stiefmoeder tot een laatsten stap. Zij wil Kazekara uit den weg ruimen. Zij moet gemold! — zoo beduidt zij den oom en medeplichtige, genaamd Temmoku.

»Pas plus malin que ça!"

Deze oom is eigenlijk een melodrama-snoodaard, die voor de stiefmoeder, misschien wel als *Gegengefälligkeit*, *bravó*-diensten verricht. Bij nacht en ontijd licht hij Kazekara uit haar eenzaam huisje op, kuipt haar in een vat, laadt zich dit op den rug en gaat er mee de ruigte in. Ergens op een rustig plekje zal hij het schaapje wel kelen: een zoo dun halsje is spoedig doorgesneden.

Maar hier begint weer het wonder, van ouds de *passe-*

partout voor de ontwarring van alle onwaarschijnlijke verhalen en in dit geval de eenige wijze van redding uit de handen van een bloedrood beul en oom.

Bij 't afladen blijkt het vat leeg te wezen, en beteuterd kijkt Temmoku door 't spongat. Hij had het meisje toch in de ton gedaan en zoo ze er onderweg was doorgezakt, tenzij ze zoo licht als een pauwenveertje ware geworden, had hij het moeten bemerken. Zij was er in geweest en komt er niet uit. Wat zal hij nu aan de stiefmoeder zeggen?

Den toorn en de achterdocht van deze vreezende, besluit hij haar diets te maken, dat de karwei naar wensch is afgeloopen. De »Gebarsten Schotel" is nu geheel gebroken, naar 't heet, en de scherven liggen onder den grond.

Karamoi gelooft het; en, gelijk Temmoku haar, zoo bedriegt zij den vader. Zij vertelt hem dat Kazekara een minnaar had en met dezen des nachts aan den haal is gegaan.

Nu is het Benizara's tijd. Wanneer de boodschappers van 't kasteel het antwoord komen halen, dan wordt hun aangezegd dat Kazekara zich de aangebodene eer onwaardig heeft gemaakt, maar dat de jongere dochter, de oudere verre overtreffende, *à désirer*, neen, rechtuit *à prendre* is.

De oude edelman echter, van wien 't aanzoek uitgaat, antwoordt dat hij dien ruil niet bedisselen kan. Zijn zoon is er het naaste aan toe, dien zal hij het voorstel overbrengen Maar er is hem zooeven een gerucht ter oore gekomen, dat Sojiro's oudste dochter met een minnaar is gevlucht en indien dit zoo is, indien zij schande over haars vaders huis gebracht heeft, dan behoort deze *kando* over haar uit te spreken, d. i. haar te onterven, haar te verloochenen, haar voortaan als eene vreemde te beschouwen.

Sojiro loopt in den strik. Hij verklaart zijne dochter openlijk *kando*, houdt op haar vader te wezen.

Sedert hoorde men niet meer van de verstootene, 't geen

Karamoi wel het minst verwonderde. Maar bedenkelijker was 't, dat ook van het kasteel geen tijding meer kwam. Beide zaken kwamen allengs in de vergetelheid.

Aan 't slot volgt, in beide sprookjes, het verhaal weder eenzelfden draad. Het wordt één apotheose, één »eind goed al goed«.

Wanneer Asschepoetster hare identiteit met de schoone onbekende van 't hofbal heeft uitgewezen door middel van den voet waarop zij leeft en van het tweede muiltje als bewijsstuk, dan komt de petemoei haar nog eens weer, door een aanraking met haar klein instrument, *salonfähig* maken. Hare lappenuniform valt af, zij staat daar weder als balkoningin, de slechte zusters herkennen haar en doen den conventioneelen voetval. Nu, wanneer men »par coup de baguette« promotie heeft gemaakt van slons tot prinses, dan valt het vergeven niet zwaar. Op een pond geluk schiet wel een onsje lankmoedigheid over. Asschepoetster is zoo hardleersch niet, of ze wil over het vroeger gebeurde wel de spons halen.

Zoo wenscht ook Kazekara, die onderweg uit het moordenaarsvaatje veilig bij haren daimio is aanbeland, haar tweede leven met een schoone lei te beginnen. Zij doet in haren gelukstaat voor Asschepoetster niet onder, en ook haar hart blijkt — in den voorspoed — ruim genoeg om er onwaardigen in op te nemen.

Eens toen Sojiro, die sedert Kazekara's raadselachtig verdwijnen nu zelf tot schuurpaal dient voor Karamoi's korzeligheden, van een bezoek huiswaarts keerde, te zamen met vrouw en dochter, kruisten zij, uit een zijweg komende, onwillekeurig het pad van den stoet eens edelmans.

Dit wordt in Japan als een grove onbehoorlijkheid van den mindere tegenover den meerdere beschouwd, als eene beleediging waarvoor in vroeger tijd maar al te vaak met het leven geboet werd. De keizerlijke wet gebood een iegelijk, ook hooggeplaatste personen, stil te staan en zich aan de zijde van den weg te scharen, wanneer de *norimono*

(draagkoets) van den meerdere in rang in aantocht was. *Shita ni iro!* (buig u) riepen dan de met twee zwaarden gewapende volgelingen, de *samurai* des aanzienlijken; en wee den hoovaardige, die zich vermat hulde te weigeren. Zijn hoofd lag spoedig in het zand. Eerder nog, wanneer hij het bestond zich de vorstelijke processie in den weg te stellen. [1])

Door een noodlottig toeval overkwam eene zoodanige ontmoeting Sojiro's gezin en terstond waren de Japansche janitsaren gereed de scherpte hunner zwaarden op hen te beproeven. Doch ijlings werd van uit den staatsie-palankijn in de achterhoede kondschap gedaan: men zou de onvoorzichtigen ongemoeid laten. Die dit bevel overbracht beduidde aan het begenadigd gezin tevens, dat het hun vergund was aan de burchtvrouw in de *norimono* hun dank te brengen. En toen zij naar 's lands wijs met het voorhoofd op den grond vóór de draagkoets zich nederbogen, klonk hun een welbekende stem in de ooren:

»Hef uwe oogen op, en zie mij aan!«

Het was Kazekara.

Daar zat zij, de verguisde Japansche Asschepoetster, thans in het kostbare gewaad eener daimio's-vrouw, in een zwierige draagkoets en door hare vrouwen en bedienden omstuwd.

De booze Karamoi rilde als een espenblad. Thans was, naar zij meende, de ure der vergelding aangebroken. En die schelm van een Temmoku, welke haar verzekerd had dat hij de gehate reeds voorlang haar laatst gebed had laten doen; voorzeker — en dit was nog een troost — ook zijn uurtje zou thans gekomen zijn.

Toch ontspringen beiden den dans.

»Gijlieden«, zoo vangt Kazekara aan, »hebt mij *kando*

---

[1]) Om geen andere reden werd in 1863 het gezelschap van den Engelschman Richardson, op een wandelrit zijnde, en waarbij zich ook eene dame bevond, aangevallen, waarbij hijzelf gedood werd en een paar andere heeren zwaar gewond. Dit feit en de daarvoor geweigerde voldoening gaven aanleiding tot het bombardement van Kagoshima.

verklaard, op een leugen u grondende; en sedert behoor ik niet meer tot de uwen. Ik had u derhalve zooeven aan de zwaarden mijner volgelingen kunnen overlaten, ik zou thans nog het mij gedane leed op u allen kunnen wreken. Echter wil ik met ulieden niet in het gericht treden. Keert huiswaarts, en gedenkt dat een iegelijk oogst hetgeen hij gezaaid heeft.

Gaat henen, ik vergeef u!«

Het Japansche verhaal vermeldt nog, dat hetgeen men als de goddelijke voorzienigheid zou kunnen aanmerken, aan Karamoi hare trekken thuis kwam zenden; daardoor, dat zij Benizara eindelijk aan den man bracht, maar aan den verkeerden. In den persoon van een hatelijken schoonzoon („ah, quel malheur d'avoir un gendre!") werd de zonde aan haar bezocht.

In een zelfden trant opgezet, met nagenoeg gelijke hoofdvoorvallen zich bezig houdend, zonder grootere afwijkingen dan uit het verschil van landaard en zeden voortvloeiden, onderscheidt de Japansche legende zich van de Frankische in hoofdzaak hierdoor, dat de Asschepoetsterfiguur eene zuiver mythische is gebleven, terwijl die van Kazekara op historischen bodem staat.

Nog toont men te Okubo in de omstreken der hoofdstad Tokio het graf der schoone *châtelaine*, wier lotgevallen den dichter Bakin de stof zouden geven tot eene romance, welke een parel der nationale letterkunde wordt geacht. En wanneer het schamel landmeisje van heden ten dage den bemosten en halfverzonken grafsteen met frissche *yamabushi*-bloemen komt bestrooien, dan fluistert zij over het oude gedenkteeken den wensch om nog eenmaal, gelijk Kazekara, door lijden tot heerlijkheid in te mogen gaan..

Een tempelgang te Nara.

„Vreemdeling, wie gij ook zijn moogt en van welk geloof — wanneer gij dit heiligdom nadert, gedenk dat gij een grond betreedt geheiligd door den eeredienst der ongemeten eeuwen.

„Derhalve, laat eerbied uwe borst vervullen.

„Dit is Boedha's tempel en de poort des Eeuwigen."

Zoo luidde het opschrift, genageld aan den ingang van het oude klooster te Kamakura; vóór Jeddo, vóór Kioto de hoofdstad van Dai Nippon. [1])

Maar nooit had de adem van vroomheid, door die regelen gaande, mij meer bevangen dan toen ik in 't plechtig halfduister stond van Nara's tempelwoud.

Thans is Nara een onbeteekenend plaatsje, anderhalf uur sporens van de aanzienlijke handelstad Osaka, maar het teert op een groot verleden. Gedurende zeven Mikado-regeeringen was hier een schitterend hof gevestigd en bemoste tempelruïnen, aloude oorkonden, eerwaardige gebruiken getuigen nog van zijne ondergegane grootheid.

't Was donker toen de trein van Osaka mij aan 't kleine station afzette. Daarbij guur; sneeuw en regen dwarrelden dooreen uit 's hemels sombere bogen. De spaarzame dorpslantaarns wierpen een weifelend licht door de straat van houten huizen, achter wier papieren wanden zich groote chineesche schimmen schenen te bewegen. Inderdaad, het was het vreedzame Japansche huisgezin 't welk

[1]) Groot Japan.

deze schaduwen afwierp, maar zooals die groteske silhouetten zich vertoonden voor 't oog des eenzamen wandelaars door die donkere druipende straat, moesten zij hem figuren schijnen als uit Holbein's „Doodendans".

Jinriksha-loopers stonden, huiverend in hunne roode wollen dekens, op 't kleine perron en bestormden mij met hun *k'roema, danna!* (een voertuig, mijnheer!). Europeesche, of ook maar semi-europeesche logementen waren in dit nest niet te vinden en juist wilde ik mij naar een der Japansche herbergen laten brengen, toen de eenige Europeaan, die met mij in den trein gezeten had, mij staande hield.

»Ik ben zendeling, mijnheer,« sprak hij met een hoffelijk glimlachje, »en gij zijt toerist, zou ik denken. Ik woon hier en ik weet dat de Japansche herbergen niet zeer. . . geriefelijk zijn. Indien gij het ten mijnent voor lief wilt nemen, dan zult ge althans een zindelijk bed vinden en iets anders dan het Japansche menu: rijst, visch, *und kein Ende*!«

Het was een forsche man met blozend aangezicht en breede massieve trekken. In zijne kleeding was iets stemmigs, iets geestelijks; de makelij aardde naar de soutane. Ik had in hem den zendeling kunnen herkennen vóór hij het mij zeide.

Gaarne nam ik zijn aanbod aan. Het verwarmt het hart des reizigers, die de woestijn der vreemdelingschap doortrekt, wanneer de stem der gastvrijheid hem noodigt onder de tent des Arabiers te komen en brood en zout met hem te deelen.

De afstand was gering; zonder die sneeuwjacht, zonder die modderige dorpsstraat hadden wij 't kunnen loopen.

»Gij komt zeker om den Daibutse, het groote Buddhabeeld te zien«, dus ving hij aan toen wij in de kleine drawingroom van 't zendelinghuis gezeten waren. »Wanneer wij een vreemdeling hier zien, dan is het dáárom.«

»Ja, en om den *kagura*-dans« bevestigde ik.

Het was een klein steenen huisje, dit zendingsstation, waar ik onder St. Jan's geleide mijn intrek had genomen en dadelijk in den schoot des gezins was binnengeleid. Eene bedremmelde vrouw, met al de distinctieven eener huissloof, verwelkomde mij. Waarschijnlijk was zij niet gewoon vreemdelingen te zien, verwachtte hen allerminst in het late avonduur, althans zij was gekleed als een werkmeid. Daarbij had zij eene grauwe, ongezonde kleur, fletsche oogen, eene gebogen en lustelooze houding — kon dat de moeder wezen van de vier blozende kinderen, welke den vader bij zijne binnenkomst tegemoet ijlden?

»Hier, Charlie!« en een der beide dienstbaren in 't kleurig nationaal gewaad ontnam een dreumes den zwaren winterjas, zooeven door den vader afgelegd.

Pijnlijke tegenstelling, die perkamenten huid der meesteres met de bolle en kinderlijke appelwangetjes der dienstmaagden. De eerste met een waas van ziekelijkheid en droefgeestigheid over zich, 't welk scheen aan te duiden dat zij zich in dit land en dit oord niet thuis gevoelde, eerder vreemd, *dépaysé*. De laatsten met al de onbewuste gratie der Japansche vrouw; beiden kinderlijk, met scheeve schitterende oogjes en delikaat geteekende gezichtjes, beiden speelsch en goedlachs, sollend en dartelend met des zendelings kinderen. Bloesems van één stam, gewis.

»'t Zijn zusters,« beduidde mij de zendeling. »'t Pleegmoedertje zit er al vroeg in, niet waar? Ja, ze zijn goed voor de kinderen en handig in haar werk. Vooral in 't begin, toen we hier nog vreemd waren, zijn ze ons van veel dienst geweest, ook als een soort van schakel tusschen ons en de dorpelingen, 't Was zaak, natuurlijk, dat we elkander spoedig verstonden.«

»Toch niet uwe eenige conversatie?« vroeg ik.

»Eilacy, ja; wij zijn hier de eenige Europeanen. (Er was iets neerslachtigs in den toon van 't antwoord). Mijne vrouw aardt hier ook niet. Ze zou liever te Osaka wonen bij de vrienden, en 't liefst weer naar Amerika teruggaan.

Maar 't genootschap te Philadelphia, dat mij hier gezonden heeft, verwacht dat ik mijne vijf jaren zal uitdienen, en dat zal ik. Eilieve, neem even die thee aan!«

Een der kleine hupsche deerntjes stond achter mij en droeg in hare mignon-handjes een zonderling gefatsoeneerd blad, waarop een paar koppen thee dampten. Het was de groene Japansche thee, groen doordien het roosteringsproces niet zoolang is voortgezet als bij de zwarte, daardoor geuriger en opwekkelijker, maar ook scherper en meer de zenuwen prikkelend.

't Was wat ik behoefde bij dit gure weder, 't was een warme, innige kop thee. De kleine schenkster zag mij even aan, gelijk een trouw en vriendelijk hondje zijn meester zou aanzien, ook warm en innig. Toen snelde ze weg, maar onhoorbaar op de strooien sandalen en koesterde weer de blanke Europeesche kindertjes, die haar blijkbaar na aan 't hart lagen.

»Zijn al uwe katechumenen zóó, dan moet 't bekeeringswerk u niet te moeielijk vallen," opperde ik.

De zendeling fronste even de wenkbrauwen.

»Och, de menschen zijn goed genoeg. Zij hebben, neven sommige slechte, vele beminnelijke trekken. De vader dezer meisjes was een mijner eerste bekeerlingen, en juist van hem ondervond ik in het begin den meesten tegenstand. 't Heeft lang geduurd voordat uit dezen Saulus des verzets de Paulus der zending werd. Doch wat aangaat de verbreiding van 't Woord bij de massa, och, er zit vaak zoo weinig ernst bij. Ze tillen de wereldsche zaken licht en de hemelsche niet minder. Men kan bij hen eigenlijk niet zeggen: »de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak", want zwak zijn ze beide. Somtijds heb ik eene welbezochte godsdienstoefening, en ik verheug mij dat de zuurdeesem van het Woord begint door te dringen. Doch bij het eerst invallende heidensche feest ervaar ik, dat zij weder tot hunne Boeddhistische santekraam zijn teruggekeerd en de christelijke gelofte onderhouden als de hond de vasten.

Het was mij bekend, dat voorbeelden van fanatisme gansch niet zeldzaam waren onder een volk, 't welk onze vaderen reeds eene »moedige, superbe en precise natie" plachten te noemen, dat nog slechts een paar jaren geleden een zendeling te Tokio daarvoor met zijn leven had moeten boeten. Bestond daarvoor geen gevaar te Nara, voormalig brandpunt van het godsdienstig leven des volks?

Doch glimlachend schudde mijn gastheer het hoofd.

»Wij zijn hier zoo veilig als in Abrahams schoot. Het is een krachtige hefboom tot het keeren van vijandige invloeden, wanneer men de taal des volks kent. De zaaier gaat uit om te zaaien en als in de gelijkenis, het zaad valt in de goede aarde, of valt op de steenrots, of de winden nemen het op en verwaaien het. Maar vooral in dit land behoeft de zaaier de egge der volkstaal, om de leemkluiten te breken der dorre vijandschap, om het veld des harten te effenen. Ik heb dien strijd gestreden, en gewonnen. Geen mijner kinderen zal een haar op het hoofd gekrenkt worden en — ze babbelen allen Japansch, beter dan Engelsch.

Voor 't overige, wij leven bescheiden, maar onbekommerd. Ons genootschap is niet rijk, we hebben 't niet breed. Doch niet waar, hoe deemoedig en liefelijk is dat gebed des vromen: »Armoede of rijkdom geef mij niet, voed mij met het brood mijns bescheiden deels". Daarbij, het leven is hier goedkoop, als... men zich bekrimpen wil."

En hij wierp een schuwen blik naar den schraal voorzienen avonddisch, in het aangrenzende vertrek gereed gezet.

Het kittige Japansche dienstmeisje had de lange pagodemouwen van haren *Kimono* opgenomen, ten einde de handen er beter uit te kunnen steken en noodde tot het souper.

Thans begreep ik dien blik van zooeven. Het was een Spartanen-maaltijd. Niets dan gekookte rijst, bedropen met iets wat naar Kattenburger doop zweemde; huisbakken, daarom nog niet doorbakken brood; een vischje, niet recht

zuiver op de graat en als nagerecht chineesche *chow chow*, opgediept uit een bedriegelijken gemberpot.

Dus *toch* rijst en visch, gelijk in de Japansche herberg! — 't scheen dat dezelfde gedachte bij ons beiden tegelijk opkwam.

Er lag iets als een zachtmoedig verwijt in den blik, dien de zendeling richtte op de vrouw in 't grove jak.

»Lieve," begon hij, zich overbuigend tot de onbehagelijke, »lieve, zoudt ge niet . . . ."

Maar hij bedwong zich.

En met een bedremmeld lachje tot mij zich wendend:

»Beter is een gerecht van groen moes, waar ook liefde is, dan een gemeste os en haat daarbij". [1])

„Dien os laat ik u," meende ik te zeggen, „maar vriend, waar is het groene moes?"

De liefde — nu ja, ze was er, maar ach, welk een slechte maagvulling. Te spoedig konden wij onze plaats hervatten bij den open haard, en aan dien ontdooienden invloed wellicht was 't toe te schrijven, dat we spoedig weer op 't praatstoeltje zaten. Wij spraken over 't volk waaronder wij ons hier bevonden, over zijn zonderling karakter, mengeling van somberheid en blijmoedigheid, over zijne hoffelijke vormen, zijne intelligentie, zijn krachtig nationaliteitsgevoel, zijn verwonderlijke kunstvlijt, en zooveel nog wat het veelomvattend onderwerp slechts aanroerde, geenszins uitputte,

De kinderen waren door de Japansche baboes meegetroond; eindelijk — want ze hadden naar de wijze der kinderen het liedje van verlangen gezongen, gezocht naar „het touwtje van verleng." Maar even nog, alvorens in te sluimeren bij een Japansch *Eiapopeia*, kwamen de vakerige kleine gasten de warme huiskamer binnendribbelen en stamelden, bereids zwaar ter tale, ons een goeden nacht toe.

Hoe later op den avond, hoe schooner volk!

Was het niet als brachten ze den vrede des huizes met zich, die vier kleine bambino's in beminnelijk déshabillé; als omgaf

[1]) Spreuken.

die blonde hoofdjes iets van den lichtglans, waarmede de oude schilders hunne cherubjes tooiden?

Het werd stil daarbuiten, roerloos stil, gelijk het slechts wordt op de toppen der bergen, in de diepte der bosschen, op de vlakte der velden, overal waar de natuur aan zich zelve is overgelaten wanneer de nacht plechtiglijk hare sluiers doet dalen. Het gekras uit schorre ravenkelen was verstomd. De gongs der naburige tempels deden hunne koperen stemmen zwijgen. Het roepen der herten, ver uit het tempelwoud, liet zich niet meer hooren. Geen specht hamerde nog op den holklinkenden boomstam, geen rund loeide, geen tempelklok beierde, geen menschelijke voetstap weerklonk. Het theehuis doofde de lichten uit. De laatste jinriksha-looper stond huiverend op van achter de bronzen *hibachi* [1]) en verdween door den papieren schuifwand. Nog altijd drupte de regen uit een donkere lucht en leekte op den zwavelstok-daken der inlandsche huizen en tikte nu en dan even aan de ruiten van het zendelinghuis.

Ons gesprek werd matter, het staakte bij wijlen geheel. Alsdan geen ander geluid dan het knappen van den harden eikenstam in den haard en het tikken van de klok, een klokje van scheiden. De vrouw met het wollen jak en de stukjes op den boezelaar stond op en veegde hare handen af aan die voorschoot, welke tevens de bestemming scheen te vervullen van *cache-misère* voor een ontoonbaren rok. Zij prevelde iets van kinderen terecht leggen; zij zou ons nu maar overlaten aan de gedachtenwisseling over het Japansche volkskarakter.

Maar hare oogen bij 't heengaan schenen te willen zeggen: gij zult ook niet lang meer aan die kous breien!

En ik gevoelde dat die blik eene profetie was.

Spoedig daarna stonden wij mede op van den halfgedoofden haard en de zendeling bracht mij de trap op naar een

---

[1]) Metalen vuurpot.

logeerkamertje. Het bed was daar goed en zindelijk, anders dan de Japansche kermisbedden zonder lakens en kussensloopen; het noodde tot rust.

De reis en het gerekte onderhoud van dien avond hadden ons beiden de oogleden zwaar gemaakt. Men zou ons niet behoeven te wiegen om in slaap te komen. De gastheer nam afscheid, doch nog bij 't heengaan klonk het zalvend:

»De slaap des arbeiders is zoet, maar de zatheid des rijken laat hem niet slapen.«

Was het enkel bij toeval dat hij dien tekst des Predikers besnoeide, dat zijn geheugen hem deed heenglippen over de volheid des woords:

»De slaap des arbeiders is zoet, *hij hebbe weinig of veel gegeten*?«

»En hebben de kinderen u niet wakker gemaakt met hun rumoer?«

Dus klonk de eerste vraag, toen des anderen ochtends de breede gestalte, »heeroom« naar 't uiterlijk, mijn kamertje binnen kwam.

»'t Zijn zulke woelwaters, die twee grootsten, en vroeg bij de pinken. Ge weet, *cet âge est sans pitié*.«

»Wel, ik heb geslapen, en vast,« erkende ik. »Maar al ware 't niet zoo geweest, de herinnering aan mijne eigen vlegeljaren zou mij toegefelijk hebben gemaakt. Kinderen zijn kinderen, en ik heb ook nog groen koren op 't veld.«

Het ontbijt kwam dien morgen uit een beter voorziene schapraai dan met het avondeten het geval was geweest. Tusschen die sprinkhanen en wilden honig van den vorigen avond en dezen hartigen ochtendmaaltijd lag gewis een bedsermoen.

De zendeling kon mij niet vergezellen, maar hij las den jinriksha-looper, die mij dien morgen zou rondvoeren zijne les voor. Eerst het park door, dan naar het herten-

kamp, vervolgens naar de bidplaats der daimiyos, [1]) het groote Boeddha-beeld en eindelijk naar *Kasuga no Miya*, den tempel van den gewijden *Kagura*-dans.

Hoe benijdde ik hem 't vloeiend Japansch, waarin hij zich uitdrukte! 't Ging als stroomend water. Hoeveel geduldige studie moest er noodig zijn geweest om het moeilijk aan te leeren dialect zóó onder de knie te krijgen.

Onder de kap glijdend van 't lichte sjeesje, begaf ik mij op weg. De natte sneeuwjacht van den vorigen avond was vervangen geworden door een lichte nachtvorst, zoo scheen 't. Het was een van die schoone winterdagen, waarvoor Japan terecht vermaard is. Van den zonnigen hemel straalde genoeg warmte uit om de morgenkoude te temperen, zonder die te doen vergeten. Sterkend was de lucht, die uit het bosch mij tegenstroomde, bevracht met kruidige dennengeuren. Tusschen die breedgespreide takken, die loofkronen, door 't zonlicht als in 't vuur verguld, golfden de ochtendnevels als de opgeheven sluiers der bajadère. Het landschap was getint met die teedere tusschenkleuren, welke de schilders beminnen en die hun penseel tarten. *Fude sute matsu:* „boom van het weggeworpen penseel", zoo heeft de volkslegende een pijnboom in deze streek gedoopt, sinds een van 's lands oude kunstenaren, van die standplaats het volschoone natuurtafreel vergeefs trachtende af te malen, ten leste in vertwijfeling zijn penseel wegwierp.

Toch was dit landschap niet overstroomd met die wazige kleuren, niet gehuld in die zwalpende nevels, welke de terreinvoorwerpen doen drijven als in eene luchtspiegeling; smeltende tinten, schemerige floersen, die aan de teekeningen van Gavarni en Doré herinneren. De Japansche lucht is verwonderlijk helder; zij doet lijnen en vormen uitkomen als op een romeinsche camee.

Zoo ook hier, waar ceders en eiken ongebogen de sneeuw-

[1]) Voorname edelen.

vracht torsen, door 's winters adem hun opgelegd. Kalm en koud blinkt de veldsneeuw op de takken, Ze dekt warm en zacht de boomen en grassen, het kleed gelijk, 't welk eene zorgzame moeder uitbreidt over hare kinderen. En de zon toovert duizend sprankels op dien smetteloozen mantel, blanker dan koninklijk hermelijn; en de wind drijft zijn spel met die zilverige herfstdraden, als aan Arachne's spinnewiel ontvloden en doet ze langs de glinsterig-ruig bevroren stammen op en neer golven.

Is dit niet het beeld der geslingerde menschenziel? Zijn onze weifelingen, onze onstandvastigheden niet als vastgelegd in die brooze herfstdraden? veraanschouwelijken zij niet die schommelingen in onze natuur, welke de dichter van Cakuntalâ eenmaal vergeleek bij

het doek van een banier, die tegen
De richting van den wind gedragen wordt.

Sabbathrust ligt over deze beemd. Mij is 't als zijgt een adem uit den hoogen op dit besneeuwde tempelwoud en geeft wijding aan de stilte, welke onder deze schaduwen woont. Die breede statige weg, eenmaal heerbaan van den »Japanschen paus,« die machtige oude stammen, welker kiemen lang voorbijgegane priestergeslachten in dezen gewijden grond legden; die bemoste steenen tempellantaarns in zwijgende gelederen, zoo dicht opeengeschaard dat ze aan het marmeren woud doen denken der Perzische legende, die blinkende sneeuwstrooken met grillig geteekende uithoeken en waarover de slagschaduwen drijven van het geboomte, daarbij het melodieuse zwaarmoedige bruisen van den ochtendwind, die door 't ijle loover vaart, het doet vrede dalen in 't gemoed. Vrede en ontzag tevens. Het is mij als sta ik aan den ingang van Hertha's heilig woud, als verneem ik uit de diepte der bosschen den weerklank der veldschalmei en den toon van Wodan's harpenaren.

Zie, daar zijn de herten ook! Daar komen ze!

Een dichterlijke opkomst, dat schuchter vooruittreden

van dien forschen bok, die weigerachtige schreden der hinde! Voorzichtig spiedt hij rond, de aanvoerder, de ruigbehaarde. Nog beschut hem het lommer der loofdaken, maar aanstonds treedt hij vooruit, verder en verder, waar het donker half-duister, 't halfduister een lichte schemering, de schemering 't volle licht wordt — daar staat hij, midden op den weg. Zijn machtig gewei kroont hem tot koning van dit vreedzaam woud. Zijn glinsterende vacht dekt een sierlijk lichaam en omhuift de gewrichten van ranke sterke beenen.

't Is de voorlooper slechts der kudde, prototype van het monarchaal gezag. Zie, daar is er nog een, en nog een! Dat is een spieshert, met die nauw uitgebotte stangen, en neven hem, met de twee uitgegroeide spitsen, staat een gaffelhert, en daarachter een zeseinder. De hinden komen in de achterhoede en in hun midden huppelt een hertenkalf. Is het niet een sierlijk diertje met zijn fijnen en wolligen pels, de witte spiegels reeds op den achterbout geteekend, met zijn bevallig kopje, waarin donkere verstandige oogen schitteren? Diana zelve zou er met welgevallen hare hand op laten rusten.

Dit gansche woud is één groot hertenkamp. Sedert hunne stamvaders de eerste voedsterlingen werden van de stichters dezer Boeddha-tempels, sedert eeuwen alzoo wonen ze hier en vinden er hun voedsel en duchten bassenden brak noch vlijmende pijl, en planten zich voort van geslacht tot geslacht.

De gelukkigen! Gelukkiger immers dan zoovelen onder de kinderen der menschen,

Roerloos staar ik op de schoone groep, beducht hen op te schrikken. Herinneringen aan het statig Richmond Park komen bij mij op, waar voorbij Thomson's gedenkteeken het gepeins des eenzamen wandelaars vaak gestoord wordt door het kletteren der geweien van kampende herten. Herinneringen ook aan het onderkoninklijk park op Java's gezegenden bodem, waar de gevlekte damherten vrij onder 't loover der waringins dwalen.

„Ze zijn zoo schuw niet als ge denkt," voegt glimlachend mijn jinriksha-looper mij toe. »Daar komen ze reeds op ons af, de lekkerbekken!"

Inderdaad, ze kwamen. Maar tevens treedt op ons toe de *moesmé* van een klein theehuis, ter zijde van den weg en in de hand houdt ze een pakje platte ronde koekjes. Aan mij het vermaak ze tusschen al die begeerige lippen te schuiven — en de beurs te ontknoopen. De verkoop van die waar is een der emolumenten van de herberg. Men voedert hier de herten gelijk te Bern de beeren, te Solo de keizerlijke olifanten, te Venetië de duiven van het St. Markusplein.

Dieper dringen we 't bosch in. De roode tempelwanden schemeren dra door de stammen, 't geboomte wordt ijler. Hier en daar ligt een molmende woudreus op den grond en heft het vlechtwerk omhoog zijner wortelen, welke nog de aarde omklemd houden die eens hen voedde.

Onzeker is het leven dier hooge cryptomeria 's, hier meer dan elders; de vloek van god Sarutahiko rust op hen. De legende weet er van te verhalen. Drie voet van zijn grond had hij afgestaan aan god Kashima, en deze toog aanstonds aan het werk om ze af te perken. Maar toen de nacht gevallen was, bakende de listige Kashima, in stede van drie voet, drie ri [1]) voor zich af. Het gold niet de oppervlakte, zoo beweerde hij des anderen daags, waarvan in het contract sprake was geweest; neen, drie voet *diepte* zou hij het zijne mogen noemen.

Sarutahiko was bedrogen, maar hij zond den ander zijne trekken thuis. Zijn vloek rustte op den hem ontnomen grond en sedert schiet geen boom op Kasugayama zijne wortelen dieper dan drie voet den bodem in.

Buiten het geboomte gekomen zie ik eene rij theehuizen en winkeltjes. Men verkoopt er de zoogenaamde Nara

---

[1]) Een ri. = $2^1/_2$ eng. mijl.

ningyo, houten figuurtjes van Japansche heroën en theaterhelden, welke de moeders, die naar Nara ter bedevaart zijn geweest, hunnen kinderen thuis brengen. Voorts waaiers, oostindische inkt en snuisterijen, vervaardigd uit de afgevallen hoornen der herten, welke het tempelbosch bewonen.

Thans komen wij door de Taimatse no koka, »de galerij der toortsen," aldus genaamd dewijl bij de godsdienstige feesten de processiën met fakkellicht langs dezen weg kwamen. Voorzeker, eenmaal was de aanblik fantastischer toen op de honderden van steenen lantarens aan dezen tempelingang, ieder de vrome gift van burger of edelman, de lichten ontstoken waren en de geloovigen als door het schip eener verlichte kerk tempelwaarts trokken.

Een hoog en log gebouw rijst voor ons op. Het is de Daibutse-dö, het huis van den grooten Boeddha. De gewijde poort daarvoor staat open, maar in de diepe nissen aan weerszijden hebben twee grimmige Ni-o post gevat, gedrochtelijke reuzenbeelden van beschilderd hout. Het zijn de *raksasa's* van een Javaanschen Boeddhatempel. Zij weren de booze invloeden van het heiligdom, zij staan in 't harnas tegen den demon die eenmaal, onder den heiligen Bodhisatra-boom, den »Verlichte" zelven bestookten; zij zijn gereed den kamp te aanvaarden.

Van daar die grove spieren, zwellend als op het lichaam van den Farnesischen Herkules; die opgeheven vuisten, welke de knots omklemmen; die wijd opgespalkte oogen, die dreigende witte slagtanden in den gapenden mond. Het is de noordsche *berserker*-woede welke uit die verwrongen trekken spreekt, eene woede die schuimbekt, die blindelings vernietigt.

Een getemperd licht dringt door tempelpoort en voorhof tot in het binnenste der hal. Niets wat aan westersche architectuur herinnert, aan het gewelf eener kathedraal. Eerder aan de gebinten eener groote kermistent.

Recht tegenover den ingang rijst een donkere massa op.

De binnentredende stuit daar op iets als een glinsterende, door water afgeslepen rots, als een metalen muur. Is dit een poort, een wal, een fundament?

Eerst wanneer ik het hoofd omhoog richt zie ik den ontzaglijken bronzen klomp voor mij — het beeld van den »Verlichte."

Daar zit hij op zijn lotuskussen.

't Schijnt alsof zijn geest naar het onzienlijke streeft en peinst over het raadsel des levens. De houding is de gewone; ongewoon zijn alleen de afmetingen. Het hoofd een weinig voorovergebogen, de oogen aandachtig nedergeslagen, een trek van berusting om de zacht opeenrustende lippen, de rechterhand opgeheven en de linker in den schoot rustend, zoo vermaant hij de geslachten. Op zijn koperen voorhoofd schittert de ster der wijsheid. 't Gekroesde hoofdhaar is in talrijke gelijke krullen gelegd, het wijde priesterkleed golft statig om zijne machtige schouderen en verbergt de onder het lichaam gekruiste beenen. Hier is alle hartstocht te niet gedaan. Hier woont de vrede des gemoeds, en de dooding des vleesches is het beginsel der wijsheid geworden. Sterk is deze man, want hij heeft zichzelven overwonnen. Hij is den goden gelijk geworden, rein als de kelk der lotus waarin hij rust.

Het volk van Dai Nippon heeft de lotus lief; zij symboliseert den adel des harten. Wortelt zij niet in de gistende modder? en nochtans tarten hare bloembladeren in blankheid de ongerepte sneeuw, en nochtans balsemt zij de lucht met den geur van nardus en mirrhe.

Volgens westersche begrippen is het gelaat van den Daibutse geenszins schoon. Het zou alledaagsch worden nevens een grieksch kunstwerk. De neusvleugels zijn breed en plat, de jukbeenderen hoog, de ooren bovenmatig uitgerekt, het gansche beeld mist spierteekening. Dit is geen gelaat waarop de majesteit zetelt, gelijk op dien heerlijken Jupiterskop: den *Giove* van het Vaticaan; noch een waarvan de glorie des martelaars afstraalt, gelijk van Ary Scheffers Christuskoppen. Niettemin belichaamt het

aangezicht des stichters zijne leer. En door eene hoogte van drieënvijftig voet, door de massa als van een koperen berg, door het geweldige, het titanische der gansche verschijning dwingt het beeld ontzag af. Door de heugenis der eeuwen mede, welke over dezen metalen kolossus zijn heengegaan. Toen de Eeuwige Stad nog gegrondvest moest worden, troonde deze Boeddha reeds op zijn lotuskussen.

Een kaalgeschoren bonze treedt mij ter zijde. Hij brengt mij achter het beeld om, en nu ontwaar ik dat het bestaat uit zware aaneengewelde metaalplaten. Sporen van verguldsel zijn aan het uitwendige nog zichtbaar. Een breede gouden glorie is het gevaarte tot achtergrond gegeven en van het daar achter oprijzende staketsel wordt het kleine Boeddha-beeld zichtbaar, 't welk in het ledige hoofd van het groote is geplaatst.

De priester toont mij nog een gansch museum van kerkelijke oudheden, in kasten en vitrines langs de muren van den Daibutse-do gerangschikt, maar steeds keert mijn blik terug naar dit onverwoestbaar gedenkteeken eener aloude eeredienst.

Indien hij eens opstond, de koperen titan! Gewis zou zijn hoofd door deze tempeldaken boren en de gewelven verzetten.

Zoo men hem slechts bevrijdde van zijn onaanzienlijken houten tempel, van die kermisachtige tentoonstelling van relieken en curiositeiten, men zou zich lichter in den tijd kunnen terugdenken toen Boeddha's priesterrijen hier omgang hielden en het slepend koraalgezang aanhieven, toen de oude Mikado's uit hun staatsiepalankijn stapten voor de deur van het heiligdom, toen het reusachtig beeld nog flonkerde in den glans van zijn voormalig gouden kleed en op gindsche tribune scharen jonge meisjes den gewijden *kagura*-dans uitvoerden.

Van die laatste ceremonie is nog een flauw spoor overgebleven in den tempel Kasuga no Miya, werwaarts thans mijn weg mij brengt.

Weder komen wij tusschen de rijen door der steenen lantaarns. Hunne honderdtallen komen mij voor als versteende sehildwachten, als de gelederen van het leger door 't wachtwoord der schikgodin omgeschapen tot een steenen woud, in het diepst waarvan de gouden kooi hangt van den vogel Boelboel-al-ziak. Hierheen — den vijver langs waarin de goudvisschen spelemeien, het boogvormig steenen bruggetje over, dan voorbij de grijnzende granieten leeuwen, de trappen op welke naar het tempelterras leiden!

Wij zijn er!

Wij staan voor een soort van *loggia*, eene galerij aan den gevel der stichting uitgebouwd. De vloer daarvan, een paar voet slechts boven den grond, is als gewoonlijk bedekt met de fijne en gevulde stroomatten, waarvan in Japan iedere menschelijke woning is voorzien, waarop zoowel de keizer treedt als de *eta*, de japansche paria. De drie wanden van het ruime en langwerpige vertrek bestaan uit de gewone papieren schuifdeuren, maar ze zijn beschilderd met die groteske dierfiguren en onwaarschijnlijke landschappen, waarmede men in dit land zijns ondanks gemeenzaam wordt.

Hier heeft de figuur van het hert de overhand. De legende toch wil dat de heros Take mikazuchi, toen hij het land doorreisde om een nieuwe woonplaats te zoeken, op een wit hert naar Nara reed en er zich vestigde. Behalve de rij houten pilaren, die aan de voorzijde het dak stutten, bevindt zich op den achtergrond nog een tweede rij, welke eene binnengalerij afperken, doch de ruimten tusschen deze zijn aangevuld met jalousieën van fijngespleten bamboe, door groote zijden kwasten opgenomen. Aan een kabel van ineengedraaid stroo hangen van afstand tot afstand bundels papierreepen, met teksten en spreuken beschreven, en ook deze moeten de booze geesten bezweren.

Niemand bevindt zich hier dan een paar priesters. Zij hebben hunne *stolae* van gekleurd en verguld brokaat

afgelegd en de kale hoofden bijeengestoken, dicht boven den *hibachi*, het groote bronzen komfoor waarin een doove kool glimt. Want de koude is vinnig en de zon heeft nog weinig kracht.

Een paar woorden slechts wisselen zij met mijn *jinriksha*-looper.

»Die vreemdeling is vroeg op 't pad. Zeker wenscht hij het dansen te zien. Hoeveel wil hij betalen? Vijftig (dollar) cents? Het is goed.«

De priesters kloppen hunne kleine tabakspijpjes uit tegen den bronzen vuurpot en verdwijnen door een der schuifdeuren.

Een oogenblik later hoor ik het geluid van stemmen daarachter; er moeten vrouwen bij zijn. Geruchten als uit een kleedkamer dringen door het papier, gespannen over het houten ruitwerk der bewegelijke wanden; geschuifel en geritsel, een zacht geknetter soms van slepende zijden gewaden; nu en dan een onderdrukt gelach.

Mijn *jinriksha*-man zet een bank voor dit Japansche *proscenium*, neemt dan zonder omslag het bronzen komfoor der priesters weg en plaatst het nevens mij. Daarna, met de onverschilligheid van den inboorling die reeds honderdmaal vreemdelingen naar deze plek heeft gebracht en steeds dezelfde vertooning aanschouwd, slentert hij naar een naburig theehuis en verkwikt er zich met een pijpje en een kopje *saké*.

Eindelijk glijdt een der zijpaneelen in de sponning.

Ik hoor het niet, ik zie slechts de groep grazende herten, met vloeiende en vage omtrekken daarop gepenseeld, plotseling verdwijnen achter het bosch van het aangrenzende paneel. En gelijk op een westersch tooneel de coulisse snel wordt weggeschoven voor de daarachter gearrangeerde groep, zoo doemt ook hier iets verrassends op, iets oogbekoorends.

Vóór die rij fantastische wandpaneelen met hunne zonderlinge landschappen, hunne groteske diergroepen, hunne

als drijvende beemden en gouden luchten daarboven, treden vier bloeiende meisjes naar voren.

Ze schijnen nog zeer jong, zestien jaren hoogstens.

Hare kapsels, hare kostumen zijn iets ongehoords. Voegzamer dan die van Indische bajaderen, zijn zij tevens treffender, oorspronkelijker. Het ruime ondergewaad, tot op de voeten afhangend, is scharlakenrood, doch daarover is een soort van tunica geworpen van eene doorschijnende en glinsterende stof, witte wijde priestermantels waarin groote mythische bloemen gewerkt zijn en met bovenmatig ruime, tot beneden de knie afhangende pagode-mouwen. Slechts even komen onder dien purperen zoom de fraaie voetjes uit, in zeer korte witte sokken gestoken en met stroosandalen geschoeid. Van boven, waar het kleed los om 't tengere halsje sluit, is het afgezet met vier smalle zwarte banden, welke als driehoeken met de punt omlaag over de borst afdalen. Het haar, glad over 't hoofd gestreken, is van achteren opgenomen in een enkele lange vlecht, die vrij over de schouders zwiert, maar van voren zijn daarin twee bouqetten van kunstbloemen gestoken, uiterst fijn gedreven van vergulde en verzilverde plaatjes. De naalden daarvan zijn horizontaal in het jeugdige krachtige haar geplant, zoodat de metalen bloemen en knoppen vóór het voorhoofd hangen en onder het gaan met hunne beweeglijke blaadjes zachtjens tegen elkaar tingelen. Gelaat en hals zijn bestreken met eene laag poudre de riz, behalve een kleine scherpe driehoek aan de slapen, en in een harer kinderiijke handjes, welke nog kleiner schijnen door de enorme mouwen, houden zij waaiers van dunne houten plaatjes.

Hoe de verschijning mij verkwikt, na al die houten en steenen monsters van het tempelplein! Hoeveel aanvalligheid te midden eener *Japonerie*, welke eene hulde aan het gedrochtelijke is: de houten reuzen der Ni-o, de granieten tempelleeuwen, de wanschapen herten der paneelen. »Beauty lying in the lap of terror!«

Zoo treden zij uit de geheimzinnige diepte van den achtergrond langzaam naar voren, als priesteressen opgaand naar 't outer.

Hen volgen de beide priesters.

Zij hebben thans een donkerblauw kleed aangetogen, waarover mantels van wit geglansd katoen en op het hoofd hooge zwarte bisschopsmutsen. Zij nemen plaats in de *tokonoma*, de indieping van den wand met verhoogden vloer, welke in het Japansche vertrek als de plaats der onderscheiding geldt. De een heeft een fluit in de hand, de andere twee langwerpige en gladde stukken hout, eene soort van Japansche castagnetten.

Het zonderlinge mysterie-spel vangt aan.

Daarbuiten is alles stil; geen levend wezen op de breede steenen terrassen, geen gerucht uit het tempelwoud. Maar 't is alsof de dieren op de paneelen, het witte hert van TAKE MIKAZUCHI, den kop opheffen en luisteren.

Een der priesters heft het gewijde lied aan ter eere van BOEDDHA. Het klinkt als een sleepende elegie, het is een naargeestige solo, begeleid door de schrille toonen der fluit en het geklikklak der castagnetten.

Thans komt er beweging in de vier roerlooze gestalten.

De oogen aandachtig, droefgeestig bijna ter aarde geslagen, de wijde gewaden golvend om de tengere leden treden ze voorwaarts en »unheimlich« steken de krijtwitte gezichten af bij de gitzwarte haren. Tintelde niet de warme jeugdige blos door het blanketsel heen, men zou hen zooeven, stilstaande, voor overeind gezette kinderlijken hebben gehouden, en de witte tunica om hare schouderen voor eene lijkwâ.

Voorwaarts schrijden ze en weder terug, met afgemeten passen. Zij heffen de armen op en schijnen te wenken: hare blikken dwalen onbestemd in de verte. Geen spier vertrekt op de gladde gevulde gezichtjes. Het karakter van den dans brengt mede, dat hare trekken iets van dezelfde hartstochteloosheid toonen en van denzelfden geest

der bespiegeling, welke de standvastige kenmerken zijn van het Boeddha-beeld. Telkens rijzen de lange witte mouwen spookachtig omhoog en de waaiers beschrijven mystieke figuren in de lucht. De gebaren zijn plechtig, de houding is deemoedig. Soms zinken zij halverwege op de knie, soms buigen zij zich naar rechts, naar links, en schijnen te luisteren naar de stemmem der geesten, welke het schorre priestergezang heeft opgeroepen. Het is als gehoorzamen zij aan een macht buiten haar wil, gelijk de somnambule onder de manipulatie van den magnetiseur.

Nu gaan zij achter elkander de galerij rond, maar onhoorbaar; de stroosandalen verraden zich niet op de weeke matten. Slechts de metalen camelia's voor hare gladde voorhoofden ziet men trillen, en hoort hun zacht geknetter, en het »frou frou« der gewaden. Zij gelijken slaapwandelaarsters in een processie. Ontneem haar dien waaier, doe den sluier der Christusbruid over die strakke en minnelijke gezichtjes dalen, geef haar de bleeke offerkaars in de hand en ge zult meenen vier novicen te zien, gereed het »De profundis« aan te heffen.

Doch die lippen blijven stom. Zie, daar leggen zij den waaier neder en treden naar den voorkant der galerij, waar op een half dozijn lage verlakte tafeltjes even zoovele zonderlinge instrumenten liggen.

Het is een korte staf, zwart verlakt en met fijn koper beslagen. Het boveneinde daarvan is omgeven met een viertal dunne metalen schijven of platen, van afstand tot afstand en in afnemende grootte, wier randen met koperen bellen zijn bezet. Aan het andere uiteinde hangt een lange pluim of bundel van fladderende zijden linten, in drie of vier verschillende kleuren. 't Heeft iets van een narrenbel en van een tamboerijn tevens.

Zij vatten het instrument, en op den cadans van de priesterlijke muziek wordt de pantomime hervat.

Weder treden zij vooruit en achteruit, weder met den zelfden langzamen, onhoorbaren tred. Zij maken passen

als uit eene dansschool, zij gesticuleeren statig met de armen, zij neigen het hoofd en richten het als in den droom weder op, terwijl het gestadig vibreeren der gouden en zilveren bloemen eenigermate het effect maakt als flonkerde daar een juweelen naald; dan schudden zij plotseling den tamboerijnstok in hare hand, zoodat het rinkelend geluid samenvloeit met de flageolet-tonen des pijpers en het gekletter der castagnetten.

Telkens komt dat refrein der bellen terug en valt in bij een maat in de muziek, nogmaals en nogmaals. Maar niet als de tamboerijn eener danseres; eerder als de misschel in de hand des koorknaaps.

De zonderlinge antieke dans houdt iedere vezel mijner zenuwen in spanning. Ik tracht in de beteekenis er van door te dringen, tracht het trage brein de verklaring af te dwingen van deze gedanste raadsels, maar vergeefs. De symboliek ontsnapt mij. Dit gansche gebarenspel is te ver buiten westersche traditie, het wijkt te zeer af van de grondlijnen, waarin ons bevattingsvermogen gelegd is. De geest van dezen reidans reikt tot in de nevelen van het verleden, van een tijd waarin het Christendom nog een droom der toekomst was. Ik besef wat het niet is, niet wat het is.

Voorwaar, dit is geen Salome dans, die het hoofd des rechtvaardigen vraagt. Noch een dans van Jeftha's dochter, »uitgaande met trommelen en reien.« Eerder nog een altaardans van Vestaalsche maagden, zooveel wijding ligt in die strakke wezentrekken, zooveel pathos in die plechtige gebaren. Zonder die kleurige en aloude priesterdracht zou men zich dit viertal kunnen voorstellen als de groep van eene Grieksche vaas, levend geworden.

Eén oogenblik is er, 't welk als 't ware de apotheose der voorstelling vormt.

't Is dat waarop de kleine priesteressen recht voor de beschilderde wandpaneelen komen te staan, waar, boven het groteske landschap, een gouden lucht zich welft. Vier

naïeve marmerwitte gezichtjes tegen een achtergrond, die hun onbewust een glorie om het hoofd werpt, terwijl de zoete witte handekens zich kruisen over de borst — waarlijk, ik zie ze weer voor mij, die oude *pietà's* uit de Uffizi te Florence en de Brera te Milaan. Hoezeer gelijken ze nu die bleeke heilige maagden van Giotto en Cimabue, wier hoofden de oude vrome kunstenaren ook tegen zoo'n gouden achtergrond plachten te schilderen:

> Sainte Agnès, Sainte Ursule et Sainte Cathérine,
> Croisant leurs blanches mains sur leurs blanches poitrines. [1])

Doch de priesterstem zwijgt, en met haar de klanken der fluit. De jonge meisjes treden voor het laatst naar voren en leggen den rinkelenden tamboerijnstok weder op de lage tafeltjes; het einde zal gekomen zijn. . . .

Nog een spanne tijds, priesters van Boeddha!

Maar onverbiddelijk glijdt een der paneelen in den wand terug; de bisschopsmutsen gaan voor, achter hen de vier danseressen in hare wapperende witte gewaden — het visioen is verzwonden!

En nauw heeft de papieren muur zich weder gesloten of ik hoor, — maar hoor ik goed?

't Is een lach, een hartelijke kinderlijke lach, en niet »sotto voce« ditmaal.

Ze zijn het wel degelijk, die vier stemmige tempelmaagden van daareven. De ceremonie is ten einde, de schalke deerntjes springen uit den band. Tegelijk met het religieuse gewaad hebben zij ook de Boeddha-priesteres uitgeschud en ongetwijfeld maken ze thans zich vroolijk over dien kleumenden *iejin* (vreemdeling) en zijne uitnemende belangstelling voor een Japanschen *kagura*-dans . . . .

. . . .

Lach voort, aanminnige zestienjarigen, onbevangen kinderen van Dai Nippon. — »Ich grolle nicht!«

---

[1]) Th. Gautier.

In het Binnenland.

Spoedig na mijne aankomst in Yokohama, Japan's mercantiele hoofdstad, had ik het nederlandsche consulaat opgezocht ter verkrijging van een paspoort om het land te bereizen.

De Japansche regeering houdt aan deze lastige formaliteit nog steeds hardnekkig vast; het is alsof zij daarmee den westerling wil herinneren dat hij zich slechts per gratie en niet dan onder voortdurende controle mag ophouden op den gewijden grond van „Dai Nippon" — gelijk de Japanners zelve hun land plegen te noemen.

Alleen in de open havens, de zg. Treatyports, en binnen een omtrek van ongeveer vijfentwintig engelsche mijlen daaromheen, zoomede in de hoofdstad Tokio, is het den vreemdeling vergund zich zonder paspoort op te houden. Ook voor het Hakone-distrikt, de meest gezochte ontspanningsplaats en *Kur-ort* voor westersche ingezetenen, wordt eene uitzondering gemaakt. Voor het reizen in het overige Japan dient men zich tot den consul zijner natie te wenden, die het paspoort bij het Departement van Buitenlandsche zaken aanvraagt. Het blijft overigens een gunst, het is geen recht; en de reiziger, die dezen maatregel verzuimt, kan er wel op aan door de politie opgevat te zullen worden en teruggezonden naar de plaats zijner herkomst. De voorbeelden ontbreken niet.

De open havens zijn: Yokohama, Kobé, Osaka, Nagasaki, Hakodate en Nugata.

Toen ik na een paar dagen wachtens een paspoort

geldig voor drie maanden had bekomen, was ik gereed het binnenland in te trekken, zonder anderen gids dan een van papier, Murray's *Handbook*. Toch was het juist dit waarin ik de waarschuwing gelezen had:

»A guide is an absolute necessity to persons unacquainted with the language.«

Niettemin ben ik steeds gekomen, zonder kennis van de taal en zonder tolk, daar waar ik wezen wilde; doch erken tevens gaarne dat menig misverstand, menig tijdverlies, noodelooze omslag en onaangenaamheid mij bespaard zouden zijn gebleven, had ik mij te Yokohama van zulk een persoon voorzien. Het is echter moeilijk te zeggen of de diensten wel opwegen tegen de hooge kosten. De een wenscht van alle »soesah" onderweg af te zijn en tast in de beurs, een ander weigert zich te laten »massregeln" voor twee dollars daags plus reiskosten. Ik heb Cooks reisgezelschappen ontmoet, bij welke de *annaisha* (gids) nagenoeg de rol van berenleider vervulde; voorts enkele alleenreizende personen, die aan den hunne tevens gezelschap wenschten te hebben in het land der vreemdelingschap; ook sommigen, die met een vrouwelijken gids reisden, doch betwijfel of die alsdan wel de zuiver adviseerende rol eener Londensche *lady guide* vervulde.

In Yokohama bestaat eene »Guides and Interpreters Association", bij welke men voor vertrouwde personen terecht kan en die branches heeft te Tokio, Kioto en Kobé. De moeilijkheid, die men door hunne diensten ontgaat, is inzonderheid de taal; want met andere bijzonderheden zooals het postwezen, de spoorwegbepalingen, de muntspecie, enz. raakt men spoedig vertrouwd.

Wat b. v. het laatste betreft, zoo is het klein papieren geld in Japan al even gebruikelijk als in Italië. Men heeft er de papieren *yen* of dollar, gelijk ginds de *lira*-papiertjes. Gouden munt bestaat, maar wordt bijna nooit gezien; zilveren dollars minder dan papieren en vaak zijn het dan nog mexicaansche dollars, die niet of ongaarne worden

aangenomen. Het papiergeld echter begint reeds met strookjes van twintig centen; klimt voorts op met een halven, een, vijf, tien *yens* en hooger. Het is algemeen in omloop, te zamen met het kleine zilvergeld van vijftig, twintig, tien en vijf centen, van nikkelmuntstukjes ter waarde van vijf centen, en van koperen munten van twee, één en een halve cent. De Japansche *sèn* (cent) staat nog gelijk met tien *rin*, dunne koperen plaatjes, doorboord, welke men met de vroegere duiten op Java zou kunnen vergelijken.

Door eenige schade als leergeld wordt de vreemdeling, in dit opzicht althans, spoedig wijs; maar lastiger is het de taal te leeren. En niets juist veraangenaamt hem het reizen zoozeer als bekendheid daarmee, al was het maar omdat het hem verlost van de voogdij van gidsen en bedienden.

Doch er is veel meer dan dit. Een toerist, die zonder woordenboek kan reizen en zonder een huurling op de hielen, dringt door tot het volksleven zelf, en dit is hier de moeite waard. In overdrachtelijken zin zou Bilderdijks bekende leenspreuk voor hem aldus gevarieerd kunnen worden:

»Wees meester van de taal, gij zijt het van het volk".

Want men kan van den Japanner veel gedaan krijgen, wanneer men zich slechts weet te doen begrijpen. Van kennismaking met Europeanen zijn zij in het geheel niet afkeerig en het is mij in zuiver Japansche, niet gemoderniseerde logementen, de *yadoja* van het binnenland, meer dan eens gebeurd dat inboorlingen, die wat engelsch spraken, gemeenzaam mijne kamer binnentraden en het gesprek aanvingen. Want zoo men zich op Java wel eens beklaagt in een glazen huisje te wonen, in het Japansche binnenland is men, uit het oogpunt van toegankelijkheid beschouwd, als 't ware steeds in de open lucht. In de herbergen van het Hakone-distrikt, aan het meer van Chuzenji en elders had het er soms veel van alsof de mij aangewezen kamer een vrij territoir was voor al de huisgenooten, gelijkstaande

met den »overloop" van een ouderwetsch hollandsch bovenhuis.

Nu eens was het de waard, die naar mijn paspoort kwam vragen; dan weer een gast uit de aangrenzende kamer om een praatje te maken; of de immer glimlachende *nesan* (kamermeid), welke dingen bracht om welke ik niet gevraagd had; of een halfnaakte knecht kwam voor den *ijin* (vreemdeling) het Japansche vertrek van een zoo ongewoon stuk huisraad als een bed voorzien; of het waren kinderen van inheemsche logeergasten, die den Europeaan eens wilden zien eten; of een gids kwam zijne diensten aanbieden; of het was een kaalgeschoren »toekang pidjit" die om den aard zijner bijzondere werkzaamheden mij duidelijk te maken, al dadelijk en zonder een woord te spreken op mijne schouders en armen begon te beuken.

Soms was het ook een koopvrouw, gelijk die hier eenigermate de rol van de Javasche *klontong* vervullen (gelukkig zonder ratel) welke zonder omwegen de papieren schuifdeur op zijde kwam duwen en hare waar uitstallen. Het opdragen van het eten vereischte een herhaald optreden. Moest ik voorts geen boot huren, voor een tochtje op het meer; of wilde ik een *kago* (draagkorf) voor den volgenden morgen; of zou men de badstoof al vast gaan warmen?

Hoe gaarne had ik, bij niet één maar wel vijftig zulke gelegenheden, dingen willen zeggen als: Uwe kinderen zijn waarlijk aardige poppetjes, maar waarom voorziet ge hen niet eens van een neusdoek? Een warm bad wil ik wel, maar bedenk dat ik er niet uit wensch te komen naar de wijze van het land: als iemand die het roodvonk heeft en zóó dat de damp er afslaat. In 's hemels naam geen slâ op tafel, geen komkommers, geen ongekookte groente — ik heb van morgen juist gezien uit welke vaten, van onder de latrine weggehaald, de boer hier zijn moestuin bevochtigt. Wanneer die oude vrouw van daareven weer binnenkomt, dat ze zich dan een wat hooger aan den hals sluitend jak aanschaffe hare openhartigheid gaat te ver. Laat toch

die knecht zijn keel schrapen *buiten* mijne deur. En neem dien pot met houtskool maar weer mee; liever koû lijden dan sterven aan asphyxie!

Hoe dikwijls lagen mij, en zeker velen anderen reizigers met mij, zulke wenschen op de lippen, maar ze wilden er niet over heen komen, althans niet in 't Japansch.

Het kwam mij wel eens voor alsof deze taal weinig minder moeilijk aan te leeren is, uit den dagelijkschen omgang alleen, dan het Chineesch — en men vrage het aan de planters op Deli hoevelen hunner, zelfs onder de *oldhands*, er in geslaagd zijn zich zonder tusschenkomst van den *tandil* door hunne koelies te doen begrijpen.

Rari nantes in gurgite vasto — zeer enkelen uit eene groote menigte, en zoo gaat het ook in Japan. Te meer daar de westersche samenleving eene vlottende is, al wisselen hare leden iets minder snel dan op Java doordien zij ambtenaren noch officieren, maar hoofdzakelijk kooplieden telt.

Velen intusschen, zonder nu juist gebruik te maken van een Japanschen leermeester (wiens aanbiedingen men meermalen in de bladen geadverteerd ziet) gelukt het om, zooal niet de taal zelf, dan toch *a smattering* er van machtig te worden. En reeds dit is een voordeel, niet het minst op reis.

Met den moed der onkunde zou ik nu het binnenland in, 't eerst naar een dier ontspanningsplaatsen, tevens *Kurörte*, in 't gebergte, waar de reiziger in Japan en de westersche ingezetene zich plegen te vertreden.

Een der voornaamste daarvan is Miyanoshita.

Het plaatsje bezit het voordeel dat het slechts één dagreis van Yokohama verwijderd is, dat het door eene ligging van ongeveer 1400 voet boven de oppervlakte der zee een frisch klimaat heeft, dat er fraaie omstreken zijn, bergruggen, welke het tegen gure winden vrijwaren en twee semi-europeesche logementen, die onder de beste van het geheele land tellen.

Van daar dat er zomer en winter steeds gasten zijn:

kooplieden, diplomaten, zendelingen, zeelieden en toeristen.

Een paar uren sporens slechts brachten mij naar het station Kozu. Van daar ging het met den paardentram verder, totdat de sterke helling van den grond aan deze wijze van reizen een einde maakte en het nationale Japansche vervoermiddel, de *jinriksha*, te hulp moest worden geroepen.

Met een stevigen pas trok de gespierde inlander het lichte voertuigje achter zich aan; een tweede volgde met mijne bagage. De weg vergezelde al de meandrische slingeringen der kleine rivier, welke op den bodem van het diepe ravijn voortbruischte, totdat wij na anderhalf uur ongeveer de eerste huizen van het dorp ontwaarden. Tegelijk ook den hoogen witten gevel van het Fujija-hotel, het voornaamste der plaats. Het was een groot en sierlijk houten gebouw met glazen veranda's en een paar zijvleugels, geriefelijk en goed gemeubeld. In het tuintje daarvóór ontwaarde men de gewone verschijnselen der inlandsche horticultuur: dwergcedertjes, granietklompen met mos begroeid, goudvischvijvertjes, miniatuurheuveltjes, poppenbruggetjes, enz. Oorspronkelijk zijn deze tuintjes voorzeker; heeft men er echter één gezien, zoo heeft men er honderd gezien.

Het japansche hofje van mr. Fujija was nu juist geen *unicum*, maar toch voldoende om aan zijn logement een behagelijken voorgrond te geven. De ruimte was echter besnoeid, doordien hij in dien tuin een bijna sierlijk paviljoen had laten zetten ten behoeve der biljarten. Engelsche biljarten natuurlijk, d. w. z. met overvloedige gelegenheid tot ver...drinken in zes zakken. Zij waren een uitkomst voor de gasten, zoowel mannelijke als vrouwelijke, die zich aldus de verveling van het lijf trachtten te houden, welke in meerdere of mindere mate op de gezichten der meesten te lezen was. „Tout comme chez nous!" dacht ik, mij de omgeving van meer dan een vacantiestation in Java's binnenland weer voor den geest brengende.

Het bruide hier al niet anders dan ginds. Er was een weg rechts en een weg links, op welken men bij beurten pantoffelparade kon houden. De voetpaden waren meest steil, bezaaid met scherpe steenen en vaak schuil gaande onder het struikgewas aan weerskanten, terwijl in het Japansche binnenland de slangen zeer menigvuldig zijn. Ik durf zeggen dat ik in drie maanden tijds, d. w. z. *zomer*-maanden, in dit land meer slangen heb gezien, dan op Java in een jaar. Er was wild, maar geen verlof om te jagen, zijnde dit slechts laat in 't najaar, en dan nog alleen in den omtrek der vijf open havens (*treaty ports*) veroorloofd. Visschen kon men evenmin als dat in een Javaschen bergstroom mogelijk zou wezen. Paarden om op te rijden waren er slechts enkele, en die weinige verrieden in de afgeschuurde huid van borst en schoft maar al te duidelijk het gewezen trekpaard. Ook het *jinriksha*-wezen hield hier op, wegens de steeds toenemende steilten van het gebergte en voor verder vervoer moest men te voet, of op den rug van een lastpaard, of in een *kago*, den nationalen draagstoel. De meeste gasten waren derhalve voor het doorbrengen van hun dag aangewezen op elkanders gezelschap, op wandelen en lezen, want om verkeer met het volk te zoeken, daarvoor was de taal het struikelblok.

De onbevaren wereldreizigers leverden hier het grootste contingent, lieden die schijnbaar niets anders uit te voeren hadden dan reizen, reizen — die zoo min rust konden vinden als de Wandelende Jood. Ik zat eens aan een tafeltje met een van die »âmes en peine,« welke vertelde dat hij nu reeds zeven jaren aan het reizen was en, kortheidshalve, de landen opnoemde welke hij *niet* had bezocht. 't Waren dan ook slechts enkele — maar welk een bestaan! Zeven jaren lang over den aardbodem te zwalken, met een brein dat noodzakelijk op 't laatst verstompen moet, hotel in hotel uit, stoomboot op stoomboot af, van den eenen spoortrein op den anderen, koffer in- koffer uitpakken, steeds onder vreemden en huurlingen, nimmer een eigen

»thuis« te vinden, om eindelijk geblaseerd van geest en rhumatiek van lichaam op zijn aanvangspunt terug te komen — welk een begrip van »genieten!«

Wat is dit anders dan »kielhalen?«

Deze man, een Yankee, scheen mij waarlijk een Phileas Fogg toe van wien, en terecht, gezegd mocht worden: Hij zal nog om de wereld reizen en terug komen zonder aan zichzelven of aan anderen iets goeds verricht te hebben!

Ik heb ook niet kunnen merken dat deze reiziger van beroep of van roeping uit de vele door hem bezochte landen iets anders had meegedragen dan snuisterijen. Daarop scheen zijne land- en volkenkennis te steunen. Hij vertelde ons dat hij in de winkels van Hongkong overal om een paar Chineesche schoenen geloopen had, dat hij die ook overal had kunnen bekomen, maar niet beneden de twee dollars, en dat hij er die niet voor had willen betalen. *Hem* zouden ze niet beet hebben!

»Nu vraag ik u eens!« zeide mijn metgezel »hier is een man die geld genoeg heeft om zeven jaren lang te reizen, en geen twee dollars wil betalen voor een paar Chineesche schoenen, wat de gewone prijs is!«

Deze arme rijke bleef echter niet lang, want hij had nog een dozijn of wat landen op het lijstje staan en spoedig hoorden wij dat hij vertrokken was naar Korea.

Er waren voorts in mr. Fujija's hotel Engelsche officieren van de China-kust met hunne gezinnen, Amerikaansche zendelingen en Britsche dito, een theehandelaar uit San Francisco, die hier »on business« was, Duitschers uit den handel, welke 's avonds natuurlijk *Skat* speelden, een paar reisgezelschappen uit Engeland en ook een drietal Fransche zeeofficieren van de *Villars* en de *Triomphante*, te Yokohama voor anker liggende. Voor de kinderen waren hier mede een paar Britsche *nurses*, van dezelfde eigenaardige type waaraan men op een stoomboot dadelijk de linnenjuffrouw herkent, knokige, onbehagelijke wezens, die treurig afstaken bij de blozende, lachende, mollige

Japansche vrouwtjes. Eindelijk hervond ik hier ook de figuur, welke in de toeristenwereld nergens schijnt te ontbreken, die der alleenreizende »alte Jungfer«.

Ik rekende mij steeds gelukkig wanneer ik aan deze oude juffrouwen mijne deferentie en mijne symphatie kon toonen, maar de gelegenheid was zeldzaam. 't Zijn immers zoo vaak arme zielen, die reizende vrouwen op leeftijd. *Haar* schuld is 't in den regel niet, dat ze geen eigen huis en haard hebben. Het is zoo goedkoop zich vroolijk te maken over de »oude vrijster«, buiten welke de romanschrijvers en de tooneeldichters het nu eenmaal niet stellen kunnen. En er ligt zoo vaak een verwoest leven achter die schijnbaar prozaïsche verschijningen, een roman, neen: een tragedie. Mevr. Janvier gaf slechts uiting aan een nobel zusterlijk gevoel, toen zij het beeld ontwierp van de in stilte weldoende »oude vrijster«, nog voor iets anders hart hebbende dan voor een cypersche kat en een Saksischen kanarievogel: toen zij haar regelen toezong als deze:

> Zelf zonder gade en kroost, zelf zonder steun of hoeder,
> Werd ze armen tot een hulp, en kranken tot een staf;
> Zóó gaven honderden haar d'eerenaam van „Moeder",
> Dien haar Natuur onthield, dien haar de Liefde gaf.
> Welzalig die zich nooit in 't vast geloof laat schokken,
> Die zelfs de doornen weet te vlechten tot een kroon,
> Vrouw met uw mannenmoed, Maagd met uw zilvren lokken,
> Mensch met uw englenziel, ontvang van God uw loon. *)

Het is mij echter steeds voorgekomen dat de eerbiedwaardige figuur, welke zulke gevoelens wist in te boezemen, minder onder de reizende dan wel onder de huiszittende matronen te zoeken is; onder haar, welke het denkbeeld om in reizen afleiding te zoeken voor een groot leed met een droevig: »niet voor mij!" van zich af moeten zetten.

Eveneens moet ik erkennen dat mij onder de reizende

*) Vertaling van ten Kate.

vrouwen op leeftijd of »entre deux âges" maar al te vaak zijn voorgekomen, die geschikt waren om een domper op mijn medegevoel voor haar te zetten, zonder mijne deferentie voor de soort te verzwakken. De humeurige, de kribbige, of zelfs kwaadaardige oude vrijster nl., zij met veel pretenties, of wier mond een guillotine was voor iederen goeden naam, of ook wier hebbelijkheden iedere meewarige ziel op een afstand hielden.

In mr. Fujija's hotel hadden wij eene britsche oude juffrouw met een neus zoo rood alsof zij uit een *temperance-house* was weggeloopen en valsche krullen. Dien neus wil ik haar intusschen niet aanrekenen; mogelijk kwam dat wel van 't theedrinken, maar waarom steeds zooveel »beslag" te maken, telkens wanneer de bel voor 't eten ging? Nu eens ergerde het haar dat zij achter een der andere logés kwam te zitten (hetgeen bij de verschillende afzonderlijke tafeltjes en veel gasten onvermijdelijk was) en zeide zij, hardop opdat de schuldige het hooren zou: »*Boy*, ik wil hier niet meer zitten, ik behoefde niet achter eens andermans rug geplaatst te worden — pak maar weg dien boel?" Of het was: »*Boy*, kom nu eens hier en kijk rond. Nu heeft iedereen een glas met bloemen op zijn tafel, en ik alleen heb geen bloem?" Of wel, terwijl zij op het onnaspeurlijk wolkje eener cigarette wees: „*Boy*, zeg eens aan mr. Fujija dat er hier gerookt wordt terwijl er *ladies* zijn, (zij was de eenige) en dat ik verzoek zulke onbehoorlijkheden tegen te gaan." Enz.

Zij was de schrik, niet alleen van de bedienden, maar ook van de koopvrouwen, die in Japan de hotels afloopen gelijk op Java de *klontongs*. Het was een harer voornaamste morgenbezigheden om alles te laten uitpakken, zich van alles zoo goed en kwaad als 't ging het gebruik te doen uitleggen, ieder doosje, iedere snuisterij in de vingers te nemen, lepeldoosjes open en dicht te sluiten, vingerhoeden aan te passen, vouwbeenen te probeeren, speelgoed uit elkander te nemen, om dan eindelijk te zeggen dat zij

nu naar den winkel zou gaan, waarvan men haar verteld had dat die dingen er veel goedkooper te krijgen waren. Na de koopvrouw in kramerijen kreeg die in photographieën een beurt, en bracht zij een ander half uur door met alle landschappen door haar lorgnet te bekijken, van alles den prijs te vragen en niets te koopen.

Het »winkelen" was trouwens ook voor anderen een gewoon tijdverdrijf. Men zette zich op een der banken vóór de open kraam en kon daar met kijken en vragen, met onderzoeken en vooral met »pingelen« grif een uurtje doorbrengen. Inzonderheid de specialiteit van Miyanoshita en het geheele Hakoné-district, nl. de ingelegde houtwerken, trokken en verdienden de aandacht. Terwijl de vader met zijne zonen voor schaaf- en draaibank stond, nam de vrouw, ook wel de dochter, den winkel waar en ongetwijfeld werden hier aanzienlijke sommen besteed door toeristen, welke gaarne een souvenir aan hun verblijf wenschten mee te nemen. Te Ventimiglia, Mentone, Villafranca en andere plaatsen der Riviera had ik houtsnijwerken gezien van citroen-, amandel- en olijfhout, doch op verre na zoo kunstig niet als die van Miyanoshita. In het eerst dacht ik dat de doozen, presenteerbladen, enz. het mozaiek slechts nabootsten en in werkelijkheid geschilderd waren; hoofdzakelijk dewijl de verschillende gekleurde figuren wel met lijnen, maar niet met naden aan elkander sloten, Het was alsof men eenige driehoeken, sterren, rozetten en veelhoeken op de buitenzijde van het voorwerp had geteekend en binnen die grenzen het hout hier bruin, daar geel, elders rood, zwart, sepia of als marmer had geschilderd. Doch toen ik den arbeid eens bijwoonde zag ik, dat de artikelen geheel bekleed waren met dunne plaatjes van een dozijn verschillende houtsoorten, zoo precies afgepast en zoo vast naast elkander geperst, dat ze eindelijk beter aaneensloten dan de stukken van een legkaart.

Zoo waren er geheele schutsels, niet alleen van dergelijk

houtmozaiek, maar bovendien *à jour* gewerkt; voorts vierkante tafeltjes, de pooten op dezelfde wijze bekleed als het blad; boekenrekken, kleine kabinetten, doozen in allerlei vorm en afmeting, presenteerbladen, speelgoed, enz. Het kamferhout, waarvan ook wel afzonderlijke voorwerpen gemaakt waren, speelde hier een voorname rol.

Onze hotelhouder, Mr. Fujija, was een zeer correct vertegenwoordiger van Jong-Japan, een prachtexemplaar van den gemoderniseerden inboorling. Slechts ter sluik en alleen des avonds vertoonde hij zich nog in het nationale kostuum en niet voordat hij in den schoot van zijn gezin was teruggekeerd. Werd hij dan onverwachts nog eens geroepen, zoo scheen hij half beschaamd te zijn over zijn ruime *kimono*, die toch van zware gestreepte zijde was, over den gordel waarin zijn pijp-etui stak met het tabakszakje in den vorm eener portemonnaie daaraan bevestigd, over de *tabi* of korte sokken aan zijne voeten en de *geta*, de verlakte houten klompjes waarop hij kletterend voorthotste. Men mocht hem dan eens houden voor een van die »vilains petits messieurs Japonais«, waarover hij wist dat spotzieke buitenlanders wel eens iets geschreven hadden.

Overdag daarentegen, zoolang er nog reizigers met den laatsten tram van Kozu konden aankomen, was Mr. Fujija „onder de wapens". Dan vertoonde hij zich als „gérant très chic", met een fijnlakensch *complet* van de firma Bird & Co. te Yokohama, behalve nog dat hij een prachtig wit vest droeg, met hooggekleurden plastron daaronder en gouden horlogeketting op de plaats waar eenmaal een „buikje" moest komen, en dan keek hij bijna beschermend door zijn gouden bril en van de hoogte van zijn bordes op den aankomenden gast.

De gids van 't hotel was een getrouwe copie van zijn meester, ook immer glimlachend, immer dienstvaardig, en zoo was het half dozijn *moesmé's* 't welk den dienst in de logeerkamers waarnam, gelijk de *boys* in eet- en leeskamer. Geen gewone theehuis-kelnerinnen, maar vrouwen bij welke

de beschaving begon door te dringen in den vorm van een dozijn Engelsche uitdrukkingen in den mond, Engelsche damesflanellen aan 't lijf en kleine souvenirs van Engelsche heeren aan vinger of kapsel.

„Honi soit qui mal y pense!" — want Mr. Fujija was zeer op de *respectability* van zijn hotel.

Er waren immers theehuizen genoeg te Miyanoshita met gezeggelijke *moesmé's*, uit het kosmopolietische en lichtvaardige Yokohama afkomstig, terwijl ook aan iederen wandelaar de spelende kinderen moesten opvallen, wier blonde haren op eene andere afkomst dan op een zuiver Japansche wezen.

Mr. Fujija verwaardigde zich te lachen toen ik hem vertelde, dat ik op deze reis een flesch had meegenomen met zeker poeder, 't welk mij in Italië, met name te Venetië en te Brindisi, reeds goede diensten had bewezen, poeder *contra gli insetti*.

Hoe, zijn intrek nemen in het gerenommeerde Fujija hotel en dan insektenpoeder meenemen!

„Maar 't staat toch in Murray's Reisgids", merkte ik iewat bedremmeld op, "luister maar:

„Take plenty of flea-powder or camphor; also, if going off the beaten tracks, take soap, candles and carbolic acid — the latter to counteract the unpleasant odours that often pervade Japanese inns".

Toen betoogde mr. Fujija mij met zijn minzaamsten glimlach, dat Murray zeker voor een groote autoriteit gerekend werd, maar dat de weg naar Miyanoshita geenszins buiten, integendeel op een der voornaamste »beaten tracks" lag: en wijders, dat zijn etablissement ook geen »inn" was, maar een hotel."

Ik moet dan ook erkennen dat ik mijn insektenpoeder in Japan niet noodig heb gehad; dat mij nimmer overkwam, gelijk in Italië meermalen, dat van het lichaam van *pfifferari* of *lazzaroni* of andere personen uit de volksklasse »de heer Hippas" of de »groote springer" op mij oversprong.

Maar zoo ik het insektenpoeder al niet behoefde, het

»carbolic acid" des te meer. Minder nog in japansche herbergen dan wel op den openbaren weg. Noch in de hoofdstad Tokio noch elders is men veilig voor de Mennistenbruiloften.

Ondanks de slechte wegen kon men hier verschillende uitstapjes maken, wanneer het weder slechts gunstig was. Daarvan werd dan ook vlijtig gebruik gemaakt, de heeren te voet of op een lastpaard, de dames in *kago's*. Kaempfer, in zijn beschrijving van Japan, vertaalt dit woord door „draagkorf" en die naam is dan ook minder oneigenlijk dan: draagstoel. 't Is inderdaad een soort van korf, van bamboe gevlochten en aan een draagstok hangende, waarvan de uiteinden op de schouders van twee koelies rusten. Tegen zon en regen beschermt het bamboe-afdak, dat met een kleed overtrokken is en op het midden van den draagstok rust. In den korf is een grove roodwollen deken gelegd, van dezelfde soort als de inlanders op Java zoo vaak gebruiken en waarop de passagier plaats neemt. De houding is eene half zittende half liggende, met opgetrokken of kruiselings gelegde beenen. De Japanners, vooral hunne vrouwen, reizen in het binnenland niet anders. Voor Europeanen is het echter geenszins een gemakkelijk vervoermiddel, hoofdzakelijk dewijl ze gemaakt zijn voor den kleinen inlander en niet berekend op de lengte van den westerling.

Het dorp zelf was klein. Met een wip was men er in en met een wip er weer uit. Behalve de twee hotels voor Europeanen waren er nog ettelijke voor inboorlingen, die hier de warme bronnen kwamen bezoeken waarop zij zoo verzot zijn. Op meer dan een plaats zag men het heete water rooken, diep op den bodem van het ravijn; de hotels hadden daarvan hun toevoer door middel van pijpen. Behalve de winkeltjes van *hijimono* (houtmozaiek) waren er nog een paar van provisiën en dranken, een van curiositeiten en een van gekleurde photographieën, de laatste meestal gezichten uit den omtrek voorstellende. Het kleuren geschiedde meest door jonge meisjes, nadat de photographie

zelve genomen en geretoucheerd was. Zij gebruikten daarbij overvloedig water ten einde de verf, b. v. voor de lucht boven het landschap, te laten »vloeien«; ook de kostumen van typen uit het volk werden veelal handig en getrouw gekleurd. Er waren ook een paar kleine schietbanen voor het schijfschieten met pijl en boog, mede een nationale uitspanning; doch geen markt. Deze zijn in Japan trouwens zeldzaam in vergelijking met Java. In de grootere steden heeft men ze, al of niet overdekt, maar in 't binnenland komen de producenten maar zelve met hunne waar langs de deur.

Eens besteedde ik den morgen aan 't beklimmen van Benten-yama, een bergje dat onmiddellijk achter de huizen van het dorp en tamelijk steil oprees, ter hoogte van circa duizend voet. Gelukkig liep het pad in zigzag. Eerst voorbij den tempel, met zijne logge donkerrood geschilderde balken en pilaren, zijn getraliede offerkist ,*ex-voto's*, steenen leeuwen en vergulde Amida-beelden. Buiten zaten eenige steenen Buddha's op hunne lotuskussens en staarden als wezenloos naar de gedrochtelijke wezens, half leeuw half hond, die van deze gewijde plaats de booze geesten moesten verwijderd houden. Er was niemand in het havelooze en kakelbonte gebouwtje dan een oud moedertje, dat hare devotie kwam verrichten. Zij greep eerst het zware touw, dat langs het koperen bekken onder de kroonlijst afhing en sloeg het driemalen tegen het klinkend metaal. Dat was eene oproeping van de goden, eene kennisgave dat een hulpbehoevend sterveling in hun huis was gekomen en de aandacht vroeg. Daarop haalde zij uit haren gordel een linnen zakje, nam daaruit een paar kopermunten, wikkelde ze in papier en wierp ze door de traliën in de daaronder zich bevindende sleuf der offerkist. Vervolgens knielde zij daarvóór neer, het gezicht naar de wierookvaten, de groote kunstbloemen en de godenbeelden op het altaar gekeerd, boog het hoofd en begon haar gebed te prevelen, terwijl zij de handen niet vouwde, maar zachtjes met de palmen over elkaar wreef, even alsof zij ze wiesch. Van

tijd tot tijd klapte zij nog eens in de handen: de goden mochten eens verstrooid wezen, of zich verwijderd hebben.

Na eenige minuten stond zij op en richtte zich naar den uitgang. Moedertje had nu haar gemoed bevredigd, maar moedertje had ook nog pijn aan 't lichaam. De ouderdom had haar bezocht met zijne kwalen, had haar den rug gekromd en de beenen doen knikken, de gewrichten droog en pijnlijk gemaakt, de ingevallen borst door den hoest saamgekrompen, en dan die scherpe rhumatiek in de zijde, die haar zooeven het opstaan zoo moeielijk maakte!

Nu, ook daarvoor was raad.

Zij naderde een houten beeld aan den ingang, wreef het met de hand in de lendenen, daarop haar eigen rug met dezelfde hand op dezelfde hoogte, en strompelde de steenen trappen af naar buiten.

Het volksgeloof in Japan schrijft aan sommige in 't bijzonder vereerde beelden wonderdoende kracht toe. Ten aanzien van het godsdienstig leven schijnt de eeredienst van den Japanner uit de mindere klasse al weinig minder oppervlakkig te zijn, dan die van den inlander op Java. Het buddhisme van den een is evenzeer een los omgehangen kleed als het mohamedanisme van den ander.

De korte en eenvoudige godsdienstoefening, welke ik daareven door deze bejaarde vrouw uit het volk had zien verrichten, herinnerde mij aanstonds de beschrijvingen van Kaempfer en Valentijn over de eeredienst der Japanners. Het was bijkans hetzelfde korte programma, door den ouden schrijver met deze woorden medegedeeld:

»Zij verrichten hun Godsdienst in de tempels op de volgende wijze. De aanbidders hebben hunne lichamen eerst gewasschen en gereynigt, het beste kleed dat zij hebben aangetrokken, met een *Kamisino*, gelijk zij 't noemen, of een Plecht-gewaad, een ygelijk na hij 't doen kan. Dus gekleed zijnde gaan zij met een stemmig en staadig gelaat naar het Kerkhof, en ten eersten naar 't bekken met water om daar hunne handen te wasschen,

zoo 't noodig is, tot welken einde een emmer daar nevens aanhangt; alsdan hunne oogen neerslaande gaan zij voort met groote eerbiedigheid en nedrigheid naar de *Mia* (tempel) zelf en de weinige trappen opgegaan zijnde, die naar de gallerij rondom den Tempel strekken en geplaatst zijn tegenover de groote vensters van de *Mia* en het spiegel daarbinnen, vallen zij op hunne kniën, buygen met hun hoofd tot op de aarde, langzaam en met een diepe nedrigheid en onderdaanigheid; daarna heffen zij 't hoofd weder op, steeds knielende, en hunne oogen keerende naar het spiegel doen zij een kort gebed, waarin zij aan de Goden openleggen haare begeertens en nooden of opzeggen een *Namu Aurida Budse* (gelukkige Amida, behoud ons!) en dan eenige pitjens of kleine geldstukjens geven, als een offer aan de Goden en liefde voor de Priesters, hetzij door de Tralyen op de vloer van de *Mia*, of in een Armbus die daar dicht bij staat; dit alles verricht zijnde trekken zij driemaal aan de klok, die opgehangen is voor de deur van de *Mia* tot vermaak en verlustiging der Goden, welke zij geloven dat veel genoegen scheppen in 't geluyd van musiek Instrumenten."

Een weinig voorbij den tempel kwam ik aan eenige oude graven. Gelijk onze vaderen zich gaarne in den gewijden grond van kerken en kloosters lieten begraven (een gebruik dat tijdens de O. I. Comp. mede te Batavia gevolgd werd) is ook de Japanner er op gesteld om dicht bij de woonplaats der goden te rusten. Het groote kerkhof te Uyeno bij de hoofdstad Tokio, waar honderden onder het voormalig tempelwoud rusten, zou er van kunnen getuigen. Zulk een graf bestaat uit ettelijke behouwen steenklompen, soms door een steenen hek omgeven. Eerst twee of drie vierkante blokken, piramidesgewijs op elkaar; daarboven een langwerpige, rond of vierkant bekapte naald, of een overeind staande tafelsteen, waarvan de voorzijde geslepen en gepolijst is en die in de vreemde en kabalistische teekens van het Chineesch letterschrift

den naam des overledenen, zijne kwaliteiten en vooral zijne deugden vermeldt. Soms staan er dan nog steenen lantarens naast, meest altijd bamboekokers met bloemen er voor.

Zoo was het ook hier, doch de bloemen waren reeds lang verdwenen. Misschien was de hand, die ze hier placht neer te zetten, ook zelve reeds verstijfd.

Een Japansch kerkhof maakt geenszins den gunstigen indruk van een onzer eigene doodenakkers. Het is een klein woud van dicht opeengedrongen steenen grafnaalden, zonder de staatsie des doods, zonder marmer, bronzen hekken, bloemvazen, beelden of sarkofagen. Echter hebben de Japanners grooten eerbied voor hunne begraafplaatsen. Niet licht zal men daar iets aanschouwen gelijk ik het op het kerkhof van Brindisi zag: een berg van opgestapelde schedels en beenderen, ordeloos dooreen als een hoop afval en afkomstig van geruimde graven. Zij hebben ook eene gewoonte, die duidelijk het onderscheid tusschen hunne begrippen en de westersche uitwijst. Naast den grafsteen van den overledene worden al dadelijk die van de nog levende nabestaanden geplaatst, welke later op dezelfde plek zullen rusten. En ook het grafschrift wordt reeds in die steenen gebeiteld, het graf geheel gereed gemaakt: men heeft er slechts in te stappen. Het eenige onderscheid is, dat voor de overledenen de letters zwart of verguld zijn, en voor de nog levenden rood. POMPE V. MEERDERVOORT zegt in zijn werk over Japan dat het voor dit volk een geliefkoosd tijdverdrijf is om op de verjaardagen van sterfgevallen, of wanneer hun onheilen overkomen zijn, op hunne familiegraven eenigen tijd door te brengen; en dat het voor velen, die niet veel voorspoed in dit leven hadden, dan een zalig vooruitzicht is het plekje te beschouwen, waar zij zelve eenmaal naast geliefde betrekkingen van een moeitevol leven zullen uitrusten. [1])

Hebben de Japanners in die zienswijze wel zoo geheel

[1]) Vijf jaren in Japan.

ongelijk? Men behoeft juist geen Karel V te zijn om, zooal niet zijn eigene begrafenis bij te wonen, dan toch van te voren zijn graf te laten gereedmaken.

Het pad begon nu sterk te stijgen. Het terrein was hier te steil om bebouwd te worden, het was aan de natuur overgelaten. Hooge grassen verhieven zich aan weerszijden van den slingerenden weg, doorzaaid met wilde bloemen en kleine struiken. Het geboomte was dicht, maar niet forsch, en bestond voor een deel uit bamboe, in dunne afzonderlijk staande stengels opschietend. Het duurde bijna een half uur voordat ik den top bereikt had en hier vond ik weder die specifiek-japansche inrichting: het theehuis. Een kleine houten kraam met een soort van pendopo er voor, waaronder een tafeltje stond met glazen flesschen, het theeservies en 't komfoor. Er was niemand dan eene bejaarde vrouw, welke hier een karig winstje trachtte te maken met Kirin-bier en limonade aan de gasten van MR. FUJIJA'S hotel te slijten.

Het punt was overigens goed gekozen, want het uitzicht was prachtig. Duizend voet beneden mij lagen de huizen van het dorp, en nog dieper de bodem der kloof waarover het wilde water van de Hayakawa voortschoot. Zelfs op deze hoogte hoorde ik nog duidelijk het bruisen van den stroom over de kolossale steenblokken. De hooge heuvelen, waartusschen het dorp als 't ware bekneld lag, waren nu beneden mij en ik zag over hen heen het gebergte van Hakoné oprijzen, de vallei van Ojigoku, waar het onderaardsche vuur allen plantengroei had verwoest en het gesteente geel en rood gebrand, de omtrekken van den steilen berg Kintoki en boven allen uit Japans heiligen berg: Fujiyama.

Achter mij breidde de zee zich uit. Over Yumoto heen, waar het spoor der trambaan zich nog flauw afteekende, kon ik als een grauwe vlek de huizenmassa van Odowara onderkennen en het bochtig beloop der zeekust volgen. Daarachter een schitterende streep, een vlakke strook,

waarop het zonlicht speelde als op een metalen schild: de wateren der Sagami-baai. Zelfs het verafgelegene eilandje Enoshima liet zich met het bloote oog nog ontwaren. Ik bedacht hoe ik, nog maar kort geleden, in de nabijheid der Zandzee op een der toppen van het Tenger-gebergte had gestaan en van daar de Java-Zee en de rivier van Pasoeroean had gezien, en de slingerende kustlijn, alles zwemmende in den blauwachtigen nevel; ik poogde te vergelijken, te assimileeren, maar 't lukte slecht. De bergen in Japan, 't welk een en al bergland is, zijn zooveel dichter bij de zee dan op Java; er is een andere atmosfeer, een andere „toon" in het licht, de structuur van het landschap verschilt, de verschijnselen in de plantenwereld wijken af, de dorpen zijn geen dessa's, verscholen in een krans van geboomte, er is een „ick en weet niet wat", een complex van kleinigheden, die een geheel ander *Gesammteffect* geven. Het tropische cachet ontbreekt.

Terwijl ik een glas van het bier dronk, dat in Yokohama voortreffelijk gebrouwen wordt (van uit Europa ontvangen ingredienten), slurpte de matrone haar kopje thee, stak den brand in haar pijpje en ving een praatje aan. In een mengsel van japansch en engelsch vertelde ze mij, dat haar zoon diende als *boy* in het tweede hotel van het dorp, het Naraya-hotel. Dan had zij nog eene dochter, die getrouwd was te Odowara, beneden in de vlakte. En alsof het de natuurlijkste zaak van de wereld was, zei ze er bij, dat die dochter vroeger, vóór haar huwelijk, eene *geisha* was geweest — eene klasse van vrouwen, welke in Japan een soortgelijke rol vervullen maar op eenigszins meer gedistingueerde manier, als op Java de *ronggeng* en *bedojo*. In dat bedrijf had ze eerst een fraai stuk geld verdiend en daarna nog een goed huwelijk gedaan.

Ik had geen moeite het te gelooven. Ik wist reeds iets van de vooruitspringende plaats, welke de *geisha* in het japansche volksleven inneemt, en ook van de zonderlinge manieren waarop zij soms geld verdient.

Daarover gaf een der engelsche bladen een incident ten beste, voor de waarheid waarvan het kon instaan. Het was overgenomen uit een japansch blad, 't welk de betrokken personen vrijmoedig noemde, en zelfs den naam der straat in Tokio, waar het gebeurde.

In dezelfde wijk der hoofdstad woonden twee vrienden, Jaya en Kida, beide getrouwd. Maar terwijl de vrouw des eersten eene in de gansche buurt bekende schoonheid was, was die des tweeden zoo leelijk als de Misdaad, met een gezicht sproetig en zwart als de rug van een schildpad. Of als een oude, gebroken en aangeslagen lamp, zooals zij zelf het uitdrukte.

Nu zond Jaya zijn vriend Kida eens de uitnoodiging om, te zamen met beider vrouwen, den volgenden dag naar een klein stedelijk feest te gaan, nl. de tentoonstelling van chrysanthemums in Dangozaka. Kida was er mee verlegen. Hij hield van zijne leelijke maar brave vrouw en wilde haar uit kieschheid gaarne de vergelijking besparen op eene zoo druk bezochte plaats met de mooie mevrouw Jaya.

Zijne echtgenoote zag zijne verlegenheid en, met snelle vrouwelijke bevattelijkheid, begreep zij ook de reden.

Zij zeide toen: „Mijn lieve man, het spijt mij dat gij met zulk een leelijke vrouw als ik zit opgescheept, maar er valt niets aan te doen. Ik schrei er wel eens om, en denk dan wat zulk een wormstekig schepsel eigenlijk op de wereld komt doen. Intusschen, gij zult morgen om mijnentwil niet thuis blijven. Neem de uitnoodiging maar aan en huur tegen morgen de mooiste *geisha*, die er in Tokio te vinden is, om voor één dag als uwe vrouw op te treden. Dan zijn wij allen tevreden."

Kida lachte eerst hartelijk om den inval zijner vrouw, maar nu het aanbod zoo gul gedaan werd nam hij het eindelijk aan en verzekerde zich, door een tusschenpersoon en voor de som van vijf dollars, de diensten eener *geisha*, die bij de mooie mevrouw Jaya in het geheel niet behoefde achter te staan.

Deze kwam den volgenden dag aan Kida's woning en men had veel schik in het *qui pro quo.* Zij droeg nu niet het prachtige hetaerengewaad, waarin zij op partijen de *shamisèn* (guitaar) bespeelde; zij had het stemmig kostuum aan eener getrouwde vrouw uit de deftige burgerklasse. Vergenoegd trokken nu de beide paren naar de bloemen-tentoonstelling; Kida werd dien dag niet beschaamd gemaakt over zijne vrouw.

En mevrouw Kida?

Wel, die had het meeste pret gehad in het geval. Zelf had zij het toilet der *geisha* nog hier en daar verbeterd, had hun allen uitgeleide gedaan en toen zij weg waren ging zij naar hare binnenkamer en — schreide zich de oogen uit het hoofd.

. . . .

Zoo zijn de vrouwen van Japan! — voegde het blad er aan toe: *God bless them!*

Een ander uitstapje bracht mij naar Hakoné, hooger op in het gebergte.

Ik had veel gehoord van het meer, waaraan die plaats gelegen is en besloot, na gedurende een week mr Fujija's gastvrijheid te hebben genoten, mijne tenten in dat bergdorp op te slaan. Inzonderheid het vooruitzicht mij daar dagelijks met een bad te kunnen verkwikken en te oefenen in de lang verwaarloosde kunst van zwemmen, lokte mij aan.

Een gast uit het hotel, een hartstochtelijk visscher, sloot zich bij mij aan, voorzien van een Amerikaanschen hengel met katrol aan het benedeneinde, roode caoutchoucwormen, paarlemoeren vischjes en al het moderne vischtuig om er het »schubbig watervolck« mee te verschalken.

Wij vertrokken te paard van het hotel, onder veel plichtplegingen van mr. Fujija, zijne *boys* en zijne *nesan's*, en hadden de laatste huizen van Miyanoshita spoedig achter ons.

Het eerst kwamen wij aan een paar theehuizen langs

den weg, zonder dat wij er veel acht op sloegen. Want aan een Japansch theehuis, wanneer het nieuwtje van den eersten indruk er af is, is bitter weinig te zien en 't heeft een minimum aan comfort. Een soort van *brits*, met gevulde stroomatten belegd en daarop een dun kussen, plat en vierkant, dient als zetel. Geen ornamenten dan misschien een paar *kakemonos* en een bloemvaas of bloemhanger van dunne gevlochten bronsreepjes. Geen andere ververschingen dan rijst- of maïsgebak, niet veel beter dan het Javaansche; *saké*, die niet onjuist vergeleken is met verschaalde madera, aangelengd en warm gemaakt, en de eeuwige *o'cha* (thee) in zeer kleine kopjes, natuurlijk zonder melk en suiker.

De Japansche thee is groen, doordien het roostingproces niet zoolang voortgezet is als bij de zwarte thee, bevat daardoor meer van de oorspronkelijke bestanddeelen der plant en meer theïne, is scherp en werkt sterker dan de andere op de zenuwen. Reden te meer, zou men zeggen, om den drank alsdan te verzachten met melk en suiker, maar de Japanner denkt daar evenmin aan als de Arabier, die koffie drinkt.

Nu zijn er zeker fijne soorten van thee in dit land ; de beste komt van Uji, een dorp dicht bij de oude hoofdstad des lands Kioto. De soort genaamd *gyokuro* (d. i. juweeldauw) kost van vijf tot zeven en een halve dollar het pond.

De belangwekkendste verschijning in een theehuis echter is de *moesmé*.

Geen beter trekpleisters toch dan die aardige vleiende deerntjes in hun gloedvol nationaal kostuum, met frissche dikke wangen, bekoorlijk door blos en kuiltjes, met het zonderlinge kunstige kapsel en de wijde pagodemouwen, die hun tevens tot zak dienen (ja, dit volk heeft zijne zakken in zijn mouwen!) — zooals ze, goedlachsch en goedgeefsch, voor den bezoeker een der kleine roodverlakte tafeltjes op korte pootjes neerzetten en hem zijne thee inschenken.

Ze vullen hem met dat bitter *decoctum* eigenlijk een alsembeker, maar ze doen dat met zooveel lieftalligheid, dat men om de wille der Hebe den nectar vergeet en meer oog heeft voor de koopvrouw dan voor hare waar.

Wij lieten ons echter door de kleine sirenen ditmaal niet van onze paarden aftroonen, maar vervolgden onzen weg, die langzaam maar voortdurend bleef klimmen.

»Hm! — die twee weten het samen ook wel!«

En met een veelbeteekenenden blik oogde mijn reisgezel een groepje na, dat ons even voorbij de theehuizen tegen kwam.

»Die twee«, welke hij bedoelde, waren een Europeër en een landelijke schoone, of ten minste eene schoone van 't land. De *hij* was te paard; op een dier grove en schonkige dieren met grooten kop en ruig haar, waaraan men in Europa zonder bedenken den naam van »knol« zou geven. Hij reed achter een *kago*, een dier zonderlinge vervoermiddelen, half mand, half draagstoel, welke de Japanners gebruiken zoodra de sterke hellingen van het gebergte het vervoer per *jinriksha* niet meer gedoogen.

De uiteinden van den draagstok, waaraan de *kago* hing, rustten op de schouders van twee koelies; kerels die men misschien niet gaarne alleen in den donker zou zijn tegengekomen, ofschoon ze waarschijnlijk toch niets tegen zich hadden dan alleen hun uiterlijk. Om hunne dikke zwarte haarbossen hadden ze een ineengerolden doek gewonden, geheel zooals vele inlanders op Java dat plegen te doen. Zij droegen blauwe kielen met lange mouwen en daaronder nauwe broeken; de eerste echter met opgenaaide witte letters op den zoom van voren. Voorts stroo-sandalen aan de bloote voeten en in de hand een lange bamboestok.

Zij was allerliefst.

Indolent zat ze in den *kago*, half overeind. De bodem van den draagkorf was belegd met een dunne gebloemde matras, waarop zij zich met gekruiste beenen had neer-

gevlijd. Hare klompjes waren achter het vervoermiddel vastgebonden, haar pajong en een bundeltje lijfbehoeften boven op het strooien afdak. De hooge kuif van het nationale kapsel raakte bijna aan dit kunsteloos plafond, terwijl zij een dier eenvoudige waaiers in de hand hield, welke uit een gespleten bamboestokje bestaan, met gekleurd en beschreven papier overplakt. Misschien telde ze zestien of zeventien jaar. Sieraden droeg ze niet, maar voorwaar ze kon die veilig missen. 't Is waar dat hare oogen een beetje scheef, een beetje nauw waren; dat haar figuurtje, ofschoon welgeëvenredigd, wat dwergachtig was en het overvloedige haar misschien niet zoo fijn en zacht als bij westersche vrouwen. Doch 't hinderde niet met al. Haar kleur was zoo frisch, haar mondje zoo klein en rood, hare aangezichtslijnen zoo delikaat, 't halsje zoo blank en gevuld, de handen vooral zoo kinderlijk — *des amours de petites mains frêles!* — dat ze al een heel gelukkig voorbeeld gaf van Japansche vrouwenschoonheid.

Vrijmoedig keek ze ons aan bij de ontmoeting op het nauwe pad, met een guitig-nieuwsgierigen blik, *un brin canaille.*

»*By Jove!*« riep mijn reisgezel uit, toen ze voorbij waren, »bij zoo'n ontmoeting zou men op een Zondag een kruis slaan; het moet de duivel in vrouwenrokken zijn. Daarbij vergeleken is mijn oudje als zure melk bij een roomkaasje!«

Deze reismakker was een Brit en een *globetrotter* bijna van professie, dien ik in een hotel te Tokio had leeren kennen. Hij schreef zich *major* in het vreemdelingenboek en kwam tijdens mijn verblijf in Japans hoofdstad geregeld zijne maaltijden in het Tsukijihotel nemen, ofschoon hij in een gehuurd huisje dichtbij woonde, juist van wege dat »oudje«. Blijkbaar was het iemand van fortuin. Ik wist dat hij een eigen huis te Brighton had en zoowel in het Nijldal als in de Argentijnsche republiek voetstappen had staan. Hier in Japan beviel het hem,

zei hij; het klimaat in Engeland was zoo afschuwelijk, het diende hem niet. Hier zou hij blijven, in dit schilderachtige land met zijn zonnigen hemel, met zijn intelligente bevolking, zijne schoone bergen en meeren, zijne verwonderlijke nationale kunst, zijne merkwaardige tempels, zijne reuzenbeelden en zijne .....

»En zijne duivels in vrouwenrokken,« wilde hij misschien zeggen, maar blijkbaar vergat hij toenmaals dit *item* onder de bezienswaardigheden des lands.

De Juli-hitte was ons aan de kust te kras geworden. Gevallen van zonnesteek, voornamelijk onder *jinriksha*-koelies waren reeds voorgekomen en de Fujijama begon het sneeuwkleed op zijn kruin te verliezen. De toeristen kwamen opzetten in twee groote stroomen, de een van het oosten met amerikaansche stoomers over de Stille Zuidzee, de andere van het zuiden, uit Europa, Britsch Indië, Fransch Indo-China, Hongkong en Shanghai. Nog een derde groep kwam van het westen, van Korea en de russische bezittingen, doch dit was geen stroom, maar een adertje.

Een *sauve qui peut!* klinkt om dezen tijd door de vreemdelingen-kolonie van Tokio en Yokohama. Wie zich aan zijne zaken onttrekken kan, tijgt met vrouw en kind en Japansche bedienden naar 't gebergte, dat immers zoo dichtbij is. En wie 't niet kan, huurt ten minste een Japansch huisje aan zee, waar men op de hooge duinen de golf van Tokio vóór, en het sparrenbosch achter zich heeft.

Doch Mianoshita bekomt telken jare een goed deel van dezen »trek", zoowel inwoners als reizigers. Men vindt er het meeste comfort en blijft dicht bij Yokohama.

Hakoné echter heeft het voordeel van hooger ligging en van een schoon bergmeer, 2400 voet boven de oppervlakte der zee. Vele familiën van hen die het best van honk kunnen, dat zijn de zendelingen en diplomaten, trekken er met pak en zak heen, om eerst einde Augustus naar de stad terug te keeren.

Wij wisten dus dat wij in het Japansche logement niet de eenige gasten zouden zijn en dit gaf ons hoop dat wij eenigszins hoogere eischen vervuld zouden zien dan die, welke de inboorling gewoon is zichzelven ten opzichte van zijn maaltijd te stellen.

„Afschuwelijk, die Japansche bergwegen!" morde mijn reismakker, terwijl zijn paard al strompelend en snuivend het steile pad besteeg. »En dat is nog wel een weg waar de keizer langs moet, wanneer hij naar zijn zomerpaleis aan 't meer van Hakoné gaat! Doch 't is waar, die heeft geen ziertje last van al die scherpe keien en kuilen daartusschen; die laat zich dragen in zijn staatsiepalankijn".

Ik herinnerde mij dat gevaarte gezien te hebben in het Ueno-museum van Tokio. Een fantastisch versierd huisje, eenigermate in den vorm van een *howdah*, gelijk men dien op den rug van olifanten ziet afgebeeld. De portieren afgesloten door keurig bewerkte bamboejalousieën en prachtige zijden voorhangsels; een groote vergulde feniks boven op de kap van het vervoermiddel, 't welk rustte op twee lange boomen, gitzwart verlakt en met verguld-koperen beslag. De einden daarvan rustten op dwarsjukken en deze weder op andere en zoo vervolgens; zoodat, wanneer de Shogun of Mikado op reis was en onder elk eind van een stok een drager kwam te staan, een honderdtal menschen, allen in dezelfde hoflivrei, feitelijk den *norimono* droegen.

(De tegenwoordige Mikado rijdt in een staatsiekoets, zoo goed als andere vorsten.)

De fraaie natuur om ons heen stelde intusschen eenigszins schadeloos voor den slechten weg. Deze volgde de vallei der Hajakawa, de rivier waardoor het meer van Hakoné zich ontlast en die door een nauwe kloof van deze hoogten aftuimelt, de zee tegemoet. Het sterk golvend terrein was tot eene aanzienlijke hoogte bebouwd, maar nergens zag men vee, nergens weiland. De dennen- en sparrenbosschen, met welke de bergen vaak gekroond waren, gaven het landschap een eigenaardig karakter, doch ook

waar het woudkleed ophield, dekte een dichte mantel van bloeiende struiken en grassen de aarde. Met indische alang-alang hadden deze laatste echter niets anders gemeen dan de lengte.

Vele reizende inlanders kwamen wij tegen, meest in *kago's*. Ofschoon de warme minerale bronnen in deze streken altijd veel bezoekers trokken, zoo is de reislust der Japanners sedert de komst der Europeanen er vooral niet minder op geworden; het behoort bij hunne splinternieuwe beschaving. En wie in Europa of Amerika is geweest, wordt met zekere deferentie, meer nog met zekere afgunst aangezien. Het volk is ten dezen reeds iets verder dan de Chineesche buurman, die slechts langzamerhand en zeer noode tot het besluit komt, dat de wereld *niet* bestaat uit het hemelsche rijk en eenige weinige omliggende, aan China cijnsbare staten.

De gids, dien wij van Mianoshita mede hadden genomen, was een opgewekte en vooral een weetgierige knaap. Hij trachtte zooveel engelsche woorden als mogelijk was van ons los te krijgen en herhaalde die dan zachtjes binnensmonds, om die kostbare kennis vooral niet te vergeten. Ter vergelding noemde hij ons in zijn eigen taal al wat langs den weg een naam had. Soms verdween hij eensklaps uit het gezicht, doch 't bleek dan dat hij een sluippaadje genomen had, waardoor een bocht van den weg werd afgesneden. Vast kereltje als hij was klauterde hij onvermoeid naast de paarden, die hij van tijd tot tijd aanvuurde, en met zijne stroosandalen stapte hij zoo gezwind voort alsof 't niet eerder een weg voor klipgeiten dan voor menschen was.

't Eerst kwamen wij aan Kojigoku, een plaatsje niet veel grooter dan een flink gehucht en waar zich niettemin twee logementen bevonden, door ondernemende Japanners hier opgericht. Blijkbaar hoopte men het naburige Mianoshita eenige zijner gasten af te troonen. Van daar zeker dat de gebouwen er vrij net uitzagen, ofschoon dan slechts van

hout; dat er een europeesch uitziende eetkamer was en naast de *bar* zelfs een klein biljart. Dergelijke semi-europeesche logementen zijn soms in westerschen, soms in japanschen bouwstijl opgetrokken, maar ook in 't laatste geval staan, tusschen de papieren schuifwanden en op de nationale stroomatten, althans europeesche meubelen. Voor bediening heeft men meestal de gezonde mollige *moesmé*, dewijl ook in dit land vrouwenarbeid goedkooper is dan die der mannen.

Het warme water voor badstoof en huiselijk gebruik leverde hier de natuur. Leidingen waren niet noodig, omdat de gebouwen geplaatst waren op de plek waar zich de bronnen bevonden. De inlanders gebruiken deze wateren vooral tegen huidziekten en rheumatisme, afgezien van het feit dat warme baden *la grande passion* voor het volk van Japan zijn. Inzonderheid de zwavelhoudende bronnen trekken bezoekers en ieder dorp heeft zijn publiek badhuis, waar mannen en vrouwen dooreen baden en de traditie van het vijgeblad ten eenenmale is verloren gegaan.

Me dunkt, ik zie nog die haastige stappen, waarmee de engelsche dames te Mianoshita voorbij dat houten gebouwtje plachten te schrijden.

Doch de Japanners halen hierover de schouders op.

Sedert de komst der Europeanen nemen ze het decorum wel wat meer in acht, maar 't gaat hun niet van harte af.

Het eind weegs van Kojigoku tot het naaste station Ashinoju, was wat de Engelschen *a stiff pull* plegen te noemen. Deze plaats lag op het hoogste punt van den weg, bijna 2900 voet boven den zeespiegel.

Ook hier een semi-europeesch logement en warme bronnen. Het is zeker opvallend, dat men in Japan wel overal deze heete zwavelhoudende wateren aantreft, en door de menigvuldige aardschokken ook telkens aan de vulkanische krachten herinnerd wordt, doch bijna nergens een berg ziet rooken.

Wij konden hier het verschil in temperatuur met Mianoshita

duidelijk gevoelen, en geen wonder, want wij waren nu ongeveer 1500 voet hooger. De mist, welke Ashinoju trouwer bezoekt dan de europeesche gasten, deed ons niet veel verliezen, want het plaatsje had geen uitzicht, door het omringend gebergte.

Het bebouwde land hield nu op en wij kwamen in een soort van graswildernis, met hier en daar een kleine boschpartij en rondom de breede terrassen van het opstijgend gebergte. Ware het niet voor het vrij druk begane pad naar Hakoné, de streek zou verlaten en eenzaam geweest zijn. Te meer doordien bijna alle sporen van dierlijk leven ontbraken. De herten en beren scholen nu in het hooggebergte, de varkens, apen en vossen in het bosch, slangen en kikvorschen in het hooge zomergras. Zelfs geen vogel zwierde meer door de lucht, ofschoon wij te Mianoshita nog talrijke kraaien gezien hadden. Die zwartrok huist overal in de lagere streken van Japan en wellicht staat de talrijkheid der soort in verband met 's lands wetten, die het dooden van vogels en in 't algemeen van wild slechts onder beperkende bepalingen toelaten. Bepalingen, die vroeger nog veel scherper waren, zoodat een opperkoopman van de hollandsche factorij te Firando, in zijn »Discours over den Japanschen handel ende commercie" schrijven kon:

»Wild is er in overvloed, doch de Gansen zijn hier gelukkig, want op den hals werd er verboden dezelve te dooden."

Zoo gelukkig schijnen ook de kraaien geweest te zijn.

Een keizer gaf zelf het voorbeeld van de eerbiediging (volgens buddhistische beginselen) van het dierlijk leven, op te maken uit de volgende curieuse aanteekening:

»Anno 1696 wierden eenige Kraaijen in kooijen na zekere Eilanden, omdat eenige van hun geslacht den keizer, op den weg zijnde, bevuild hadden, als banditen weggebragt".

Het blijft de vraag of die keizer meende, dat hij zich door dergelijke rechtspraak tegen verdere vogelgeschenken

uit de lucht kon beveiligen. Doch opvallend is hier de overeenkomst tusschen het Westen en het verre Oosten in de zienswijze omtrent de toerekenbaarheid van dieren. Rechters in het oude Europa zijn niet minder dwaas geweest dan deze keizer van Japan; veroordeelingen van dieren waren vroeger geenszins zeldzaam.

In de stad Troyes b.v. werd in 1516 tegen de rupsen een soortgelijk vonnis van bannissement geveld, als in Japan tegen de kraaien. De schepenen van Gent veroordeelden eene koe ter dood, die een kind met hoornstooten om 't leven had gebracht. Het lichaam moest verkocht worden en de opbrengst uitgekeerd voor de helft aan den vader van het kind, voor de andere helft aan de armenkas. Merkwaardig waren ook de consideratiën van een doodvonnis, in 1595 te Leiden uitgesproken tegen een hond, die een kind in de hand had gebeten, waardoor het van schrik was gestorven. Daarin kwamen regels voor als: »mitsgaders de gevangens eygen confessie, buyten pijn en banden van yseren gedaan". En verder: »verklaart voorts alle zijne goederen indien hij eenige mogt hebben te zijn verbeurt en geconfisqueert ten behoef van de Graaflijkheid."

Uit dergelijke rechtspraak zou men haast opmaken, dat in 1595 in de stad Leiden de beesten op één hoogte werden gesteld met de menschen.

Van Ashinoju begon het pad weder te dalen. Dorpen noch gehuchten waren in den omtrek te bekennen; alleen het onvermijdelijke theehuis werd ook hier niet gemist. Een tafeltje met Kirin-bier en limonade voor de Europeanen, thee en *saké* voor de inboorlingen, een paar vrouwen bezig met kleederen te verstellen, eenige spelende kinderen, 't spinnend poesje vlijtig op de loer en eenige Japansche bezoekers (die gelijk de Javanen op reis nooit haast hebben, altijd tijd in overvloed) — dit was het voornaamste dat wij er opmerkten.

Oide nasai! leg ereis aan! riepen de nimfen van deze

schamele bottelarij ons toe, en reeds legden zij de zitkussens klaar op de stroomat en bliezen het vuur aan in den *hibachi* — 't komfoor, waaraan de Japanner zijn pijpje ontsteekt. Doch wij gingen onzen koers. De zon begon te dalen en wij hadden nog ettelijke mijlen voor den boeg.

Hier en daar zagen wij als voorteeken van het groote Hakoné meer eene inzinking van den bodem met water gevuld, niet ongelijk aan de vennen eener hollandsche heide. Deze plassen, die het blauw des hemels weerspiegelden, maakten een aangenamen indruk, doch ook hier geen watervogel tusschen de biezen, geen vischje in den vliet.

Kore Jizo! zeide onze gids opeens, en wees naar een punt bezijden den weg. Wij zagen een enorm blok andesiet, een gedeelte van den rotswand uitmakende. De voorzijde daarvan stelde het beeld van Jizo voor, een der heiligen van het Buddhisme, *en relief* in den steen uitgebeiteld. Een wijde boog, om het hoofd heen beschreven, teekende den aureool; de houding was de gewone zittende; de vingers der eene hand opgeheven; voorts een gelaatsuitdrukking, die waarschijnlijk als »verheven glimlach" bedoeld, maar ongelukkig als *sneer* was uitgevallen. Kobo Daishi, een apostel van dezelfde leer, zou dit kapitale beeld in een enkelen nacht vervaardigd hebben, en wellicht vindt die legende geloof onder de vromen, welke hier den 23 Augustus op het jaarlijksch heiligenfeest samenstroomen.

Wederom een theehuis, wederom de trekpot, het komfoor, de bierflesschen, de poes en de *moesmé*, maar deze herberg had haar emplacement ten minste met oordeel gekozen.

Zij lag op den kruin van een der laatste uitloopers, die het meer insluiten — de schoone waterspiegel lag voor ons.

Een krans van donkere sparreboomen en cryptomeria's omslingerde de kalme zoomen en verborg de beide dorpen aan dit meer voor onze oogen. Maar een smalle en hooge landtong stak in het water vooruit en daarop zagen wij een groot massief gebouw van twee verdiepingen zich

verheffen. Het beurde zich ver boven het geboomte uit, en teekende zijne kanteelen scherp af tegen de lucht, in dit land buitengewoon helder en doorzichtig. Indien dit het logement was, dan kon het zich veilig meten met de zuster-instellingen van Mianoshita. Doch onze gids hielp ons spoedig uit den droom; het was de *Rikyu*, het keizerlijk zomerpaleis.

Schoon lag het blanke bergmeer tusschen zijne groene wallen. Van rondom rezen zij op, zoo ongerept door de menschenhand, als had de aarde ze eerst kortelings uit haren schoot geheven. Hier geen slijkerige randen en biesbosschen, waartusschen trage alligators lagen gedoken en zwaarmoedig de roerdomp zijn roep deed hooren. Geen vaalgroen floers van kroos en wier lag over dit bekoorlijk vlak uitgespreid. Vrij spiegelden zich daarin de wolken des hemels en de cederboomen, onder welker lommer een enkele tempel lag begraven. Het keizerlijk paleis weerkaatste zijn gevel mede in den vliet, maar een gevel met gesloten deuren en ramen. Een paar scheepjes met witte zeilen dobberden op 't water. Onze gids zeide ons dat ze aan de Japansche hotels behoorden en dat de figuurtjes in die notedoppen Engelsche toeristen waren, bezig met visschen en spelevaren.

»Is het niet vreemd«, zeide de majoor, »dat oude reisbeschrijvers gelijk Kaempfer deze plaats voor zoo »dampig en ongezond« verklaarden, dat vreemdelingen er niet konden leven, terwijl deze laatsten er thans juist om gezondheidsredenen heengaan? Hadden wij zoo'n klimaat in Engeland, misschien ware ik te Brighton thuis gebleven.«

De afdaling naar het meer was nu spoedig volbracht. De eerste huizen van het dorp Moto-Hakoné kwamen in 't gezicht en onze komst werd terstond opgemerkt door de jeugd, welke op de ruwgeplaveide straat speelde. Een dubbele rij huizen strekte zich over zekeren afstand langs den oever van het meer uit, de meesten van planken met rieten dak, enkele met leemen muren, gepleisterd, en

daken welke uit houtspaandertjes bestonden, op de wijze van dakpannen over elkaar gelegd en met houten pennen vastgestoken. Bijkans zou men kunnen zeggen, dat in dit land de huizen worden gebouwd als spanen doozen, en met zwavelstokken gedekt.

Een dier huizen, iets grooter en beter, tevens met twee verdiepingen, droeg het opschrift »Tsujija-hotel«, beleefdheidshalve naar ik vermoed, want het was een gewoon Japansch huis. Daar lieten wij ons anker vallen en kwamen er met moeite onder dak, want beide dorpen waren vol bezoekers.

Het huis stond onmiddellijk aan den zoom des meers; het water spoelde tegen de steenen beschoeiing, die als fundament diende. Alles was hier in den nationalen stijl: papieren schuifwanden, houten blinden welke des nachts de buitengalerij afsloten, afwezigheid van alle ornamentiek, tenzij men daaronder een paar *kakemonos* wilde rekenen met teekeningen in oostindische inkt, en een enkel bloempotje opgehangen in de *tokonoma* (alkoof). Er was kast noch bed, doch des avonds werden een paar dunne matrassen op de gevulde vloermat gelegd. Een tafeltje en twee stoelen kwamen mede te voorschijn, doch hiermede hield al die westersche weelde ook op.

»Ik denk dat we hier verkeerd zijn«, morde de majoor. »Die advertentie van mr. Tsujija in de *Japan Mail* belooft bergen en wonderen, maar de snaak vertelt niet, dat hij zijne gasten in een gewone Japansche kast duwt. Niet eens een lange stoel; geen spiegel, geen waschtafel — *confound it!*«

»Wat spiegels en schilderijen betreft,« zoo merkte ik op, »kunt ge in het Japansche binnenland wel van Dan tot Berséba reizen zonder ze te vinden, en de waschtafel heeft men misschien overbodig geacht van wege de groote waschkom daar voor ons.«

En ik wees op het meer, waar vrouwen en kinderen aan 't plonsen waren. Met opgeschorte *kimono* stonden

mr. Tsujija's dienstmaagden in 't water, wasschend en ploeterend, een enkele met den zuigeling op den rug gebonden. De groene oevers van het meer, hier grazig, daar boschrijk, naderden elkander in de verte schijnbaar, met bochten en windingen, met teekenachtige uit- en inspringende hoeken, totdat ze eindelijk op een gezichteinder afstands den waterspiegel schenen af te sluiten. Recht vóór ons verhief zich de »Peerless Mountain«, gelijk de Engelschen den Fujijama noemen. De sneeuw op zijn hoogen top was eindelijk gesmolten; slechts een enkele smalle streep blonk nog tegen zijn kruin en scheen een witte veder, neerzijgend langs een reuzenhelm. Langs den kleinen meerboezem ter zijde van het hotel stonden de onaanzienlijke planken huizen van het dorp geschaard en de massieve steenen poort en lantarens, welke steeds den toegang tot een tempel aanduiden. Op den uitgestrekten waterspiegel bewogen zich een paar visschersbooten, waarin vader en zoon al wrikkende een enkele lange roeispaan hanteerden; en verderop de zeilen van een pleizierschuitje, waarin zich met den kijker de lichte zomerjaponnen der dames, de flanellen hemden der *sport*-lievende Britten lieten onderscheiden.

Beneden ons, aan den voet der steenen beschoeiing, werd *bain mixte* gehouden. Eene gansche familie, die van een predikant naar de talrijkheid te oordeelen, dartelde in 't koele water en oefende er zich; de dames in hoogsluitende badkostumen, de heeren wat eenvoudiger. Men had een roeibootje bemachtigd en een paar aaneengekoppelde boomstammen, waarmee allerlei malligheid werd verricht; men maakte zich sterk van te kunnen drijven en zonk als een anker; men wilde zich, overeind op de beide balken, als op een paar waterschoenen voortpagaaien en verloor *illico* het evenwicht; de dames raakten den knoop uit hare haren kwijt en werkten zich, om weder toilet te maken, met de gratie van een nijlpaard in de schuit; een vreesachtig jongske moest worden tegemoet gekomen en een wilde meid tot de orde geroepen.

Deze was de jaren van jurk en hooge boezelaar blijkbaar te boven en in *dat* stadium tusschen visch en vleesch, waarin er reeds vrij wat vleesch en nog maar een beetje visch aanwezig is. De wildebras stond overeind op het vlot, tusschen hare broeders in, de haren los, de beenen bloot, het druipende badkostuum tegen het lichaam geplakt, 't welk zich niet onvoordeelig tegen de lucht afteekende.

„She is very well *chalked out!*" merkte de majoor op, als sprak hij over eene scherpgeteekende silhouette op een stuk wit papier.

Ook ik had mijne gedachten, en sprak die uit.

„Toen ik een kleine jongen was en voor 't eerst met mijn vader uit zwemmen zou gaan, was ik in de vaste overtuiging dat het zwembroekje, 't welk men mij aantrok, diende om beter te kunnen zwemmen of boven blijven, in den trant van een kurkgordel. Het komt mij voor, dat die juffer beneden ons haar badjurk beschouwt als ik mijn zwembroekje".

„I should think so!" zei de majoor droogjes.

„Jane!" riep op dat oogenblik de schelle stem eener matrone uit het schuitje. — „Jane, how dare you... Are you a young lady? It makes me sick to see you...."

„Mij niet", betuigde de majoor.

Maar Jane kwam er tusschen uit en begroef de benedenhelft van haar lichaam in 't water, waarin ze begon te zwemmen als een meermin. Doch wij hadden nu gezien, dat ze geen meermin-extremiteiten had — beenen als een kuitenmajoor!

Ik stelde mij Jane voor zooals ze, na terugkomst in 't vaderland, in een deftig salon van St. James-Street of Belgravia zou zitten en *révérences* maken voor de gasten haars vaders en onder banjo-accompagnement eene Fransche romance zingen en bedeesde lachjes achter haar nuffig zakdoekje verbergen en in haar *robe fourreau* zitten als een opgeprikte kapel — Jane, die zoo durfde, op 't meer van Hakoné!

En aanstonds schoot mij ook weer de figuur te binnen van Marie, uit Potgieters *Proza*, de type van het onbezorgde landmeisje, maar ras vervormd, in het dwangbuis van 't fatsoen en eene »gesoigneerde educatie«, tot een onberispelijk, modieus, fijngemanierd, deugdzaam en onverdragelijk wicht.

Arme Marie, — en Jane!

Foreign food — had mr. Tsujija's advertentie ons beloofd en het uur naakte, waarop deze toezegging in vervulling behoorde te gaan.

De majoor was er niet al te vast op. Hij had van deze Japansche omgeving reeds een raren, een eigenwijzen smaak in den mond gekregen naar hij beweerde. En indien men hem hier op de nationale kostjes ging trakteeren, dan zou hij in vredes naam maar weer naar Mianoshita terugkeeren. Daar wist men althans wat een *gentleman* en een Brit toekwam.

't Viel echter mee; want de aanwezigheid der talrijke europeesche bezoekers had van zelf die der voornaamste hunner levensbehoeften medegebracht, artikelen die anders in deze tamelijk armoedige bergdorpen onbekend waren. Vleesch kwam van de slachterij te Mianoshita, visch had men slechts voor 't vangen in het meer, eieren en groenten, ook melk leverde de plaats zelf, de rest werd uit de laaglanden aangevoerd. De beste huizen in Hakoné en het dichtbij gelegen Moto-Hakoné waren aan families uit Tokio en Yokohama voor twee, drie maanden verhuurd; een drietal Japansche herbergen huisvestten den toerist. Op deze jaarlijks terugkeerende vlottende bevolking was door de neringdoenden in deze dorpen gerekend en de zomer moest den winter goedmaken.

Hoewel de Japanner voornamelijk van rijst en visch wordt opgebracht — »te gader gepapt'', zou Huygens gezegd hebben — zoo worden, althans in de restaurants der voorname steden, sommige gerechten ter tafel gebracht, die ook een europeesch gehemelte vermogen te streelen,

zooals de *unagi-meshi* (rijst en aal, in soja gestoofd), *tori-nabe* (kippengehakt, gestoofd), *miso-shiru* (boonensoep) *sakana no tempura* (soort van vischragoût) enz. Bij Valentijn kan men lezen hoe enkelen onder de hollandsche opperhoofden van de factory te Deshima zich zoozeer aan die gerechten gewenden, dat zij die ook na hun terugkeer op Java getrouw bleven.

De gouverneur-generaal Camphuis, vroeger opperhoofd in Japan, was een daarvan. Op het eilandje Edam, 't welk hem in eigendom behoorde en waar hij een Japansch huis had laten zetten, was hij gewoon eene ruime gastvrijheid aan de goede vrienden te verleenen. Groote gezelschappen werden daar dikwijls genoodigd, die er zich vermaakten met spelevaren, met het bezien van zijn plantentuin, zeldzame dieren en Japansche curiositeiten, met de genoegens van keuvelen, van den disch en van den beker. Donderdags werd er altijd, strijk en zet, Japansch eten opgediend; wie dat niet lustte, des te erger voor hem.

»Ik heb daar een preuve van gehad", verhaalt Valentijn in zijn vermakelijk-naieven schrijftrant »wanneer ik, pas in Indiën gekomen zijnde, door zijn Edelheid ten eeten verzogt wierd, en over zijne Japansche maaltijd uitnemend versteld stond, ziende niet anders dan eenige kopjens met wat gekookte rijst, en eenige vieze Japansche composten welker reuk mij verveelde. Daar beneven moest men die spijze meest met twee ronde lange Chineesche stokjens op zijn Japans in de mond schoffelen, dat mij al mede niet geleek; maar daar nog een gelukje bij quam dat mijn naaste buurman, die geen stokjens had, mij stil (hoewel ik dat wel merkte) van dezelve beroofde, weshalve ik genoodzaakt wierd om mij met een lepel te behelpen; moetende bekennen dat ik al de dagen van mijn leven mij op geen maaltijd bevond, daar minder eeten na mijn zin was, zoodat ik mij aan een Opperlandvoogdes tafel met drooge rijst behelpen moest.

Zijn Edelheid Camphuis, die geen oog van mij had, en

mij met de lepel eeten zag, zei tegen mij al lagchende: Pater, waar zijn uwe stokjens? Ik antwoordde zijn Edelheid: mijn buurman, wetende dat ik nog een Bhaar ben, heeft wonderlijk wel gedaan, om mijn onkunde in deze wijze van eeten te bedekken, door mij van mijne stokjens te ontlasten. Maar, vervolgde zijn Edelheid, wat dunkt u van deze Japansche maaltijd, en van de spijze? Uw Edelheid, zeide ik, het is nog te vroeg voor mij, die hier eerst gekomen ben, om daarover te oordeelen, maar ik zal het einde van deze maaltijd eerst verwagten alzoo ik in de hope leve dat wij met deze Japansche spijze alleen niet zullen scheiden; of, zoo dat mogt gebeuren, dan zal ik daar egter in zedigheid mijn oordeel over vellen."

Waarschijnlijk meende de looze Camphuis den nieuweling een ouderwetsch koopje te geven, door hem spijzen te laten slikken waarvan hij wist dat Valentijn ze niet zou kunnen verduwen. En denkelijk heeft de ridder Don Quichote, toen de herbergmeiden hem door de traliën van zijn helm door middel van staafjes voederden, geen bedrukter gezicht gehad dan deze pas uit 't vaderland gekomen predikant, toen hij heete Japansche gerechten met Chineesche eetstokjes in den mond moest „schoffelen."

Echter verhinderde paters „zedigheid" hem niet zijn gastheer een zachten wenk, maar een duidelijken wenk te geven. »Alzoo ik in de hope leve" — had hij gezegd, en de scherts werd niet te ver getrokken. Toen de »vieze Japansche composten" waren afgenomen, kwam er „schoon gestoofde en gebraden Hollandsche spijze" op tafel en Valentijn onderhield toen de matigheid als een hond de vasten. Hij stelde zich schadeloos.

»Maar" zoo besluit hij zijne gemoedelijke mededeeling, »ik droeg wel zorg van noit weer op een donderdag bij zijn Edelheid Camphuis te komen, vreezende dat ik weer drooge rijst zou moeten vooraf eeten, daar ik niet sterk voor was."

In mr. Tsujija's zg. hotel zagen wij de roodwangige

meiden het eten naar een paar Japansche gasten brengen; overdekte kommen en schaaltjes op kleine roodverlakte tafeltjes, die het meest geleken op een schenkblad op pooten. De eetstokjes, voor ieder twee, lagen naast de spijs, die voornamelijk uit rijst, visch, eieren en groenten bestond. De ingredienten van 't geen wij zelven bekwamen waren zeker goed genoeg, maar 't haperde aan de bereiding. Visch zonder saus, rijst zonder kerri, aardappelen zonder *ius*. Als nagerecht een onartistiek gebakken omelet, waarop met behulp van een blikje jam eenige slingers en ovalen waren geteekend; voorts peren die nagenoeg smakeloos waren. 't Vleesch, ook dat van kippen, was meestal vrij goed, maar met een minimum van culinaire kennis klaargemaakt. Daarbij was er bedroefd weinig verandering in het dagelijksch menu, 't welk koekkoek-één-zang luidde.

Doch zoovelen, die hier op eenzelfde schaftorder bestonden! — waarom zouden wij het ons niet getroosten? Immers, de omstreken waren verlokkend en het meer ook, de lucht was droog en versterkend, het baden eene dagelijksche verlustiging, wij konden roeien, wandelen, visschen, paardrijden en zwemmen; alleen niet smullen.

Voor het wandelen bleef alleen het keizerlijk paleis verboden grond. De landtong, waarop het zich verhief, was aan de landzijde afgesloten door een grachtje en een ijzeren hek, waarvoor twee witgeverfde schilderhuizen stonden. Ook aan den waterkant, waar de hooge en boschrijke oevers zich zoo fraai uit den schoot van het meer beurden en geweldige steenklompen met teekenachtig grijs den zoom afzetten, waren overal bordjes geplaatst, die, in de engelsche taal, het verbod behelsden om hier voet aan wal te zetten. Alles was gesloten en eenzaam, de vensters en deuren, het hek, de schilderhuizen — slechts een tuinman of portier woonde met zijn gezin in het park, maar ook bij den weg naar diens kleine woning stond een bord met »Verboden Toegang.“ De grond, die aan een keizer van Japan behoorde, was blijkbaar te gewijd om door ge-

wone stervelingen betreden te worden, ofschoon men ons zei, dat deze gele Majesteit hier nooit kwam. Misschien was de plaats hem wel eenigszins *zuwider* geworden sedert het rijk van *Dai Nippon* voor de Europeanen moest ontsloten worden en men hier struikelde over de vreemde toeristen, de zendelingen en legatie-secretarissen.

Geen der beide dorpen had iets merkwaardigs. In een gebouwtje, waar vroeger een wachtpost was geplaatst, stonden nog twee groote ijzeren ketels, waarin de roest reeds wijde gaten had gevreten en waarin een der oude Shoguns, Yoritomo, het vleesch placht te koken van het gedoode wild, wanneer hij in deze streken op de jacht was.

Een fraai plekje echter was de omgeving van den tempel van Gongen, dicht aan den oever van het meer.

De cederboomen, waarmede de Japansche priesters hunne religieuse stichtingen plegen te omgeven, waren hier in den loop der jaren, der eeuwen misschien, opgeschoten tot ongewone hoogte. Kaarsrecht rezen de massieve stammen uit den gewijden grond en vormden met hunne zacht overbuigende kronen als 't ware den spitsboog van een gothisch gewelt. Zoo dicht waren zij opeengeplant en zoo plechtig was het halfduister onder hun spichtig loof, dat ze inderdaad de zuilen konden genoemd worden eener »kerk van ongekorven hout.“ Deze tempelwouden zijn in Japan overal de schoonste onderdeelen van het landschap; de parken van Tokio, Nara, Nikko, Kioto en andere voorname plaatsen bestaan bijna allen uit de tot reuzenstammen opgegroeide loten, welke priesterhanden hier eenmaal plantten.

Onze weg naar den tempel bracht ons eerst langs den oever van 't meer — waar de onverbeterlijke Jane weer eene tamelijk gewaagde najade-rol vervulde.

De breede en fonkelende plas lag zoo vredig tusschen de zachtgeronde heuvels, de scheepjes dreven zoo dichterlijk over den vloed, de dennen spiegelden er zich zoo statig en de zon brandde zoo vroolijk in de glazen pannen van 't keizerlijk zomerpaleis, dat de majoor — en dit was

bij hem een climax van bewondering — verklaarde dat dit meergezicht hem nog schooner voorkwam dan de zee aan den *pier* van Brighton.

»Het is mij," ging hij voort, »als voelde ik mij opgewekter en veerkrachtiger sedert ik hier ben; meer ontheven dan ooit van de rheumatiek, die mij in Engeland plaagde. Sterne, in zijn *Sentimental Journey*, verklaart dat de Engelschen (die hun eigen land verkoopen om dat van anderen te gaan bekijken) slechts reizen gaan uithoofde van een dezer drie algemeene redenen:

Lichamelijke gebreken.

Stompheid van geest.

Onvermijdelijke noodzakelijkheid.

»A quelque chose malheur est bon!" Indien ik zoo gelukkig niet was om die verwenschte rheumatiek in de botten te hebben, hetgeen gereedelijk als lichaamsgebrek kan worden aangeduid, dan zou alleen het tweede motief voor mij overschieten, want ik behoefde niet noodzakelijk van honk..... O wee, daar zijn ze weer, die vermaledijde trappen — en mijn rheumatiek ook?"

De tempels in Japan (welker aantal nog niemand heeft durven gissen) zijn meestal op een heuvel gebouwd, in welks helling een steenen trap als toegang is aangelegd. Meermalen verheffen zich twee en drie trappen boven elkaar, door kleine platforms gescheiden en dit maakt het tempelbezoek tevens tot eene knie-gymnastiek. Beneden aan de trap staat onvermijdelijk een zg. *tori* of poort: twee zuilen van op elkaar gezette steenen cylinders, welker boveneinden door een dubbelen dwarsbalk, eveneens van steen, verbonden zijn. Soms is het materiaal ook brons, en er bevinden zich onder deze tempelpoorten, die enkel in grootte, nooit in vorm verschillen, eerbiedwekkende gevaarten.

De ingang van het cederbosch, 't welk wij thans naderden, was in hooge mate indrukwekkend. Het tafereel herinnerde mij aanstonds aan die fraaie boschgezichten, in

eene bekende europeesche illustratie gereproduceerd en geteekend: K. Bodmer. Het was als het origineel van zijn *Waldeingang*. De hooge steenen trap, door de reusachtige cryptomeria's overwulfd, mocht mijn reisgezel een smartkreet ontlokken, mij dwong die bijkans een kreet van bewondering af. Het was mij als stond ik aan den zoom van een Druïdenwoud, geplant om Hertha's altaar. De kleur van die grijze en bemoste steenen huwde zich schoon aan het donkere cederloof, waartusschen als met duizend oogen sprankels van het meer schitterden; er stroomde een zoele en prikkelende, een kruidige lucht neer van die hooge heuvels; er dreven ongestadige schaduwen van 't gebladerte op de tempeltrappen; er daalde een gedempt licht, gelijk het *clair-obscur* dat de schilders beminnen, door de loofkronen, dat hier een der ruwe stammen kuste, daar 't hoofd van een steenen Buddha met een aureool omhuifde, ginds in een trillende dauwdruppel de zeven hemelkleuren schiep.

Hoe smakeloos en on-aesthetisch, na zooveel harmonie in de natuur, kwam ons nu het werk van menschenhanden voor: die dofrood geschilderde houten tempel onder het logge dak!

Een steenen terras waarop zich een paar gedrochtelijke dierfiguren verhieven, wier zoölogisch karakter met geen mogelijkheid te bepalen was, breidde zich voor ons uit. Tusschen de houten pijlers naar binnen tredende zagen wij achter een afsluitingshek een enkele koperen lantaarn branden voor een beeld van Amida. Op de verdiepingen van het altaar stonden wierookvaten, kandelaars, kunstmatige lotusbloemen, verlakte kistjes waarin godsdienstige geschriften, lantaarns enz.; de gewone *bric-à-brac* van een Japanschen Buddhatempel. Offerkist en gebedstrom stonden op de gewone plaats. Langs de wanden en boven de schuiframen waren tal van *ex-voto's* opgehangen, daaronder vele ruwe schilderijen op hout, episoden uit het leven der hier vereerde

Soga-broeders voorstellende. De harde kleuren van deze zeer betwistbare kunstwerken waren verbleekt en verweerd als bij een oud-Italiaansch fresco.

Wij kwamen intusschen niet om dergelijke ons bekende zaken te zien, doch om de hier bewaarde relieken in oogenschouw te nemen.

De oude Kaempfer; die op zijn reis naar Jeddo in 't gevolg van het Hollandsch opperhoofd dezen tempel bezocht, schrijft over die merkwaardigheden:

»Dezulke zijn vier Zabels of Houwers, met de gevesten gemaakt van *sowaas* *) en met Goud ingelegt, zijnde een van de vier nog verroest met 't bloed; deze behoorden te vooren aan eenige oude Helden. Voorts twee schoone Koraaltakken; twee zeer overgroote Slakhoorentjes; twee steenen, de een uyt een Koe, de andere uyt een Hart; een pak Kleederen, gemaakt door Amo, zoodanig als de Engelen in den hemel dragen, en mede vliegen; de kam van den eersten waereldlijken monarch Joritomo, met zijn wapen daarop; de klok van Kobo Daishi, de Stichter van de nieuwe sekte, welke hij luydde als hij in de gebeden was, enz.«

Vooral dat engelenpakje waren wij benieuwd te zien.

Gewis, dacht ik, wanneer op den jaarlijkschen feestdag van Gongen-sama deze buddhistische santekraam aan de vereering der schare wordt... prijsgegeven, dan moeten vele heilbegeerigen met verlangen dit bovenaardsch *complet* aanschouwen.

Hoeverre staan deze »blinde heidenen« nog van de leer van Emanuel Swedenborg, die in zijne visioenen zelf de menschen in de Elyzeesche velden heeft zien kuieren en verzekert dat ze uitwendig onveranderd blijven.

»Swedenborg — zegt Heine — is een »grundehrlicher Haut,« en zijne berichten over de andere wereld zijn mij volkomen geloofwaardig. De groote scandinavische ziener begreep de één- en ondeelbaarheid van ons leven. Het

*) Soeasa? (spinsbek.)

voortbestaan na den dood is bij hem geen ideale maskerade, waar wij een nieuw jasje en een nieuwen mensch aantrekken. Mensch en kostuum blijven bij hem onveranderd.«

Blijkbaar ontving Amo andere berichten dan Swedenborg, anders had hij de geloovigen niet kunnen verblijden met een *kimono*, gelijk die eenmaal het deel zal worden van hen die den hemel verdienen. Aan zulk een premie op de vroomheid heeft zelfs Mahomet bij de vaststelling zijner paradijsgeneuchten niet gedacht.

Wij zouden deze tempelschatten intuschen niet te zien bekomen. De priester was afwezig en wij zagen nergens een plaats, die hem zou kunnen huisvesten. Niets dan rondom de rechte cederstammen, de met blinden gesloten bijgebouwen van den tempel, de gedrochtelijke beschermgoden, welke ons met hun idioten glimlach aanzagen en beneden ons, tusschen de levende zuilen der statige allee, een stukje van het blinkende meer, gelijk het lichtend einde van een donkeren tunnel.

„Wat moeten wij nu doen?“ vroeg de majoor.

„'t Zelfde wat Pierre Loti deed, toen hij opzettelijk naar den tempel der »Acht Vlaggen« ging om het kleed te zien der beroemde keizerin Djiné gu Koyo, en de priesters niet thuis vond.«

„Wel, en wat deed Pierre Loti?«

»Hij kwam terug toen ze er waren.«

»Waarlijk,« zei de majoor kregelig, »met zoo'n antwoord zou Sterne u zeker in zijne klasse der *Simple Travellers* gebracht hebben. Maar wie was die keizerin... hoe heet ze ook weer?«

»Djiné gu Koyo — 'n soort van Japansche Semiramis, die haren Ninus thuis liet en aan het hoofd van haar leger tegen Korea optrok. Toen zij na verloop van drie jaar zegevierend terugkwam, bracht zij haren man, behalve de victorie, ook het uitzicht op het vaderschap thuis. Ninus zag toen wat sip en verwonderde zich, maar Semi-

ramis legde hem uit hoe de goden op haar gebed hare zwangerschap tot drie jaren tijds hadden verlengd; onfeilbaar teeken dat zij een kind met een groote toekomst zou ter wereld brengen. Hoewel dit falikant uitkwam, want haar zoon stierf na drie jaren, werd er toch ter harer nagedachtenis een tempel opgericht en haar kostuum daarin bewaard.«

»Hum!« merkte de majoor op, gewikste vrouwen zijn er altijd geweest, en ook mannen die zich lieten bedotten.«

Wij wandelden terug en waren in de gelegenheid eenige toeristen, die wij op den weg tegenkwamen en die eveneens de tempelrelikiën wilden zien, te waarschuwen dat zij voor een gesloten deur zouden komen.

't Bespaarde hun een vruchteloos trappenklimmen en gezamenlijk keerden wij naar het logement terug, langs den oever van het kalme water.

Liefelijk is de herinnering, mij bijgebleven aan dat meer van Hakoné.

Wij roeiden, wij wandelden, wij zwommen, wij vischten en wij — mijmerden. Zeker kan men dat bij ieder meer doen, bij het javasche Telaga Patengan of meer van Klakah zoo goed als bij dat van Hakoné, maar de omgeving doet veel af tot de intensiteit der genieting. Ik voelde mij hier opgewekter, vatbaarder voor indrukken, klaarder van hoofd, minder zenuwachtig (met reactie van dofheid) dan op Java. En ik had het gegrond vermoeden dat dit verschil in mijn voordeel liggen moest in het verschil in klimaat.

Want in de omgeving lag het zeker niet, in de natuur noch in de menschen. De bevolking van Hakoné was wel wat aantrekkelijker en vriendelijker, meer vatbaar voor toenadering en minder stomp van geest dan die van een Soendaneesch bergdorp, maar de klove tusschen de rassen bleef toch ook hier wijd gapen. Niet eens eene middentaal als het maleisch bestond er om elkaar althans ten deele te verstaan, men bleef elkander vreemd. Trouwens,

men kwam weinig met de bevolking in aanraking. Moesten we een *kago* (draagkorf) hebben, of een gids, of eenige inlichting, fluks werd onze hospes er voorgespannen, en dan verscheen mr. Tsujija, al buigende en glimlachende, en zei op alles: *hai* (het javaansche *inggéh*) [1]) al bedoelde hij inwendig ook neen.

Het was daar een vreemd huishouden, dat *sanctum* van onze japanschen logementhouder. Er werden in die geheimzinnige benedenverdieping allerlei bedrijven verricht: er werd gestoofd en gebraden (gelukkig dat wij het maar niet zagen!) er werden kinderen verschoond, boek gehouden, japansche coiffures opgemaakt, onderhandeld met leveranciers, victualiën opgeslagen, familieraad gehouden en porselein gebakken. Het meest herinnerde dit compartiment mij aan de huiskamer van mijn waard te Laroche (in Luik), monsieur Sougné. Die had in zijn zeer landelijk logement ook zoo'n »heilige der heiligen", 't welk in waarheid een vergaarbak van ongerechtigheden was en waaruit van alles te voorschijn kwam: ongekamde kinderen, gevilde hazen, hotelrekeningen, oude pakzadels en morsige Waalsche dienstmeiden.

Want des zomers had monsieur Sougné het druk en moest zich met de zijnen bekrimpen ter wille van de vele gasten uit Nederland, die 't aan hunne eer en waardigheid verplicht achtten om ook op reis te gaan, en heusch „buitenslands", maar 't mocht niet te veel kosten. Nu rekende monsieur Sougné slechts vier francs daags voor kost en inwoning, — 't geen niet belette dat er onder zijne gasten waren, die vonden dat hij daarvoor nog wel een kruikje faro-bier aan tafel mocht geven — en voor die vier francs bekwam men ook nog een heusch ridderkasteel te zien, of ten minste de ruïne daarvan, zoo iets uit de romans van Spiesz en Spindler, — brrr!

Mitsgaders nog een dik- en dichtverwilderd bosch, het

---

[1]) Ja.

Bois de Laroche, ook al zoo iets romantisch, en waar 't gebeuren kon dat de wilde zwijnen iemand tusschen de beenen door stoven. Derhalve emotie genoeg om er in 't vaderland, het platte, prozaïsche, als uit den mangel gehaalde vaderland een jaar op te teren en iederen avond te kunnen zeggen : »Weet je nog wel, in Laroche.—".

Doch in monsieur Sougné's huis-zit-slaap-eet- kinderkamer werd, hiervan ben ik heilig overtuigd, ten minste geen porselein gebakken. Welk lid van mr. Tsujija's talrijk gezin hier de artistenrol vervulde, dit kwamen wij niet te weten. Des zomers logeerde men gasten en alleen des winters, wanneer het reizigersseizoen ten einde was en het dorp verlaten, beoefende men de kunst van Bernard Palissy.

Met dien verstande, dat de Japanners reeds porselein bakten honderde jaren voordat Bernard Palissy probeerde goud te maken, en toen even toevallig tot het plateelbakken kwam als de Feniciërs tot de kunst om glas te maken en purperverf te bereiden.

Ofschoon dan de kunstenaar voor ons verborgen bleef en in dezen tijd van 't jaar misschien voor 't vuur stond visch te bakken, de producten zagen wij in overvloed. Onder een der verandahs van zijn gecompliceerd planken huis had de waard een groote kast staan, een pronkkast met glazen deuren, vol met de breekbare waar. En dewijl immers voorzichtigheid de moeder der porseleinkast is, zoo had hij er een hekje om heen getimmerd en op de deur een Japansch hangslot gehangen. (Ook al een van die zonderlinge dingen, welke doen zien welke verschillende makelij er voor den dag komt wanneer een Europeër en een Japanner beide hetzelfde voorwerp willen vervaardigen.)

Mr. Tsujija wilde ons doen gelooven dat zijn fabrikaat iets puiks, iets kostelijks was. Stukken die de kenners elkaar betwistten en die vooral niet verward mochten worden — doch wie zou er zich ook in verwarren? — met Imari, Kaga, Satsuma, Owari en dergelijk tuig. Hij

had ook zijn eigen fabrieksmerk, 't welk hij ons met trots aanwees op zijne trekpotjes, zijn *saké*-flesschen, zijne borden en schalen. Hij prees zijne potjes en kannetjes als waren ze de meesterstukken van Meissen en Sèvres, doch de *porteé* van al deze porseleinbakkers-devotie was licht te gissen, en vertegenwoordigde zooveel *yen* boven de prijzen in de winkels van Yokohama en Tokio.

Nu was mijn reisgezel de majoor een dier beklagenswaardige menschen, welke even als een papkindje de handen uitstrekken naar alles wat hun bevalt of in de oogen steekt. Om aan de gril van 't oogenblik te voldoen had hij al heel wat *setimono* en *okimono* (porseleinwerken en gesneden ivoren beeldjes) opgeschuurd, tal van *katana* (Japansche sabels), metalen spiegels, bronswerken, kers-lak-doozen, Kioto-muurschotels, wierookbranders, vazen, enz., genoeg naar hij zelf zeide, om van zijn huis in Brighton een „old curiosity shop" te maken. Want zoodra hij eene factuur bijeen had, ging hij er mee naar den expediteur te Yokohama en zond de eene kist na de andere naar Engeland. (Hij scheen dus toch nog wel plan te hebben om naar dat zoo verfoeide klimaat terug te keeren.) Voor lieden welke niets om handen hebben, welke veel tijd en veel geld bezitten, heeft deze bezigheid, die van den zg. »curio-hunter«, vrij wat aantrekkelijks; het brengt hen op den weg om nog eens expert te worden en doodt hunne verveling.

Ettelijke van mr. Tsujija's kleine trekpotjes, met dwaze figuurtjes beschilderd, van zijne soepkommen, door draken omslingerde vazen en vreemd gevormde schotels verhuisden dan ook naar de bagage van den majoor en hij zeide mij dat hij ze goedkoop had, zeer goedkoop in verhouding tot de prijzen op hoofdplaatsen.

Nu is de zekerste manier om zich arm te maken het koopen van dingen alleen omdat ze goedkoop zijn, en dezulken worden een lichte prooi voor iederen galanteriewinkel, die met groote letters een *Bankrupt Sale!*

annonceert; iederen snuisterijenhandel, die zg. uitverkoopt („at your own price!" gelijk ik het eens naief vond uitgedrukt door zoo'n uitverkoopenden kleermaker) of elken stofjeswinkel die »opruimt".

Bovendien had de majoor er geen rekening mee gehouden, dat al dit porselein eene vrij omslachtige verpakking vorderde, ergo vrij wat koeliehuur en spoorwegvracht naar Yokohama, ergo vrij wat extra kosten, hetgeen zijn zoo goedkoop factuurtje toch weer duur maakte. Het bewustzijn dat hij zijne pullen en lange lijzen goedkoop had gekocht, streelde hem blijkbaar en zette hem over andere bedenkingen heen. 't Was zoo goedkoop!

En daarbij, gelijk hij met een kenners-air verkondigde, had dit Hakoné-porselein een zeker cachet van antiquiteit, In Europa zou het zeker doorgaan voor »oud China«, waarvoor de verzamelaars hooge prijzen betalen. Hij stelde zich dan ook voor dat, wanneer hij van al deze *japoneries* eens tot eene andere liefhebberij overging ('t geen wel beschouwd toch mogelijk was) en hij wilde al zijne porseleinen schatten eens te gelde maken, hij daarvoor een groote som zou bekomen,

Maar ik dacht aan den zeer brozen aard van »porseleinen schatten«, aan de breekage waartegen bijna geen enkele assurantie-maatschappij verzekert en derhalve aan die bekende figuur uit Lafontaine's fabelen: Perrette met haren melkpot.

Wij hadden daar een echt Japanschen zomer, d. w. z. alle dag mooi weer. Dikwijls wel is waar gelijk het ook in Indië mooi weer is, nl. snikheet, maar het was toch niet de *vochtige* hitte, welke ontzenuwt. Iederen morgen rees de zon onomfloersd boven de groene heuvelen, welke het meer omsloten en flikkerde op het dampende water; iederen morgen ook vertoonde Fujijama's top zich scherp en duidelijk tegen het uitspansel, en met dat teeken: Fuji zichtbaar des morgens, gelooven de Japanners dat het dien dag zonder falen mooi weer zal blijven.

Het was er een uitnemende gelegenheid tot zwemmen, want er ging in het meer stroom nog vloed; men bewoog zich als in een groote kom vol doorzichtige olie. Inderdaad waren het hier de stille wateren, welke diepe gronden hebben. In 't eerst ging het niet al te best, want Java met zijn ondiepe, modderige en snelstroomende rivieren is een slechte leerschool voor de zwemkunst en biedt weinig gelegenheid aan om die kunst te onderhouden. Men zou een karper of forel moeten wezen, om tegen zulk een verval op te zwemmen (een geliefkoosd motief voor de Japansche schilders, die het overwinnen van moeilijkheden gaarne voorstellen door een karper te midden eener stroomver: snelling.)

Echter, ik had deze gezonde soort van *sport* indertijd in de vaderlandsche weteringen vlijtig beoefend, en het ging toch niet aan, redeneerde ik mijzelve voor, dat mijn lichaam mij thans zijn dienst zou weigeren. Gelijk paardrijden, gelijk schaatsenrijden was het in den aanvang toch maar een »durf" ; dagelijksche oefening moest het overige doen. Er stak een kleine landtong in het meer vooruit, met een grooten steen aan het uiteinde en iederen morgen, wanneer ik mijn bad nam, telkens een eindje verder van den wal zwemmende, zag ik dat bemoste blok boven den waterspiegel met een langen en doordringenden, zelfs iewat smachtenden blik aan. »Ik moet hem halen", dacht ik bij mijzelven, »daar helpt niets aan, of ik ben in mijn eigen oog een invalide. Deze vuurproef, of eigenlijk deze waterproef moet uitmaken of de Javasche zon u totaal heeft uitgestoomd, krachteloos gemaakt als afgekookt soepvleesch, dan wel of gij nog zeggen kunt: »Du bist am Ende was du bist!"

Derhalve zwom ik getrouw iederen dag mijn scheepslengte verder en eindelijk was de dag daar.

»Heden moet het zijn", zeide ik dien morgen tot mijzelve, »overwinnen of verdrinken!" Eigenlijk was het zoo erg niet; want, al was het mijne eer te na, mij door een schuitje

te doen vergezellen, gelijk een pas beginnend schaatsenrijder den baanveger met een stoel nevens zich heeft; ik kon, wanneer de krachten mij inderdaad begonnen te ontzinken, mij altijd op den rug werpen en op Gods genade een poos blijven drijven, totdat de schoudergewrichten weer wat uitgerust waren.

Die drommelsche steen was echter op verren afstand en bovendien speelde de meergod mij nog parten door een optisch bedrog, 't welk mij de distantie geringer deed schatten dan ze werkelijk was. Men gelooft zoo gaarne wat men hoopt en het afstand schatten op een watervlakte is nog iets moeilijker dan op het land, waar de terreinvoorwerpen altijd eenigszins aan het oog behulpzaam zijn.

Intusschen, ik zwom er op los, als wijlen Leander op het kaarsje waarachter zijne Hero hem wachtte — en ik haalde ze (de kaap nl.)

Ik kwam op den steen terecht.

En niet eens eene stroomnimf, om mij den lauwer te bieden?

Nu, het deed er niet toe. Ofschoon, de dichter der *Divina Commoedia* had zijn steen onder de pijnboomen van Ravenna, *il sasso di Dante*; en Byron den zijne op het eiland San Lazzaro, vanwaar hij de zon placht te zien ondergaan; en Camoëns had zijn steenen zetel in de grot van Macao; competeerde mij, wel beschouwd, niet ook zoo'n steen? Ik deed het niet minder, — 'n dwaas die zich zelf weggooit! Om alvast wat vastheid aan mijn blik te geven richtte ik dien *majestuoso* op Fujijama's top; juist, zoo moest ik voor de nakomelingschap bewaard blijven. Had de keizer van Japan mij nu maar even zijn hoffotograaf afgestaan!

Een andere overdenking terwijl ik daar in mijn zwembroekje zat, was dat een koude luchtstroom mij onaangenaam op de huid blies. Blijkbaar waren het alleen geschoren lammeren, voor welke de Heer den wind verzachtte. En verder bedacht ik dat, wilde ik niet als

naakt model het halve meer omwandelen, blootsvoets over gruwelijk scherpe steenen, ik denzelfden afstand nog eens weer had af te leggen. Ergo ook een tweede kans moest loopen om er het hachje bij in te schieten.

Maar ik had dien dag een kurken ziel en bleef boven. Het was daar ook zoo koud op dien voortaan zeer vermaarden, maar tevens zeer ruwen en indrukmakenden steen, dat ik na weinige minuten rust spoedig weer het water in schoof, en den terugtocht aanvaardde.

Wat die tijd mij lang voorkwam! Het scheen alsof de oever, met Mr. Tsujija's logement er op, maar niet naderen wilde.

Eindelijk toch kwam ik weer op mijn aanvangspunt terug, waar mijne kleeren lagen, en op mijn horloge ziende bemerkte ik tot mijne verrassing, dat ik juist anderhalf uur was uit geweest. De rusttijd op dien steen was hoogstens 6 á 7 minuten geweest, hoe kon het zijn dat deze tocht — »a stiff pull", gelijk de majoor zeide — zooveel tijd gevorderd had?

Maar volgende keeren bewezen dat mijn horloge gelijk had. Onder de veranda stond Mr. Tsujija's dienstpersoneel mij op te wachten, en wat de stroomnimfen en de historie mij weigerden, dat deden zij voor mij: zij bewezen mij hulde. De kok met een half geplukt kuiken in de hand en de Japansche kaboutertjes, die uit mevrouw Tsujija's schoot gesproten waren, naar ik veronderstel, en de roodwangige lachende *moesme's* en de duivelstoejager dien wij verdachten porcelein te bakken, allen stonden daar onder het lage afdakje als een rij kwakende eendjes, en zij snaterden mij hun bijval toe en zeiden dat het feit *taksa oki*, »heel groot, heel sterk" was.

Met deze schoone hulde en de tevredenheid van mijn eigen gemoed trok ik mij in mijne papieren appartementen terug. Ik bleef in mijn eigen oog een man die pit heeft achter de ooren (gelijk vader Vondel het uitdrukt) rechthebbend op een historischen steen — totdat de

kranten van Yokohama kwamen, de *Japan Herald* en *Japan Gazette*, welke de majoor geregeld per post ontving.

En wat moest ik daaruit ontwaren?

In de rubriek der berichten, overgenomen uit de Japansche bladen, stond niets meer of minder, dan dat de adellijke leerlingen der »Nobles School'' gezamenlijk het eiland Enoshima hadden omgezwommen, dat er slechts twee achtergebleven waren, dat eén Japansche excellentie, een minister van staat of zoo iets, daarbij tegenwoordig was geweest, een lofrede had gehouden en gedachtenis medailles had uitgedeeld.

Lofrede? Medailles? . . . . Zulke kwajongens!

Was dat niet iemand de kroon van zijn pas belauwerd hoofd stelen? En hadden ze onderweg óók op een historischen steen . . . . neen, dien hadden ze blijkbaar niet eens noodig gehad. Welk eene *Herabsetzung*! Hoe klein, hoe muisklein was ik nu weer in mijn eigen oogen geworden! Zich te laten overbluffen door Japansche schooljongens, kon het wel smadelijker!

»Ja maar«, troostte mij de majoor, »gij hebt in zoet water gezwommen en die jongens in zout; dat zwemt lichter. Gij zijt toch de baas wat 't specifiek gewicht betreft, want daarop komt het neer. Ziet ge, wanneer het eiland Enoshima in het meer van Hakoné had gelegen en de jongens hadden dan, instede van in het zoute water. . . .«

»Ik wilde dat ze in die pekel waren blijven zitten!« — had ik bijna gezegd.

Doch die onchristelijke wensch wilde mij niet over de lippen. Na een goeden maaltijd (hoewel dit eene uitzondering was in den huize Tsujija) verdraagt men zich gaarne met de menschen en zelfs met gelukkige mededingers.

De kalme genietingen van dit Japansche *buen retiro* waren ook alleszins in staat mij de kleine mortificatie te doen vergeten. Er was daar zooveel natuurschoonheid, zooveel zonneschijn aan de lucht en zooveel smakelijke visch in het water, het volksleven was er zoo schilderachtig en

belangwekkend, het klimaat zoo weldoend, de uitstapjes waren zoo loonend, de kennismakingen soms zoo aangenaam, dat de dagen ras omvlogen.

Zelfs de majoor verzoende zich op het laatst met de vreemdsoortige maaltijden van onzen Japanschen kostbaas en het gemis aan »comfort."

Sleehts noode scheidden wij, toen de adem over 't meer guurder begon te worden, van dit vriendelijk hoekje van het Japansche binnenland: ik met de ziel vol indrukken, mijn medgezel met de zakken vol curiositeiten.

Tevens met die geijkte frase, waarmee Britten en Amerikanen gewoon zijn hunne voldaanheid te kennen te geven: dat hij *a really good time* had gehad.

Een dag aan het meer van Chuzenji.

Gelijk de nederige Japansche daken van Chuzenji zich spiegelen in 't meer, zoo weerkaatsen, heden nog, de indrukken van dien zomerdag in mijn geest.

Hoeveel ongunst van een toornenden hemel, hoeveel regenstroomen eerst; en daarna hoeveel zonneschijn!

Wanneer de goden van wind en donder over Chuzenji's meer zweven, wanneer vale sluiers hun floers doen dalen over de schoone groene bergen die 't omsingelen, de regen langs de roode pagode zwalpt en geteisterde dennen kreunen onder de slaande hand, dan verbergen zich mensch en dier. De forel, de zilverschubbige, vlucht in den schoot der ontroerde wateren en de boot des Japanschen visschers schuwt de steigerende golven. Geen buit is meer te behalen op »'t schubbig watervolck", wanneer de donder gromt op den berg Nantaizan en de storm wordt losgelaten. De mannen van Chuzenji blijven dien dag in hunne planken huizen en vervaardigen die snuisterijen van syeniet welke, zoo goed als de zalmen en forellen uit het meer, prijs halen op de markt van het naburige Nikko. [1])

Want Nikko is het Laroche van Japan, gelijk Atami het San Remo. Het herbergt in het gunstig jaargetijde tal van vreemdelingen, die vertier in het plaatsje brengen en de vier hotels bevolken. Altemaal vogels van diverse pluimagie, maar 't meest toch van Albions krijtrotsen gekomen. Bij groepjes kan men hen door de lanen der hooge cryptomeria's

---

[1]) Vijf uren sporens van de hoofdstad Tokio (het voormalige Jeddo).

zien dwalen, · over de bemoste tempeltrappen, langs de oevers der bruisende, bandelooze Dajagawa-rivier en langs de curiositeitenwinkels van 't dorp. Ze zijn het wel degelijk, de naneven van Saksische ridders en Normandische baronnen, met hunne lange kinnen en rechte, fijne neuzen, hunne rosachtig-blonde vrouwen en roode Murray-gidsen, hun degelijk volkskarakter en nationale *Podsnappery* [1]). Ze zijn in de heete Julimaand Jokohama en Tokio ontvlucht om te Nikko, tweeduizend voet hoog het binnenland in, een adem van het Engelsche klimaat te zoeken, met landelijke rust en natuurschoon.

Nikko is zoo vermaard door de barbaarsche pracht zijner Shinto-tempels, door den nobelen eenvoud van de graven der Shoguns [2]), door de majesteit zijner donkere cederlanen, door de bloeiende bergen, van welke bij tientallen de watervalletjes huppelen; het is zoo gekoesterd door de natuur en zoo gesierd door de kunst, dat het volk van Nippon zijne schoonheid spreekwoordelijk heeft gemaakt.

In hunne taal beteekent *kekko:* bekoorlijk, weelderig; en — zegt de bewonderende inboorling — »wie nooit aanschouwde Nikko, uite nimmer het woord *kekko*."

Japansch chauvinisme! — zwemend naar het Spaansche van de meer bekende leenspreuk:

> Quien no ha vista Granada,
> No ha vista nada. [3])

Doch zoo Nikko te midden zijner tuinen en bergen, zijner ravijnen en watervallen troont als een lachende edelvrouw, den schoot vol juweelen, Chuzenji heeft zijn meer. Nikko omgeeft een woud, dat jaarlijks een gouden regen tot zich trekt, maar ook Chuzenji wordt niet vergeten, ter wille van dat dichterlijk watervlak, waarin de Nantaizan

---

[1]) Dickens. „Our mutual friend."

[2]) Of Taikoons, wier gezag sedert plaats maakte voor dat des Mikado's.

[3]) Wie Granada niet gezien heeft, heeft niets gezien.

den achtbaren kruin weerspiegelt en dat, 4300 voet hoog, glinstert als een gladgewreven schild.

De afstand van de eene plaats tot de andere bedraagt slechts drie uren rijdens; geen schrikbeeld derhalve voor den indischgast. Verbleekte, maar geenszins verzwonden heugenissen van Java's binnenlanden deden mij gedenken hoeveel verder mij eenmaal gelokt had de stroomnimf van het Telaga Patengan, gevat in den altijd groenen kreits van Preanger heuvelen, en die van het eenzame Ranoe Koembôlô, waarover de rookwolk van den Semeroe drijft.

Hier gold het een speelreisje, ginds eene boetedoening.

Alleen, ik had mijn tijd slecht gekozen. Het werd drie, het werd vier ure in den namiddag alvorens ik, vóór het Nikko-hotel, in het zadel kon stijgen en reeds dreigde de lucht. Murray, zoo goed als Baedeker „vriend der reizigers", had mij trouwens wel gewaarschuwd dat ook dit lustoord eene schaduwzijde had. Gelijk de prinses uit het sprookje heeft Nikko's stedemaagd de zeven schikgodinnen om hare wieg zien staan met giften en gaven, maar, evenmin als deze, is zij door de booze toovenares vergeten geworden. Of is het niet een booze geest, die over zooveel zonneschijn en zooveel natuurschoon telkens vale regenwolken doet dalen? De aarde lacht en het water zingt er; de stem der vogelen klinkt in stagen jubel uit fluisterend bamboeloover en een weldoend klimaat brengt veerkracht, brengt levenslust, — maar de hemel heeft er zijne luimen. Dikwijls een donker gezicht, dikwijls een tranenvloed!

Zóó was het dien dag: druilerig, kliemerig weer. 't Begon te druppelen toen 't reeds te laat was om terug te keeren; want ongaarne laat men zich voor anderhalf uur rijdens in een bergstreek beetnemen, met de kans dat het weer den volgenden dag niet beter zal wezen.

Weinig ontmoetingen op het pad, 't welk de regen voor ons spoedig tot eene *via dolorosa* zou maken. Soms eene Japansche vrouw in een draagstoel, of eene kleine karavaan lastdieren uit de kopermijnen boven Chuzenji, ieder met een

vracht roodkoper in ruwe vierkante pijpen beladen. Soms ook een enkele Brit, op den terugweg naar Nikko, of *jinriksha's* [1]) met Japansche passagiers, of huiswaarts keerende landlieden in zonderlinge en wijd uitstaande regenmantels, van saamgehechte strooihalmen of matten vervaardigd.

Welhaast groeiden de spaarzame, als in de lucht zwevende vochtdeeltjes tot druppels, de druppels tot straaltjes, de straaltjes tot pijpestelen. Een grijs gordijn werd gehangen voor de levende coulissen van 't landschap. De vallei der Dajagawa-rivier [2]) zonk dieper en dieper naarmate het pad zich bergopwaarts slingerde, langs akkers en tuinen, bosch- en waterpartijen, soms een enkel gehucht, een watermolen of theehuis.

Mijn gids was een stevige knaap, klein maar gespierd. Zorgzaam had hij het bundeltje, waarin ik de behoeften voor één dag reizens had saamgedrongen, op den rug en onder zijn regenmantel geborgen. Ondanks den onspoed die uit den hemel hem tegenstroomde, neuriede hij een Japansch lijfdeuntje, zonder aanstoot te nemen aan de vele steenen op zijn pad. Hèm deerde al dat water niet: hij was uit Nikko en de kikvorschnatuur deed hem kwaken. Een nauwsluitende katoenen pantalon, van dezelfde donkerblauwe kleur als de korte en wijde *Kirimono*, een hoofddeksel als een omgekeerde schotel op de borstelige zwarte haren, sokken slechts tot even boven den enkel reikende en lichte stroosandalen onder de voeten, zoo stapte hij gezwind over den slijkerigen weg en bleef mijn paard vóór.

Doch dit was een geringe verdienste. Vergrijsd in 't juk en met de sporen van des drijvers geweldige roede op 't lichaam, scheen het dier bij een Harpagon aan de krib te hebben gestaan, zoo ontvleescht was het. Reeds bij 't opstijgen was ik mijzelven voorgekomen als die laatste strohalm, welke den rug des kameels zal doen breken. Zou dit samenstel van knoken en schonken mij ooit drie uren

[1]) Lichte sjeesjes in den vorm van een groot tweewielig kinderwagentje door een Japanschen looper voortgetrokken.
[2]) Eigelijk een pleonasme; „gawa" beteekent: rivier.

afstands verder brengen, en ruim tweeduizend voet hooger?

De Dajagawa, waardoor het meer van Chuzenji zich ontlast en die voorbij Nikko stroomt, was nog zichtbaar, maar in de diepte. Met zooveel kracht sleurt de rivier hare wateren voort en tegen de onwrikbare rotssteenen in hare bedding, dat over de gansche stroomlijn een lage wolk van witte waterdamp zweeft.

Het was deze glinsterende sluier en niet het water zelf, die nog door het groen schemerde, terwijl de zigzagweg bereids met lange slingers zich tegen het gebergte opwond. De plantengroei daarlangs werd dichter, verried zeldzamer het ingrijpen der menschenhand en ook het wilde water tuimelde met meer vaart van de steiler wordende hoogten. Telkens scheen mijn gids achter te blijven; telkens ook stond hij, van steiler maar korter dwarspaden gebruik makend, mij een eind verder op te wachten. Nu eens bood hij mij brokjes kopererts aan, glimlachend als een kind dat zijne blinkende keisteentjes toont; dan weer wees hij op een waterval langs 't pad; en eens op een paar beerenjongen, die onder de veranda van een theehuis waren vastgebonden.

De ruige zwarte mormels waren ongetwijfeld een jachtbuit uit dit gebergte en de huiden der ouden hingen misschien in een dier winkels van Nikko, waarin uitsluitend antilope-. en vossenvellen, beeren- en hertenvachten, voetkleedjes van bont, gevoerde muilen, enz. verkocht worden. Met speelsche onbeholpenheid krauwden Bruno's welpen elkander den pels of verwikkelden zich, al ravottende, tot één onherkenbaar kluwen.

Zeker was deze weg den Japanschen knaap eene *route battue*, ieder theehuis een bekend station, want lachend groetten hem de bewoonsters en schonken hem de dampende *saké* in het kleine porseleinen kopje en vroegen naar bericht uit Nikko.

»Waren er veel reizigers in het dorp aangekomen? Waar moest hij dezen (mijne »Wenigkeit«) heenbrengen? Naar

Chuzenji, naar Umoto, naar de verre kopermijnen misschien? Tegen wanneer, het eerste godsdienstige feest in den tempel?«

Afgaande op het schalke lachen, moest er menige *repartie* gewisseld worden tusschen deze frissche vroolijke vrouwen en den stoeren knaap.

De bevoorrechte! — een zelfde taal te spreken met dochteren des lands, wier gelukkige natuur haar de kostelijke gave der blijmoedigheid deed huwen aan het sieraad van vrouwelijke lieftalligheid; wier ronde gezichtjes en gebloosde wangen, wier poezele leden en lachende kersroode mondjes den *Johannistrieb* in de borst des ouden vrijers wakker riepen.

Langzaam daalde de schemering, vervroegd door donkere regenluchten. De bleeke waterzon, een zon van bordpapier, was reeds weggedoken achter de omfloerste toppen, en steeds sukkelden wij voort te midden van zwalpende waterdampen. Nog altijd viel de regen, maar zwakker. Het droefgeestige van deze kille natuur deelde zich onbemerkt mede aan den menschelijken geest; de boomen werden huilebalken, de paden slijkgreppels, de wolken klamme grijze dekens!

Eindelijk, na drie uren klauterens en struikelens, werd het geboomte ijler. Er schemerde iets door het groen, iets als een blinkende wolk — de spiegel van het bergmeer.

Chuzenji! riep mijn gids.

Daarna, op een groep onaanzienlijke houten huizen wijzend, saamgedrongen op een enkele oeverplek:

That mr. Komeya — Japaneehotel — all gentlemen there — catch fish — very good!

Dit *pidgin-english* deed mij nochtans den zin raden van 's mans incoherente mededeelingen. Hij wenschte mij aan een bepaald adres af te leveren, het aan mijne scherpzinnigheid overlatende te bepalen wàt »very good« was, de herberg of de visch.

De snaak begreep echter, dat ik op dien stond meer genegen was tot eene verpoozing des lichaams dan tot

eene meerbeschouwing, waartoe de tijd zich trouwens slecht leende. Reeds was de natuur ten halve in de schaduwen gehuld van den zinkenden nacht en ruischend vielen nog altijd de regendroppels op den wijden plas.

Water op water, in de kille atmosfeer van 4300 voet — en ik, met mijne doortrokken kleeren, die aan niets zoo weinig behoefte had als aan dien ganzenwijn!

Komeya, — zóó heette de Japansche herbergier, wiens huis voor mij openstond. Een Japansch huis door de volksklasse bewoond, staat trouwens overdag altijd open; het huiselijk leven heeft daar geene muren. Anderhalve voet boven den beganen grond reikte de houten vloer; men stapte van de straat het huis in. Geen deuren noch ramen, geen muren, geen gordijnen zelfs. Niets dan een licht getimmerte, tusschen welks standvinken papieren wanden in dubbele sponningen konden heen en weer getrokken worden, niet anders dan de coulissen op een tooneel. Men zag door de gansche woning heen als door een kaartenhuis.

In 't midden ongeveer leidde een houten trap naar de bovenverdieping, en daar werd mij mijn logies aangewezen.

Hoe zorgzaam, hoe bedrijvig weerde zich de kleine Japansche *femme de chambre*, toen ze daar dien druipenden Europeaan voor zich zag! Fluks de natte kleeren uit en een schoone *kirimono* als kamerrok aangeschoten. Daarna kwam ze aandragen met warme gevoerde muilen, met handdoeken en dekens, met een paar droge inlandsche sokken, een lange rottingstoel en beduidde mij eindelijk dat beneden een warm bad mij wachtte. Daar wachtte mij ook de waard, die *vorschriftsmässig* mijn paspoort vroeg. Zonder dat document toch, door den betrokken consul aangevraagd en door de regeering in Tokio afgegeven, is het geen vreemdeling vergund Japan te bereizen, de zoogenaamde *treaty ports* en hunne naaste omgeving uitgesloten.

Uit de badkuip komende, zag ik in mijne kamer een avondmaal gereed staan, 't welk enkel eene meer zaakkundige bereiding van noode zou hebben gehad om voor-

treffelijk te mogen heeten. Er was kippensoep en een moot versche zalm uit het meer; blanke vette rijst, bedropen met geurige kerrie; daarna een schoteltje gekookt vleesch, een kippenkluifje en een met *jam* gevulde omelet als nagerecht. Alles doorgespoeld met een glas pittig Jokohama-bier.

Natuurlijk hield men mij voor een Engelschman; dat zag ik reeds aan het onvermijdelijke fleschje Worcestershire-saus naast mijn bord. Natuurlijk ook kon het doel mijner komst geen ander zijn dan in het meer te gaan visschen.

Terwijl ik at, dribbelde Otoku — zoo heette mijne dienstbare — om mij heen en spiedde met hare scheve oogjes of ik iets behoefde. Het kleine ronde persoontje was zoo bewegelijk als kwikzilver op een apothekers-toonbank; het babbelde voortdurend in 't Japansch met wat gebroken Engelsch er door; het lachte om alles, niet het minst om 't wederzijdsch onvermogen van zich uit te drukken; het gleed op kousevoeten onhoorbaar over de gladde fijne matten, telkens iets aandragende of iets wegnemende; het wenschte mij eindelijk: *Gentleman, good night!* Die woorden had ze althans in haar macht.

Nog even, alvorens ter ruste te gaan, wierp ik in de halve duisternis een blik naar buiten, op 't meer. Hoe bleek zag zij, de Schoone Slaapster — bleek als de offerkaars! Morgen, zoo vleide ik mij, zal de betoovering der booze schikgodin Regen voorbij zijn; en de schoone zal ontwaken wanneer de morgenzon, gelijk de schitterende prins uit het sprookje, tot haar zal doordringen.

Die morgen daagde reeds vroeg. Door de reten der houten blinden drong het licht en ik gluurde de kamer rond. Op den vloer een half dozijn blanke matten met donkerblauwe randen, als de blokjes van een bouwdoos aaneensluitende en dik als een dubbel tapijt. Aan voor- en achterzijde bestond de wand uit een geraamte van dun en ruitsgewijze gelegd latwerk, met wit doorzichtig papier overspannen. De beide andere wanden waren van behangselpapier: zilveren bloemen en bladeren over een grijs

fond; ze geleken wel de bladen van een kamerschut. Een zoldering, als het deksel van een groote spanen doos. Er hingen een paar cacamona's en Japansche schilderijtjes, gezichten op het meer voorstellende; er stond een bloempot op eene verhooging van den vloer, en daarin een dubbele aster; eenige koperen kapstokken waren bevestigd aan de strook, welke tusschen den bovenrand der schuifdeuren en het plafond was overgebleven, terwijl eene indieping in den wand ten deele gevuld werd door een laag kastje. De deuren daarvan waren beschilderd met oostindische inkt-streepen, den berg Nantaizan met het dorp Chuzenji aan zijn voet voorstellende, ongetwijfeld om de *couleur locale* te bewaren.

Tusschen trap en kamerwand stond op een smallen overloop een waschtafel, met een gevulde kuip water er naast. In de kuip dreef een nap en op de tafel stond een slecht Duitsch spiegeltje, »neurenborgerij"van de minste kwaliteit. Maar voor Otoku en een paar andere deerns van hare kennis scheen dit artikel een fraaie, helaas eenige zaak, en zelve hadden ze schik in de overrompeling, wanneer ik haar voor dien spiegel op verboden grond betrapte, hare omslachtige kapsels in orde brengend.

Buiten de voorzijde der kamer bevond zich nog een smal voorgaanderijtje van gewreven eikenhout, door een laag hekje beschermd.

Papier, wit en gebloemd, en ongeverfd hout, dit waren de materialen van deze groote kermiskraam, — meer was het niet. Alleen, de lichte constructie was van eene zoo sierlijke makelij, het houtwerk zoo keurig bekapt, geschaafd, gevoegd en geploegd, het papier zoo smetteloos en van zulk een oorspronkelijk patroon, de vloermatten zoo glimmend en zindelijk, alles paste zoo precies en met zooveel eenvoudig vernuft in elkaar, dat ik den Japanschen schrijnwerker, den Japanschen behanger leerde hoogachten.

Good morning! zeide de kleine Otoku, binnentredende. *Good morning — have you used Pears' soap?* ... Doch

dat zei ze er gelukkig niet bij — of weg ware alle illusie geweest. Het was enkel de reclame-prent van den Barnum aller zeepzieders, die tegenover mijn bed hing en waarvan het onderschrift Otoku's morgenwensch aanvulde. Sedert heb ik den »Ongewasschen Jongen," den »Bellenblazenden Jongen" en andere bekende voorstellingen in tal van Japansche winkeltjes teruggevonden, te zamen met de forsche vrouwenfiguren door Amerikaansche cigarette-fabrikanten geïmporteerd. Intusschen rookt de Japanner, en zijne vrouw niet minder, nog steeds met voorliefde inheemsche tabak uit zijn zonderling Liliputterspijpje, terwijl het gewaagd zou zijn den graad zijner beschaving af te meten naar zijn zeepverbruik.

Met een enkelen vingerdruk deed Otoku een halven kamerwand wegglijden en zette mij een kopje slappe koffie voor, een dobbelsteentje suiker en een blikje gecondenseerde melk. Daarop nam zij de houten blinden weg, die het voorgaanderijtje van de buitenlucht scheidden en wilde iets zeggen. In de kamer neven mij logeerden echter een paar Japansche heeren en een driewerf herhaald handgeklap, dat in de inlandsche logementen dezelfde beteekenis heeft als een druk op de electrische schel elders, deed haar wegijlen, zoo vlug als de korte beentjes en 't strak om de heupen gehaald kleed het slechts gedoogden.

Ik trad naar buiten — en een heerlijk schouwspel beidde mij.

Het huis stond onmiddellijk aan den zoom van 't meer; het houten gaanderijtje was naar buiten uitgebouwd; het water kabbelde onder mijne voeten. Met al zijne kaapjes en golfjes, zijne slingerende oevers, zijn forschgeteekend kader van groene bergen lag daar het meer, een parel in 't smaragd. Het weerkaatste den hoogen koepel boven zich, waarlangs het wapperend vlos van nog slechts enkele wolkjes zweefde. Een breede stoomwolk rustte op dit dampend water, een *nimbus* die, maar onvoldoende, de toppen der bergen omhulde.

Een enkele boot gleed over den vloed en ploegde daarin

haar blinkend spoor. De huizengroep van Chuzenji en de kleine roode pagode aan den overkant waren de eenige punten, waar de menschenhand had ingegrepen op een dichten plantengroei, die tot den rand des waters voortwoekerde. Overigens de oirkracht, de ongerepte natuur alom, de openbaring der ongebreidelde scheppingskracht.

En reeds blonk de top van den Nantaizan in 't eerste zonnegoud, reeds trokken de sluiers weg voor de bergen en lichtte een adem uit den hooge de dampwolk op van de watervlakte. De boschrijke ruggen en kammen hieven zich met forsche sprongen uit de diepte en geleken de bastions en koepels van een titansburcht.

Hier had de aarde zich een mantel van donkergroen fluweel omgeslagen; een mantel met gaten echter, overal waar de naakte rots door 't plantenkleed heen boorde.

. . . .

Gentleman! gentleman! — hoorde ik een stem beneden mij roepen. En eensklaps naar lager sfeer gevoerd zag ik een paar kinderen beneden mij, staande op een plank boven 't ondiepe water.

Het dorp bestaat grootendeels uit een dubbele rij van planken woningen, onmiddellijk aan den oever van 't heldere water gebouwd; en uit de achterhuizen zijn breede planken gelegd, slechts een voet boven 't meer, die met hun uiteinde rusten op eene kleine, ingeheide palissadeering, meestal tot een vierkant gevormd. Het is de vischbun voor 't gezin, de spoelbak voor de huismoeder, die er hare korven met rijst wascht, de badkuip der kinderen, de aanlegplaats der booten. Het stroomend water van het meer brengt alles weer »in 't reine".

Op een dier planken stonden met bloote, mollige beentjes en wangen als pioenen, in de kleurige en schilderachtige Japansche kleederdracht, een paar spruiten van mr. Komeya-zoo hoorde hij zich gaarne noemen — en hieven lachend een prachtigen zalm in de hoogte. De eenzame boot van daareven was binnengekomen en de nachtelijke visscher

stortte zijn buit over in de bun. De kleuters behoefden al hunne krachten voor het torschen van dezen zalmen-koning ... ja, dat was hij. Welke vloeiende metaalglansen op die weeke en malsche zijden, welke flikkeringen als van zilver op gewaterd satijn, hoe frisch rood die gapende kieuwen ...

Reeds drongen de eerste zonneglansen het doorschijnend water in. Het werd levendig op dit stukje oever. Op een dozijn steigertjes kwamen Japansche volkstypen te voorschijn; de waterdrager, die zijne kuipen ging vullen; de huismoeder, om korven vol blanke rijst te wasschen; de visscher, die het meer zijne schatting kwam afvragen; de kinderen ook, welke reeds met schepnetjes de grondels en blieken van dezen grooten vijver trachtten te verschalken. In dit bergklimaat, op eene zoo aanzienlijke hoogte, zagen ze er uit als het beeld der gezondheid, kinderen van melk en bloed. Desgelijks de rappe deerns. De *kirimono* tot boven de knieën opgeschort; de ronde armen uit de wijde mouwen gestoken, en niet ten halve; het lichaam veerkrachtig en recht gebleven onder de nergens nauwsluitende kleederen, — zoo wipten ze de zwiepende plank op, de een met een bundeltje waschgoed, de ander met een arm vol keukengerij, een derde met het jongste broertje op den rug.

En allen waren ze blij van geest. Allen stoeiden en snapten, of zongen een Japansch *Eiapopeia*. Ze lachten tegen de buurmeisjes, tegen de vreemdelingen, tegen den dageraad zelven; de levenslust scheen hun als ingegoten. Aanstonds — zoo viel 't mij in — ontstijgen hare zusteren, de waternimfen, met groenbekranste hoofden dit meer, en gaan spelemeien tusschen de breede lotusbladeren met de meisjes van Chuzenji.

Twee Engelschen uit een herberg neven de mijne lieten zich het meer in roeien, met werpnet, hengelroê, kunstvliegen en 't geen een peuëraar verder behoeft. Met den brand in het smeugeltje, zoo lang de vaart zou duren, de boorden van 't flanellen hemd aêmechtig neergezegen op

den kraag van hun *travelling suit*, de papieren gids naast de picnicmand, met door *sport* ontwikkelde lichamen en angelsaksische zelfgenoegzaamheid op 't gezicht, — mij dacht, zulke *chaps* had ik meer gezien. Misschien was 't in het Canal Grande van Venetië, op den Theems bij Windsor, op een der Friesche meeren of een der Italiaansche; waarschijnlijker nog op al deze plaatsen. En nog veel meer, overal waar ik aan een vliet had gestaan, door de Murray's en Bradshaw's als »vischrijk" vermeld.

Lang volgden mijne oogen de voortglijdende stip op den waterspiegel en de donkere gestalte van den veerman die, gelijk de *poppe* van een Venetiaanschen gondel, op de achterplecht stond en met een enkelen langen riem zijn vaartuig voortdreef. Eindelijk verdwenen varenden en vaartuig achter een der miniatuurkaapjes, en ik maakte mij gereed hun spoor op 't water te volgen.

Otoku bracht mij eerst mijn ontbijt: gebakken visch, brood en een kluitje van die witte flauwe boter, in het land zelf gemaakt, welke eigenlijk niet meer is dan gestremde zuivel en zoo min zou kunnen worden uitgevoerd als een echte *fromage Gervais*. Haar tong ging nog altijd als stroomend water. Wat zij mij vertelde, weet ik echter niet; het Japansch is geen taal om spoedig onder de knie te krijgen.

Een der dorpelingen zou mij overzetten. Op den bodem der schuit werd een schoone mat gespreid en daarop werden een paar van die dunne vierkante kussens gelegd, welke de Japanner zijnen bezoekers als zetel aanwijst. Tusschen de plonsende kinderen en bedrijvige inboorlingen staken wij van wal. De bergen hadden hunne witte kappen nu afgezet, de zon straalde; men kon de keisteentjes op den bodem door het water heen tellen. Geen briesje ademde nog, geen ander geluid dan het klotsen van de goltjes tegen den boeg van het vaartuig, en het zachte kreunen der heen en weer wrikkende roeispaan. Somtijds flitste een kort weerlicht door de diepte, wanneer de glanzige schubben eener vlugge forel een zonnestraal opvingen. Droome-

rig gleden de oevers ons voorbij, en weergaloos waren de schamplichten waarmee, onder 't bevend loover, de zon de ruige stammen kuste, of het *clair-obscur* in de diepe stille uithoeken, waar het overbuigend bladerendak de schaduw nog gevangen hield.

Aan de overzij gekomen stapte ik uit, aan den voet der kleine pagode.

Chuzenji is een pelgrimsdorp, dat de helft van 't jaar verlaten is; en de Nantaizan is zijn heilige berg. Schoon de Nantaizan minder vermaard is dan de Fushijama, Japan's hoogste vulkaan, schromen de bedevaartgangers geenszins een klim van 8150 voet naar zijn top, te minder daar men te Chuzenji reeds ter halver hoogte is. De pagode aan het meer is als 't ware eene eerste étappe, en menigvuldig zijn de *ex-voto's*, de strooken gewijd papier, de beschilderde plankjes en andere vrome gedachtenissen, welke hier van vervulde geloften en verwerkelijkte wenschen getuigen.

Het tempeltje bood weinig bezienswaardigs na de zooveel weidscher en grootscher stichtingen van Nikko. Het geleek in hoofdzaak op een der honderden, zoo niet duizenden van Buddha- en Shinto-pagoden, waarmede de ongeveer vierduizend Japansche eilanden [1]) letterlijk bezaaid zijn. Dezelfde karakteristieke ingangspoort en steenen trappen, door boomen als zuilen overschaduwd; hetzelfde kleine altaar met zijne bloemvazen, relikiën, offerkaarsen en den metalen spiegel, welke de reinheid der ziel symboliseert. Wanden en pijlers in de conventioneele donkerroode kleur, vergulde beelden op hun lotuskussen, een overvloed van snijwerk, lakwerk en verguldsel; voorts de offerkist, de wierookstokjes, de groote klok wier klank de aandacht der goden moet wekken en de kaalgeschoren priester.

Een oostersche rarekiek! — voor meer zou men het op 't eerste gezicht niet nemen.

---

[1]) Volgens de opgaaf van Pompe van Meerdervoort.

Toch getuigde ook dit tempeltje van de metaphysische behoefte van den mensch, die sterk en onverdelgbaar is. En zoo de leer van het »Licht van Azië", uit den mond zijns priesters en onder den sluier der allegorie, de schare der waarheid nader brengt, wat zoude men zich dan ergeren aan den arbeid van geloovige oude kunstenaren! Zijn ook niet St. Pieter's en Notre Dame's steenen gewaden aldus versierd geworden? Schooner, het is waar, en edeler dan de massieve tempels van Nikko, maar niet met meer geduld noch met grootere kunstvaardigheid.

Van de pagode liet ik mij brengen naar een der hoornen, waarin het meer eindigt, terwijl de weg langs zijne zoomen zich voortzet door het bosch. De wind op het water was nu frisch geworden, zelfs iets meer dan frisch; maar de zon koesterde. Het was mij, als gevoelde ik weder de *iced sunshine* van de Riviera.

Spoedig stootte de boot aan land. Ze zou mij afwachten, terwijl ik den weg dacht te volgen, zoo mogelijk totdat op dit bergachtig terrein eenig indrukwekkend vergezicht het zweet mijns aangezichts zou loonen; of, zoo geen vergezicht, dan althans de melodie uit vogelenkeelen, de geur uit bloemkelken, de poëzie van de diepten des wouds.

En een koel en donker boschpad was 't, een tunnel onder 't groen.

De kruidige lucht voerde mij vage, maar liefelijke herinneringen toe. Uit deze »kerk van ongekorven hout" stroomde *Waldbouquet* mij tegen, de lucht van mos en dennenaalden, en tegelijk een vloed van vaderlandsche beelden, vaderlandsche tafreelen. Slechts onze zangers van 't woud miste ik. Geen leeuwerikken, geen late nachtegalen. Wel zag ik telkens een „klein vogelijn op groenen tak", wel sloeg in de verte de koekkoek en sjirpten de cicaden en gonsden de hommels, maar zeldzaam drong uit ritselend akkermaalshout de toon van „een zingend veedertjen en een gewieckt geluid."

Toch, hoe verlangend deden de vlinders hunne kleurrijke

vleugels op den weg trillen, tusschen de wuivende schaduwen der bladeren; hoe schenen ze, telkens wanneer een zonnestraal hen trof, in 't vuur verguld. En hoe lustig schoten nog de vischjes langs den waterkant, soms in hun overmoed over de groote oeversteenen heenspringend.

Doch de wind steekt op....

Brengt mij thans een Frieschen boeier op dit meer, een jacht met hooge zeilen en scherpe zwaarden — welk een spelevaart!

De laatste strook water week nu van mijn pad, dat geleidelijk maar gestadig begon te stijgen. De boomen daarlangs waren niet meer de statige magnolia's, noch de hoog oprijzende ceders, welke Nikko's tempels omringen en manen aan een heilig Druïdenwoud; het zouden vaderlandsche olmen kunnen zijn, vaderlandsche berken en linden. Op eene kleine hoogvlakte begon dit bosch wat ijler te worden. Wat minder ruwgeschorste stammen, wat meer hoogopschietende grassen en daartusschen, in dichte tuilen, roode bloemen en blauwe. Waren dit de klaprozen en korenbloemen van het Land der Rijzende Zon?

Verder en verder ging 't, tot eensklaps een bruischende toon als van stortend water mijn oor trof. Dat was de stem van den waterval. En inderdaad vond ik dien, niet hoog en niet stout, maar een sieraad nochtans van het landschap

Over veertig natuurlijke rotstrappen kwam het water van de hoogte aantuimelen en in den zwevenden sluier, in den glinsterenden, fosforiseerenden damp van 't fijnverdeelde waterstof brak het licht in de zeven hemelkleuren. Het water valt, en de stuivende droppels volgen elkander op, snel als het weerlicht; maar de regenboog, dien ze dragen, blijft standvastig.

. . . .

Waar echter bracht dit pad mij heen? Die vraag stelde ik aan het moedertje, dat ik in een eenzaam theehuis vond. Het oude mensch had, op deze hoogte en bij den soms verstijvenden wind, aan den zonneschijn niet meer genoeg;

zij warmde zich boven een dier groote bronzen komforen met houtskool, welke in Japan de kachels vervangen. Behalve in dranken werd de nering nog gedreven in brandhout uit het bosch bijeengesprokkeld; in stroosandalen, welke bij rissen in de open ruimte hingen; in regenschermen van geolied papier, bezems, vaatwerk en andere kleine behoeften uit het Japansche volksleven.

Het bergklimmen had mij dorstig gemaakt, een frissche dronk zou mij welkom zijn. Om melk behoefde ik hier echter niet te vragen; slechts te Jokohama en enkele andere plaatsen, waar een zeker aantal Europeanen wonen, wordt daarvoor een voldoende veestapel gehouden. De smaak van de nationale *sake* was mij maar al te goed bekend; een lauwe en flauwe arak, lievelingsdrank van den Japanner, maar die het westersch gehemelte eene gewaarwording geeft als van verschaalde madera, met water aangelengd. Evenmin taalde ik naar de bittere Japansche thee, onverzoet en onverzacht. Gelukkig was er *Kirin*-bier en limonade, beide Japansch fabrikaat, en dit was eene uitkomst.

Glimlachend reikte de oude mij den beker, als met den oudhollandschen wensch: Kust hem aan zijn gladden mond! Maar wat de weg betrof, die zou mij heel naar Yumoto voeren met zijne heete zwavelbronnen, zeven mijlen van Chuzenji.

Die mededeeling, meest door gebaren, deed mij aan de wandeling een einde maken. Het was reeds laat in den morgen en ik had zorg te dragen in tijds te Nikko terug te zijn.

Weder bij mijn vaartuig gekomen, vond ik den schipper zich den tijd kortende met visschen, maar hij was niet anders dan een zoodje katvisch machtig geworden. Om 't even, geen onzer was de morgen lang gevallen. En daar de wind nu krachtig genoeg was geworden om het zeil te hijschen, waren wij spoedig bij het dorp terug.

Daar stond mijn gids reeds klaar en het paard gezadeld. Nog even, de voet reeds in den stijgbeugel, eene hart-

sterking. En een souvenir daarbij, want de vriendelijke Otoku reikte mij, tegelijk met den bierkroes, een dier goedkoope waaiers over, gelijk iedere Japansche herberg ze in voorraad heeft: een eenvoudig glad bamboestokje als steel, in tal van dunne reepjes gesplitst, welke, met papier overplakt, de aderen in een boomblad gelijken. Op dit brooze schild prijkte aan de eene zijde de naam van mr. Komeya in groteske Japansche karakters, benevens een reclame voor zijn logement. (Dáárom dus, arglistige, gaaft gij uwe geschenken!) De andere zijde gaf een bonte prent te zien: het meer van Chuzenji in de onwaarschijnlijkste kleuren, de huizen van het dorp als even zoovele waterkasteelen; visschersbooten die pleizierjachten moesten schijnen; de kleine pagode met de verhoudingen van een statigen tempel; britsche zalmvisschers bij dozijnen aan den oever, en, om het den bergbestijgers gemakkelijk te maken, de Nantaizan in de onmiddellijke nabijheid.

Voort ging het nu, bergafwaarts, en den regen was ik ditmaal te vlug af.

Het weer bleef vooreerst gunstig. En vaak nog opende zich op dien terugweg de aarde om ons hare schatten te toonen, alvorens wij weder in de vlakte afdaalden, waar een enge horizon zich om het oog trekt; dikwijls om den geest mede.

Muren van levend groen doemden hier gestadig op.

Beneden mij, een gezichteinder ver de diepte in, kliefde een slingerende ader van blank en bobbelend schuim het ravijn. Sterkend was de wind, aan 't hoog gebergte ontschoten, bevracht met de geuren van het woud. Het was een morgen, die zich tot ver in den dag verlengde; een morgen van gewijde rust, gelijk mij die heugde uit vroeger dagen, toen jeugdige kracht mijne zenuwen nog spande. Ik zag op pagoden, omhuifd door 't groen, te midden van een pantheon van steenen Buddha's, en waar het landvolk der godheid een tijdigen regen afsmeekte, hun eenige behoefte. Op tempels mede, door de vroomheid der ge-

slachten opgetrokken en waarvan de psalmist naar waarheid zou getuigd hebben: »De balken onzer huizen zijn cederen, onze galerijen zijn cipressen." Ik zag op diepe, over de ruggen der heuvels aan elkander geketende bosschen, op bergen zwanger van koper en zwarten diamant; op bronnen aan de „fontein der hoven", aan de „put der levende wateren" gelijk.

En zoo ik dien dag laat ben teruggekeerd, het was dat ik een kerkgang naar de natuur had gedaan, want lang hebben hare openbaringen mij gevangen gehouden.

Brand in de hoofdstad.

Bons! — bons! — twee harde slagen op de deur mijner kamer in het Tsukiji-hôtel.

En dat in 't holst van den nacht, een oogenblik voor dat het op mijn amerikaansch reisklokje drie ure slaat.

Slaapdronken richt ik mij op in 't bed. „*Nani deska?*" (Wat is er?) Ge maakt een leven alsof er brand was!"

»Sir, er i s brand!" zegt de inlander, die mij komt wekken, en verdwijnt meteen.

Doch op hem volgt de logementhouder en zegt mij met eene onnatuurlijke bedaardheid, als was hij beducht zijne onrust te verraden, dat er in het huis vlak naast ons een zware brand is uitgebarsten en dat, aangezien de wind naar onzen kant is, het goed zou zijn om alvast maatregelen te nemen. Daarmee snelt hij heen, ten einde ook in de andere logeerkamers het alarm te geven.

Ik zie uit het raam en ontwaar een vurigen regen, die langzaam voor de ruiten van het *bay-window* neerdwarrelt. Vanwaar kwamen die vonken? Het moest van boven, van een hooger gelegen punt zijn. Stond dan het dak boven ons hoofd reeds in brand?

Rosse schijnsels verlichtten mijne kamer, maar ik had even goed met een handvol vuurvliegjes naar mijne kleeren kunnen zoeken.. In een wip was ik het bed uit en draaide den knop om der electrische geleiding. Zóó ging 't beter, en ik schoot in mijne kleeren. Ofschoon nog niet recht wakker, zoo besefte ik toch: d a t behoorde het eerste nummer

op 't programma te zijn. 't Was December en 't vroor daarbuiten op die straat, werwaarts ik nu een goed heenkomen moest zoeken. Derhalve eerst kleeren aan 't lijf, hoe meer hoe beter!

Het gestommel in de andere kamers onderricht mij, dat ook de andere logés op de been zijn. Dreunende en haastige voetstappen weerklinken in de corridors; er worden deuren toegeslagen en opengerukt; luide, onrustige stemmen doen zich hooren; op de trap, die naar de benedenverdieping leidt, loopen allerlei gedaanten gestadig op en neer. Ik open de deur mijner kamer en zie een half dozijn Japanners in de gewone dracht der *jinriksha*-koelies in den corridor tusschen de logeerkamers; waarschijnlijk heeft de logementhouder hen uit de bijgebouwen gehaald, waar zij als aan 't hotel verbonden loopers hun verblijf hebben en heeft hij hen de trap opgezonden, ten einde bij de hand te zijn bij 't redden van lijf en goed.

Zoodra ben ik niet in mijne kleeren of ik bezin mij wat het eerst te bergen, na 't lijf.

Daar is een gouden horloge met ketting, een souvenir aan een overleden en diepbetreurden broeder — gelukkig, ik heb het reeds bij mij. Het stak reeds in 't vest, dat ik als werktuigelijk heb aangeschoten. Nu vlug! — wat nog meer? — want het vuur komt hierheen. Het knetteren der balken en planken doet zich reeds hooren; de vurige wolken, die over het huis trekken, worden dichter.

Daar is een valies met eenige contanten, gelukkig gemakkelijk om mee te nemen. In haast duw ik er in alle kleinigheden, die voor de hand liggen. Flap! die roode portefeuille dicht, met een half afgewerkt artikel 'er in. Dan het reisklokje, 't welk reeds zoovele tochten meemaakte, en vooral de winterjas, dáár in de kast. Grijp die en trek 'ze aan! Met dat jasje kan de Indische kabaja en verder nachttoilet er gerust bij inschieten. Mijne boeken? — Helaas, ik zal ze moeten prijsgeven. Er zijn er te veel; ze zijn mij thans minder

noodig dan kleeren en geld, en zoo ik er althans een paar wilde meenemen, hoe zou ik thans kunnen gaan zoeken naar die, welke mij het liefst zijn!

't Rumoer wordt intusschen grooter, ik grijp mijn valies in de eene hand en met de andere in 't voorbijgaan een flesch wijn, die juist op mijn weg staat en subiet verdwijnt in een der diepe zakken van mijn jas. Ik wil juist naar de deur, als vrijpostig eene dame in mijn kamer komt. Begrijp eens! eene Britsche juffer, in 't holst van den nacht en bij een eenloopend heer om »informaties« komend. Hield ik dat valies niet stevig bij 't oor, en ter andere zijde die flesch wijn in evenwicht, ik zou mijne handen van verbazing ineengeslagen hebben. En ze was reeds geheel in de kleeren ook. Een lange regenmantel bedekte alle lichaamsvormen en deed misschien wel dienst als *cache misère*.

»Of er gevaar was? — naar welken kant de wind woei? — of men zijn goed aan die koelies zou kunnen vertrouwen? — of er wel water genoeg in de gracht zou wezen? — of ik ook wist waar de logementhouder was?" en nog een half dozijn vragen meer, alles in eén adem. Indien dat althans gezegd kon worden van iemand, die buiten adem was.

En ik, die daar met mijne vakerige oogen stond te knippen en mijn neus nog niet buiten de deur had gehad!

»'k Zal eens gaan zien, juffrouw!" — en weg was ik. In den gang komende zie ik de deuren van alle kamers wagenwijd open staan; de kamers zelve allen helder verlicht. Moeders zijn bezig hare kinderen aan te kleeden, verbijsterde oude dames draven heen en weer tusschen geopende koffers, in andere vertrekken hoort men geld klinken; heeren in hemdsmouwen sleepen met zware kisten, anderen, door de Japansche bedienden bijgestaan, wentelen de hunne om en om, telkens met doffen slag neerkomende, totdat ze de trap bereiken. Men hoort met sleutels rammelen; laden, die opengetrokken worden; een verward *brouhaha* van stemmen; geloop, geratel en geschuifel.

Are you insured! hoor ik den eenen Brit den anderen toeroepen, terwijl hij een reiskoffer als een ark des verbonds naar buiten sleept.

Not a bit! is het antwoord, terwijl hij die 't geeft zich een zwaar valies op den nek laadt.

Intusschen is de brand toegenomen: in de verte langs de eenzame grachten weerklinkt iets, als het gedreun van aansnellende brandspuiten. Toch is er nog weinig volk daarbuiten; behalve politie-agenten en de *jinriksha*-koelies van het hotel, slechts enkele uit den slaap opgeschrikte buren. Het vuur is dus waarschijnlijk nog maar kort geleden ontdekt.

Terwijl ik uit den *peristyle* voor den hoofdingang van het gebouw naar buiten treed, daalt een regen van vurige sintels op mij neer. 't Zijn echter maar losse sprankels, die aanstonds uitdooven. Opziende ontwaar ik boven het dak van het hotel een wolk als uit den krater eens vulkaans opstijgende, als door een inwendige vlam verlicht. 't Scheen alsof die vurige zuil niet gestuwd, maar getrokken werd door eene zuiging van de lucht. Doch 't was wel degelijk de wind, die de vlam uit het brandende gebouw naar ons heen joeg, als zoekende naar nieuwe offers. Het erf afgaande en buiten komende op de straat, ontwaar ik het tooneel van den brand. 't Is een particulier huis, aan een Europeesch commissionair te Yokohama behoorende en gelukkig ledig staande. Reeds lang, zoo onderricht mij een gast uit 't hôtel, stond het te huur; voor zoover hij wist was er ook niemand in dan de inlandsche waker, en die lieden huizen gemeenlijk in de bijgebouwen.

Intusschen grijpt de vlam met onbegrijpelijke snelheid om zich heen. Geen wonder! De meeste gebouwen in de hoofdstad zijn wel met pannen gedekt, maar overigens van balken en planken opgetrokken, en wanneer de felle hitte van den Japanschen zomer het houtwerk heeft uitgedroogd, dan is zoo'n huis om zoo te zeggen met een lucifer wel aan te steken. Tsukiji is dat gedeelte van de hoofdstad

Tokio, waar de nederzetting der vreemdelingen (foreign concession) is gevestigd. De huizen vormen er regelmatige straten, maar zijn toch over 't algemeen meer op de Indische dan op de Europeesche wijze gebouwd, meer met de erven aaneensluitende dan rechtstreeks met de muren. Sommige zijn opgetrokken van rooden steen, met grijze banden afgezet, inzonderheid de vele religieuse stichtingen; enkele zelfs in den Londenschen Queen Anna-stijl; de meerderheid echter bestaat gelijk de Japansche woonhuizen, uit hout.

Dit was ook het geval met het Tsukiji-hotel, vroeger het gebouw der Amerikaansche legatie en een der oudste stichtingen van een betrekkelijk nieuwe buurt; zoomede met het brandende perceel.

Hoog sloeg de vlam daaruit ten hemel. De geheele kap van het huis was een en al vuur, doch van het dak zelf was niets meer te bekennen. Vermoedelijk waren de draagbalken verkoold en was de gansche pannenmassa daarna in de bovenkamers neergestort. Binnen de muren woelde en lekte de vlam, nu reeds door de vensters naar buiten slaande, en deed met laaien gloed het water in de gracht flikkeren. Water genoeg, maar geen handen om 't aan te brengen. Waar bleef de brandweer?

Van tijd tot tijd stortte reeds met daverend gedruisch een deel der dakbindten naar omlaag, de vurige tongen kronkelden zich langs de broze muren, die als 't ware tusschen de standvinken werden weggevreten; de weerkaatsing op den gevel van het Tsukiji-hotel werd steeds heller, de wind zond als voorbode der vernieling een hagelbui van sintels en vonken naar ons verblijf, in afwachting dat de vlam zelf komen zou.

Nathouden maar! — en de manager met de hotelbedienden waren ijverig aan den bedreigden kant in de weer met emmers en kuipen, om te beletten dat de roode haan ook hier victorie zou kraaien.

Doch de gebouwen grensden niet dadelijk aaneen: er

was nog eenige ruimte tusschen, ofschoon dan gedeeltelijk weer aangevuld met bijgebouwen, en al kwam het vuur naar ons toe, al was er nog geen enkele spuit aanwezig, er zou eenige tijd moeten verloopen eer de vlam het hôtel kon aangrijpen — tenzij dan dat de vonken, waarmee het overstroomd werd, het eerder vuur deden vatten.

Met dit bericht vlieg ik weer de trap op en naar de Britsche dame, die mij zooeven overvallen had. Ik wist dat zij eene alleenreizende vrouw was, die zichzelf te redden had.

„Pak nu uw goed, juffrouw, snel! Ge hebt eenigen tijd, doch niet veel, het vuur zal spoedig bij ons wezen. Indien ik u helpen kan, dan gaarne . . . waar is uw goed ? . .«

»Mijn goed ? — o, dat staat al lang beneden — *thank you*!»

»Maar wat drommel (hier sprak ik even hollandsch) waarom kwaamt ge dan zoo even bij mij binnenstuiven en vroegt mij honderd uit?«

„Wel, ik moest toch weten hoe 't met den brand was. Is dit hotel verzekerd?«

»Niet tegen nieuwsgierige Aagjes,„ meende ik te zeggen, doch ik bedwong mij. Misschien, zoo dacht ik, was ze wel een reizende vrouwelijke reporter, een van die klasse welke, al wordt er ook niets gered, toch nog wel een „artikel„ uit een brandend huis weet te halen.

»Intusschen was er meer volk op de been gekomen; in de nabijheid klonk het geklingel van bellen, het geratel van wielen, de hoefslag van paarden: de eerste stoomspuit kwam aanhollen.

Vroeger had ik te Yokohama wel eens eene exercitie van de Japansche brandweer bijgewoond, en ik had er om moeten lachen. Al die kleine mannetjes, wien de groote koperen helmen bijna over de ooren zakten, het parmantig exerceeren naar den europeeschen trant, de komische ernst op, de zoo weinig martiale gelaatstrekken en de bargoensch klinkende kommando's, de gansche vertooning had mij een spotlach om de lippen gebracht.

Maar zooals ik hen hier zag, nu 't gold een losgelaten element te beteugelen — nu lachte ik niet.

Integendeel, zooals de stoet daar aan kwam snellen, met een sprong de boogvormige brug op en met dubbele vaart weer af, de dansende fakkels boven het stoomwerktuig, die hun schijnsel als een vurige streep door 't kalme grachtwater trokken, de rinkelende bellen aan den hals der snuivende paarden, de vlugge gasten zelve, pal tusschen de wielen, nu bracht mij die lichtende groep in 't nachtelijk duister weer de regelen voor den geest van den vaderlandschen dichter:

Voort! En de wijkende menigte gevoelt bij het zien van de helmen,
Dekkend de hoofden dier mannen, de borst ontlast van den angstschrik.
Halt bij het brandend gebouw; reeds pompt met verdubbelde slagen
't Koperen werktuig; drijft in de leden der slangen, die zwellen,
't Machtige water door 't vuur, om het vuur te bestoken, zijn vijand.
Klettrend bespringt het de vlam, wild uitslaand hoog uit de vensters,
Loeiend door eigene tocht, omlekkend de lijst van den gevel,
Kronklend in vurige bochten langs goot en geblakerde dakspar.
't Plassende water verdampt in den laaien, den blazenden helgloed,
't Vuur viert zege, 't gebouw is redloos verloren . . . . . . [1]

Zoo was het hier.

Het vuur had reeds te lang binnen in het gebouw gewoed, dan dat het water nog veel zou kunnen redden, hoewel het thans in stroomen kwam aanzetten. Het eene bluschwerktuig na het andere kwam op het tooneel, en spoedig waren er niet minder dan zes stoom- en vier handbrandspuiten aanwezig. De gracht was vlak bij, dus volop water. Politie was ruim vertegenwoordigd en zonder militaire hulp bleef de orde ongestoord. Het straattooneeltje was zeker levendig genoeg, waarover de vlam van 't brandend huis zijne schijnsels liet dansen. Dat flikkerende water, die hel verlichte gevels van de naburige huizen, die boomen, als in den gloed staande van bengaalsch vuur, daarbij het storten en kraken van bezwijkende balken,

---

[1]) Ant. L. de Rop. De Amsterdamsche Brandweer.

de korte snelle zuchten der stoomwerktuigen, begeleid door 't geklikklak der hefboomen, die afgespannen paarden met de koppen bijeenstaande, de vurige wolken, welke over het bedreigde hôtel trekken, het dof rumoer uit de menigte, dat alles grift zich diep in 't geheugen.

Doch wat mij 't meest nog trof onder al die gezichten en geluiden, was een enkele, lang gerekte, klagende toon, die uit het midden der vlammen scheen voort te komen. Wie of wat kon dat zijn? Het huis was immers onbewoond, en wat de inlandsche waker betrof, de politie had reeds termen gevonden hem in verzekerde bewaring te nemen. Toch vergiste ik mij niet. Hoor, daar was het weer! Een sleepend, langzaam wegstervend gekerm, als van een ten doode toe geschroeid dier; een verlaten hond misschien, reeds half verstikt door den rook en wie de knetterende vlam thans wreedelijk de haren van de huid zengde.

Nog lang daarna heeft die kreet van een gepijnigd levend wezen mij in de ooren geklonken.

Op de veranda van het Tsukiji hotel staan een paar bedienden den voortgang van het vuur te observeeren en van tijd tot tijd brengen zij bericht in de kamers, waar ontstelde vrouwen en kinderen te midden van een chaos van reisbehoeften rondloopen, gereed tot vluchten. Eindelijk kunnen zij, eerst nog onzeker en weifelmoedig, daarna met meer nadruk, ten slotte met stelligheid, de tijding overbrengen dat het gevaar geweken is. De brandspuiten hebben den bedreigden kant der gebouwen overvloedig bedropen; het overspringend vuur, ofschoon door den wind bijgestaan, heeft nergens vat kunnen krijgen. Het brandende gebouw staat nog wel in lichte laaie, maar de brandstof schijnt toch op te raken. Wanneer de welgerichte waterstralen de overhand behouden, dan hebben zij slechts een puinhoop gered. Woest en treurig steekt uit den vuurpoel een verward gelid van verkoolde standvinken omhoog en twee eenzame geblakerde schoorsteenen, 't eenige, naar 't schijnt, wat in dit gebouw van steen was. Langzaam maar gesta-

dig dooft het sissend water de gloeiende lijnen der teekening uit; de gloed begint te tanen, de vurige wolken worden dunner, ijler; tusschen den zwarten wirwar op den bodem blinken reeds hier en daar waterplassen, door de spuiten er neergeworpen; de vertooning zal weldra ten einde zijn.

Ruim één uur heeft de strijd tusschen water en vuur geduurd. Langzamerhand keert de rust weder; de menigte druipt af. Wij hooren de brandspuiten de een na de andere wegrijden; het is duidelijk dat wij weder onze kamers kunnen opzoeken en trachten onze gestoorde nachtrust te voleindigen.

»*It was a narrow escape!* hoor ik een der gasten zeggen. »'t Vuur is ons na aan de schenen gelegd. Welk eene inrichting ook in dit land, met al die houten huizen! Morgen aan den dag laat ik mijzelven en mijn goed assureeren, en niet maar alleen tegen *total loss*. Maar hoe krijg ik dezen koffer nu weer de trap op?«

Ongelijk had de man niet, met zijne verzuchting over die »inrichting« en het algemeen gebruik van houten huizen.

Wanneer toch in een Japansche stad, in een blok van nauw opeengedrongen inlandsche woningen brand ontstaat, in huizen, van welke ieder een samenstel is van planken en latten als muren, papieren schuifdeuren en strooien vloermatten, dan is het vuur gemeenlijk niet anders te stuiten dan door het omhalen van eenige perceelen, op eenigen afstand van het punt van den brand.

Toen Engelbert Kaempfer in het jaar 1691 de hoofdstad Jeddo (het tegenwoordige Tokio) bezocht, in het gevolg van den Nederlandschen gezant naar het hof van den Shogun, viel hem in de straten onder de verschillende groepen ook eene kompagnie van honderd brandwachten op, in bruine lederrokken, met pieken en vuurhaken over den schouder Hij zegt dat deze wachten gedurig door de stad patrouilleerden en dat deze laatste slechts daarom met

zoovele grachten doorsneden werd, opdat de veelvuldige branden geene te groote afmetingen zouden nemen.

Vier dagen vóór de aankomst der Nederlanders was er een brand geweest, die veertig straten met ruim vierduizend huizen verwoestte, en ofschoon hun verblijf in de hoofdstad slechts kort duurde, beleefden zij er drie branden! Bij de laatste verteerde de vlam in vier uren tijds zeshonderd huizen.

'tWas een laat ontbijt, dien morgen in het Tsukiji-hotel.

Als met de nachtschuit kwamen de logeergasten aanzetten, nog niet recht uitgeslapen naar 't scheen, en ook de japansche bedienden zagen lodderig uit hun oogen. Maar aan stof tot gesprek ontbrak het waarlijk niet, na zulk een onrustigen nacht. Ieder moest zijne gewaarwordingen luchten; enkelen hadden zelfs den tijd gevonden om er van te droomen.

»Hoe is die brand toch aangekomen, in een ledigstaand huis? Van wien is het? Zijt gij reeds op de plek geweest? 't Smeult nog, zie maar eens dien kant uit. Zaagt gij mrs. C. van nacht? zij had haren mantel verkeerd aan en al hare japansche curiositeiten in een beddelaken op den rug. Nu weten wij, dat miss. K. valsche vlechten draagt, en zij had ook haar gebit vergeten. Ik hoor dat dit hotel verzekerd was, maar de inboedel niet. Men zegt dat het verbrande huis ook geassureerd was, en heel hoog. . . hm! hm!“. . .

Enz., enz.

Na 't ontbijt kwam ik langs de geblakerde plek, waarvoor nog drommen nieuwsgierigen stonden.

Politie-agenten in hunne donkerblauwe uniform hadden er post gevat en bewaakten het erf, ofschoon tusschen die smeulende en rookende puinhoopen slechts de voddenraper eenigen buit zou hebben gevonden. Daartusschen, in eene brij van roet en water, zag ik een vormloozen klomp liggen, eene half verteerde zwartachtige massa, waaraan

vier uitsteeksels en iets als een kop een dierlijken vorm gaven. Kon dááruit die kermende, kreunende toon zijn opgerezen?

En terwijl de gansche omgeving, tot zelfs het loof der omstaande boomen de sporen vertoonde van het vernielend element, en het geraamte eener verwoeste menschelijke woning, somber en dor, zijne geschroeide ledematen in de lucht hief, blonk nog aan de voorzijde van het erf, helder en frisch, alsof 't pas geschilderd was, het huurbordje met het opschrift:

THIS HOUSE IS TO LET.
APPLY TO
N°. 23 TSUKIJI.

Twee Verloren Zonen.

Terecht en ten allen tijde is de bijbelsche gelijkenis van den Verloren Zoon geacht geworden hulde te brengen aan het voortreffelijke in de menschelijke natuur, als de bloesem te zijn der edelste gevoelens.

Zooveel zedelijke euvels, zooveel in het dierlijke wortelende aandriften zijn er, die bij ons opwekken „ce qui reste à quatre pattes dans le quadrupède redressé," dat de zuiverheid van een gevoel, als in deze bijbelsche bladzijde verzinnelijkt, er des te schitterender door uitkomt. De ontferming, die zich uitspreekt bij een vader tegenover een schuldig maar boetvaardig zoon, die de hand zegenend doet uitstrekken waar ze zich toornend moest opheffen, nadert — dit besef grijpt ons aanstonds aan — de goddelijke liefde zelve. Zij straalt af van den troon des Barmhartigen en legt den geloovige, nog voor hij het heilige Boek heeft dichtgeslagen, de vraag op de lippen:

Indien een aardsch vader aldus plaats in zijn hart kon vinden voor den onwaardige onder zijne zonen, zal dan de hemelsche vader voor mij, den erfgenaam van den Verloren Zoon, de poorten sluiten van het Huis, waarin vele woningen zijn?

De bijbel houdt deze moraal niet, maar breekt bij het einde der parabel den draad af. De voorstelling moet

voor zichzelve spreken. Die ooren heeft om te hooren, die hoore!

Beide stroomingen in het menschelijk hart, het mededogen aan de ééne, het berouw aan de andere zijde, vloeien hier zoo zuiver samen, komen zoo nadrukkelijk op voor den adel in onze natuur, dat de gewijde letterkunde der volken zich gehaast heeft haar tot gemeengoed te verklaren, behoorende tot het algemeen menschelijke. Een gelijk gevoel voor het verhevene leidde onder verschillende hemelstreek tot gelijke voorstelling. De heilige boeken der Buddhisten getuigen van deze vergevensgezindheid, »the milk of human kindness,'' niet minder dan die der Christenheid, en meer dan één heidensche gelijkenis is waardig naast de bijbelsche gelegd te worden. Omsluierd door andere beeldspraak, gestoffeerd met andere handelende personen, volgt het oostersche verhaal met het westersche één gedachtenloop, predikt één zedeleer.

Zulk eene gelijkenis, anders opgezet, maar niet minder aangrijpend dan de bekende uit het Boek Lukas, dankt het aanzijn aan de veder eens Shingaku-priesters, apostel eener secte die, gelijk de bij haren honig uit verschillende bloemen, zich een zedeleer trachtte te puren uit verschillende godsdienststelsels; die uit de Shinto-, de Buddha-de Confuciusleer zich datgene bijeen verzamelde en tot haren cathechismus verhief, 't welk zij het voortreffelijkst in die godsdiensten oordeelde.

De parabel is ontleend aan de *Kiu-ô Dô-wa*, een recueil van in Japan gedrukte en verspreide leerredenen, en ofschoon op ettelijke, op hoofdpunten zelfs afwijkende van de nieuwtestamentische, de grondgedachte is dezelfde, de oplossing eveneens.

De toornige oudste broeder ontbreekt er geheel, maar in zijn plaats is een vergramde familieraad geschoven. Naast den vader zien wij tevens het zachte beeld der moeder verrijzen: beiden staan in één glorie voor ons. Het vaderhart is vervuld van deernis, dat der moeder

vloeit er van over. In haar spreekt de stem des bloeds het luidst.

Immers geldt het hun kind: een slechten zoon, maar een eenigen zoon. Dien hadden zij gekoesterd, getroeteld van af zijn eerste jonkheid. Nooit was hem het juk des arbeids op den nek gevallen, noch waren de gifplanten zijner verkeerde neigingen uitgeroeid en de uitkomst was gelijk men die had mogen verwachten: de akker was tot een doornbosch geworden. 't Geen een kroon des ouderdoms had kunnen zijn, werd tot een kruis, zwaarder dan de onspoed, dan de kwalen waarvan het vleesch de erfgenaam is ooit oplegden.

Voorwaar, zoo het evangelie der christenheid zich over dezen drempel had kunnen doen hooren, waarschuwend zou het den ouders in de ooren geklonken hebben:

»De roede en de bestraffing geeft wijsheid; maar een kind, dat aan zichzelf gelaten is, beschaamt zijne moeder." [1])

Het ongezeggelijk kind groeide tot een weerbarstigen knaap, de knaap tot jongeling en woesteling. Nooit vielen de regendroppelen op een onwaardiger hoofd. Gebruikten de ouders hunne vertoogen, hunne waarschuwingen, hunne drangredenen als zachte prikkelen, hij sloeg er de verzenen tegen.

»Gij heet mij," dus placht zijne grimmigheid des gemoeds zich uit te spreken," de droefheid en de schande uwer grijsheid, maar eilieve, wie toch drong u den drager dier euvels in de wereld te brengen? Wie, om de som der menschelijke ellende te vermeerderen met wederom een slachtoffer? Zijt gij het niet, aan welke ik dit bestaan te wijten heb? Aan u de schuld, zoo ik, een kind des toorns, mij op de pijnbank van het leven gespannen zie, en gij klaagt mij aan? Klaagt u zelve aan!"

Waren deze op het hart getreden ouders christelijke ouders en van een later tijdvak geweest, de woorden des apostels zouden hun een droef herdenken zijn geweest:

---

[1]) Spreuken XXIX v. 15.

„Zal ook het maaksel tot dengene, die het gemaakt heeft, zeggen: waarom hebt gij mij alzoo gemaakt?

Of heeft de pottebakker geen macht over het leem, om uit denzelfden klomp te maken het ééne een vat ter eere, en het andere ter oneere?" [1])

Welnu, deze leemklomp was tot een vat der oneere geworden en gewis was het de pottebakker zelf, die aldus de stof gekneed had. Doch de schuld der ouders ontzondigde het kind niet.

Dit nu bleef in het kwade en de ouders bleven in de liefde, bleven het kind aanhangen.

Hij groeide op tot een scheuringmaker in de gemeente. Hij vertrad den akker des buurmans en joeg de ossen in het korenveld. Zijne hand was opgeheven tegen een ieder en eens ieders hand tegen hem. Dronkenschap deed hem nederstorten voor de vreemde deur, brooddronkenheid hem den priester bij het kleed grijpen en de gewijde tempelwanden hoonend bezoedelen. Waar des morgens een schuur opengebroken, een vischvijver beroofd, een dak verbrand, een godenbeeld verminkt, een maagd geschonden, een man verslagen werd gevonden, daar noemde men hem. Zijn naam werd tot eene aanfluiting en zijne euveldaden waren als zoovele nagelen, gedreven in het hart der ouders.

Eindelijk viel de droppel, die het vat deed overloopen, en de bloedverwanten belegden een raad, waarin zij den ouders aanzegden dat zij dezen zoon zouden houden als een kind der overtreding en als een gruwelijke scheut, dien zij behoorden te onterven en uit te stooten, daarom dewijl hij niet ophield schande over het geslacht te brengen. Zoo niet, het gansche gezin zou door hen verloochend worden en afgesneden, gelijk men een der ledematen, melaatsch zijnde, van het lichaam afsnijdt.

Deze eisch woog zwaar op het hart der bejaarde lieden.

Hun kind onterven, verstooten?

---

1) Brief aan de Romeinen IX v. 20, 21.

De beer lekt zijn blindgeboren kroost en de tijgerin draagt hare welpen in haren muil — zouden zij minder zijn?

Daarentegen, als leden van het geslacht plechtiglijk verloochend te worden, beteekende eene burgerlijke excommunicatie. Meer nog, men beleedigde naar de denkwijze des lands aldus goden en menschen; het was de nagedachtenis schenden en den eerlijken naam der voorvaderen. Het was de verstoring hunner zaligheid.

Dus, om de rust te eerbiedigen van gewijde familiegraven, stemden de verslagen ouders eindelijk toe. In eene samenkomst van het geheele geslacht zou volgens de aloude vormen de memorie worden opgesteld aan de overheid, het verzoek behelzende den onwaardigen zoon bij de wet te doen onterven, alle banden des bloeds als verbroken, alle gemeenschap en verwantschap als opgeheven te verklaren. Daarvoor zou een ieder zijn zegel medebrengen en de roode inkt; daarmee zou een schande en eene ergernis uit hun midden zijn weggedaan.

En een ouderhart gebroken — doch dit was, voor de verwanten, het minste van twee kwaden.

Bij beker en dobbelkroes vernam nu de zoon wat over hem besloten was en zijn verhard gemoed schepte behagen in zijn vonnis.

»Ik zal er mede zijn," zoo riep hij uit, „op die pruikenvergadering; ik zal tot hen komen wanneer zij mij het minst verwachten. Zij willen mij uitstooten — welnu, de beer is te koop, maar duur. Ik zal mijn geboorterecht hun laten, doch niet onder den prijs. Voor het laatst zal zij bloeden, die erentfeste maagschap. Niet minder dan honderd onsen zilver, welgeteld, alvorens ik voor hunne deur het stof van mijne voeten schud; honderd onsen of..."

En hij stak zijn zwaard in zijn gordel, snoevende op zijne bedrevenheid in het hanteeren er van.

Op den dag der samenkomst nu, terwijl een ieder hem buiten zijne geboorteplaats dacht, sloop hij achter zijns

vaders huis, waar hij door een reet tusschen de schuifdeuren bespiedde 't geen er omging.

Daar zaten zij allen, de bijeengekomen bloedverwanten, grijze hoofden gelijk dat zijns vaders, en ook andere welke het dikke zwarte haar nog vast en krachtig den schedel dekte. Jong en oud waren zij daar vergaderd in hunne plechtgewaden en hadden de hoofden fluisterend bijeengestoken.

Het noodlottig document was bereids door hen onderteekend en gezegeld: de beurt was nu aan de beide ouders.

»Daar gaat de laatste vijlstreek!" mompelde uit zijn schuilhoek de zoon, den adem inhoudende. »Zoodra zij hunne hand zetten is het mijn tijd. Ik zal te voorschijn springen en voorwaar, ik zal mij doen gelden."

Toen nu de oude vader het geschrift aannam, was zijn hoofd gebogen en zijne oogen waren verduisterd. Doch opdat hij zijne ontroering, den Japanschen welgeborene tot een oneer, mocht verbergen, klemde hij zijne tandelooze kaken opeen.

Toch beefde zijne hand, en ook de stem waarmeê hij zeide:

»Vrouw, geef mij mijn zegel!"

Allen in het vertrek hielden de oogen op hem gevestigd, terwijl hij met de roode verf het koper besmeerde. Ook de zoon van achter den schuifwand. En zij zagen hoe op den laatsten stond de weenende moeder de hand des echtgenoots weerhield en zeide:

»Vadertje, toef nog even met mij het hart te breken en laten mijne woorden den weg vinden tot uwe ziel. Zie, ik weet dat, zoo wij ons huis en ons goed dezen onzen wederspannigen zoon overgeven, binnen drie jaren tijds de plek woest en ledig zal zijn. Het gras en het onkruid zullen er woekeren, raven en uilen zullen er krassen. Doch indien wij ons kind onterven, het eenige 't welk wij bezitten in den hemel of op de aarde, zoo verplicht ons 's lands gebruik tot het aannemen van een ander, van een

vreemde als zoon. Welke zekerheid zullen wij dan hebben, dat deze zijn voorspoed waardig zal zijn? Indien dan zijne beenen de weelde niet kunnen dragen, indien hij wat het erfdeel van onzen zoon had moeten zijn, verkwist, zoo zullen onze schande en onze droefheid dubbel wezen. Liever word ik tot eene bedelares om de wille van mijn eigen kind, dan om de wille eens vreemdelings. Zie, een halve eeuw hebben wij te zamen den last der jaren en der tegenspoeden gedragen en nooit heb ik van u een gunst gevraagd of een offer gevergd, niets dan dit eene — werp dit geschrift van u! Het is een roof, bedreven aan eigen bloed."

Daarop zonk de oude vrouw terug op het zitkussen en staarde met brandende oogen op de roode zegels van het geschrift, als was het haar hartebloed waarmeê het onderteekend was geworden.

Doch de vader slingerde het zegel van zich en terwijl hij het papier den bloedverwanten teruggaf, zeide hij:

»Mijne vrouw heeft gesproken wat recht is. Ik zal mijn zoon niet onterven, noch verloochenen. Voorzeker ben ik tot eene oneer geworden voor mijn geslacht en tot een smader van de schimmen der voorvaderen, nu ik en de mijnen voortaan zullen uitgestooten, mijn huis vervloekt zal zijn. Mijne zwakheid, die beloofde en niet vervulde, zult gij bespotten. Nochtans weet ik dat binnen enkele jaren onder het bestier mijn zoons dit dak boven onze hoofden zal instorten en dat de verwoesting van het huis, waarin mijne vaderen gewoond hebben, eene schennis hunner nagedachtenis is. Doch al rezen zij allen uit hunne graven overeind... hier sta ik... en weiger. Wij zullen onzen ondergang tegemoet zien en, wanneer onze zoon tot een *ronin* [1]), een bedelaar zal geworden zijn, als bedelaars hem volgen. Ter wille van dit kind, eenmaal de hoop onzer toekomst, thans de droefenis onzer grijsheid, zal onze geest

---

[1]) Zwerveling, landlooper.

de kracht vinden om te dragen, wanneer de kracht des lichaams ons begeeft; alzoo wij niet anders meer bezitten om lief te hebben! Derhalve, keert weder van waar gij gekomen zijt en werpt steenen op voor dit huis als voor een graf, want er is scheiding gekomen tusschen u en de mijnen."

Dit waren de woorden des vaders, en, gelijk zijne vrouw had gedaan, hief hij zijne stem op en weende.

Stilte heerschte nu in den kring der verwanten. Besluiteloos geworden bij zooveel offervaardigheid zagen zij elkander aan, den strijd hunner gedachten pogende meester te worden.

Maar ook de zoon had de redenen zijner ouders gehoord, en hèm waren ze tot in het ingewand gedrongen. Een zwaard ging hem door de ziel. Tegenover den adel dier woorden trad de mate zijner eigene boosheid, zijner onwaardigheid, geheel zijn duister leven hem plotseling voor oogen, gelijk wanneer de zon, door onweerswolken borend, met golven van licht het somber landschap overstroomt.. Het was hem alsof hem het lichaam werd saâmgedrukt onder een wijnpers; en ofschoon de tranen bij hem oprezen, hij had geene oogen om te weenen, noch eene stem om te snikken.

De adem stokte in zijn borst en de schaamte gloeide op zijne wangen. Met de lange mouwen van zijn kleed tusschen de tanden wierp hij zich op den grond, als versuft. En ofschoon zijn lichaam bewegingloos was, een storm voer door zijne ziel, — totdat de korst der hartstochten om zijn hart gesprongen was, gelijk een meiregen de harde leemkluit breekt. Er kwam vrede over zijn gemoed en opstaande zeide hij tot zichzelven: Ik zal ingaan en boete doen!

Met gebogen hoofde trad hij de kamer in.

Reeds ten halve ontruimd door eene gramstorige en teleurgestelde maagschap, zaten daar nog de bejaarde ouders, hand in hand, als beloofden ze elkander, nu gelijk vóór vijftig jaren, wederom trouw.

Daar stond hij en gevoelde dat, buiten deze twee, aller

oogen eerst met verbazing, dan met vreeze en grimmigheid op hem rustten. Doch de geest van het goede versaagde niet, sprekende aldus door zijn mond:

»Hier sta ik voor uw aangezicht en voor het aangezicht mijner ouders. Gijlieden hebt mij recht, zij alleen hebben mij genade gedaan. Doch mijne schuld is grooter dan ik dragen kan: de tijd is gekomen voor de boete en de verzoening. De lankmoedigheid mijns vaders en de liefde mijner moeder hebben mij aan mijzelven ontdekt, zij hebben vurige kolen op mijn hoofd gehoopt. Laat toch uw hart bewogen worden gelijk het hunne en geef, alvorens bij uw opzet te blijven, mij een uitstel. Slechts dertig dagen — wanneer alsdan mijn berouw niet openbaar zal zijn, zoo doe mij onterven, onteeren. En daar ik niet waardig ben den zoon mijns vaders genaamd te worden, noch de oogen mijner moeder te ontmoeten, zoo spreekt gijlieden voor mij, opdat zij deze dertig dagen nog mijn aangezicht verdragen."

Hierop boog zich de verloren zoon ter aarde en kuste het stof, gelijk een die om zijn leven smeekt.

Toen nu de verwanten bekomen waren van hunne verrassing over zoo groot een ommekeer bij zoo groot een woestaard, gingen zij met elkander te rade of de inwilliging van dit verzoek oirbaar was te achten. Er waren er, die zeiden: Wat nut ons dit respijt, daar hij, vóór de maan weder opkomt, tot zijne oude wegen vervallen en dertig dagen langer zijne booze werken zal doen! En anderen zeiden: De jonge luipaard heeft het vossenvel aangetrokken en zoekt met guichelspel ons te misleiden! Neen, hervatten nog anderen, ditmaal is hij eerlijk, doch hij onderneemt wat boven zijne krachten is. Van distelen leest men geene druiven!

Eindelijk toch zegevierde, niet het medegevoel over den zoon, maar de ontferming over de ouders en de verwanten gunden het uitstel. Doch bij die ouders behoefden zij voor den zoon het pleit niet te bezorgen. Den onboetvaardige

hadden zij niet willen onterven, hoe zouden zij het den boetvaardige gedaan hebben?

Zoo scheidde men dien avond en in de vreugde huns harten maakten de ouders het klaaghuis tot een huis des maaltijds — en de verloren zoon werd behouden.

Hij werd tot een wedergeboren mensch, tot een die de schande van zijn vroeger leven te niet deed door de werken der liefde en des vredes. Zich zelven vergaderde hij den schat der blijmoedigheid. tegelijk dat hij een helderen, een nooit gedachten glans wierp over den levensavond der ouders. Zijn arbeid bracht welvaart, zijn kinderliefde zegen in het huis. Van een verachter der goden werd hij tot een geloovig tempelganger, die den vrede des gemoeds zocht en vond in Buddha's heilige leer.

Toen nu na drie jaren de moeder krank werd en nederlag op het bed, dat haar sterfbed zou worden, riep zij haren zoon tot zich en zeide:

»Sedert dien dag, waarop gij onterfd zoudt worden en waarop de goden een wonder aan u verrichtten, vernieuwende uw hart en uwe rede, zijt gij ons een trouwe zoon geweest, eene vreugde des ouderdoms en eene gerustheid des stervens. Indien gij u toen niet bekeerd hadt en ik ware gestorven — immers sloopt het verdriet het lichaam en zuigt gelijk de vampyr het roode leven weg — zoo ware mijne schim zekerlijk naar *Jigoku* [1]) gevaren, daarom dewijl ik mijn kind dwaselijk opvoedde. Doch sedert gij u bekeerd hebt, is deze benauwdheid van mij weggenomen en ik zal het paradijs deelachtig worden. Deze mijne zaligheid dank ik u, mijn lieven zoon — wees gezegend!«

Hierop vouwde de moeder hare handen en scheidde met een glimlach uit het leven.

Zonder aan den pathos der bijbelsche gelijkenis, reeds door de bloote nevenstelling, tekort te doen, bekoort de

---

[1]) De hel.

buddhistische door haren gloed in de voorstelling, door hare aanschouwelijke inkleeding, door haar geloof in den adel der menschelijke natuur.

Aan dezelfde bron, fontein der liefde, ontspringt het mededoogen des vaders in de bijbelsche, en de teederheid der ouders in de heidensche parabel. De geschiedenis van den verloren zoon in Japan is in den grond de geschiedenis van den verloren zoon in Israël, en eenzelfde deemoed doet den een erkennen: »de tijd is gekomen voor boete en verzoening,« terwijl hij den andere op de lippen legt: »Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan en zeggen: vader, ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u!«

Beiden geven, de een door het lijden des lichaams, de ander door den schok der ontroering tot inkeer gebracht, den wil tot het kwade op en zweren hunne lusten af. In beider geestelijke wedergeboorte spreekt zich het denkbeeld uit, door den dichter eener latere en sceptische eeuw [1]) onder deze woorden gebracht:

„Dieu fit du repentir la vertu des mortels.«

De bijbel spreekt zijn les in sobere taal. Hij voert niet meer dan de hoognoodige personen op; schildert met weinige, diepe trekken; vat een gansch drama binnen de grenzen eener halve bladzijde samen; versmaadt, aan het einde gekomen, iedere zedeles en iedere overbrenging van de fictie op de werkelijkheid.

Mongoolsche fantasie wist zich dien breidel niet aan te leggen; wist, eenmaal aan het vertellen, zich niet in te toomen. Wanneer het pleit reeds beslecht is, voegt zij, in het sterfbed der moeder, aan haren boetzang nog een *postludium* toe. Maar ofschoon de *Sachlage* eenigszins verschilt, de groote motieven van ouderlijke liefde en kinderlijk berouw blijven zich in beide voorstellingen gelijk en voeren tot dezelfde apotheose der menschelijke natuur. De scheppers dezer verhalen, de israëlitische en de mongoolsche,

---

[1]) Voltaire

zijn van een verschillend volk, een verschillend tijdvak, en nochtans evenboortig geweest. Eén streven stond beiden voor den geest en dit gemeenschappelijke komt nadruk leggen op de woorden van den duitschen wijsgeer [1]):

„Nichts kann überraschender sein als die Uebereinstimmung der jene Lehren vortragenden Schriftsteller unter einander, bei der allergrössten Verschiedenheit ihrer Zeitalter, Länder und Religionen, begleitet von der felsenfesten Sicherheit und innigen Zuversicht, mit der sie den Bestand ihrer innern Erfahrung vortragen«.

Ook in Nederland waren die *Schriftsteller* te vinden.

Zoozeer zelfs waren door deze gelijkenis het volksgeweten en de volksverbeelding getroffen, dat onze bijbellezende vaderen ze tot het onderwerp maakten van schoolboeken, schoolprenten en zinnespelen. De rederijkers maakten er zich dra van meester en een uit de bent schreef *Een Schoone Historie ofte Parabel van den Verloren Sone*.

Het bijbelsch verhaal diende van zelf den onbekenden schrijver tot kern, maar blijkbaar was het hem te sober, te weinig versierd; en hij maakte er een nederlandschen passie-cyclus van, met voor- en achterdeur.

Het boek Lucas vermeldt enkel:

»Een zeker mensch had twee zonen.

En de jongste van hen zeide tot den vader: »vader! geef mij het deel des goeds dat mij toekomt.« [2])

De dietsche rhapsodist echter weet te zeggen dat deze vader was »een magtig man van goede,« en in eene wijdloopige toespraak tot zijn oudsten zoon laat hij hem aan dezen het bestier zijner goederen overdragen. Geenszins bij ontstentenis van den jongste der zonen. Jacob staat naast Ezau voor het aangezicht des vaders en hoort het aan.

Dit gunstbetoon is de aanleiding tot een broedertwist,

---

[1]) Schopenhauer.
[2]) Lukas XV v. 11.

waarin het eene hooge woord het andere volgt, — want, erkent de jongste,

Ik ben veel te wulpschen spruyte,
En de jonkheyt moeter uyte.

Door die tweespalt wordt de misdeelde het huis uit gedreven en het breede pad op.

»Gaat, hypocryt, wy deugen qualyck t' zamen!« roept hij den broeder toe.

En wanneer hem door dezen zijne verkwisting verweten wordt:

»Verdoe ik iet van uwer pottagiën?«

Instede van eens, gelijk in den bijbel, laat het zinnespel den jongen losbol tweemalen den spaarpot breken. Eerst is het eene vaderlijke schenking, daarna het moederlijk erfdeel, 't welk in het drankhuis en in het mothuis wordt verbrast. Dermate komt hij bij beiden in 't krijt, dat hij er alles tot zijne kleederen toe moet laten en er van hem getuigd kan worden dat hij is: »al naekt en bloot gelijk de rabbouwen.« [1]) Geen hongersnood, als in den bijbel, behoeft over het land zijner ballingschap te komen om hem het ingewand te doen krimpen: Wijntje en Trijntje volstaan.

Evenzeer is het in afwijking van den klassieken tekst:

»En hij begeerde zijnen buik te vullen met den draf, dien de zwijnen aten; en niemand gaf hem dien«, wanneer wij uit de *Schoone Historie* vernemen, dat die zwijnendraf mettertijd zijn deel werd:

Mits zijne zondige werken,
Moest hij eten en leven als een verken.

Dan komt het berouw, en met het berouw de boetvaardigheid; voorts de terugkeer naar het vaderlijke huis, de voetval en de uitroep:

Vader, zijt mijn misdaat vergevende!

---

[1]) Rabauw of rabaut = deugniet, schooier.

Er ligt dramatische kracht in 't milde antwoord:

> Eylaes, arm kint, dat gij nog zijt levende
> Dank ik God.

Doch het proza van den apostel streeft hooger dan de poëzie van den rederijker.

De wrevel des oudsten broeders, op 't veld den terugkeer vernemende van den verloren zoon en het feest voor dezen aangericht, neemt in de *Historie* weder gerekte verhoudingen aan. De Schrift laat den vader dien toorn afkeeren met de woorden, tevens slotwoorden der parabel:

»Men behoorde dan vroolijk en blijde te zijn: want deze uw broeder was dood en is weder levend geworden; en hij was verloren en is gevonden.«

Doch het puritanisme des rederijkers fantaseert er eene formeele verzoening bij tusschen de broeders, in een twintigtal versregels. Het heeft gemeend het bijbelsche verhaal te moeten aanvullen en schildert den opkomenden toorn des oudsten, met diens verwijt aan den vader:

> Maer soo haest als myn broeder quam,
> Die verquist heeft u goet,
> Moest men terstont metter spoet
> 't Beste kalf dooden dat men vonde,
> Ende houden tafel ronde.

Waarop de vader hem bevredigt, hem opleidt tot den versierden disch en van het feest des wederziens tevens het feest der verzoening maakt.

Het wordt eene finale als in het fransche melodrama:

> Embrassons nous, et que ça finisse!

Maar beide bewerkingen, de een eene navolging, de ander een *analogon*, toonen aan hoe diep het idee der vergevingsgezindheid en van het mededoogen in het leven der volken is gedrongen als verzoenend element, 't welk het geloof helpt handhaven in den adel der menschelijke natuur. Zoolang het volk van *Dai Nippon* zulke voorstellingen in hare letterkunde weet aan te wijzen, moge het ten onzent heidensch heeten, barbaarsch is het gewis niet.

In het Mikado-paleis.

Geheimzinnig vierkant, zwaarmoedige dobbelsteen van grijs en geel metselwerk, eenzaam te midden van een wijde ruimte, middending tusschen vesting en pakhuis — kan daar binnen iets vorstelijks zijn, iets als een paleis?

Zoo rees voor mij op de Gosho, de aloude burcht der Mikados in de stad Kioto.

Aloud was eigenlijk alleen de plaats, als zetel der Geestelijke Keizers van Dai Nippon, [1]) niet de burcht. Daarvoor had te vaak de roode haan over de daken gekraaid, beiden, stad en paleis, met felle sporen slaande. Nochtans, ook aan de huidige stichting waren velerlei herinneringen verbonden, oorsprong nemende in een tijd toen de Mikado niet dan vergulde ledepop, de Shogun de werkelijke gebieder van Japan was.

Doch niets aan deze muren sprak van de groote omwenteling, die achter hunne poorten geboren werd. Niets dan de toppen van 't geboomte staken uit boven dat zwijgend carré van loodkleurige daken; alles was er gesloten, alles eenvormig en alles somber. Niet eens een gordel van breede grachten, gelijk in het voormalig Jeddo [2]), omsingelde hier den steenen wal; grachten met plassend, stroomend water, verlevendigd door groene taluds en vluchten wilde eenden op hun spiegelend vlak. Op een vast fundament van zware vierkante steenblokken verhief zich een gele

---

[1]) Groot Japan.

[2]) Sedert Tokio herdoopt.

gepleisterde muur, in vakken afgedeeld door loodrechte standvinken en gedekt met massieve, leikleurige pannen. Zonderling sloten die aaneen met rolronde lijsten en vormden, waar ze aan de vier hoeken elkaar ontmoetten, een opgewipten, bijna opgekrulden rand als bij eene pagode.

Vijfentwintig jaren was het geleden sedert deze redoute — mocht men bijkans zeggen — ophield de woonplaats te zijn van den geheimzinnigen monarch, dien Europa slechts kende als den geestelijken keizer. Toen het shogunaat ten val was gebracht, trok de Mikado met zijn hof naar Tokio en de ontruimde Kioto-burcht werd prijsgegeven aan de verlatenheid — kon 't zijn, aan de vergetelheid.

Ja, aan de vergetelheid; want grievende herinneringen hechtten zich aan dat graf eener dynastie. Hoeveel Mikados en wettige heerschers des rijks sleten hier in kloosterachtige afzondering hun onbeteekenend leven, het leven bijkans van een staatsgevangene, terwijl ginds de afstammelingen van een fortuinlijken rijksbestierder de macht uitoefenden. *Zij* slorpten de oester, en gaven den »roi fainéant" de ledige schelp.

Thans begreep ik dien muur: het was een gevangenismuur!

Het was de ontoegankelijke Mi Tsu-yi, eenmaal bewaakt door drommen gewapende Samoerai, gerechtigd tot het dragen van twee zwaarden; eerewacht in naam, maar inderdaad een tweede muur tusschen den vorst en zijn volk.

Nog heden ten dage omzweeft iets van de vroegere onschendbaarheid dit verblijf van den man, dien onze voorouders gewoon waren „den Japanschen paus" te noemen. Slechts aan weinigen is de toegang vergund; hun die eene bijzondere en schriftelijke vergunning hebben van de autoriteiten in Tokio, verkregen door tusschenkomst van den diplomatieken vertegenwoordiger hunner natie.[2]) En weken, maanden soms gaan voorbij, zonder dat vreemde voetstappen het stilzwijgen verbreken, dat hier door de een-

---

[2]) Pierre Loti, in zijne „Japoneries d'automne", vermeldt, dat de toegang tot de Gosho hem werd geweigerd.

zame corridors sluipt, dat woont in de ledige voorhoven en binnenkameren, waar eens eene weidsche hofhouding den vorst des lands zijne gekroonde onbeduidendheid moest doen vergeten.

Zoo deze muren al geen vensters hadden, poorten waren er.

Door een daarvan naar binnen tredende, zag ik mij op een ledig voorplein. Niets dan de witgepleisterde muren van een complex van gebouwen en daarvóór eenige schrale dennenboompjes. In een houten huisje op dit plein zag ik een kleine wachtkamer, waarnaast een vertrekje was afgeschoten voor een beambte in de keizerlijke uniform. Aan dezen gaf ik mijn toegangsbewijs af, een papier met roode en zwarte karakters, grillig van vorm, onbegrijpelijk als egyptisch priesterschrift.

Er wordt gebladerd in een register, er wordt nagezien, vergeleken — het is in orde!

Ik mag doordringen in dit *sanctum* der Mikados, en aanstonds treden mij twee bejaarde mannen terzijde als geleiders. Zij zijn gekleed als deftige burgers, in donkere kimono's, waarover zwartzijden gordels, terwijl hun familiewapen, in een klein wit cirkeltje op mouwen en kraag gestikt, aantoont dat hun geslacht zekere beteekenis heeft, of brieven van adeldom bezit.

Een hunner verstaat een weinig Engelsch. Met een hoffelijk gebaar beduiden zij mij hen te volgen naar een papieren schuifdeur in een der gebouwen.

Niets nog kondigt de omgeving aan van een vorstelijk verblijf. Voor de smalle houten veranda gekomen, worden mij een paar muilen aangeboden, instede van de schoenen, waarvan men zich hier behoort te ontdoen; trouwens de eerste formaliteit bij het betreden van een Japansch huis, welk ook. De tweede bestaat hierin, dat ik mijn naam moet schrijven in een groot boek, welks schutblad met het keizerlijke wapen, de chrysantemum, is versierd.

Onhoorbaar glijdt nu de schuifdeur in hare sponning en wij komen in een corridor.

Hoe kil en ledig is het hier, hoe beklemmend als in een onderaardsche gang! De bodem bevloerd met die eigenaardige japansche matten, welke van standvastige afmetingen zijn. Altijd dezelfde lengte, dezelfde breedte. Daarbij zijn ze gevuld: het is een gevlochten mat, gespannen over een dunne stroomatras, de randen afgezet met breede zoomen van eene donkere stof. Verder is alles van hout en ongeverfd. Aan de eene zijde de wand, naakt en onversierd; aan de andere gewone schuifdeuren; een raam van houten ruitjes, met papier overtrokken.

De corridor loopt uit in een groot vertrek. Het is de Seiryoden: de Zuivere en Koele Zaal.

Hier werden de *leveés* gehouden en de voorname feesten van den Shinto-kalender gevierd. Door een muur, die ter halver hoogte reikt en verder steunt op zware houten pijlers, is dit vertrek verdeeld in een voorgalerij en eene grootere ruimte daarachter. Door middel van jalousieën van fijngespleten bamboe, thans opgenomen met lange kwasten van gekleurde zijde, kan het binnenvertrek ook geheel afgesloten worden van voorgalerij en buitenlucht.

De vloer is hier wederom bedekt met matten, fijn en hagelblank; de muur wit gepleisterd, maar ter halver hoogte bekleed met hetgeen ons als een soort van lambrizeering zou voorkomen, doch inderdaad gevormd wordt door beschilderde schuifdeuren. Overigens is hier de ruimte, op een enkel voorwerp na, geheel ledig. Geen luchters of spiegels, geen stoelen, tafels of divans, zelfs geen haard, niets wat aan westersch comfort herinnert. Het is een vertrek zonder ramen, eene loggia, aan de eene zijde open en uitkomend op eene buitengaanderij, die weder door schuifdeuren van de lucht kan worden afgesloten.

Hoe kenschetsend is deze eenvoud, door en door nationaal, voortgezet zelfs tot in een keizerlijk paleis! En tevens hoe onbevredigend voor europeesche oogen, hoe ontbloot van alles wat het leven versiert en verfraait, wat den westerling doet hechten aan *home, sweet home*!

Door die naaktheid springt des te meer in het oog de troon, ongeveer te midden van het vertrek.

Doch is dit een troon? of een veldtent, een overdekte katafalk, een tribune, een . . . ick en weet niet wat?

De gladde staken, die het geraamte vormen, zijn zoo schitterend verlakt, zoo scherp besneden, dat ze op stangen van gitzwart marmer gelijken. Daarover heen storten golven van zware zijde, wier glanzige banen, wit, rood en zwart, met oogbekorende »Faltenwurf« ineenvloeien. Vorstelijk ook die breede banden van brokaat, kunstig weefsel van de hand eens japanschen meester-werkmans, welke gloedvol langs dien zijden voorhang afdalen. Waarschijnlijk moesten ze dienen om die kostbare gordijnen op te houden, wanneer de Zoon der Zongodin hier zijne plaats innam en er troonde gelijk een godenbeeld op zijn voetstuk.

Het binnenste der tent is ledig. Geen vergulde fauteuil — wie kende toen zulk een westersch meubel? Doch de vloer is hier opgehoogd, op de wijze als de treden van een troon, maar op zeer verkleinde schaal. Die verhoogingen zijn overdekt met sierlijk en kunstig matwerk, terwijl in het midden een plat en vierkant zitkussen is gelegd. Het is de nationale *futon*, die in ieder japansch huis den bezoeker als zetel wordt aangeboden, maar hier een staatsiekussen: zilvergrijze zijde, gevat in een breeden rand van prachtig brokaat.

De naakte en koude physionomie van dit hooggezolderd vertrek, dat van eenzame grootheid spreekt, huwt zich waarlijk wel aan het voorkomen van het binnenplein, waarop het uitzicht verleent. Naakt en koud is ook deze ruimte, besloten tusschen witte muren en vale daken. Niets vult dezen hof, somber als een gevangenisplein; geen menschelijke gedaanten, geen boomen, geen fontein of monument, zelfs geen graskleed over den met kiezel bestrooiden bodem. Slechts twee bamboestruiken staan er ingeklemd tusschen hekwerk, en te midden van al dit hout en steen en pleister schijnen zij een paar dier reusachtige bouquet-

ten van papieren kunstbloemen, gelijk ze bij kerkelijke processies gebezigd worden en bij begrafenissen.

De oude custos van dit verlaten hof is spraakzaam. Hij wijst mij de beschilderde schuifpaneelen, die op kapitale en groteske aquarellen gelijken. Versta ik hem wel, dan heeft hij mij met een glimp van nationalen trots verteld dat ze door Tosa Mitsukiyo gepenseeld zijn. Zou ik Tosa Mitsukiyo niet kennen, niet voor 't minst zijn naam gehoord hebben?

Hoofdschuddend, maar steeds met stipt decorum vervolgt hij de cicerone-rol.

Het blazoen, uitgehouwen in plafond en pijlers, vertoont overal de keizerlijke chrysanthemum. Dit keurig bewerkte hout is *hinoki*, dezelfde soort die voor tempelbouw wordt gebruikt. Hier in dezen hoek, waar de bodem met cement is bepleisterd, werd iederen dag een laag zand gelegd, opdat de Mikado zijne voorvaderen zou kunnen vereeren, volgens het ritueel van de Shinto-godsdienst, „op aarde", zonder dat hij daarom den bodem behoefde aan te raken.

En nog veel meer vertelt mij de bejaarde bewaker; of hij vertelt het aan zich zelven, nu hem wellicht zooveel weder voor den geest komt uit de dagen van het weleer — de schoone dagen van Aranjuez, welke voorbij zijn.

Weder gaan wij een corridor door en komen in de *Shishinden*: de troonzaal.

Een wijde hal strekt zich voor mij uit, hoog en breed, maar onbeschrijfelijk plechtig, somber zelfs. Ten deele misschien door het getemperd licht, dat hier wegsterft tot halve duisternis. Immers zijn de luiken aan de voorzijde alle neergelaten, behalve twee in 't midden. Een gelid van ijzeren stangen, van het plafond afhangende, met haken aan het benedeneinde, hield vroeger deze valluiken in horizontale richting, zoodat het licht van het binnenplein in de hal kon doordringen. Thans strekt zich deze reeks van staven van afstand tot afstand uit, steeds verder langs de pilaren, en verliest zich in de schaduwen, gelijk eene rij boomen in den mist.

De stilte is hier hoorbaar, als 't ware. De massieve zuilen van ongeverfd hout, die het dak stutten, zijn onversierd, ongekorven; alles is in overeenstemming met de strenge regelen van de Shinto-dienst, afkeerig gelijk de Islam van alle ornamentiek. Het mag haast als eene toegefelijkheid beschouwd worden, dat ginds langs de wanden de levensgroote figuren van chineesche wijzen zijn aangebracht en in stomme optocht ons voorbijtrekken.

Verder is alles kloosterachtig eenvoudig, alles staat in de grondkleur. Niet eens bedekken matten den bodem; ze werden opgenomen, om plaats te maken voor moderne tapijten die nooit kwamen. Die gladde houten vloer breidt zich kleurloos en koud uit tot aan de muren, en blijft met hun eentonig pleister in één toon.

Ik groet die oude wijsgeeren van de »Bloem van het Midden«, de Menciussen en Confuciussen, welke in deze verlaten hal de wacht houden. Ik groet ze, als mannen tegen hun wil, tegen den geest hunner leer hier gebracht, om de wanden eener vorstelijke zaal op te luisteren, zij die hunne discipelen alle aardsche grootheid leerden minachten.

Midden in deze wijde, volstrekt ledige ruimte staat de *Mi Chodai*, de troon der Mikado's.

Minder antiek misschien, maar fraaier nog dan die in de eerste zaal doet deze woonplaats der Macht zich voor. Uitwendig rijst een zelfde raadselachtig gevaarte voor mij op, iets dat men met geen enkel vorstelijk attribuut van het Westen zou kunnen vergelijken. Hoe zonderling is het patroon van die zware zijden weefsels, welke met weeke glanzen dien zetel als overstroomen; figuren, welke den bast eens ouden pijnbooms moeten nabootsen. Op de verhooging van den vloer, en verder op de fijne mat, welke dezen bedekt, staat ditmaal een stoel; maar een zonderling gefatsoeneerde, een oud-chineesche stoel. Die zetel is zwartverlakt en ingelegd met schitterende stoffen, welke de kleuren dragen van parelmoer en malachiet. Aan weerskanten twee kleine tabouretten of lie-

ver bankjes, eveneens zwartverlakt en belegd met kleedjes van zijdebrokaat. Zij droegen de keizerlijke insigniën, zwaard en juweel. Voorts aan den ingang der tent twee van die groteske dierfiguren, aan welke de kracht wordt toegeschreven booze invloeden af te weren en gelijk men ze voor de meeste tempels aantreft. Het zijn figuren als uit een nachtmerrie, half hond, half leeuw. Hunne staarten zijn als 't ware uitgeplet en uitgetand, achter tegen den rug opkrullende; hunne muilen opgespalkt; hunne uitgedijde oogballen treden buiten de kassen; hunne voorpooten rusten op drakenklauwen; ze zijn een triumf van het monsterachtige.

Een beklemmend gevoel besluipt den wandelaar onder deze zware en naakte pijlers, tusschen welke de schemering hare vale sluiers heeft opgehangen; te midden van deze barre wanden, aan wier benedeneinde de groote chineesche poppen ommegang houden, zonder ander rustpunt voor den dwalenden blik dan alleen dat gevaarte van bleeke zijde, spookachtig zich opheffend uit de vage en drijvende schaduwen.

Slechts een enkel beeld huwt zich aan den indruk, aan het Gesammt-effekt 't welk deze omgeving teweeg brengt — dat van een groote sterfkamer, met de katafalk eens dooden Mikado's in het midden!

Schrikte ik daareven waarlijk, toen van het andere einde der zaal iets als een geestenhand mij toewenkte?

Of was 't slechts de kilheid van dit hol verblijf, welke mij een oogenblik deed huiveren?

Voor 't eerste was trouwens geen reden. Het is slechts de hand geweest van den leidsman. die mij uitnoodigde den tocht door deze kleine necropolis (naar ze mij toeschijnt) voort te zetten.

Thans meent hij zijn gebaar met de stem te moeten verduidelijken.

»*Oide nasai*! — kom hierheen als 't u belieft.«

Met achttien houten treden dalen wij af naar het plein,

een ander dan dat van de Seiryoden. Die achttien trappen zijn geenszins willekeurig in hun getal. Zij houden verband met de achttien verschillende rangen in de hofhouding van den Mikado, waar eene angstvallige etikette, juister: een godsdienstig ceremonieel, niet alleen aan personen, maar ook aan zaken, zelfs aan de onbeteekenendste, een bepaalde waarde had aangewezen. Terwijl de hoogste waardigheidsbekleeders tot op zekeren afstand vóór den troon zaten, reikte de afdalende reeds tot aan de *jige*: zij die beneden aan den trap gezeten waren.

Met zekere deferentie wijst mij de cicerone op een wilde oranje- en een kersenboom, die hier door schuttingen omgeven in den kalen grond staan.

Beide zijn relieken van het verleden. Hunne voorgangers werden op dezelfde plek door vorstenhanden geplant, doch zijn reeds lang verdwenen en tot stof verteerd, evenals trouwens de keizer Kwammu en de keizerin Nimmyo, die hunne kiem legden. Toch worden ook deze nakomelingen nog vereerd, die het verval en de opkomst eener dynastie gezien hebben. Ze zijn historisch en dragen hun eigen namen: Sakou no sakura en Ukou no tachibana.

De kerseboom, in dit jaargetijde bladerloos, schijnt reeds oud. Weldra zullen bamboestokken zijn bezwijkenden stam en twijgen moeten ondersteunen, gelijk krukken het lichaam eens grijsaards. De oranjeboom daarentegen is een *evergreen*; zijn frisch gebladerte brengt kleur in deze matte omgeving,

Weder gaan wij een trapje op, een veranda over, een gang door.

Hier zijn wij in de Ogakumonjo, de keizerlijke studeervertrekken. Er werden op deze plaats lezingen gehouden, poëzie en muziek beoefend, de gewijde schriften onderzocht, in het algemeen de wetenschap gediend.

Voor eene tot afzondering en ledigheid gedoemde hofhouding was de studie eene uitkomst en vlijtig hielden

lieden van beiderlei kunne zich bezig met het beoefenen van geschiedenis, sterrekunde- en godgeleerheid, benevens het beoefenen der fraaie kunsten. Er was een tijd dat hier ook de almanakken vervaardigd werden en de kunsten, juister: de ambachten gediend om den broode. Want het kwam met de staatkunde der Shoguns overeen den souverein des lands de middelen te onthouden, die zijn invloed tot buiten de muren der Gosho zouden kunnen brengen. Voor het onderhoud zijner hofhouding waren de inkomsten der stad Kioto bestemd en, als aanvulling, eene toelage uit de schatkist des Shoguns. Doch deze suppletie was gering en werd daarbij ongeregeld uitbetaald. Kwamen er bij de kanselarij der Mikado's geen dotatie-gelden binnen voor het verleenen van hooge eer-ambten en titels, dan heerschte er dikwijls pijnlijke geldnood.

De oude Kämpfer schrijft daarover:

»Men kan met eene oprechte waarheid van dit Hof zeggen, dat het merkwaardig is vanwege zijn armoede. De Grooten verloopen zich in schulden en de mindere bedienden en Lakeien, wier jaar- en daggelden op verre na niet genoeg zijn om hen te onderhouden, moeten voor hun brood werken. Daarom maken zij en verkoopen zij strooije mandjes, tafels, schoenen voor menschen en paarden, en andere geringe dingen van dien aard.« [1])

Een der voornaamste geslachten des lands, de Asukai-familie, placht aan dit hof zijne schrale geldmiddelen te verbeteren door onderricht te geven in het voetbalspel, [2]) en de Nederlandsche commissaris Mr. J. H. Donker Curtius, die bij gelegenheid eener overlandreize van Nagasaki naar Jeddo bij groot toeval het paleis van den Mikado zag, verklaarde dat hij nimmer zulk een armoedig, uitgewoond en vervallen gebouw, of liever gebouwen, gezien

[1]) Beschrijving van Japan.
[2]) Mitford. Tales of Old Japan.

had als die, bestemd tot verblijf van Zijne Allerheiligste Majesteit, den geestelijken keizer van Japan. [1])

Vermoedelijk ving later een andere orde van zaken aan. Wellicht ruimde een brand dat oude paleis op en maakte den bouw van een nieuw noodzakelijk. (Het tegenwoordige dagteekent van 1855). De vertrekken althans, die ik hier voor mij zie, zijn ledig, koud, ongezellig, maar geenszins armoedig. Integendeel, zij dragen den stempel eener ouderwetsche statie.

Nergens in deze reeks van appartementen is echter een spoor van meubilair, overeenkomstig den nationalen *adat* en de regelen der Shinto-leer, tenzij men daaronder de fijne matten wil rekenen, die den vloer bedekken. De zoldering bestaat uit houten ruitwerk, *à caissons;* de versiering enkel uit de beschildering der schuifdeuren, welke de wanden vormen. Eene andere schilderskunst is het dan de onze, maar niettemin treffelijk, waar ze zich, gelijk hier, toelegt op het nabootsen van bloemen en dieren.

Het onderwerp des schilders bepaalde den naam van het vertrek. Er is een zaal der Yamabuki-bloesems, een zaal der Chrysanthemums, een zaal der Wilde Ganzen, enz. De vermaardste namen der Japansche schilderschool zijn aan deze kleurvolle wanden verknocht. Vooral de wilde ganzen zijn keurig gepenseeld, eenigszins in den trant der peinture mate van het Brusselsche Wiertz-museum. Ze zijn betrapt telkens op een andere houding, een andere groepeering. Hier verschrikt opvliegende, daar op een dommelig watervlak neerstrijkende, ginds op eene rij door de lucht trekkende, of zorgeloos tusschen de biezen samenscholend, broedend op het nest, voedsel zoekend aan den waterkant, al de voornaamste phasen van een ganzenleven.

Waar een houten pijler de gebinten schoort is de oppervlakte satijnglad, gepolijst, maar niet vernist. Waar een houten deur den toegang tot een corridor vormt, ver-

[1]) Pompe van Meerdervoort. Vijf jaren in Japan.

toonen zich bizarre bloem- en boomvormen, met helle kleuren op de gladde houtvezel aangebracht. De schuifdeuren, welke een suite van wie weet hoeveel vertrekken vormen, hebben knoppen nog ringen, maar inlatingen, waarin men slechts even den vinger heeft te leggen om het lichte paneel te doen verschuiven. En in deze inlatingen zijn kleine bronzen plaatjes geklemd, vierkant met ronde hoeken, keurig gedreven en ingelegd met als goud glinsterende arabesken.

Zoo zien zij er mede uit in eene reeks van drie audientie-kamers, wier wanden met chineesche tafreelen versierd zijn : bonte, sterksprekende kleuren, onwaarschijnlijke landschappen, gechargeerde mensch- en diervormen, oorspronkelijk en karakteristiek altijd. Maar in een ander stel vertrekken, de On Mi Ma of Verhevene Drie Kamers, zijn, om de deuren te doen schuiven, dikke zijden koorden door het raamwerk gestoken, afwisselend gekleurd en in een zonderlingen knoop gelegd. Ware staatsiehandvatsels, zooals ze voegen in het land van den zijdeworm.

Hier, zoo vertelt mij de custos, werden de uitvoeringen gehouden van het nationale No-theater, lyrische drama's met een soort van ballet en waarbij de acteurs zich van die groteske maskers bedienden, welke de zonderlingste en ook de huiveringwekkendste gelaatsverwringingen weergeven. In eene reeks van deze oude tooneelmaskers zijn als vastgelegd zoowel de vizioenen eener nachtmerrie als de pijnigingen eener folterkamer.

Een achtergrond voor deze karikatuur-drama's was niet ver te zoeken.

Zie ! — met een enkelen vingerdruk doet mijn gids een schuifraam wegglijden en een vergezicht opent zich plotseling op een klein maar liefelijk park.

Het gaat hier als een féerie, wanneer men in het stuk aan de groote *changement de scène* is gekomen en het tooneelmechaniek in een ommezien van een duisteren kerker een bloeiend woud toovert. Zoodanig is de inrichting van

dit wonderlijk paleis, dat men het grondplan niet begrijpt, noch den samenhang der verschillende gebouwen. Het is een groot knutselwerk van ineenloopende kamers, trappen, corridors, pleinen, portaaltjes en tuintjes. Eigenlijk weet men nooit waar men zich in dit samenstelsel bevindt, aan welke kant van de Japansche rarekiek.

Maar neen, dat is het niet!

Daarvoor is hier alles te vormelijk, te weinig versierd, te zeer gestempeld door een koud conventionalisme. Japansche rarekiek — maar dat zijn in dit land de Buddhatempels, met hunne parodie op byzantijnsche pracht, hunne vergulde Amida-beelden en bronzen wierookbranders, hunne offerkisten en metalen spiegels, hunne tempellantaarns, symbolische bloemen, ex-voto's, en al de attributen eener aziatische santekraam.

Niets van dat alles in dit verlaten paleis. Dat stukje natuur, op eens te voorschijn getooverd van tusschen de zware daken en blinde muren, schijnt mij in waarheid toe een »pezzo di cielo in terra trovato.« Maar een stukje van den Japanschen hemel, van een Japansch paradijs! Triumf van het kleine, bekoort het niettemin door het naieve in de opvatting, door een beminnelijke gekunsteldheid. Zoo, denkt men, zouden gnomen en elfen hun *Mon Repos* of *Sans Souci* aanleggen.

Gegroet, gij koddige kleine wonderen der japansche horticultuur! Kleine heuveltjes, kleine meertjes, kleine laantjes, waar eenmaal kleine menschjes in de antieke kleederdracht van den *Dairi* [1]) den voet zetten. Er zijn hier dwergheesters, die groote groene paddestoelen gelijken; cederboompjes, door een langwijlig proces tot kleiner en kleiner afmetingen teruggebracht; vijvertjes, die sluimeren tusschen grijze en bemoste steenbrokken; denneboompjes ook, welke in verdiepingen groeien, met horizontale kransen om den stam, of verbogen en gesnoeid,

---

[1]) Collectieve naam voor het geheele Mikado-hof.

totdat zij den vorm van een schip aannamen. Hier en daar een miniatuur-watervalletje, een tempeltje, een steenen poppenbruggetje, dat zich met een boog over een kanaaltje welft, of een van die zonderlinge granieten lantaarns op voetstukken, welke zich met niets uit onze westersche omgeving laten vergelijken.

Op end' op eene *japonerie.*

Doch ook hier is alles verlaten, alles eenzaam. Geen vischje spartelt in dien stillen vliet en vertegenwoordigt het „schubbig watervolck« daar beneden; geen »zingend veedertjen en een gewiekt geluid« doet zich hooren uit de hooge loofkroonen, welke hier den achtergrond vormen; zang nog toon komt uit dezen zwijgenden hof.

Slaapt daar binnen wellicht de prinses uit het sprookje »de schoone slaapster in het bosch«, en beidt deze natuur haar ontwaken?

Doch het raam glijdt dicht; de fantasmagorie is ver zwonden.

En er komen meer corridors, meer kamers.

Nu zijn wij in de Tsune Goten, de eigenlijke woonvertrekken der geestelijke keizers, waar geslachten van Mikado's, zoo niet in ditzelfde paleis, dan toch op deze zelfde plek, leefden en stierven. Het is een geheel van elf kamers, waarvan sommige dienden voor den vrouwenstoet van dit hof, andere voor zitkamers of bijzondere audiëntiekamer. Echter hadden maar zeer weinigen in het rijk den Mikado ooit gezien. Deze bleef voor de buitenwereld onzichtbaar, gehuld in den nimbus, die zijn geheiligden persoon omgaf. Zelf de machtigste daimiyos, de hooggeplaatsten der geestelijke en wereldlijke hierarchie, indien zij al tot dit naijverig bewaakt paleis werden toegelaten, moesten blijven in de Moshi no kuchi, de kamer waar zij de reden hunner komst hadden op te geven aan de dienstdoende vrouwen, welke verder als middelaarsters fungeerden.

Met eenige verwondering bemerk ik, dat in deze ver-

trekken de grond belegd is met roode europeesche tapijten. Maar dat is hier *out of place*; het is een contrast, het is anti-nationaal. Waarschijnlijk sta ik voor een dier westersche innovaties, welke juist tegen den tijd der ontruiming van dit paleis begonnen veld te winnen; nieuwigheden, die sedert het Land van de Rijzende Zon als bij verrassing overstroomden en er een nieuwe orde van zaken vestigden.

In overeenstemming daarentegen met den geest van een mongoolsch hof was zeker de ligging der keizerlijke slaapkamer, nl. geheel omringd door de andere vertrekken. Niemand kon den persoon des Mikado's naderen, zonder dat de bewoners van een der omliggende kamers hem gezien hadden.

Inderdaad, steeds werd deze keizer bewaakt en vereerd als een god in zijn tempel. De etikette, waarvan hij het middelpunt was, had de verhoudingen aangenomen van een cultus. Zijn persoon was in die mate heilig, dat men geen haar van zijn hoofd mocht krenken, noch van zijn baard, noch zijne nagels snijden. Alleen des nachts, in zijn slaap, mocht dit geschieden, opdat gezegd zou kunnen worden dat hetgeen alsdan van zijn lichaam werd genomen hem afgestolen was en derhalve aan zijn heiligheid niet schaadde. Het gereedschap, waarin zijne spijzen bereid waren, moest aanstonds vernietigd worden. Geen gewaad mocht hij tweemaal dragen. Zijne voeten mochten den grond niet raken, welke gewone stervelingen droeg; zijn lichaam niet aan de open lucht worden blootgesteld, noch beschenen door de zon, welke met dezelfde stralen het overige menschdom koesterde. Dagelijks zat hij eenige uren op zijn troon, maar roerloos, want door zich te bewegen zou ook de rust in het rijk verstoord worden. [1]).

Hoe meer eerbiedsbetoon binnen de poorten en de

---

[1]) Kämpfer. Beschrijving van Japan.

muren van de Gosho, hoe minder invloed naar buiten — de Shoguns te Jeddo wisten het ook.

Nochtans heetten deze schijnkeizers de almachtige souvereinen van Dai Nippon en meenden aan al hunne despotenluimen te mogen toegeven. Van een hunner is opgeteekend dat hij gedurende een heeten zomer een naburigen bergtop met witte zijde liet overtrekken, opdat gedurende eene tropische hitte zijne oogen althans de weelde van een wintergezicht zouden kunnen genieten [1]).

Nog heden ten dage heet die berg Kinukasa-yama, d. i. Berg van de Zijden Muts.

In een der kamers van de Tsune Goten ontwaar ik een soort van lage estrade, met een zijden zitkussen daarop. Derhalve ook in deze woonvertrekken het idee van een troon! — de gidsen bevestigen het. Zij toonen mij ook des Mikado's slaapkamer, ledig gelijk de overige. Hier lag dus vroeger de matras van Zijn Heiligheid; hier stond het verlakte houten blokje, boogsgewijze uitgesneden en gepolsterd, waarop zijn gewijd hoofd rustte; hier de bronzen *hibachi* (komfoor) waarbij hij zich warmde, en het kleine roodverlakte tafeltje met korte pootjes, waarop zijne thee hem gebracht werd. Altemaal portatieve zaken, welke in Japan niet het blijvend meubilair eener bepaalde kamer vormen, maar opgenomen en weggeborgen worden totdat men ze noodig heeft.

Het papier der schuifdeuren is hier beschilderd met tijgers in allerlei houdingen, zich de pooten lekkende, zich schurende, door het struikgewas op roof uitgaande, slapende, stoeiende of geeuwende.

Hebben deze figuren kunstwaarde, gelijk de wilde ganzen van Gantoku of de chrysanthemums vae Sukehiko? Ik weet het niet. Het is in deze vorstelijke slaapkamer zoo donker, dat slechts de omtrekken der teekening te onderscheiden zijn. Maar in onzen smaak zou het niet vallen, zich

---

[1]) Murray. Handboek Japan.

in den slaap te doen omringen door groote sluipende katten.

Hier althans ontwaar ik iets, dat naar een meubel gelijkt. In eene indieping bevinden zich tegen den muur eenige plankjes, maar wederom anders dan wij een muurkastje zouden maken. Zij reiken tot halve breedte slechts en zijn door loodrechte dwarshouten verbonden, alles onberispelijk verlakt. Waarschijnlijk dienden zij eenmaal voor de keizerlijke garderobe.

Meer bekom ik niet te zien.

Dit complex van gebouwen was trouwens vroeger uitgestrekter dan thans. Er waren woningen voor de twaalf vrouwen des Mikado's (waaronder ééne de keizerin), voor de prinsen en prinsessen van den bloede, de keizerin-moeder, enz. Doch het vuur van herhaalde branden spaarde deze gewijde woonplaats niet, en de karig toegemeten onderstand moest eerder op inkrimping dan op uitbreiding der gebouwen bedacht doen zijn.

Toch zou er nog wel wat meer te zien zijn, maar het reglement in de antichambre vermeldt bepaaldelijk, dat bezoekers de gidsen hebben te volgen en niet mogen gaan waar het hun lust.

Wij keeren derhalve terug en ik troost mij met de gedachte, dat ik op dien terugweg mijne indrukken nog eens zal kunnen vernieuwen.

Ik wensch nogmaals de volle gewaarwording te ondervinden onder die massieve pilaren en neerdrukkende daken; ik wensch mijne oogen nog eens zat te zien aan dat geheimzinnige landschapje door het schuifraam, als van een groote porseleinen vaas herwaarts verhuisd; ik moet in mijne ziel het beeld zien vast te houden van die witzijden tronen, door vergulde kleine gedrochten bewaakt; — nimmer zal ik ze wederzien.

Wanneer ik in die ledige troonzaal teruggekeerd zal zijn, waar de schaduwen thans nog dieper zullen hangen, dan wil ik mij, dáár, op dien wonderbaar gefatsoeneerden stoel, een man trachten voor te stellen in ruimen zijden tabbaard,

met breed uitstekende schouderspitsen, het hoofd gedekt met een kleine verlakte chaco, onbewegelijk in de schaduw der zijden gordijnen: den Mikado!

En deze gansche wijde hal gevuld met daimiyo's en hatamoto's in het voorgeschreven hofkostuum, met de prelaten en bisschoppen van den Shinto-godsdienst, met de generaals van het leger, zegepralend uit de velden van Korea wederkeerend, den Shogun zelf, wanneer hij eenmaal 's jaars de hofreize volbracht naar het heilige Kioto, de stad der drieduizend tempels.

Ook die binnenkameren zal ik mij trachten te bevolken, in een tijd vóórdat hier westersche tapijten op den grond lagen.

Ik zie ze voor mijn geest opdoemen, die kleine sierlijke sultanes, in kleederen gelijk de feeën in het sprookje ze dragen, met het zware en gitzwarte hoofdhaar kunstig gekapt, gedrapeerd in hunne gloedvolle nationale kostuums en de tournure, welke hun als een reusachtige en schitterende vlinder achter op den rug zit. Ik zie ze door de laantjes van dat poppentuintje voortdribbelen op hare verlakte klompjes en zich, bij de uiting van haar gelukkig en goedlachsch naturel, het kleine en kersroode mondje beschermen met keurig gevormde handjes, — „des amours de petites mains frêles!" gelijk Pierre Loti zegt.

Hoe duurt het toch zoo lang, voordat wij ditmaal den corridor ten einde zijn?

Gingen wij waarlijk dezen weg zooeven? Doch terstond moeten wij er zijn; eerst den Shishinden, daarna de Seiryoden, en de audientiekamers, en de studeerkamers....

Glimlachend opent, wanneer wij de gang ten einde zijn, de oude geleider een schuifdeur, en ik bevind mij, — buiten op het eerste voorplein. Door de geopende poort kan ik mijn *jinriksha* zien, het kleine passagierswagentje, dat mij daarbuiten wacht.

Thans begrijp ik het. Het was een ring-corridor, die mij zooeven om het gansche inwendige, en ook om den tuin heeft geleid; het was een laatste verrasssing,

Doch de twee bejaarde Japansche gentlemen hebben aan de opdracht voldaan, die vervat was in mijn uit Tokio medegebrachten lastbrief. Bij de voorpoort houden zij stand en buigen hoffelijk, met dien stereotypen glimlach op hunne perkamenten gezichten, welke den Japanschen hoveling maar zelden verlaat.

Niettemin, het is eene afscheidsbuiging.

En ook ik neem den hoed af. Ik groet het paleis der Mikado's, de verlaten grootheid, de uitgeschenen glorie van het weleer.

Yokohama.

De minst Japansche stad van Japan is Yokohama.

Dáár wonen verreweg de meeste vreemdelingen, daar heeft het westersche leven den diepsten stempel geprent op eene oost-aziatische samenleving, daar is het brandpunt van verkeer, de residentie van vreemde gezanten en consuls, het station van aankomst en vertrek voor de meeste europeanen.

Het westersche element predomineert er. Op de Bluff, de rij van aaneengeschakelde heuvels, welke op korten afstand van de zeekust oprijst, is eene geheele stad van europeesche villa's verrezen; de strook tusschen den voet dier heuvels en de zee wordt ingenomen door de huizen, winkels, kantoren en magazijnen der vreemde handelaren, zoomede door de Chineezenwijk. En tegelijk met de snelaangroeiende stad verrees daarnevens een aanzienlijk inlandsch kwartier, waarvan de bewoners hoofdzakelijk van den westerschen handelaar en toerist leven.

De beschoeide zeekade, waar de vreemdeling aankomt, de ééne mijl lange Bund maakt door fraaien aanleg, door de tuinen en erven, het schoone zeegezicht, de groote hotels en kantoren daarlangs een goeden indruk. Evenwijdig daarmede loopen twee hoofdstraten, Waterstreet en Mainstreet; vervolgens komt het Chineesche kwartier en een kleine inlandsche wijk, totdat men stuit op de tamelijk steil oprijzende Bluff, die men als eene europeesche en *fashionable* buitenwijk der stad zou kunnen beschouwen.

Ettelijke hotels bieden den reiziger tegen drie à vier dollars daags een onderkomen. Het voornaamste, het Grand Hotel, is een sieraad van »The Bund« en trekt door zijne flinken en fraaien gevel al dadelijk de oogen van den aankomende. Dewijl hier steeds de voornaamste vreemdelingen hun intrek nemen, rijke Amerikanen, Engelsche toeristen, officieren van vreemde oorlogsschepen, enz., zoo heeft zich in dezen omtrek een *nucleus* gevormd van neringdoenden die allen op de beurs der reizigers azen, vooral in het voor- en najaar, wanneer de meer dan honderd vertrekken van het hotel allen zijn ingenomen. Het zijn meest kleermakers, galanteriewinkels, photografen, expediteurs, en vooral curiositeitenhandelaars, waaronder zich vijf of zes bevinden, zoo Europeesche als Japansche, die waarlijk schitterende magazijnen bezitten.

In Waterstreet bevinden zich de meeste kantoren; in Mainstreet, (de hoofdstraat) de meeste winkels. Aan het uiteinde der laatste begint de inlandsche stad, waarin wederom de curiositeitenwinkels en die van goedkoope europeesche import-artikelen de overhand hebben. Een kleine openbare tuin bevindt zich op de Bluff, een terrein voor wedrennen buiten de stad, eenige in westerschen stijl opgetrokken openbare gebouwen op de grens tusschen inlandsch en europeesch kwartier.

Vreemd genoeg, een mijner eerste verkenningstochten in de mij nog onbekende stad bracht mij voor het hek van den Godsakker.

Het europeesche kerkhof beslaat de helling van een heuvel dicht achter het »Settlement« (gelijk de europeesche handelswijk genoemd wordt). Eene zwartgeverfde palissadeering sluit het terrein van den weg af, terwijl hellende paden en steenen trappen naar de verschillende terrassen leiden, waar dicht opeen de graven zich in dubbele rijen aaneenschakelen.

Gewis had ik wel eens fraaier kerkhoven, ook koloniale, gezien dan dit. Dat te Singapore b. v. zou het winnen in aanleg en plantsoen; dat van Batavia ten opzichte van

de versiering der graven, enkele praalgraven misschien uitgezonderd. Maar nergens had ik er een aangetroffen, 't welk een zoo grootsch vergezicht over een rustige blauwe zee domineerde. Sluimerde hier niet de doodsgemeente, men had op de pijlers der poorten een *Zee-zicht of Zeelust* kunnen afficheeren.

Voor een zoo jonge nederzetting vond ik dit kerkhof welbezet, doch een ruim contingent was geleverd door officieren en manschappen van de schepen, die in den loop der jaren Japans voornaamste handelsplaats hadden aangedaan. Telkens trof ik de grafzerk eens zeemans aan. »Sacred to the memory« — en daaronder de naam eens schepelings, die aan de stranden van Dai Nippon een dikwerf onverwacht einde had gevonden. Groot naar verhouding was het aantal dergenen, bij het baden verdronken; anderen waren bij het springen van een kanon omgekomen, of uit het zeemanshospitaal herwaarts gevoerd; bij enkelen ook spelden de woorden: »cruelly assassinated by Japanese« eene gansche tragedie.

Naast de grafsteenen der zeelieden, door hunne makkers opgericht of versierd, de nederige zerken van militairen, waaronder er waren die voor een onbekende zaak in een vreemd land het leven gelaten hadden. En op de hooger gelegen terrassen, als wilden menschelijke instellingen zich ook hier nog doen gelden, de welbeplante en verfraaide, de uit marmer en arduin gehouwen zerken van Yokohama's notabele burgers: kooplieden, vlagofficieren, consuls, bankdirecteuren, enz. Een daarvan trok mijne aandacht door de beeldspraak van het opschrift. Dit vermeldde nl., dat de overledene een hoogen graad had bekleed in de corporatie der Vrijmetselaars, doch onverwachts »door den Meesterarchitect van het heelal was opgeroepen naar de Groote Loge daarboven.«

Een ander graf was dat van zekeren Ch. Wirgman, gekwalificeerd als artist, een jonge man van slechts dertig jaren oud, in leven correspondent van de *Illustrated London*

News, redacteur van de *Japan Punch* en wiens blijgeestigheid zijne vrienden gewaagd hadden nog in den dood te eeren. Want op den eenen kant der sarkofaag stond de getuigenis gebeiteld: »He loved Japan,« maar op den anderen de, vooral op een engelsch kerkhof, ongewone lofspraak: »A fellow of infinite jest!«

Yokohama is een centrum van den curiositeiten-handel. Die handel heeft in Japan een omvang en beteekenis erlangd, welke voor dien in ruwe zijde, thee of rijst maar weinig of niet onderdoet. Wel is de *rage* voorbij, die iedere Londensche dame van aanzien er naar deed haken haar *drawingroom* vol Japansche snuisterijen te zien, maar voor artikelen van kunstwaarde is nog steeds een goede markt. De Japansche kunst-industrie heeft eene geheele geschiedenis achter zich, eene geschiedenis met beroemde namen; heeft hare experts en verzamelaars; heeft het aanzijn gegeven aan eene gansche bibliotheek van vak- en prachtwerken in folio, ook aan scholen van »artiste-ouvriers" en aan locale verscheidenheden in eenzelfde kunst. En ofschoon de meeningen der kunstrechters wijd uiteenloopen, hierover is men het eens, dat de beste stukken uit vroegere tijden dagteekenen en dat de antiquiteiten van kunstwaarde zelden meer voorkomen. In 's lands musea kan men oude kunst nog bestudeeren, doch kostbare verzamelingen zijn naar Europa en Amerika gevoerd geworden. Ook de nederlandsche opperhoofden op Deshima hebben een kindsgedeelte weggedragen en menigvuldig waren de »verlacte comptoiren,« de »syde gewatte rocken,« de »cassen Japans porceleyn«, die voorkwamen op de manifesten der schepen naar Batavia en Nederland bestemd.

Hiermede is echter niet gezegd, dat de tegenwoordige tijd niet veel schoone en fantastische kunstwerken zou voortbrengen. De Japansche meester-werkman arbeidt gemeenlijk in 't klein, zijn kunst blijft dicht bij honk en het eigendom der leden van zijn gezin. Van het stelsel onzer groote

europeesche werkplaatsen heeft hij geen weet; de vader werkt in een klein winkeltje te zamen met zijne zonen en eerst van lateren tijd dagteekenen die moderne *showrooms*, met europeesch kapitaal opgezet, gelijk men ze thans te Yokohama, te Kobé, enz. aantreft.

Doch tegenover die enkele groote europeesche, staan honderde en honderde inlandsche curiositeitenwinkels. Zij vormen in de groote steden geheele straten en de fraaiste *okimono* en *kakemono*, de schoonste bronswerken en vazen zien vaak het licht in achterbuurten.

Wat de beide groote inheemsche bazars te Tokio betreft, die van Shiba en Meno, zij bevatten meer de voorwerpen van dagelijksch gebruik dan kunstvoorwerpen.

Van tijd tot tijd worden in het europeesche kwartier openbare veilingen gehouden, en ik vond gelegenheid een daarvan bij te wonen. Het gold de »opruiming« van een europeesch magazijn.

Er was een afzonderlijke catalogus uitgegeven, van bijkans duizend nummers. Op groote borden aan de hoeken der straten was de verkoop geafficheerd, welke twee dagen, telkens van 10 ure 's morgens tot 5 ure 's middags, zou duren. De groote spiegelruiten der uitstalramen, de afmetingen van het lokaal en zijne versiering door den bonten inboedel zelf, de tapijten op den vloer, de hooge en gedecoreerde vitrines, dat alles liet niet na bij het binnentreden zekeren indruk van grootschheid en van ostentatie teweeg te brengen.

Erst onden hier vazen van eene grootte, van eene teekening en koloriet, gelijk ik ze wel eens meer gezien had, maar zeldzaam: de Sèvres-vazen van het Louvre en de etruscische van het paleis Capo di Monte te Napels. Er waren Japansche schilderijen, gevat in breede verlakte lijsten, zwart en goud, met paarlemoer ingelegd. De zijden bladen van kunstig uitgesneden schutsels waren geborduurd met de figuren van vogels, pikkend naar kersenbloesems. *Kakemono's* hingen er bij dozijnen, maar ongewoner waren de fantastisch bewerkte bladen der vuurschermen en de prach-

tige vierkante paneelen van Shitanhout, glanzig als git, waarop de menschen- en dierenbeelden met ivoor en paarlemoer waren ingelegd.

Er was een koffie- en theeservies in Owari-porselein, veertig stukken, dat het hart van iedere huismoeder moet gestolen hebben. Voorts kommen, schalen en borden in allerlei kleur en teekening; kostbare vazen van Kioto, de oude hoofdstad des lands en in 't algemeen beroemd wegens hare porseleinwerken; Chineesche kruiken voor *chow-chow* en Japansche dito voor den geliefden volksdrank, de *saké*. Uit de dagen der feodaliteit, welke zich in dit land zoolang staande heeft gehouden, is nog eene groote voorliefde overgebleven voor de oude fantastische wapenrustingen, de helmen en zwaarden, de bogen, lansen en hellebaarden; er zijn dan ook weinig »curio dealers«, welke niet een zekeren voorraad daarvan bezitten en ze ontbraken hier evenmin. Vooral de statiezwaarden, van een soort gelijk de Shogun die vroeger aan de *daimios* en *hatamotos* placht te schenken, trokken de aandacht. Met hunne ingelegde of goudverlakte scheeden, hunne kunstige, met goud gemonteerde gevesten en breede zijden draagbanden, hunne gedamasceerde klingen en fijnbewerkte stootplaten waren zij meesterstukken van zwaardvegerskunst.

Wat de uitgesneden, verlakte en ingelegde kabinetten betreft, er was er een dat, in den catalogus zelf, op vijfhonderd dollars werd geschat; een ander met zulk fraai kerskleurig lak overtrokken, dat het geheel geëmailleerd scheen. Van de stad Nagoya in het midden des lands kwamen de schoone zijdewerken, brocaden en borduursels; van Osaka, een stad van 476 000 inwoners, de met goud en zilver ingelegde bronswerken: figuren van dieren, gongs, vazen en schotels. Het landschap Satsuma is bekend door de bijzondere versiering der aldaar vervaardigde porseleinwerken; ettelijke wierookbranders, vazen op standaarden, serviezen, enz. waren hier aanwezig, die dat beroemde fabrieksmerk droegen. Ook voorwerpen van Chineesch porselein, met den

keizerlijken draak versierd en kolossale schotels, met een wirwar van bontgekleurde vogels, bloemen en arabesken overdekt.

Aardig was de voorstelling van groote goudvischkommen, welker randen bezet waren met menschelijke figuurtjes in allerlei losse houdingen, doch allen met het gezicht naar 't water, allen het dartelen der vischjes bespiedend. Sommige artikelen droegen, geschilderd, ingelegd of *en relief*, de *kirin*-figuur, een dier even mythisch als de Javasche *garoeda*; anderen het embleem der Tokugawa-familie, de gevallen vorstelijke dynastie der Shoguns, 't welk veel op een schoppenaas gelijkt. Benijdenswaardig, voor de étagère eener Indische voorgalerij, zou een dier albums wezen, waarin landschappen, dierstukken, kleine genre-tafereeltjes waaronder guitige, op zijde geschilderd waren en die als band twee platen van zwaar hout hadden, maar zoo glanzend verlakt en keurig ingelegd, dat ze stukken gekleurd marmer geleken. Keurig ook waren die ivoren *okimono*, onbegrijpelijk fijn geknutselde figuurtjes, die, wilde men ze op de keper beschouwen, naar het vergrootglas deden grijpen; soms nog met schilfertjes paarlemoer ingelegd. Het waren typen uit het volksleven, miniatuur-groepen van worstelaars en bajaderen, kinderen en dwergen met oolijke gezichtjes, welke den beschouwer versteld deden staan bij de gedachte aan de mate van geduld en kunstvaardigheid, noodig geweest tot hunne vervaardiging.

Ik zwijg van de verlakte medicijn-, kaarten-, brieven-, en handschoendoozen, de theekistjes en presenteerbladen, de bronzen en porseleinen bloempotten, de waaiers, ornamenten, cloisonné-vazen en kandelabers. Dit alles was er bij de vleet. Grijnzende bronzen apen stonden er zich den kop te krauwen naast porseleinen draken, wier gedaante in grilligheid en wonderlijkheid het meest vreemdsoortig zeedier beschaamde; naast kolossale metalen kikvorschen en krabben; naast schildpadden welker jongen bezig waren hen op den rug te klauteren en bronzen kraanvogels, twaalf voet hoog.

Hoezeer wenschte ik niet dat de catalogus, dien ik in de hand hield, een beschrijvende of beredeneerde catalogus ware geweest; het bezoek zou er zooveel leerzamer om zijn geworden.

Met dat al, het »nontonnen« berouwde mij niet. Het was eene kleine tentoonstelling, welke ik ongaarne gemist zou hebben.

Zoo Yokohama al een stedelijk museum derft, de groote magazijnen van curiositeiten bieden daarvoor eenige vergoeding.

Er was op deze verkooping een voorwerp, dat in het bijzonder mijne aandacht trok als nederlandsche antiquiteit, nl. een scheepje, dat in den gedrukten catalogus vermeld stond als het model van het eerste Hollandsche schip, dat de wateren van Japan bereikte.

Dit moest dan het konterfeitsel zijn van het schip *Erasmus*, dat met de vloot van Jacques Mahu in 1598 van Rotterdam uitliep, door storm van de andere schepen af raakte en in 1600 op den oostelijken wal van Japan kwam te stranden.

De bemanning had toen zooveel ellende uitgestaan, dat er van de 108 opvarenden niet meer dan 16 à 17 over waren, en ook deze waren den hongerdood nabij. De Portugeezen waren inmiddels ook hier den onzen voor geweest, en toen zij vernamen dat hunne gevaarlijkste mededingers in Oost-Azië voet aan wal hadden gezet op hun Japansch operatieveld, trachtten zij, gelijk Valentijn schrijft, „niet anders dan om deze elendige menschen door hunne valsche beschuldigingen in haat der Japanders, en hen dus aan een elendig einde te brengen, zeggende dat zij roovers, vrijbuiters, zeeschuimers en *visschers met drooge netten* waren, alzoo zij wel wisten dat de keizer van Japan zulke lieden doodelijk hatede, en om door dit middel hunne voordeelen in Japan alleen en zeker te behouden; doch God beschikte dit anders."

De Shogun liet de schipbreukelingen vóór zich brengen

en nam hen in genade aan, wel is waar, maar liet hen toch niet naar hun land terugkeeren. Eerst zes jaren later gelukte het hun vrij te komen en naar de Hollandsche factorij op Patani hun weg te vinden. Enkelen echter hadden het aan hunne technische bekwaamheden te wijten, dat ze niet mee mochten; b. v. de Engelschman Will Adams, die door den Shogun (Ieyasu) gebruikt werd om schepen voor hem te bouwen, en als tusschenpersoon, toen er meer vreemde en hollandsche schepen in de Japansche wateren kwamen. Adams verzocht herhaaldelijk, maar vergeefs, naar zijn land te mogen terugkeeren, waar hij vrouw en kinderen had. Eindelijk nam hij eene Japansche vrouw en stierf in 1620 in het zeeplaatsje Yokosuka, waar zich thans een marine-etablissement bevindt. Zijn graf en dat zijner inlandsche ega werd in 1872 ontdekt door een Engelschman in Yokohama en sedert zijn deze rustplaatsen goed onderhouden geworden; tevens het doel van menigen bezoeker, die een pelgrimstocht wenscht te maken naar het graf van den eersten Engelschman in Japan.

Anjin-zuka: »heuvel van den loods" noemen de Japanners het schilderachtig gelegen graf en de britsche kolonie van Yokohama herdenkt het telkens, wanneer het gesprek komt op de brieven, welke de balling tegen wil en dank naar zijn vaderland schreef en die sedert in druk werden uitgegeven onder den titel: *Letters of Will Adams*.

Ik beschouwde het model van het schip, dat dezen pionier in het land der rijzende zon herwaarts had gebracht, het afbeeldsel van de oude *Erasmus*.

't Maakte echter geenszins den indruk eene authentieke copie te zijn van een oud-hollandsch jacht of fluitschip; eerder van eene fantasie in hout, in overeenstemming met de traditioneele voorstelling van de „Chineezen van Europa". Het was een vrij erbarmelijk knutselwerkje, een jonk-achtig vaartuig met hoogen spiegel en drie dekken, trapsgewijze aangebracht. Daarop verspreid stonden in verschillende houdingen eenige houten figuurtjes, met harde kleuren

beschilderd, gedost in pijjekkers en de wijde flodderbroek van Urker schippers. Midden op het halfdek in een ouderwetschen leuningstoel zat de hollandsche scheepskapitein, dien men niet beter had weten voor te stellen dan door hem een groot glas in de hand te geven. De gouwenaar en het komfoor waren door den beeldsnijder blijkbaar nog vergeten.

Op de voorplecht was een vergulde leeuw aangebracht, maar geenszins op de rechte plaats. Instede van tusschen de kluisgaten te zijn geplaatst, liet men het beestje boegspriet loopen, wellicht ter herinnering aan een vaderlandsch volksfeest.

De gansche malle voorstelling harmonieerde in de onderdeelen wonderwel en het was mij, als zou de schim van Will Adams zoo aanstonds voor de vendutafel verschijnen, om te verklaren dat de *Erasmus* er zoo *niet* had uitgezien.

Het ding haalde nog acht dollars en wordt thans waarschijnlijk door den collectionneur, die het kocht, aan zijne bezoekers gepresenteerd als *historisch.*

»Attentie, heeren! — 't schip van Will Adams..."

Het publiek op deze verkooping beschouwde het vaartuigje met dienzelfden *sneer*, waarmede men hier te lande zoo dikwijls over Holland en hollandsche toestanden hoort spreken.

In een artikel in de *Weekly Box of Curios*, een der engelsche Yokohama-bladen, en waarbij ter gelegenheid van koninginne-verjaardag het nederlandsche vorstenhuis werd herdacht, kwam het ook ter sprake, hoe onbeteekenend de vertegenwoordiging van Nederland in Japan thans is; Nederland, eenmaal de meest bevoorrechte natie en die er de oudste brieven had, die in diplomatieke onderhandelingen herhaaldelijk voor andere westersche natiën in de bres moest springen, welks kooplieden en gezanten hoog aangeschreven stonden — thans bijkans afgedaald tot de staatkundige beteekenis van Portugal. Aan dit laatste land werd door een eenvoudig keizerlijk dekreet zijne plaats

als erkende mogendheid ontnomen, de portugeesche onderdanen onder Japansche rechtspraak gebracht en de waarneming hunner belangen voorloopig aan den Franschen zaakgelastigde opgedragen. Wel protesteerde toen de kleine portugeesche gemeente, belegde *indignation-meetings*, zond telegrammen aan den gouverneur van Macao, enz., doch het hielp altemaal weinig. Portugal bezit geen gewapend eskader om eenmaal verkregen rechten ook te handhaven; dit wist de Japansche regeering ook wel.

Met Nederland zou het wellicht denzelfden weg opgaan, teerde het niet op zijn verleden, op zijne diensten der Japansche regeering herhaaldelijk bewezen. Het onverwacht beschieten van een nederlandsch oorlogsschip, de *Medusa*, bij 't opvaren der Japansche Binnenzee, en de sluipmoorden op nederlandsche onderdanen toonden echter wel, dat de Japanners met hun oudsten westerschen vriend al even weinig omslag maakten als met de andere (hun opgedrongen) vrienden.

De meeste gezanten, vertegenwoordigers van vreemde natiën, wonen thans in de hoofd-, tevens hofstad Tokio, terwijl de consuls te Yokohama verblijf houden. Een gezant, graaf van Bijlandt, hebben wij in Japan nog, maar geen consul meer. Het consulaat wordt thans waargenomen door den secretaris der legatie te Tokio, den heer van de Polder, die zich driemaal 's weeks naar Yokohama begeeft om daar bureau te houden, en tevens het consulaat van Zweden en Noorwegen waarneemt.

Hollandsche handelshuizen bestaan in Japan niet meer. Tijdens Pompe van Meerdervoort zijn boek schreef (1867) waren er nog zes. De Factorij was het laatste, en het is reeds ettelijke jaren geleden, dat zij dit buitenkantoor ophief om zich voor verdere verliezen te vrijwaren. Naar mij zoowel door landgenooten als door vreemdelingen werd medegedeeld, zou de oorzaak van dit handels-échec en van het feit dat het hollandsche element zich door dat van andere natiën had laten overvleugelen en verdringen,

niet zoozeer gezocht moeten worden in de veranderde toestanden, in de zaak zelve, als wel in de personen welke die zaken leidden.

Het aantal Hollanders, thans nog te Yokohama woonachtig, werd door den wd. consul op een dertigtal geschat, doch met inbegrip van vrouwen en kinderen. Te Nagasaki, Kobé en op andere plaatsen des rijks zijn er nog slechts enkelen.

De verhouding tusschen de vertegenwoordigers van het buitenland en de Japansche Regeering is vaak eenigszins netelig. Telkens doen zich de verschijnselen voor van naijver tusschen het vreemde en het nationale element.

Verschijnselen b.v. gelijk dat adres aan den Troon, ten vorigen jare door de conservatieve *Jijuto*-partij in het parlement ter tafel gebracht, 't welk over »oud zeer« liep en de herziening der verdragen met vreemde mogendheden tot onderwerp had.

Dat is het oude *stumbling-block* voor de japansche politici, de doren, die hun in 't vleesch is blijven zitten, sedert amerikaansche pantserschepen de ministers van den Shogun noodzaakten het land voor handel en scheepvaart open te stellen. »De staatslieden, welke die verdragen sloten«, zoo heette het in 't adres, »kenden de behoeften en de belangen van het land niet. Waarom moeten vreemdelingen, die zich in Japan komen vestigen, onder hunne eigen wetten leven, terwijl een Japanner, die in een Europeesch land gaat wonen, aan die vreemde wet zich te onderwerpen heeft? Waarom kunnen de westersche residenten, door restricties op ons toltarief, hunne goederen tegen laag invoerrecht hier te lande importeeren, terwijl japansche goederen in het buitenland dikwijls zwaar belast worden? Dit alles strekt tot nadeel en ellende van het japansche volk; het drukt den handel, benadeelt het land«.

Het adres verzocht de tusschenkomst des keizers om:

1. het recht van extra-territorialiteit op te heffen.
2. de tariefskwestie te herzien.

3. geen tusschenkomst van vreemde mogendheden in de zaken van Japan meer te gedoogen.

4. den kusthandel uitsluitend voor Japanners te reserveeren.

„Daar kan de koning niets aan doen !" — had men van deze *desiderata* wel mogen zeggen; en de keizer van Japan evenmin.

Geratificeerde verdragen met de vijf groote en ettelijke kleine mogendheden waren toch maar niet met een simpele pennestreek te annuleeren, eenvoudig omdat de leden der *Jijuto*-partij dit zoo verlangden. De gezanten der vreemde mogendheden, en anders de pantserschepen van deze, hadden dat spelletje wel eens kunnen bederven. Wanneer Japan gelijk andere beschaafde volken had willen doen en het land voor den vrijen handel en scheepvaart openstellen, dan zouden demonstraties van vreemde vloten niet noodig zijn geweest. Hunzelven de schuld zoo ze, na hardnekkig volhouden van het afzonderingssysteem, wreede behandeling van christenen en schipbreukelingen, belemmering van scheepvaart, enz., een voor de nationale eigenliefde kwetsend verdrag moesten sluiten. Daaronder waren die artikelen omtrent de toltarieven en de extra-territorialiteit opgenomen, en nu die rechten eenmaal verkregen waren, verlangde men ze ook te handhaven.

De vreemdeling heeft trouwens gegrond bezwaar zich aan de rechtspraak des lands te onderwerpen, zijne duurste belangen over te laten aan Japansche rechters, welke hij noch in hunne juridische kennis, noch in hunne onpartijdigheid kan vertrouwen.

En onwaar is het, dat Japan (adressanten wachtten zich wel feiten en cijfers te noemen !) van deze verdragen de dupe zou zijn. Integendeel is de handel des lands toegenomen en ook de welvaart; zooveel vreemde firma's, die bankroet gingen of met verlies moesten liquideeren (met name de hollandsche); zooveel japansche handelaren, die vet en rijk zijn geworden, en zich sedert villa's lieten bouwen of buitenlandsche reizen maakten.

Dat met name de scheepvaart sedert de sluiting der verdragen zich uitbreidt, mag men, vooral nu, met reden gelooven. De fransche, engelsche, duitsche en amerikaansche mailbooten waren reeds lang op deze eilanden in de vaart. Sedert voegden ook die van de Oostenrijksche Lloyd zich hierbij, terwijl de *Nippon Yusen Kaisa* (Japan-Stoomboot Maatschappij), welke in Japan de rol vervult die de Kon. Paketvaart Maatsch. in Ned. Indië speelt, een of tweemaal 's maands een boot naar Java en de Filippijnen zal zenden.

De staatkundige ijveraar en tinnegieter, welke adressen als het bovenbedoelde in het leven roept of ze steunt, de zg. *soshi*, is wel een der minst aantrekkelijke figuren uit het volksleven.

Deze politieke roervinken zijn het schuim van Japans splinternieuwe beschaving te achten en ontzien zich niet oppositie te voeren met »knuppel-argumenten". Het is een gevreesde broederschap, welke ten deele op den zak van den grooten heer teert, een soort van *shabby gentility*, welke met hartstocht aan het staatkundig leven deelneemt, hare broodheeren steunt, hare tegenstanders intimideert, onder 't volk optreedt als *agents provocateurs* en ook in de pers zich niet onbetuigd laat.

De Japansche pers is op weg een macht in den staat te worden en zij spreekt hare meeningen zoo onomwonden uit, dat de drukpersdelicten gewone verschijnselen zijn geworden. Keer op keer verneemt men, dat een dier zonderlinge bladen met hunne loodrechte kolommen van kabalistische letterteekens, hunne grove houtsneden tusschen den tekst in gedrukt en hunne barbaarsche namen, geschorst is, of dat redacteur en uitgever beboet, soms wel naar het tuchthuis gezonden zijn geworden.

Doch van de *soshi*, van den vreemdelingen-haat, van de nationale ijdelheid en betweterij, van den bedriegelijken aard der met Europeanen handeldrijvenden, van de vrij sterk geprononceerde zedeloosheid, van hunne dissimulatie in

den omgang en gebrek aan goede trouw, daarvan en 't geen meer de schaduwzijde van het volkskarakter uitmaakt, schijnen sommige schrijvers niets te weten, welke met voorliefde en partijdigheid alleen den gepolijsten kant der medaille te zien geven.

Aldus b. v. de Heer Samuel A. Barnett, die in zijn artikel in *The Nineteenth Century* het volgende schreef over Japan en de Japanners:

„Ieder kent hunne vreemde manieren, hun zacht karakter, hun beleefdheid en hunne waaiers.

Japan schijnt een soort van kindernatie, waar andere natiën naar kijken en tegen lachen als zij zien, hoe het kind met zijn speelgoed speelt en allerlei kleeren aanpast. Heeft niet Sir Edwin Arnold kolommen vol geschreven, die algemeen verspreid zijn en waarin zulke dingen verhaald worden? In 't eerst vindt de reiziger ook werkelijk alles, zooals hij verwachtte. Hij is bekoord van de straten en huizen en van de kleine menschen; hij heeft schik in het gelach en de vroolijkheid, in de vreemde houding en kleeren. Langzamerhand echter doemt van onder die oppervlakte een ander Japan op en dan gevoelt hij plotseling, dat hij zich te midden van een ernstig volk bevindt met een geschiedenis en een karakter. Bij zijn landing verwachtte hij een oostersch volk te vinden met al zijn geheimzinnigheid, zijn stilstand en met de afhankelijkheid der vrouw, die oosterschen landen eigen is. In de plaats daarvan vindt hij een westersch rijk met een vooruitstrevend volk, praktisch, vol gezond verstand en waar de vrouwen een werkzaam aandeel nemen in den dagelijkschen arbeid.

Hij weet dat het volk zich als een kluizenaar 250 jaar lang had afgesloten van de ervaring door de zusternatiën opgedaan en het komt hem voor alsof Japan, in zijne afzondering versche krachten verzameld hebbende, nu zijne inspanning verdubbelt om in te halen, wat in die 250 jaar verzuimd is.

Een parlement met zijn partijen is er gevestigd, leger en

vloot zijn naar de beste europeesche modellen ingericht, een stelsel van onderwijs, op echt nationale leest geschoeid, is er in volle werking, het kind van den gouverneur moet er op de schoolbank zitten naast het kind van den werkman, er zijn lagere en middelbare scholen, universiteiten, technische scholen, kunstscholen, handelsscholen en een soort van industrieschool opgericht, zoodat de jonge lieden alles kunnen leeren wat zij verlangen. In bijna ieder dorp vindt men een post- en telegraafkantoor, een uitstekende politiemacht handhaaft de orde en er wordt recht gesproken door bekwame rechters, voorgelicht door hoogst ontwikkelde advokaten."

Enz.

Deze teekening mist wel wat *relief*. De trekken komen onduidelijk uit door het gemis aan schaduw, De werkelijke toestand in deze halfgaar gebakken samenleving, te midden harer onvoorbereide en overhaaste beschaving, doet nog vaak denken aan *une traduction mal faite.*

Wanneer b. v. die jongelieden alles kunnen leeren wat zij verlangen, waarom tijgen er dan telken jare en in toenemend aantal naar de hooge-, de militaire-, de handels- en de technische scholen van Europa en Amerika?

De rechtspraak zou volgens dezen schrijver voorbeeldig zijn, doch het maakt een zonderlingen indruk wanneer men de officieele opgave leest, dat er bij den aanvang van dit jaar in eene enkele gevangenis van de hoofdstad Tokio ongeveer *duizend* gevangenen waren geïnterneerd — de beschuldigingen golden meestal bedriegerij en namaak of vervalsching — welke allen het tijdstip afwachtten, waarop hunne zaak in behandeling zou komen.

En op meer punten van deze fraaie schilderij zou zijn af te dingen, al zou er zeker ook veel goeds overblijven.

De nationale beleefdheid b.v. is een verschijnsel, dat veel vreemdelingen »inpakt«.

Zoo ook den heer Barnett, die schreef:

»In dit land leert de reiziger, dat alle menschen beleefd

kunnen zijn, dat koetsiers en zelfs gevangenen de manieren kunnen hebben van een heer.«

Daarover sprak ik met een Brit, die reeds geruimen tijd onder de Japanners woonde en hunne taal meester was, doch met het volkskarakter maar matig scheen ingenomen.

»Maar ze bezitten toch veel beleefdheid«, merkte ik op.

»*Quite empty!*« was het bondig antwoord.

En later moest ik hem gelijk geven. Het is, evenals bij den Javaan, een bloote vorm. Wel is waar een goede vorm tevens, maar ook niets dan dat, niets dan een vorm, *Quite empty!* »Hoffelijkheid is slimheid,« oordeelt de Japanner, en legt er zich op toe.

De politie is ongetwijfeld heel wat beter dan die op Java. Of, dewijl dit geenszins *jurer gros* is, de politie in Japan is goed, is voldoende. De wreede straffen van vroeger tijd, het kruisigen o. a., zijn tegelijk met het oude Japan van den Shogun-tijd opgeheven. De openbare executie-gronden, welke zoozeer de aandacht van den ouden schrijver Kaempfer trokken op zijne reis van Nagasaki (Deshima) naar Jeddo, waar de afgeslagen hoofden op een rij stonden en de gieren op de lichamen der gekruisigden zaten, zijn thans in rijstvelden veranderd. Terechtstellingen hèbben binnen de muren der gevangenis plaats en dezer dagen is door het hoofd eener Shinto-secte een adres aan het parlement gezonden ten gunste van de afschaffing der doodstraf.

Ook het onderwijs schijnt, naar de uitkomsten te oordeelen, zeer goed te zijn en daarbij zeer algemeen. Het kleinste nest heeft zijn school. In de groote steden bestaan vakscholen, o. a. voor vrouwelijke handwerken en van deze laatste zag ik producten, die de bewondering van den leek moesten opwekken.

Zoo ontving ik eens op mijne kamer in het Kioto-hôtel bezoek van een knap burgervrouwtje, die men het waarlijk niet zou aanzien, dat ze reeds moeder van vier kinde-

ren was. Dit bleek nochtans uit een gedrukt testimonium, dat ze bij zich had. Zelve verstond ze geen woord Engelsch, maar het document was in die taal. Het gaf te kennen dat zij de weduwe was van een keizerlijk ambtenaar, in behoeftige omstandigheden achtergebleven, en daarop getracht had met fijn naaldwerk den kost voor hare kinderen te verdienen. Doch daarmee had zij in korten tijd hare oogen bedorven en om haar te helpen gaf men haar het borduurwerk van de leerlingen der vrouwelijke industrieschool, ten einde dat in de logementen en elders te verkoopen.

Zij had zijden zakdoekjes bij zich, waardig om door eene vorstin gebruikt te worden; *kakemonos* geheel van satijn met zijden kwastjes en passement aan den benedenrand, bestikt met vreemde arabesken en figuren; voorts de zg. *fukusa*, stoel- en knaapkleedjes, waarop een vaas met bloemen, eene bajadère of krijgsman met gekleurde zijde was geborduurd, zoo fraai dat men 't op een afstand voor een klein olieverfschilderijtje zou houden.

Waarschijnlijk komt alleen het borduurwerk van Konstantinopel en Calcutta het japansche nabij, doch een zoo pikant-fantastische teekening vindt men ook daar niet.

In het algemeen is de kennismaking met den man en de vrouw uit het volk, met het land en, onder voorbehoud, ook met de toestanden eene aangename.

Zelfs het leven op kleinen voet moet den vreemdeling belang inboezemen. Alles gaat hier in zakformaat. De huizen zijn kraampjes, de boomen in de steden blijven beneden gemiddelde hoogte, het nationale vervoermiddel is een kinderwagentje, de industrie leeft er van knutselwerkjes, de menschen zelve gelijken op onderkruipsels, die uit dwergschaaltjes eten en uit dwergbekertjes drinken om daarna uit sigarenpijpjes tabak te rooken: het geheel is een schilderachtig en belangwekkend Lilliput.

Het is opmerkelijk, dat in den maalstroom van Westersche hervormingen, welke Japan heeft aangegrepen, de

vrouwen zooveel trouwer zijn gebleven aan het nationaal kostuum dan de mannen. In het algemeen volgen slechts die, welke aan 't hof komen, en enkelen onder de *Fortschritt-Partei* de Parijsche mode. De meerderheid zou niet gaarne meedoen aan een vrouwendracht, die aan zulke gestadige veranderingen onderworpen is en zooveel omslag met zich brengt als de westersche. *Haar* kleeding is 't gansche jaar door 't zelfde en verandert in vorm en snit nooit. 't Eenig verschil is tusschen nieuw en oud, of fijn en ordinair. 's Winters een gewatteerde overkabaja; dat is al.

Maar die westersche vrouwen, de dames van Yokohama en Tokio, ze hebben niet alleen veel aan haar lijf, maar ze moeten ook veel aan haar hoofd hebben, denkt de Japanner — nl. met al die huishoudelijke kleinigheden waarmede hare woningen zijn opgevuld. Lieve hemel, wat die menschen al niet voor behoeften hebben, die alle vervuld moeten wezen, naar 't schijnt, voordat ze tevreden zijn.

»Daar lees ik nu,« zeide mij een ontwikkelde Japanner, met wien ik in den trein had kennis gemaakt, »in de *Japan Gazette* het huwelijk van meneer A. met juffrouw B. Waar ze getrouwd zijn en wie er in de kerk waren. Welke de namen der bruidsjuffers waren en ten wiens huize de receptie plaats vond. Welke toosten er werden ingesteld en waar het jonge paar de wittebroodsweken ging doorbrengen. enz.

Dat is nu altemaal zeer belangrijk voor de vrienden en kennissen, wil ik aannemen; maar zie nu verder!

Hier volgt een lange lijst van de geschenken, die in het bruidskorfje gelegd zijn, en de namen der gevers voluit er achter. Ik tel drie reisklokjes, twee gebakschalen, vier kristallen kaasstolpen, drie *pièces de milieu* (wat zijn dat voor dingen?), vier vischlepels, twee stel messen en vorken; voorts vijf schenkers van servetringen, twee van soeplepels; drie verschillende personen, die op den inval kwamen een ijsemmertje te sturen en vier, welke hetzelfde stuk huis-

raad kochten. Dat zijn alleen de *aoubletten* onder de verzameling, maar de lijst van het overige is nog lang. Wat 'n zaken om te bewaren, schoon te houden, weg te bergen, weer voor den dag te brengen, te bewaken en te verzorgen! Wat doet men met zooveel dingen in zijn huis; heeft men dat alles op eens noodig? Wat 'n verdriet als het breekt!«

«Ja,» meende ik, «maar als het *niet* breekt, heeft men er dienst van. Ik denk dat het daarvoor gegeven is.»

De Japanner haalde de schouders op.

«Wij hebben al die dingen niet en ik geloof niet, dat we het gemis voelen. Onze vrouwen zouden er den brui van geven zooveel zaken over den vloer te hebben, of zich telkens in een ander kostuum te moeten steken, alleen dewijl gezegd werd: het is de mode!

Maar toegegeven dat gij Engelschen meer behoeften hebt dan wij Japanners, wat behoeft een huwelijk onder u lieden aldus openlijk besproken te worden? Waarom moet het in de krant staan, dat Mr. *So and So* aan de jonggetrouwden een reisklokje heeft gegeven? Terwijl hij uit dezelfde lijst ervaart dat zijn buurvrouw hetzelfde heeft gedaan? Is dat zoo de gewoonte van de Engelschen in Yokohama, of ook van de Engelschen in Engeland?»

«Zeker», beaamde ik, «vreemd is het, maar in *mijn* land doet men dat ook niet, en een Engelschman ben ik niet.»

«Niet?» vroeg mijn medepassagier wantrouwig. «Wat zijt gij dan?»

Het moet den nieuweling in Japan inderdaad wel opvallen wanneer hij, bij ieder huwelijk bijna in de europeesche gemeente, gewag vindt gemaakt van de geschenken, ieder als 't ware geëtiketteerd met den naam des gevers. 't Betreft hier niet den heer N. N., of een geheimzinnige X., maar voluit: Mr. Macfarlane, of Mrs. Brittan.

Heel kiesch is dat niet.

Men kan uit die geregeld terugkeerende lijsten echter ervaren: ten eerste dat in een land als Japan de moeilijk-

heid der vraag: wat zullen wij geven? geringer wordt gemaakt door de vele voortbrengselen der inlandsche nijverheid, welke met den algemeenen naam van «curiositeiten» worden bestempeld. Een fraai *tsuitate* (vuurschermpje) of theeservies van Satsuma-porcelein is allicht eene welkome afwisseling voor de eeuwige gebakschalen of de ijsemmertjes in *triplo*.

Ten tweede, dat de praktische zin der Engelschen ook bij zoo'n gelegenheid zich niet verloochent. Gewoonlijk toch leest men in zoo'n onbescheiden opgave, in stede van eenig ornament of huisraad, dikwijls:

Mr. Eytton. — *Cheque*.

Mr. and Mrs. Smith. — *Cheque*.

Enz.

Zulke geschenken bevallen *altijd*. Alleen in dàt geval hindert het niet, wanneer twee of meer personen hetzelfde geven.

Wie te Yokohama komt om er het volksleven te bestudeeren, is er op de verkeerde plaats.

Overal elders ziet men dat leven beter en belangwekkender dan in dat hoofdkwartier van het europeesche element. Niettemin biedt de inlandsche stad den vreemdeling hier en daar een straattafreeltje, dat nog ten volle de japansche *couleur locale* bezit.

Aldus de kermisstraat van Yokohama, Sumiyoshi-cho, waar kennissen uit mijn logement mij raadden een kijkje te gaan nemen.

Het was tien uur des avonds en het straattafereel ongemeen verscheiden.

Wat het gewoel van menschen betreft, herinner u maar eens de drukte der Kalverstraat tegen einde beurstijd — *the moving hum of multitudes astir*. Sumiyoshi-cho is waarschijnlijk langer, en stellig driemaal zoo breed als de Amsterdamsche pantoffelparade. Daarbij geen handwagens, geen »aapjes" om den menschenstroom te klieven en op zij te dringen; niets dan de alomtegenwoordige

jinriksha-looper en die zijn vehikel niet, als de kruier te Amsterdam, gelijk een krijgswerktuig voor zich uit duwt, of er mee van een »pijp« of »hooge sluis« komt hollen, maar zelf er voor loopt.

Beide kanten der straat zijn één rij winkels en één rij lichten. Scharen van jonge meisjes klotsen op hunne klompjes den weg af, elkander hand aan hand houdend en herstellen telkens de verbroken keten. Meer kijkers dan koopers, — ofschoon de winkeliers terecht den avond hun besten tijd rekenen. De barbiers hebben volop werk, zoo met knippen als scheren; de dienstbaren in de kleine open theehuizen nog meer. Een forsche knaap staat daar achter een toonbankje en schaaft onverpoosd ijs, 't welk daarna in kleine glazen wordt overgeschept, met de een of andere zoetigheid vermengd en den bezoekers aangeboden. Na de geduchte hitte, die overdag heeft geheerscht, verkwikt zich aldus jong en oud; men komt en gaat en zet zich neder op de banken, die met een rood kleed of een gekleurd matje zijn belegd; zelfs een dreumes, de moederborst nauwlijks ontwassen, zie ik daar zitten, parmantig met een glas ijs in de eene en een waaier in de andere hand.

Ook de winkels van snoepgoed hebben ampel aftrek, evenals die van fruit, van visch, van speelgoed, stroohoeden, glaswaren, japansche boeken, enz. Die waarin europeesche kramerijen naast inlandsche quincaillerien zijn tentoongesteld, vormen eene groote pijpenlâ, niet minder volgepropt dan een chineesche toko op Java. Gelijk in de winkels in Frankrijk maken ook hier de vrouwen ruimschoots *acte de présence*. Het is de vrouw die den winkel waarneemt, terwijl de man aan de werkbank zit. Hier ziet men er een met een kind aan de borst; ginds een andere die zich, vóór aan de straat, door hare dienstmaagd zachtjes met vuisten op den ontblooten nek laat trommelen, 'n huismiddel wellicht tegen schele hoofdpijn; elders ligt er een, met een grooten hoornen bril op den neus, plat op

de weeke vloermat en schijnt hare boeken bij te houden.

Aan opschriften en uithangborden geen gebrek. De meesten zijn in kabalistisch japansch letterschrift gesteld, op smalle en lange houten borden, niet horizontaal gelijk in 't westen, maar vertikaal bij den gevel neerhangend. Sommige winkels afficheeren in 't engelsch, 't welk de tweede taal in Japan is. De klassificatie der spoorweg-waggons b. v. is dikwijls mede in 't engelsch aangegeven; eveneens de namen der stations, de opschriften der post-kantoren, de openbare bekendmakingen van algemeene bepalingen, enz.

Dat bij deze *Fortschritts*-partij onder de neringdoenden, welke hun affaire mede in het engelsch aankondigen, orthografie en syntaxis vaak te wenschen overlaten, kan men zich denken. In de Sumiyoshi cho zag ik een, die zich bekend maakte als *Practical gold and silversmith*. (Alsof 't den man geen moeite gekost zou hebben om als theoretisch goudsmid den kost te verdienen!)

Door 't gewoel heen baande ik mij een weg, strijkelings langs lachende vrouwen in kleurige kleederdracht, met valkenblik om zich heen spiedende *jinriksha*-loopers, drentelende jonge kwanten, *masseurs*, welke hun bedrijf aankondigden door op een zonderling fluitje te blazen, een toon gevende als van eene mondharmonica, straatventers, kwakzalvers en nog vele andere typen der japansche samenleving. Vóór een open houten barak, door welke de rij van winkels werd afgebroken, stond een troep japansche trottoirslijpers en keek naar een gelid van gedresseerde honden, vóór aan de straat opgesteld. Er waren er twaalf, niet zeer fraai in hun soort, noch zorgvuldig getoiletteerd, doch wellicht werd dit vergoed door hunne geleerdheid. De ruimte inwendig werd ingenomen, voor zoover den achtergrond betreft, door een soort van lange en hooge brits, met matten en kussens belegd. Hierop lag een gedeelte van het publiek; een ander deel stond in den bak tusschen deze brits en het tooneel. Eenige

groote en breede papierrollen met opschriften en ettelijke stukken rood doek drapeerden de wanden. Een sterke lucht van gebraden visch en oliekrappen vervulde de atmosfeer, te zamen met die van een honderdtal menschen wellicht, van eenige walmende lampen en van de twaalf honden, alles in eene bekrompen ruimte.

Veel bijzonders zag ik hier niet vertoonen. Het waren de alledaagsche kunstjes van ladder op- en ladder afklimmen, het loopen op groote rollende ballen, door hoepels springen en dergelijke. Daarom was ik trouwens niet gekomen; ik zag meer naar het publiek dan naar de voorstelling. Een trommel en een triangel dienden voor orkest, een Japansche dwerg presenteerde zijne blaffende élèves aan het publiek en vormde te zamen met eene jonge vrouw, den dienst van hondenpikeur verrichtende, eene groep die mij Heine's monsieur Türlütü en den geleerden poedel te binnen bracht.

Het waren ook hier weder vrouwen, die de uitvoering leidden. Bij ieder nummer klapte er eene met twee harde en gladde stukken hout tegen elkaar, 't geen zooveel als de roffel bij den aanvang der exercitie beduidde, waarna zij, om aan het gemis van een programma tegemoet te komen, met een tamelijk heesche stem aankondigde 't geen stond te volgen.

Eigenlijk had ik van deze volksvoorstelling — de entree bedroeg, zoo ik het mij wel herinner, vijf dollarcenten — wel iets meer willen zien, doch mijne reuk- en mijne ademhalingsorganen kregen het in deze japansche hondenrarekiek te kwaad, zoodat ik het feest verliet nog vóór ik mijn geld verkeken had.

Te Weenen bestaat eene stadswijk, waar evenals te Yokohama een soort van permanente kermis wordt gehouden, nl. het Wurstelprater, ofschoon dit niet den vorm eener enkele breede straat, maar van een geheel park heeft. Doch dit hebben de meeste kermissen, wáár ook, met elkander gemeen, dat zij de uitgezochte plaatsen zijn om

er het volle menschenleven waar te nemen, te Weenen evenzeer als te Yokohama, in een parijsche voorstad niet minder dan op een hollandsch dorp. De verwantschap tusschen de verschillende uitingen van het openbare leven is groot genoeg om telkens van het eene land en volk terug te voeren tot het andere. Telkens eene verschijning, die u den oceaan doet oversteken en aan gene zijde haren dubbelganger vinden.

Zóó de *showman* in Sumiyoshi-cho, dien ik voor een soort van leerprent zag staan, waarop in harde kleuren eene terechtstelling was afgebeeld. Hierin derhalve scheen deze oostersche volksklasse al niet te verschillen van de westersche, die zich eene uitspanning maakt van mad. Tussaud's *Chamber of Horrors*, van een ochtendbezoek aan de Morgue of een avondbezoek aan een melodrama, waarin veel dooden vallen, dat ze 't liefst naar »akeligheden" ging kijken. *Wat* de japansche »spulleman" tot zijn publiek zeide, kon ik, uit den aard der taal, niet verstaan, maar afgaande op de verschillende voorstellingen der in vakken afgedeelde prent moet het een soortgelijke fatale historie geweest zijn, gelijk we die allen wel eens op een hollandsche kermis hebben hooren opdreunen.

Derhalve iets in den trant van 't geen een vaderlandsch schrijver, [1]) verdienstelijk en aanschouwelijk, aldus voorstelt, wanneer hij ons doet stilstaan bij den ambulanten volksopvoeder:

»..... 'n recht heerschap, met een hoogen das om, een koperen ring aan den vinger en zilveren ringetjes in de ooren. In het volle gevoel zijner waardigheid staat hij daar en zingt of spreekt, terwijl zijne medehelpster telkens op een beschilderd doek wijst, waarop de geschiedenis is voorgesteld, die zijn zanglust opwekte. Nu en dan gaat er uit het volk een kreet op van luid geschater, of van een: »Och Heere, hoe ellendig!" De boeren en knapen ver-

1) F. van Duinen, Ons dorp.

geten hunne pijpen aan te houden bij het treffend verhaal, dat wij in de manier van Pickwicks vriend Jingle wel aldus vertellen kunnen: »Een mooi meisje en een knap jonkman — brandende liefde — 's meisjes vader rijk en de jonkman arm — jonkman onder dienst — onmeedoogende vader — deur gesloten — meisje verdrinkt zich — jonkman deserteert — gevangen — krijgsraad — doodgeschoten! — — —

Daar zie je ze nu aankomen op de gerechtsplaats. De milizèn is geboeid en z'n kameraden leggen op hem aan. Hij knielt voor den zandhoop en z'n graf is achter hem gedolven. De geestelijke van de relizie van z'n geloof staat bij hem om hem te troosten en zegt: „Waarachtig! het spijt me dat je gefusiliseerd moet worden!" Zij doen hem een blinddoek voor; ze geven vuur en hij stort achterover. Stervende zeit hij nog eens: »Maria! ik zal u wederzien" en spreekt tot z'n geestelijke, zooals ik je nu reisies zal laten hooren:

Ach, 'k voel de wonde al in mijn borst,
Het dood'lijk lood doet mij hier sne-e-ven;
Dat ik uit min het wagen dorst
Te deserteeren, kost mij 't le-e-ven,
Kom, geef mij voor het laatst de hand,
Eerwaardig heer, gij zijt mijn hoe-oe-der,
Ik sterf den dood voor 't Vaderland,
Ga, troost mfin vader en mijn moe-oe-der (*bis*).

— — Vrienden! blief je wat te geven, of doe je 't niet graag?"

Nog eene andere voorstelling trok mijne aandacht. Zij correspondeerde eenigermate met die van de meermin of het zeewijf van een hollandsche jaarmarkt.

In een barak, verder op, bevond zich een klein vierkant bassin, gevuld met tamelijk troebel uitziend water en dat reeds voor ettelijke duikvoorstellingen gediend scheen te hebben. Drie jonge vrouwen in een soort van badkostuum vertoonden in die groote kuip eenige cabriolen en gymnastische toeren voor een zeer gemengd publiek, dat om het bassin heen stond als de wandelaars in *Artis* om het vijvertje van den zeeleeuw. Duiken was de voor-

naamste toer. Het scheen inderdaad alsof deze dames vroeger bij eene sponsvisscherij geëmployeerd waren geweest, zoo lang konden zij haren adem kwijt raken zonder te smoren. Zij gingen op haar hoofd in 't water staan en schenen alsdan, gelijk we het den clown in den circus wel hebben zien doen, op de handen voort te loopen.

Maar hoe zou een Multatuli zich geërgerd hebben, ware hij hier tegenwoordig geweest — Multatuli, die niet velen kon, dat Tine haar neus snoot. Deze drie vrouwen nu waren jong en aanvallig; waren als de meeste Japansche vrouwen gedurende haar kortstondigen bloeitijd, bekoorlijke verschijningen, met blozende ronde gezichtjes, jeugdige en krachtige vormen, welke, door de natte kleeren heen, voortreffelijk uitkwamen, met poezele armen, en beenen om eene balletdanseres jaloersch te maken; kortom, met de bijna ideale gestalten van nimfen, en meer in 't bijzonder waternimfen. Doch de aard der natte vertooning bracht mee, dat ze bliezen als potvisschen. Hemel, welk een gesnater (zal ik maar zeggen), welk een brieschen, reutelen, snuiven, rochelen! Tine, toen ze haren neus snoot, had ten minste haar zakdoek nog.

Eindelijk kwamen ze weer boven, proestend als geharpoeneerde walvisschen en terstond, door de tegenstelling zelve, kwam mij die voorstelling weer voor den geest van Wagners *Götterdämmerung*, welke ik eens op den Weener »Opernring" had bijgewoond.

Welzeker, deze drie japansche najaden groepeerden zich niet anders dan de drie *Rheintöchter* achter het gazen gordijn, dat het water moest verbeelden, en de Siegfried, dien zij aanriepen, werd hier voorgesteld door den japanschen impressario. Gelijk in de scène van *Das Rheingold* de germaansche held op de rots zit en van daar met Weener actrices converseert, zoo werd hier ruggespraak gehouden tusschen den directeur en zijne sujetten in de kuip. Het onderscheid laat zich wel denken tusschen de weidsche décors van het Weener „Opernhaus" en deze

armoedige planken tent, tusschen de vertolksters van Wagners opera, alle drie vermaarde cantatrices, en deze obskure mongoolsche waterkunstenaressen. Maar physiek althans was het voordeel verreweg aan den kant dezer laatsten. Haar ontstijgen aan 't groezelig water, op weg naar de kleedkamer, was een triumf. Dat neussnuften zonder zakdoek was geen aesthetiek — maar welke heerlijke blanke ruggen!

Met dien indruk (het kon wel met kwader) ben ik dien avond gaan slapen, overtuigd dat ik een stukje van het volksleven gezien had eener oorspronkelijke, de kennismaking overwaardige natie.

In den Nishi Hongwanji-tempel.

„Waar biston, Lambert mijn knecht?" [1])

Met die vraag op de lippen treed ik uit de vestibule van het Kioto-hôtel, in de oude hoofdstad van Japan, zoekende naar Kobei.

Kobei is mijn jinriksha-looper, tweebeenig trekdier voor een soort van kinderwagentje, dat in dit land het nationaal vervoermiddel uitmaakt.

Hoe stuitte het mij, de eerste maal dat ik in zoo'n tweewielig sjeesje plaats nam?

Het was in Singapore, de groote vrijhaven aan Malakka's zuidpunt, waar honderde en honderde arme Chineezen de straten doorkruisen met de jinriksha achter zich, en vaak nog niet eens de olie in hunne lampjes verdienen, welke de politiekeur hen noodzaakt des avonds aan te steken.

Het was warm dien dag, eene zwoele vochtige tropische warmte, die alle menschelijke veerkracht door de menschelijke poriën uitdrijft, en ik zag vergeefs om naar een gharrie. [2]) Niets was er op dien langen, zonnigen weg te

---

[1]) Horae Belgicae.

[2]) Kleine huurvigelante.

bekennen, niets dan jinriksha's. En in zoo'n kinderachtig karikel... met een mensch als paard... neen! Liever moê, liever loopen! Wanneer het in dit land gedoogd werd, dat de menschen zich lieten trekken door de menschen in stede van door de beesten, ik zou althans aan zoo'n barbaarschheid niet meedoen!

Toen kwam die man op mijn pad, de gele heiden!

Hoe ruig stonden die stoppelen op zijn ongeschoren schedel, hoe scherp teekende het beendergestel zich door de tanige huid! En zoo smeekend zag hij mij aan, zoo weifelend plaatste hij het lichte voertuigje schuin voor mij, als kampte zijne begeerte mij den weg af te snijden met zijne vrees mij te zullen ontstemmen — ik werd mij zelven ontrouw!

In 's vredes naam dan — naar Tandjong Pagar! [1])

En de weg was lang en de zon brandde, en de mensch liep, liep als had hij zijn doodsvijand achter zich. Nog zie ik die ordelooze haarvlecht, welke van onder den ruwen bamboehoed uitkwam en onder 't voortjagen zijne naakte schouders zweepte. Nog zie ik den zweetdoek om zijn groezeligen hals geslingerd en zijne hijgende flanken en den naakten druipenden rug, glinsterend in dien wreeden zonneschijn.

Wanneer, zoo klaagde ik mij zelven aan, die man aanstonds neerstort, dáár, in het stof van den schaduwloozen weg en hij kromt zich tusschen de wielen van het broze voertuigje, welks slaaf hij is, dan geldt ook u de vraag:

»Wat hebt gij met uwen broeder gedaan?"

Maar de man viel niet.

Hij bracht mij naar de stoomboot, die wachtte, en scheen zóó verbaasd over de ruime gift, die het berouw als zoen mij deed wegschenken, dat hij ijlings zich uit de voeten maakte.

Zeker had ik mij vergist; zoo aanstonds zou hij teruggeroepen worden...

---

[1]) Aanlegplaats der stoombooten te Singapore.

Sedert heb ik honderde malen in een jinriksha gezeten en, gelijk het ons menschen gaat, de gewoonte heeft mij verstompt. De noodzakelijkheid niet minder; vooral in een land als Japan, dat nog geen rijtuigen kent als algemeen vervoermiddel. Er bestaat daar een leger van meer dan tweemaal honderdduizend menschen, welke op die wijze den kost trachten te verdienen. De grootere logementen op de hoofdplaatsen hebben gemeenlijk een vast korps loopers, die hun station hebben in of dicht bij het hôtel en soms eenig distinctief dragen.

Dezulken hebben het meestal goed, want de engelsche en amerikaansche toeristen, die thans in jaarlijks toenemend aantal naar Japan komen, zien op geen stuiver meer of minder.

Kobei herinnerde dan ook in 't geheel niet aan den chineeschen stakker, bij wien ik te Singapore mijn proefrit had gedaan. Hij had mij den eersten dag van mijn verblijf te Kioto »gereden", en sedert stond hij iederen morgen voor mij gereed. De prijs was overeengekomen vijftien dollarcents per uur, niet meer en niet minder, en op 't horloge af. Het was eerlijk van Kobei, dat hij daarom niet langzamer liep. Het tarief per uur is n.l. voor de loopers veel onvoordeeliger dan het tarief per rit, en zij maken dit gemeenlijk goed door zooveel langzamer te loopen. Derhalve een maximum van tijd (en daardoor van betaling) tegen een minimum van arbeid.

Nu, Kobei had jonge beenen en liep steeds alsof 't een »rit" was. Het was een fraaie knaap, voor een Japanner. Ik schatte hem op achttien jaren ongeveer. Hij had een open en aangenaam uiterlijk en de jeugdige blos op zijne dikke wangen had nog niet plaats behoeven te maken voor dat perkamentachtig bleekgeel, 't welk de gelaatskleur wordt van mannen en vrouwen op leeftijd. Zijne dichte zwarte haren dekten vast en krachtig den schedel, al waren zij door den barbier niet weinig verknipt en verkorven, met uit- en inspringende hoeken, vreemde sprieten en

ontaarde lijnen. Voor iemand van zijn ras, een ras van onderkruipsels, was hij niet klein, in het bezit van rechte beenen en van een welgemaakt lijf. Het was nu winter en hij droeg een donkerblauwe engsluitende pantalon, die onmerkbaar aansloot bij de eveneens donkerblauwe *tabi,* korte sokken, tot even boven den enkel reikende en *à pied de singe*, d. i. met een diepe insnijding tusschen eerste en tweede teen. Gemeenlijk dragen lieden zijner klasse een grooten ronden hoed van gevlochten en vernist bamboe in den vorm eener omgekeerde schaal, maar Kobei achtte zich daarvoor te goed. Zou hij zich aldus op één lijn stellen met een jinriksha van de straat? Hij droeg dus een jockeypetje; en 't stond hem vlug, dat viel niet te ontkennen.

Verder had hij een soort van lang vest aan en daarover een donkerblauw tuniek of kiel met lange pagodemouwen, welke hem als overjas diende.

Zoo stond hij dien morgen weer voor mij, altijd in hetzelfde onverbeterlijke humeur, en keek mij met zijne nauwe japansche oogen vorschend aan. Oogen als van iemand die nog niet recht wakker is, maar welke bij dit volk normaal zijn.

„Komaan, Kobei, waar zullen wij heen? Naar de Yasaka-pagode, de voorstad Maruyama, het Awata-paleis, of naar.... naar..., hoe heet 't ook weer, die tempel, waarvan ge gisteren spraakt?"

›Nishi Hongwanji, bedoelt ge?"

›Juist, Nishi Hongwanji!"

En ik probeerde hem het woord na te zeggen met datzelfde accent, die eigenaardige intonatie, welke den vreemdeling, die Japansch wil leeren, doet wanhopen aan het adaptatie-vermogen zijner spraakorganen, waar hij met eene zoo verbijsterende taal te doen heeft.

Nu, 't lukte ook ditmaal niet en ik liet mij uitlachen met dien onbezorgden goedmoedigen lach, die zich niet bewust is van de mogelijkheid dat men 't euvel zou duiden.

Eigenlijk had hij geen recht tot lachen (maar ook dit

viel hem niet in), want zoo ik het Japansch radbraakte, hij mishandelde het Engelsch. Slechts met geduld en goeden wil slaagden wij er in elkaar te begrijpen; maar we slaagden.

Zijne kameraden stonden om hem heen, terwijl hij de wielen van het rijtuigje probeerde en dienden hem met hunne koetsiersgrappen, waaraan echter van zelf een eind kwam toen Kobei zich binnen het lemoen van 't lichte karretje plaatste, op iederen boom een hand legde en met een diepen zucht, alsof 't hem bijzonder moeilijk viel, beweging in het voertuig bracht.

't Weer was mooi, maar vinnig koud.

Wij schreven Louwmaand, de guurste in dit land en toch hadden we nog geen vlokje sneeuw gehad. Alleen op de bergen lag het witte kleed en gretig had ik den indruk er van opgevangen, toen de spoortrein mij van Yokohama zuidwaarts bracht en ik voor 't laatst den Fusiyama aanschouwde, den »Onvergelijkelijken Berg«, wiens hooge top als met smettelooze witte wol was omhuifd en schitterde tegen het wijd lazuur.

Ook hier, in Kioto, was in de hoogere streken sneeuw gevallen. De krans van tamelijk hooge bergen, welke de oude keizersstad omlijst, droeg er de sporen van. Atagoyama en Hiei-zan [1]) hadden hun kuif als gepoederd; lange witte strepen gleden hun langs de schouders, als draden ruwe zijde, soms zich vlechtend tot een verward netwerk, elders aaneensluitend tot breede kroonlijsten, hoog tegen 't voorhoofd der ruwe rotsen gehecht.

Kobei had zich de kleppen van zijn muts over de ooren getrokken. De zon had nog geen kracht en er blies een wind, die rechtstreeks van de verstijfde velden van Siberië scheen te komen. Weinig menschen op 't pad, en die er waren schenen de koû door een sukkeldrafje te willen verschalken. De mannen hadden den neus in hun cache-nez

---

[1]) Yama en zan zijn japansche woorden voor: berg.

gedoken, de vrouwen waren blootshoofds (hare zware haren schenen haar die bravoure te veroorloven), maar met een der lange en wijde mouwen van haar gewatteerde *kimono* stijf voor den mond gedrukt, als vreesden zij te ademen.

Het was een lange weg naar dien tempel, evenals trouwens naar de meeste anderen. Kioto is een stad, die krimpt. Zij werd, sedert de opkomst van Tokio en de verlegging van het Mikado-hof derwaarts, te groot voor het getal harer inwoners, (altijd nog 280 000,) zoodat de buitenwijken eene zonderlinge agglomeratie vormen van akkers en huizen. Vroeger hadden hare tempels een net van straten om zich heen, thans zijn daarin overal gapingen en de rijst groeit weer waar vroeger menschen hune huizen hadden, waar gekocht en verkocht werd, geliefd en gehaat, genoten en geleden.

»*Kore kencho!*« Dit is de prefectuur, zei Kobei, zijn hoofd half omwendende.

Hij was gewoon mij aldus tot gids te strekken. De jinriksha-looper trekt zijn jas uit, snuit zijn neus en voert een gesprek terwijl hij zijn loop niet vertraagt en tegelijk een goeden uitkijk houdt.

Nu eens ging 't over een der lange houten bruggen over de Kamo-rivier, een smal stroompje door een zeer breed en steenig bed; dan weer langs den kant van een grachtje, waarover groote platte steenen als vonder waren gelegd; of voorbij een *gakko* (school) waaruit het gejoel en gebruis van kinderstemmen ons tegenklonk; of onder een der steenen poorten, die vóór den toegang tot een tempel zijn opgericht. Meest echter ging 't straat uit straat in, langs een reeks van kleine, onaanzienlijke houten woningen, met gevels van donkerbruin geverfde houten tralies, waarachter papieren schuiframen. Vaak waren 't armoedige perceeltjes, niet veel meer dan kramen, gedekt met een dubbel dak van zware leikleurige pannen, de muren opgetrokken van planken of van wit gepleisterde klei.

Thans mosten wij dichtbij zijn. Ik zag priesters door de straten gaan met kaalgeschoren hoofden, wijde gewaden van zwart of levendiger gekleurd gaas over hunne kimonos en met geborduurde stolae om den hals. Ik zag ook de winkeltjes veelvuldiger worden, waar priesterkostumen te koop waren, rozenkransen, vergulde heiligebeeldjes, tempellampen en kakemonos met gewijde voorstellingen. Zulke teekenen konden niet bedriegen.

„Nishi Hongwanji!" riep Kobie op eens uit, en hij liet het lemoen van het rijtuigje, aan de voorzijde door een dwarsstaaf verbonden, zachtjes op den grond neder.

Ik bevond mij voor een reeks van groote gebouwen, door muren, ruime voorhoven en palissadeeringen op steenen fundamenten van den weg gescheiden. De poorten, die tot deze tempelpleinen den toegang gaven, waren kleine gebouwen op zichzelf en van die grillige bouworde, met uitstekende balken, versierde pilaren, houten lofwerk en daken met ingebogen vorsten en omgekrulde punten, welke de Japanners van de Chineezen hebben overgenomen.

De tempel stond voor iedereen open, ook voor den vreemdeling, mits hij slechts zijne schoenen uittrok. Het ergert den Japanner niet weinig wanneer hij den Europeaan overal met zijne vuile laarzen op ziet komen, hij, die reeds werktuigelijk zijne klompen of stroosandalen vóór het huis laat staan alvorens binnen te treden. De fijne stroomat op den vloer zijner kamers is hem meer dan den westerling zijn tapijt, want ze moet onze stoelen en divans vervangen.

Maar Kobei had te lang met vreemde toeristen omgegaan om niet te weten, dat ze in den regel een hekel hebben aan dat schoenen uit- en weder aantrekken, de Amerikanen en Engelschen vooral. Hij had er dus een middel op verzonnen om tegelijk zijne broodheeren te believen en te voldoen aan de bepalingen, (die bij vele tempels op een houten bord en in de engelsche taal geschreven staan). Uit den bak van zijn wagentje onder mijne zitplaats van zoo-

even haalde hij een paar linnen overtreksels voor den dag, die hij gezwind over mijne bottines knoopte.

Daarmee was mijn kostuum *en règle* en wij stapten naar binnen.

Even lichtte ik het hoofd op, toen wij onder de poort door gingen, om op te zien naar het houten snijwerk dat het bovengedeelte vulde: kapitale afbeeldingen van den chrysanthemum en zijne bladeren, beschermd door een ijzeren netwerk daarvoor. Dit had ten doel de duiven te weren, welke even gaarne tusschen al die hoeken en gaten hun nest bouwen, als ten onzent de kraaien in een kerktoren. Midden op het voorhof stond, binnen een steenen omheining, een zware *icho*-boom, wiens breed uitstaande takken door bamboestokken gestut waren. 't Moest een voortreffelijk preservatief tegen brand wezen. Stroomen waters zou die gewijde stam uitwerpen, zoodra de vlam het heiligdom bedreigde.

En Kobei lachte witjes, toen hij 't mij vertelde.

Een breede steenen trap leidde nu op het houten bordes, 't welk het gebouw omgaf. Alles was van hout, behalve het geweldige en logge dak, een vale massa pannen; en wel sterk moesten pijlers en gebinten zijn om dien last te torschen. Het fundament was van vierkante gehouwen steenblokken en had een kathedraal kunnen dragen. Het was in waarheid de tegenhanger van »zooveel steens omhoog op zooveel houts van onder."

Door een der openstaande schuifdeuren traden wij naar binnen.

Welk een vreemde kerk, dit hoofdkwartier der buddhistische Hongwanji-sekte! Ik zag mij in eene ruimte van honderd-acht-en-dertig voet lengte en acht-en-negentig voet breedte — de reisgids van Murray verzekerde het. Vierhonderd zeven-en-zeventig langwerpig vierkante matten, wier grootte steeds standvastig blijft, waren noodig geweest om dien ontzaglijken vloer te bedekken, zonder dien daarom te verfraaien. Zware pijlers van ongeverfd *keyaki*-

hout stutten het gewelf; welke woudreuzen moesten het geweest zijn om zulke zuilen te leveren! De wanden, waar zij niet door schuifdeuren waren ingenomen, vertoonden de eentonige witte pleisterkleur onzer protestantsche kerken. Op den achtergrond sloten houten balustraden de ruimte af van het koor en altaar, en dáár ving de kerkelijke pracht aan, haast pijnlijk afstekende bij de puriteinsche naaktheid der *gejin*, het schip.

Daar zaten zij, in het halfdonker van een ontzaglijke alkoof, de Buddha's, de Amida's, de Kwannon's en de Bonten's.

Slechts eene flauwe weerglans van Gods vriendelijke zon daarbuiten gleed weifelend over hunne kolossale vergulde lichamen en teekende met geheimzinnig halflicht die in den schoot gevouwen handen; die massieve knieën, rustend in den kelk der lotusbloem; die aandachtig neergeslagen oogen en wezenstrekken, welke spraken van de dooding des vleesches, de onderwerping der hartstochten en Nirvana's verhevene rust. Nog even kon men de reusachtige gouden glorie ontwaren, die aan hunne beelden tot achtergrond gegeven is en in wijden boog boven hunne hoofden zich welft. Een getemperd lamplicht stroomde uit twee der enorme koperen tempellantaarns, opgehangen te midden van dit stomme pantheon en behield, in den strijd met het verzwakte daglicht, den boventoon.

Niets roerde zich in dit plechtig halfduister. Geen priester prevelde de litanie, geen koorknaap onstak er het wierookvat. Spookachtig stonden de bleeke waskaarsen op de koperen luchters en daarnevens, als raadselachtige plantenvormen uit de voorwereld, de metalen lotusbloemen op hunne reuzenstengels. In het schip der kerk slechts enkele geloovigen, en hunne eenzame figuren verloren zich in de wijde ruimte. Hoe kil was het hier, tusschen al die tochtige papieren schuifdeuren, en hoe onaangenaam bij de koude pracht van al die flonkerende godenbeelden.

Daar trilde de eerste menschelijke stem.

Vooraf het geluid van een paar kopermunten, die rinkelend tusschen de houten traliën der offerkist doorgleden. Daarna begon een klagende, teemende stem een gebed tot Buddha: Namu Amida Butsu! (Heil Amida, de Verlichte).

Ik keek naar den biddende. Het was een oud man, de enkele grijze haren nog op de ouderwetsche wijze in een knoop op het achterhoofd gelegd, de stramme en huiverende leden saamgekrompen onder de plooien van zijn kimono. Hij lag geknield, het hoofd op de borst gebogen, de ontvleesde handen niet gevouwen, maar met de palmen zachtjes over elkaar wrijvende, als iemand die zich een smet tracht af te wasschen. Van tijd tot tijd klapte hij even in de handen: de goden mochten eens verstrooid zijn, afgetrokken door de bespiegelingen over het Groote Uiterste; de priesters hadden hemgeleerd, dat men ze roepen mocht.

Ik zag naar Kobei — de deugniet lachte!

O zeker, hij behoorde tot jong-Japan, hij geloofde niet aan de Buddhistische santekraam. Hem was 't om 't even of hij in een vossentempel dan wel in een Buddhatempel stond. Toen wij reeds weder op straat waren maakte hij zich nog vroolijk over den ouden man, die inderdaad scheen te gelooven dat men goden kon oproepen als aan een telefoon-bureau en dat een gefatsoeneerd stuk hout de macht bezat gebeden te verhooren.

Ik wist ook dat deze jeugdige Japanner, met zijne minachting voor priesters en godsdienst, eene veldwinnende richting vertegenwoordigde. De hervormingskoorts, waaraan Japan nog lijdende is, heeft den godsdienstzin, of wat daarvan nog over was, niet ongedeerd gelaten, en er bestaat hier haast geen scherper tegenstelling dan tusschen het gemis aan werkelijke godsvrucht bij het volk en de massa tempels, waarmee het land letterlijk bezaaid is. Reeds den kinderen geeft men godenbeeldjes in handen om er mee te spelen, en Pierre Loti vraagt terecht:

»*Où finit le dieu, où commence le joujou?*«

De schrijver van een artikel in de *Nineteenth Century*,

die zelf Japan bezocht (naar 't schijnt met het oog van een wijsgeer en de beurs van een spoorwegkoning) drukt zich aldus uit:

»Den Japanners schijnt het godsdienstig gevoel geheel te ontbreken, zij hebben nooit smart en lijden geëerbiedigd, zij verbergen ze en willen zoo weinig mogelijk van angst en zorgen weten.«

Staan zij daarin, in dat laatste, dan alleen? zou men geneigd zijn te vragen. En voor 't overige, al beschouwt hij zijne heiligendagen meer als uitspanning dan als eeredienst, al staat gemeenlijk bij den tempel ook het theehuis, godsdienstig gevoel ontbreekt, althans aan oud-Japan, geenszins. Andere schrijvers hadden het dezen kunnen leeren.

»Als zij behoefte krijgen aan godsdienst, zullen zij Christenen worden«, zeide eens een vroom man: »tot heden hebben zij er geen behoefte aan; ze hebben het veel te druk met hun beschaving.«

En in dit laatste is ongetwijfeld veel waars!

Een ongewonen indruk maakten op mij de vertrekken die. eveneens aan de voorzijde open, zich rechts en links van de woonplaats der goden bevonden. Want nog nimmer had ik iets gezien, 't welk letterlijk een gouden zaal scheen te zijn. Alles aan wanden en pijlers was hier verguld, schoon 't door den tijd zijn eerste frischheid reeds lang had ingeboet. De pilaren, overigens effen en onversierd, schenen kolommen gouds te zijn; de wanden kaatsten, zelfs bij 't zwakke licht, een gloed als van de ondergaande zon terug. Om zich met een *halo* te omgeven behoefde men zich slechts onder gunstig licht tusschen deze drie muren te plaatsen.

Op die schitterende paneelen als achtergrond waren, met de eigenaardige en karaktervolle lijnen van den japanschen schilder, groote lotusbloemen afgebeeld, tusschen den rijkdom harer omvangrijke bladeren hier schuchter aan den bladsteel zich ontworstelend, daar half ontrold, ginds

in volle breedte uitgespreid. Het scheen mij een oogenblik als een vergrooting van de versieringen van een middeneeuwsch misboek, waarin de hand des geduldigen kloosterlings symbolische bloemen op een gouden *fond* teekende. Of van een der oude *pieta's* uit de school van Giotto en Cimabue, die hunne bleeke heiligen zoo gaarne tegen dien lichtenden achtergrond plaatsten.

Dit laatste beeld, meegedragen uit italiaansche musea, drong zich des te sterker aan mij op nu hier, mede langs de wanden, portretten hingen van de opeenvolgende prelaten der Hongwanji-sekte. Voorts groote kakemonos, welke aanroepingen tot Amida vermeldden, in gouden karakters op een donkerblauwen grond. Stemmige tinten, teedere tusschenkleuren zijn aan dezen eeredienst nu eenmaal vreemd. Gloeiend gelijk de zon van Japan, zijn ook de kleuren bij 't volk van Japan geliefd, om 't even waar het een vrouwedracht aangeeft, een tempel versiert of een optocht samenstelt.

Kobei wilde mij verder brengen, maar ik had van deze barbaarsche pracht mijn genoegen nog niet.

Want ook de geheele voorzijde van wat wij het koor zouden noemen, was verguld: een breede achtergrond, dien men, den tempel binnentredende, recht tegenover zich had.

Verguld was ook het raamwerk der schuifdeuren, met sneeuwgezichten beschilderd, verguld het lofwerk der *ramma*, de smalle ventilatiepaneelen tusschen den bovenrand der deuren en het plafond.

Ook den stichter der secte zag ik hier *in effigie*, gezeten in een groote relikieënkast. Het was de priester Shinran, die het afgetrokken begrip der Buddhistische leer nader tot de bevatting der groote menigte trachtte te brengen en, gelijk het Christendom doet, verlossing door genade predikte. Buddha's leerling Amida (de Amitâbâ van het Sanskriet) had voor de menschheid smaad en verdrukking geleden; zijne acht-en-veertig geloften waren vervuld en in een daarvan had hij gezegd:

»Wanneer ik Buddha (de Verlichte) zal zijn geworden, zoo er iemand is in de tien gewesten van het heelal, die verlangt wedergeboren te worden in het land der gelukzaligheid en hij zal mijn naam aanroepen tot tienmalen toe, geloovende met geheel zijn hart — voorwaar, indien hij aldaar niet wederom geboren zal worden, zoo zal ik geen Buddha meer genoemd worden."

En Shinran verkondigde, dat de berouwhebbende zondaar door de genade van Amida zou kunnen ingaan tot het Welzalige Land. Zoo hij zijne schuld erkende en om behoudenis bad, Amida aanroepende, zoo zou hij worden gerekend tot de *shojoju*, d. i. de »ten rechte voorbestemden" tot zaligheid. Zijne schuld zou aanstonds van hem genomen worden, Amida had voor hem geleden.

In onderscheiding van de vergulde godenbeelden was dat van Shinran van een zwartgekleurde houtsoort, ter hoogte van twee voet ongeveer, en kwam tamelijk scherp uit tegen het verguldsel der kast. De beeldhouwkunst der Japanners, hetzij in hout of steen, is gebrekkig; het gemis van anatomische kennis speelde den ouden kunstenaars parten. Niettemin zijn zij er in geslaagd de houten gezichten hunner heiligen en apostels zoo goed te snijden en zoo levendig te beschilderen, en daarbij zooveel uitdrukking te geven aan de oogen, die met porselein of een andere glasachtige stof ingelegd schijnen, dat er ten laatste in die groote houten poppen een verwonderlijke levendigheid is gekomen.

Zoo ook hier, en bij het aanschouwen van dit beeld in stemmigen zwarten tabbaard, gedekt met de traditioneele priesterkap, in zittende houding en met zijne steenen oogen voor zich uit starende, dacht ik onwillekeurig aan een ander heiligenbeeld in deze stad, waarvan de Japanners aannemen dat het den bezoeker steeds aanstaart, in welken hoek van het vertrek deze zich ook plaatst.

Toen ik deze tempelhal verliet, het gedeelte 'twelk voor iederen geloovige openstaat, om de bijzondere vertrekken der stichting te zien, voegde zich een priester bij mij als leidsman.

Scherpe bleekgele gelaatstrekken, waarover de haarwortels van een afgeschoren baard een vale tint hadden gelegd, die aan de slapen ineenvloeiden met de stoppelen der priesterlijke tonsuur. Eene lange tunica van zwart gaas met gedrochtelijk wijde mouwen golfde om zijn lichaam en liet slechts den benedenrand over van een wit onderkleed. In den breeden zijden gordel, welke dit oppergewaad om 't middel vasthield, stak het etui van zijn pijpje met het daaraan bevestigd tabakszakje, het eerste zoo klein dat een gewone sigaar er niet in passen zou, het tweede in den vorm en ter grootte van een damesportemonnaie. Lange geborduurde banden, in den vorm van de *stolae* der Roomsche priesters, hingen van zijne schouders naar omlaag; aan de voeten had hij witte sokken en stroo-sandalen.

Hij bracht mij in een wachtkamer, waar zich een tafel en enkele stoelen bevonden, waarschijnlijk de eenige in al deze gebouwen. Verder niets dan de *hibachi*, het groote bronzen komfoor met een paar ballen houtskool, 't welk in Japan (maar op zeer onvoldoende wijze) de plaats van kachel inneemt.

Toch was er versiering in dit vertrek, enkel door de wandpaneelen. Ook deze waren, hooger dan ten onzent eene lambrizeering, verguld en op dien gouden grond waren bamboestengels geschilderd met hunne lange en spitse bladeren, maar zoo getrouw dat men, binnentredende, inderdaad meende eenige afgesneden stokken tegen den wand te zien staan.

De priester keerde terug en zei tegen Kobei, die aan de deur was blijven staan, iets dat ik niet verstond. Doch wij gingen alleen verder. Eerst een corridor, waar de vloer uit glad *keyaki*-hout bestond, door den tijd zwart geworden. Een reeks van naast elkander liggende vertrekken kwam op die gang uit, allen met matten op den grond, beschilderde schuifdeuren en ontbloot van alle huisraad.

Verschillende motieven versierden die wanden.

De japansche schilderkunst doet zich misschien het best voor, waar zij dieren en bloemen weergeeft. In het landschap, hoewel zij vaak fraaie luchten penseelt, zondigt zij tegen het perspectief, in het menschenbeeld tegen de anatomie. Met voorliefde wasschen en doezelen zij een flauwe maan in een nevelige lucht, of een met sneeuw bevrachten dennetak, waarop een raaf zit ineengedoken, of een troep kraanvogels uit het moeras opvliegende, of een karper die tegen den stroom opzwemt, of een allee van bloeiende kersenboomen, een schildpad, wien zijn jongen op den rug klauteren, een lotusvijver, enz.

Zoo ook hier.

Bij elk paneel noemde de priester den naam des schilders, namen die ik natuurlijk nooit gehoord had en welke ik hem niet eens met juistheid had kunnen nazeggen. Ik stelde dan ook meer belang in de schepping dan in den schepper. Hier een witte pauw met breed gespreide staartvederen, daar een regen van perzikbloezems, neerzijgende van de zonnige twijgen, ginds een vlucht wilde ganzen, elders een bed vol chrysantemums of een paar visschende reigers, wilde camellia's, een sneeuwlandschap enz. Echter waren er ook jachten en optochten, ofschoon tegenover de andere in de minderheid.

Hoe verkwikkend was 't na al die naakte kamers, die corridors, koud als een kloostergang, na al dat hout en papier, weer eens een kijkje te bekomen op de levende natuur.

Het was de tuin des tempels, dien ik door een verschoven deur plotseling voor mij zag. De aanleg was in den gewonen japanschen pygmeeënstijl, een landschapje haast uit een groote Neurenburger doos. Rustig lag de zonneschijn uitgespreid over dezen stillen hof, waar geen blaadje lispelde, geen beekje murmelde. De adem des winters streek ijzig over dit plekje heen, maar het *evergreen* van heestertjes en dwergcedertjes hield het vriendelijk en kleurig.

Ook de zon hielp mee, die zulke fluweelen schaduwen deed drijven over de dikbemoste rotsblokken, zulke kalme glansen over het water van den vijver, dat wel doorschijnende olie geleek. Hoe bracht het donkere sparrenloof die steenen lantarens, zacht lichtgrijs, als naar voren; hoe flonkerde het kiezel op de paadjes, hoe trilden de schaduwen van 't lover met onzekere silhouetten op den zonnigen vliet!

Een gevoel van wijding, van sabbathsrust kwam hier het gemoed binnenstroomen. Waarlijk, hier had de groote wijze, hier had het „Licht van Azië" zelf zich kunnen nederzetten aan den oever van dat rustig water, weerspiegeling van zijn eigen gemoed, en kunnen nadenken over het raadsel des levens. Hier was een veilig schuilhoekje voor den storm der groote menschenmaatschappij daarbuiten, hier kon men tusschen den ondoorgrondelijken hemel en het ondoorgrondelijk water trachten zijne ziel los te maken en op te beuren »uit het slik deser werrelt, die zoo dwerrelt — eeuwig gaat voor 't oogenblik."

Een herhaald handgeklap stoorde mijne beschouwing.

Het was de priester. Glimlachend bood hij mij een handvol beschuiten aan en ging voort met in de handen te klappen.

Daar stond ik met mijne beschuiten, die ik werktuigelijk had aangenomen, en zag vragend den leidsman aan, die, ik gevoelde het, mij zijne opheldering toch slechts geven kon in eene taal, die ik niet verstond, althans niet genoeg verstond.

Maar weldra trok een zacht geplas in het water mijne aandacht.

Aha! nu werd het mij duidelijk. Daar kwamen ze aanzwemmen, de bewoners van dezen vijver, al meer en meer naarmate het bekende handgeklap hen uit de diepte lokte. Blijkbaar waren ze gewend hier onthaald te worden. Er waren goud- en ook zilvervisschen bij en kapitale karpers, welke de aartsvaders van deze visschen-maatschappij schenen,

anderen weer, die met groote sproeten overdekt waren en allen verdrongen zich om het hun toegeworpen aas. 't Was als wisten zij dat er geen angel in verborgen was. Hoe begeerig hapten zij met de hoornen lippen naar de op het water drijvende beschuit, die hun echter vaak ontging. Want onbeholpen en onredzaam stootten zij er dikwijls met den ronden snoet slechts tegen aan en deden dan de bete voortdobberen naar een mededinger, die er fluks mee ging strijken.

't Was mij als begreep ik nu iets beter die nationale teekeningen, waarop een japansch familiegroepje wordt voorgesteld, geleund over de balustrade van een steenen bruggetje en verdiept in het voederen der visschen. Zie den kleinen *moesko* op den arm der moeder, hoe hij met zijne knuistjes onhandig het rijstkoekje werpt, dat komt waar 't niet wezen moet. En 't schilderachtig gedrapeerde zustertje, dat het opraapt. En die jonge moeder zelve met haar delicaat geteekend gezichtje, glimlachend tegen haren kraaienden *bambino*. En die mansfiguur, welke peinzend in 't water staart, als onderkende hij in die school van dringende, elkaar het aas betwistende visschen het beeld der groote menschen-maatschappij.

Doch de priester leidde mij verder.

Nog is mij de indruk bijgebleven van de Okiroma, de groote audiëntiezaal. Het is waar dat de richels met sponningen van zwartverlakt hout, welke dezen ontzaglijken vloer in groote vierkanten afperkten, aantoonden dat hier schuifdeuren konden geplaatst worden, welke van deze eene groote kamer ettelijke kleine zouden maken. Maar nu dit niet zoo was bleef de indruk, door deze afmetingen teweeggebracht, onverstoord. Ik dacht een oogenblik aan de zaal van den Grooten Raad in het Venetiaansche Dogenpaleis. Ook daar zulk eene verbijsterende ruimte, ook daar eene muurbeschildering de vier wanden rond.

Zeker, veel verder ging de vergelijking niet. Het onderscheid tusschen italiaansche en buddhistische ornamentiek

was daarvoor te groot. Ook was hier alles te sterk sprekend nationaal, te eigenaardig japansch dan dat een westersche herinnering zich lang in den geest zou kunnen handhaven. Het was weder een half-denkbeeldige vogelenwereld, afgewisseld met bloemstukken, landschappen en enkele genretafreeltjes, welke hier de wanden versierden. Het was een overvloed van groene bamboetwijgen, van feniksen en ook — als had men een tegenstelling bedoeld — van ganzen; van bloeiende kersenboomtakken en sneeuwgezichten. En zeer velen waren in dien eigenaardigen trant, gebrekkig en ouderwetsch, maar naïef en oorspronkelijk, waarin de meeste japansche schilders ook nu nog werken. In den maalstroom van westersche hervormingen, die dit merkwaardig volk heeft meegesleept, schijnt hunne beeldende kunst nog maar voor een gering gedeelte te zijn vervoerd.

Smeltende, vage omtrekken; zachtgepenseelde vormen; schaduwbeelden van vogels, die men zelf niet te zien krijgt, over een wollig sneeuwveld; onzekere tinten, zwevende boven een even aangeduiden grond; weerkaatsingen van een omfloersde maan op een niet begrensd water; schemerende bergtoppen door ijle wolken borend — en dan weer de schelle kleuren van een optocht, welke tevens een staalkaart van nationale kostumes is, het gechargeerde menschenbeeld, groteske dierfiguren en onwaarschijnlijke landschappen, het is altemaal een der oorspronkelijkste en der zonderlingste verwarringen van waarheid en verbeelding.

Mijn leidsman toonde mij de *tokonoma*, eene indieping in den wand met opgehoogden vloer, welke de eereplaats van een japansch vertrek uitmaakt. Ons zou ze voorkomen als een alkoof zonder deuren.

Hier waren de vloermatten en ook de wandpaneelen gevat in breede zwarte lijsten van verlakt hout, terwijl uit de laatste (bij wijze van deurknop) gekleurde zijden koorden afhingen, bijkans zoo dik als kabeltouwen en in een kunstigen knoop gelegd. Misschien — de zaal was er groot

genoeg voor — was in deze Buddhistische *aula* eenmaal kerkvergadering gehouden en hadden op deze eereplaats de beschreven vaderen gezeten op hunne zijden kussens, de schriftgeleerden in hunne wijde tabbaarden, de oudsten des volks en de voorgangers der gemeente.

En hier op deze vergulde paneelen hadden eenmaal de uitnemendste onder de kunstenaars van Dai Nippon [1]) vorm gegeven aan hunne droomerige gedachten; hier hadden zij eendrachtig gearbeid aan de versiering van een nationaal heiligdom, hier een school van jongeren gevormd, onbewust dat de tijd reeds naakte, welke aan eene nieuwe orde van denkbeelden, ook in de kunst, het aanzijn zou geven.

Het oude Japan verdween, het nieuwe rees op.

Ja, daar stond het in den persoon van Kobei!

Van onder de klep van zijn jockey-petje gluurde de knaap spotachtig en tevens nieuwsgierig uit zijne zwarte kijkers naar den *ijin*, den vreemdeling, welke daar voortschreed aan de zijde van den Buddha-priester, de een de levende tegenstelling van den ander.

Zoo was het ook.

De reusachtige tempel van Nishi Hongwanji gelijkt op niets minder dan op een westersche kathedraal; tusschen den Japanner en den Europeaan bestaat weinig levend verband, ternauwernood nog dat van het algemeen menschelijke.

Het is, gelijk een fransche reiziger het heeft uitgedrukt: wij begrijpen deze maatschappij niet, wij missen het inzicht in de toestanden en de menschen — »c'est trop loin dans l'échelonnement des races de la Terre.

»Entre ce Japon et nous, les différences des origines premières creusent un grand abîme".

[1]) Groot Japan.

In Tokio.

Het vroegere Jeddo is zóó dicht bij Yokohama gelegen, nog geen uur sporens, dat de meeste bezoekers van het land er eenigen tijd doorbrengen.

Niet ten onrechte heeft men de ontzaglijke stad vergeleken bij eene aaneenschakeling van dorpen. Hier woont de keizer in een uitgestrekten hof, met wallen en grachten omgeven, een kleine stad in de groote; hier bevinden zich de voornaamste openbare gebouwen des lands, de groote winkelbazars, vermaarde tempels bij de vleet, een kleine diergaarde, een weidsch museum, in modernen stijl opgetrokken parlements- en akademiegebouwen, de bureaux der ministeriën, enz.

Hier ontmoet men ook de meeste kenteekenen van die westersche beschaving, welke den japanschen patriot en behoudsman een doren in 't oog is. De europeesche huurwagen begint er zich naast de nationale *jinriksha* te vertoonen en op straat komt men telkens een sluikharig heertje tegen met geelachtig gezicht en nauwe oogspleten, gekleed in europeeschen frak, wit vest en »pantalon collant" als vertegenwoordiger van een nieuw geslacht.

Want Nieuw Japan doet steeds zijn best om de moderne beschaving bij te houden en stapt zoo hard als zijne korte beentjes het maar veroorloven. Nieuw Japan draagt, in den winter, jassen met bont gevoerd, en soms wel een eleganten pels; het rookt havana-sigaren van zeven dollars de honderd; het speelt *torompo* (whist), ofschoon dan niet heel fijn, en

ook biljart. Hunne dunne en lenige vingers zijn er haast op gevormd om »effect te geven," of een bal te »snijden."

Nieuw Japan moet ook zijne villa's hebben.

Het is zeer *fashionable* zijne eigene buitenplaats te bezitten en de rijke edelen besteden er schatten aan.

Deze villa's der grooten, welke men vooral in den omtrek van Tokio vindt, vereenigen het westersche met het nationale karakter, doordien het huis op de woningen der Europeanen te Yokohama gelijkt en de tuin veelal in den japanschen stijl is aangelegd. Het eerste brengt als van zelf mee, dat ook europeesch meubilair moet worden aangeschaft. Trouwens, dit begint ook in de lagere klassen door te dringen, vooral wat twee artikelen betreft: de lamp en de klok.

Vroeger brandde men hier te lande slechts kaarsen, en de japansche tijdmeter was al een zeer zonderling voorwerp. Thans treft men dien meest alleen op de verkoopingen van curiositeiten aan. De straatventer met goedkoope duitsche petroleumlampen is nu een gewoon verschijnsel in de straten geworden, en de winkel van amerikaansche klokken eveneens.

Er is iets waars in de opmerking, welke de schrijver van een artikel in de *Fortnightly Review* maakte over het invoeren van nieuwe levensbehoeften en het standpunt van Nieuw Japan. Hij zeide o. m.:

»Japan heeft op de europeesche natiën, die zich langzamerhand naar telkens veranderende toestanden hebben moeten voegen, één ding voor. Het begint nl. den wedloop met ons op het punt, waar wij nu zijn aangekomen. Wanneer het, om een voorbeeld te noemen, zijn ouderwetsche kaarsen wil afschaffen, behoeft het niet door al de opeenvolgende phasen van meer en beter verlichting te gaan, welke in Europa doorloopen zijn: betere kaarsen, lampen met allerlei samengestelde mechaniek, patentbranders, gastoestellen van allerlei inrichting, enz. Het kan terstond de electriciteit als beweegkracht en lichtbron toepassen. De laatste ver-

beteringen van Edisons bewonderingswaardige uitvindingen werden inderdaad reeds in japansche winkels aangewend, voordat europeesche paleizen er gebruik van konden maken."

Dit geeft haast een indruk alsof er wel in iederen winkel in Japan een Siemens' gloeilampje hing, maar het is er ver van af. Een petroleum-hanglamp met papieren kap brengt meestal de verlichting aan. Electrisch licht vindt men daarentegen het meest, waar men het 't minst zoeken zou, nl. in de inrichtingen gelijk de schrijver van *Klaasje Zevenster* er ons een geschilderd heeft in het etablissement van mad. Mont Athos.

Men moet aannemen dat in Japan zulke zaken bloeien, want in die hetaerenwijken vindt men mede de ruimste en fraaiste huizen. De vermaarde Yoshiwara is een der *sights* van de hoofdstad Tokio, welke geen conscientieus reiziger verzuimt te bezoeken. De correcte Murray, de samensteller van den meest gebruikten reisgids over Japan, vermeldt deze stedelijke bezienswaardigheid der hoofdstad uitdrukkelijk en bijna alle schrijvers over land en volk hebben er zich meê bezig gehouden.

Niet enkel mannen komen hier, maar ook vrouwen, welke hare zusters of ook maar alleen hare kennissen komen spreken, als voor het hek van een klooster. Des avonds en bij gunstig weder is het daar een ware pantoffel-parade, waarbij men gansche gezinnen door de verlichte straten ziet drentelen.

Men stelle zich (in een afzonderlijk kwartier der stad) eenige breede, nette straten voor, met flinke huizen van twee en drie verdiepingen, allen electrisch verlicht en met verandahs aan de straatzijde. De voorkant der benedengalerij is afgesloten met traliewerk en daarachter zit in het volle licht en in fantastisch, dikwijls kostbaar kostuum, een dozijn vrouwen of meer op de nationale stroomat. Allen zijn geblanket met een soort van wit poeder, waarbij het gitzwart kapsel, schitterend als verlakt hout, scherp

afsteekt. De lippen zijn niet alleen rood geverfd, maar ook nog met een dun randje verguldsel belegd en laten fraaie, witte tanden zien. Onder de oogen is soms een schaduw gepenseeld om ze grooter te doen schijnen, hetgeen bij Japansche oogen waarlijk niet overbodig is. De keurige kleine handjes gaan schuil in de lange pagode-mouwen; de *kimonos*, waarin de meestal bevallige gestalten zijn gedrapeerd, vertegenwoordigen een klein kapitaaltje, zoo kleurig, zoo gloedvol en zoo duur is de zijde, waarvan ze vervaardigd zijn.

Zoo zitten ze een ganschen avond op de vierkante kussens, waarmede de matten belegd zijn en somtijds tegen een gouden achtergrond, nl. de beschilderde papieren schuiframen, welke den bewegelijken wand uitmaken.

Ze babbelen met de kleine mondjes honderd uit, ze lepperen een kopje *o'cha* (thee) of lurken aan bespottelijk kleine tabakspijpjes. De *adat* is dat ze zich stil en roerloos houden, zonder den schijn aan te nemen alsof ze de voorbijgangers en hen, die voor het traliewerk staan, opmerkten — maar die *adat* is bezig te verdwijnen.

Het geheel geeft den indruk alsof men in een reusachtige menagerie tusschen twee rijen van hooge kooien doorwandelde, met levensgroote en schilderachtig uitgedoste vrouwen in plaats van wilde beesten.

Ongelukkig schijnen ze zich in 't geheel niet te gevoelen, eerder als waren ze in een gezelschapszaal. Pierre Loti heeft dat ook opgemerkt, ten minste hij schrijft:

„Rien de cet air triste, honteux, que prend la prostitution dans nos pays d'Occident. Ici cela se passe avec une impudeur inconsciente, une bonhomie enfantine et drôle. Ce quartier est, le soir, la promenade aimée des jeunes filles, qui ont toujours, derrière les petites barrières ajourées, quelque connaissance, une cousine ou une soeur. C'est aussi le rendez-vous des familles: on y vient tous ensemble, avec les grands parents et les petits-enfants."

Er blijkt wel uit dat de Japanners op 't stuk van vrije

liefde andere denkbeelden hebben dan westersche volken. Ik zou durven zeggen: betere. Wanneer — zoo redeneeren zij — arme ouders hunne zeer jonge kinderen aan zulk eene inrichting verkoopen (voor een zeker aantal jaren), omdat zij te behoeftig zijn het kind behoorlijk in 't leven te houden, en omdat zij weten dat het ginds betere opvoeding en betere verpleging geniet dan aan hen mogelijk zou het zijn te geven, dan is zoo'n kind *misschien* te beklagen, maar nooit te minachten.

Er werd over beschikt; het had geen deel aan zijn lot.

En wederom: wanneer een gezin deerlijk achteruit komt en, om den ondergang der ouders af te wenden, de dochter verkoopt zichzelve, dan is zij ook te beklagen, maar nooit te minachten. Integendeel.

De Japanner echter plaatst zijne minachting waar ze behoort, nl. op de mannen en vrouwen, die zulk eene inrichting op touw zetten en besturen. De courtisane zelf, wanneer ze haren termijn heeft uitgediend (hoogstens tot haar 27ste jaar) keert in de maatschappij terug zonder dat iemand een blaam op haar werpt. (Men weet dat de javaansche dorpsmaatschappij omtrent het verleden eener ex-*ronggeng* ook tamelijk onverschillig is.)

Twee kansen heeft zij gedurende haren diensttijd, een slechte en een goede. De eerste wanneer zij bij het eindigen harer verbintenis in schuld zit, als wanneer de eenige oplossing vaak deze is: dat ze zich voor een nieuwen termijn heeft te verbinden. De tweede kans is om een goed huwelijk te doen met een bezoeker der Yoshiwara, en dit gebeurt niet zelden. De Japanners verklaren zelfs, dat de meeste *mariages d'inclination* in die huizen tot stand komen.

In het volksleven neemt deze vermaarde wijk een belangrijke plaats in. Menige romantische verbintenis komt er tot stand, maar ook menige tragedie heeft er plaats.

De Yoshiwara komt herhaaldelijk voor in de letterkunde en dramatiek des volks. Tal van schrijvers deden hunne helden en heldinnen daar optreden; menig drama speelt op dat tooneel.

Een der meest bekende geschiedenissen, daar voorgevallen, is die van Gompachi en Komurasaki, naar wier graf in de nabijheid van Tokio het tegenwoordig geslacht nog zijn pelgrimstocht doet, gelijk in Frankrijk naar de graven van Abélard en Héloïse.

De held van dat verhaal is een moordenaar en de heldin eene courtisane, maar in de oogen der Japanners hindert dat geen zier. Hun tragisch uiteinde en trouw tot in den dood maken alles goed. Een schoon jonkman, Shirai Gompachi genaamd, had in drift een manslag begaan, en ten einde een bevel tot *Seppuku* (buik opsnijden) te ontgaan vluchtte hij uit zijne provincie naar de hoofdstad, toenmaals nog Jeddo genaamd. Op weg daarheen in een herberg overnachtende werd hij uit zijn slaap gewekt door een schoon vijftienjarig meisje, 't welk hem mededeelde dat de herberg de schuilplaats was van eene rooverbende, die besloten had hem ter wille van zijne kostbare wapenen te vermoorden. Zelve was zij gestolen geworden uit haars vaders huis en gedwongen om hier het werk eener dienstmaagd te verrichten.

Gompachi was een moedige knaap, daarbij zeer ervaren in het zwaardvechten en toen zijne vijanden kwamen om hem in zijn slaap te overvallen, doodde hij ze achtereenvolgens. Daarop bracht hij het meisje, 't welk Komurasaki heette, terug naar hare ouders, welke hem op allerlei wijze hunne dankbaarheid toonden. De vader wilde hem zelfs als zoon aannemen, maar de jonkman had er zijn hart op gezet de wereld te zien, in de eerste plaats het groote Jeddo. Na een paar maanden samenzijn dreef hij dit verlangen door en nam afscheid, aan de schoone dochter des huizes, welke haar hart aan hem was kwijt geraakt, belovende terug te zullen komen.

In Jeddo kwam Gompachi echter in slecht gezelschap, dat hem spoedig den verkeerden weg opbracht. Gehuisvest bij den deken van het koopmansgilde, die hem eenmaal uit een dreigend gevaar had verlost, geen ambacht ken-

nende waarmede zich bezig te houden, bracht hij zijn tijd door met nietsdoen, *saké* drinken en straatschenderij, terwijl hij alras een getrouw bezoeker werd van de Yoshiwara.

Toen dit leven geruimen tijd geduurd had vernam hij, dat er in de befaamde wijk een nieuwe »ster" was aangekomen, welke in schoonheid, geest en vrouwelijke talenten alle andere bewoonsters overtrof. Hij ging daarop naar het huis genaamd *De Drie Zeestranden*, waar zij woonde en zag — Komurasaki!

Het was de oude geschiedenis.

»Sedert gij ons verliet," zei het meisje snikkende, »heeft het geluk zich van mijns vaders huis afgewend. Hij ondervond tegenspoed in zijne zaken, zoodat hij eindelijk tot den bedelstaf was gebracht. Geen raad wetende om mijne ouders te helpen, verkocht ik dit mijn ellendig lichaam aan den meester van dit huis. Doch het mocht niet baten. Het geld, dat ik hun zond, bracht hun geen voordeel en eindelijk zijn zij van gebrek en verdriet gestorven."

Hiermeê was de verbintenis tusschen deze beiden weder vernieuwd, zij beloofden elkander niet meer te verlaten. Doch Gompachi had geen geld om zijne beminde los te koopen. Hij bezocht haar dagelijks, zoolang zijn gastheer hem nog eenige penningen wilde langen, en toen deze bron opdroogde, beschaamd om zonder de gebruikelijke gift bij Komurasaki's meester te komen, versloeg hij op den openbaren weg een reiziger en schudde het lijk uit. Met dit bloedgeld bevredigde hij den eigenaar van *De Drie Zeestranden* en sedert ging hij voort met dooden en rooven, enkel opdat hij met zijne geliefde zou kunnen samen zijn.

Na de deken, die hem uit zijn huis zette, kreeg ook de overheid lucht van Gompachi's wandaden en toen men hem eindelijk op heeterdaad betrapte, werd er kort proces met hem gemaakt. Hij werd naar Suzugamori, de openbare gerechtsplaats, gevoerd en daar onthoofd.

De oude deken, die altijd genegenheid voor den ver-

doolde had behouden, nam het lijk en begroef het in zijn boomgaard, opdat het niet aan raven en gieren ten prooi zou strekken.

In den avond van dien dag kwam de getrouwe Komurasaki, welke uit de Yoshiwara gevlucht was, naar die plek en weende er lang en bitter. Want zoo hij een moordenaar was geworden, het was om harentwil geweest. Daarop deed zij een gebed voor de rust van zijne en van hare ziel, en een dolk uit haren *obi* (gordel) nemende, dreef zij dien in hare borst en stierf.

De priesters van den naburigen tempel ontfermden zich over het lijk der ongelukkige en groeven voor haar een graf aan de zijde van haren Gompachi.

Zoo luidt het verhaal van deze twee gelieven, een verhaal dat maar al te waar, en in de geschiedenis der Yoshiwara geenszins eenig is.

Tijdens mijn verblijf te Tokio begaf ik mij naar de plek, een boomgaard, door een schutting afgesloten. De sleutel van de deur dier schutting bevond zich in een naburig theehuis en de jonge deern, welke ons den toegang ontsloot, speelsch en lachend als de meeste japansche meisjes van dien leeftijd, scheen al bitter weinig onder den indruk te zijn van deze tragische geschiedenis. Waarschijnlijk dacht ze meer om het nikkel muntstukje ter waarde van vijf centen, dat ze in mijne hand zag blinken, dan om Gompachi en Komurasaki, die nu reeds 230 jaren dood waren.

Aan de plek zelf was niet veel te zien. Een zwartgeverfde schutting, eenige oude vruchtboomen welke een put overschaduwden en twee overeind staande tafelsteenen, van boven halfrond en met eene inscriptie in japansche karakters, dat was al. De verzakking der zerken en de dikke korstmossen daarop getuigden voor hun ouderdom. Eenige halfverbrande wierookstokjes en verdorde bloemen lagen op de graven, terwijl aan de takken der struiken in de nabijheid reepen papier waren bevestigd met namen van bezoekers, en misschien eene buddhistische spreuk of gebed.

Men vereerde deze graven dus nog altijd

De Japanners noemen de plaats *Hiyoku-zuka*, d. i. heuvel van den *hiyoku*, een fabelachtigen vogel, die als zinnebeeld geldt van getrouwe liefde.

Aldus heeft de Yoshiwara ook zijne historische personen. Dat het volk de plaats zelve met geheel andere oogen beschouwt als men in Europa zou doen, blijkt wel daaruit, dat de vrouwen er geenszins hare kaste — om zoo te zeggen — verliezen, en dat somtijds gehuwde vrouwen, om verbetering in de achteruitgaande zaken harer echtgenooten te brengen, voor een poos kalmweg bewoonsters der Yoshiwara worden. Dr. Pompe van Meerdervoort zegt in zijn werk over Japan, dat de soortgelijke inrichtingen van Nagasaki en Simonoseki het recht hebben om keizerlijke insignia te voeren (alsof 't hofleveranciers waren!), omdat zij in vroeger jaren groote diensten bewezen aan de keizerlijke legers te velde, waarvan zij de gewonden verpleegden. Keizerlijke gouverneurs overtuigen zich op hunne jaarlijksche inspectiereizen, dat die inrichtingen in hare verkregene voorrechten worden gehandhaafd.

Genoemde geneesheer gaf zich, maar vergeefs, moeite bij de regeering tot afschaffing van dezen gewettigden slavenhandel, waarbij ouders hunne kinderen verkoopen en de staat het contract beschermt.

De meisjes, die aanvankelijk page spelen bij de volwassene vrouwen, worden goed gevoed en gekleed, leeren lezen, schrijven, zingen, guitaarspelen, de huishoudelijke werkzaamheden en ontvangen menigmaal, *mirabile dictu*, onderwijs in de zedekunde van priesters. Met haar vijftiende jaar worden zij opgenomen in het groote gild en blijven gemeenlijk tien jaar verbonden.

Dr. Pompe verhaalt een geval uit zijne geneeskundige loopbaan in Japan, dat inderdaad treffend is en weder een doorslaand bewijs geeft van de mate, waarin het kinderlijk gevoel bij de mongoolsche volken ontwikkeld is.

Een zeer schoon zeventienjarig meisje verloor hare moeder,

terwijl de vader aan eene acute oogziekte leed. Een japansche doctor had beiden behandeld en beiden te vergeefs, zoodat de lijder na den dood der vrouw dr. Pompe's hulp kwam inroepen. Doch deze kon het gezichtsvermogen van den vader niet meer redden; de man werd volslagen blind en zijn gezin, waaronder nog drie jeugdige kinderen waren, verviel tot armoede. De oudste dochter werkte dag en nacht om wat te verdienen, maar kon alleen het wiel niet uit de modder krijgen. Alle zaken van waarde waren reeds verdwenen, de begrafenis der moeder had veel gekost en nog had men haar graf niet met een zerk kunnen dekken, voor een Japanner een bittere grieve.

In die bange dagen kwam ook nog de japansche doctor en vorderde zijne betaling. Dit was »de laatste stroohalm, die den rug des kameels breekt«: — buiten weten des vaders ging het meisje naar de Yoshiwara en verkocht zich. Met het geld betaalde zij den doctor en een steen op het graf der moeder.

Doch voor den blinden vader was dit te veel. Men vond hem, nu zijne dochter hem verlaten had, in stille wanhoop neêrzitten, zeggende dat hij thans slechts verlangde te sterven.

Dr. Pompe kwam toen tusschenbeide. Hij betaalde den losprijs en gaf den vader zijne dochter terug, terwijl ook voor het verder onderhoud des gezins gezorgd werd.

„Vader en dochter" — zoo besluit de schrijver — »bleven mij voortdurend bewijzen hunner dankbaarheid geven en nog een dag vóór mijn vertrek naar Holland strompelde de blinde grijsaard naar mijne woning om mij een laatst vaarwel toe te roepen. Wie zal nu na dergelijke bijdragen de japansche prostituées nog in het algemeen verachten?«

Zoo de heer Pompe al vergeefs bij de regeering aanklopte om althans dit pandelingschap van kinderen te doen ophouden — en geen wonder, want de instelling is eeuwenoud en diep geworteld in het volksleven — men kan evenwel niet zeggen dat het ministerie zich de be-

langen der japansche vrouwen niet aantrekt. In eene circulaire, door de ministers van buiten- en van binnenlandsche zaken onderteekend en het gansche land door gezonden, werd aan alle bestuurshoofden gelast streng toe te zien op den clandestienen vrouwenhandel. Het heette daarin, dat ronselaars het binnenland doorreisden om vrouwen te werven voor overzeesche bordeelen, nadat men ze eerst met allerlei schoone beloften belust had gemaakt op een lucratief en eervol bestaan aan gene zijde van de Stille Zuidzee.

(*Tout comme chez nous!* derhalve — men weet hoeveel Duitsche meisjes door handig gestelde advertenties en tusschenkomst van *entremetteuses* naar het buitenland en in het net gelokt werden.)

De japansche consuls in het buitenland — zoo werd verder gezegd —, bij welke de bedrogen vrouwen zich somtijds beklaagden, stonden veelal machteloos tegenover die praktijken, weshalve het in Japan zelf als waarschuwend voorbeeld behoorde bekend te worden gemaakt welk lot reeds aan zoovelen in den vreemde beschoren was geworden.

Het is niettemin waarschijnlijk dat er nog ettelijken door de mazen van het net kruipen, want de japansche vrouw is wegens hare pikante schoonheid, beminnelijk karakter en huiselijke deugden in den vreemde gezien. Bijna in alle voorname plaatsen langs de amerikaansche kust der Pacific treft men haar aan; te Singapore is eene aanzienlijke kolonie gevestigd en groot, naar verhouding van het cijfer der europeesche bevolking, is ook het aantal japansche huishoudsters op de Delische tabaksplantages.

Als pandeling voor de schuld der ouders gaat het japansche kind over in de handen der trafikanten in menschen; als pandeling voor haar eigen schuld gaat de japansche vrouw de zee over. Toen dr. Pompe bij de regeering over dit misbruik remonstreerde en preventieve maatregelen trachtte uit te lokken, werd hij afgescheept met het zeggen: »zeer moeielijke zaak in Japan; lichaam is eigendom, waarover niemand wat te zeggen heeft“ enz.

De persoon der japansche hetaere is eenigermate geïdealiseerd geworden in een der nieuwere fransche romans.

Madame Chrysanthème (vertaling van den Japanschen vrouwennaam *Kikoe-san*) is de geschiedenis van eene japansche *njai*, die een huwelijk over den puthaak sluit met den zeeofficier Pierre Loti.

Met verfrisschenden eenvoud wordt ons die betrekking al spoedig aan 't verstand gebracht. Hoe het aankwam, voortduurde en afliep.

Hoe het aankwam?

Lieve hemel, er lag een fransch oorlogsschip (dat van den schrijver) in het dok te Nagasaki en bij de officieren, welke gedurende de reparaties aan den wal zouden logeeren, was in dienst een waschman, „au cas de besoin" tevens huwelijksmakelaar die op een goeden dag kwam aanzetten met een jong deerntje, omstuwd door een sleep verwanten.

Alles gaat met wederzijdsch goedvinden, van den kant der jongejuffrouw zelve niet het minst. Maandelijks zooveel dollars en een gemakkelijk leventje! Er wordt groote bijeenkomst gehouden, met thee en gebak. Eindelooze complimenten van de verwanten, eindelooze redekavelingen; warme aanbevelingen van monsieur Kangourou, den waschman; koketteeren van de geblankette kleine met den jeugdigen zeeofficier!

Men verwacht nu, dat de zaak beklonken is.

> Fischerin, du kleine,
> Liebe mich alleine!

In het geheel niet!

De kandidate voldoet niet, de kandidate wordt afgewezen. Ze is te jong, te ordinair, te mager misschien, *enfin*, men wil haar niet.

Blijft de moeilijkheid om haar terug te sturen zonder het decorum te kwetsen.

En monsieur Loti buigt zich naar monsieur Kangourou om hem toe te fluisteren:

„Zij is te blank, zij ziet er te veel uit als onze fransche

vrouwen en voor de verandering wilde ik juist een geeltje hebben."

»Dat komt van het blanketsel, meneer", werpt Kangourou tegen. »Daaronder is ze geel, dat verzeker ik u!"

Het helpt niet, en de gansche theevisite verdwijnt.

Maar er is eene andere, op wie Loti's vriend de aandacht vestigt, eene die zich *niet* kwam aanmelden, die hier alleen uit nieuwsgierigheid gekomen was om te zien hoe 't af zou loopen — madame Chrysanthème.

En met deze wordt de zaak spoedig in orde gebracht. Monsieur Kangourou ontvangt zijne makelaarscourtage en ieder is tevreden, behalve het geweigerd juffertje.

Dit alles bekomen wij te lezen op fraai geglansd papier en in een tekst, versierd met keurige gravures, als gold het hier een opvoedkundig werk *édition de luxe*. De verdere inhoud bevat slechts de dagelijksche kleine voorvallen in dit ongewijde huwelijk, afgewisseld met schetsen van de natuur en het leven in Japan; het relaas van de samenleving te Nagasaki met meerdere zeeofficieren, eveneens door de tusschenkomst van M. Kangourou »gehuwd«; eindelijk het vertrek van het schip en het afscheid van madame Chrysanthème.

Was er, ongeacht het kortstondige van deze verbintenis, toch iets als liefde bij deze Japansche schoone?

Quien sabe! Loti heeft al dien tijd uit hare werkelijke gevoelens voor hem, of voor zijn vriend Yves, op wien hij meende jaloersch te moeten zijn, niet wijs kunnen worden.

Maar zoo weinig was het eene idylle dat, toen hij kwam om haar een laatst vaarwel te brengen, hij haar verraste in de bezigheid om een stapeltje dollars, zijne afscheidsgift, met een hamertje een voor een te »klinken", om te zien of er ook valsche onder waren.

Na Zola behoeft men zich misschien over niets meer in Frankrijk te verwonderen, maar zoo dit werk in het Hollandsch ware geschreven en in Holland uitgegeven,

dan zou de kritiek zich waarschijnlijk niet malsch betoond hebben. In Frankrijk echter biedt men den schrijver een zetel in de Akademie aan.

Misschien is het ook wel een teeken des tijds, dat deze japansche huishoudster-geschiedenis in het Engelsch is vertaald geworden door eene *dame*, miss Hettie E. Miller. Wellicht geldt het echter voor eene verzachtende omstandigheid, dat deze dame eene Amerikaansche is.

Sommige vrouwen in Japan doen intusschen meer echte huwelijken met vereemdelingen dan madame Chrysanthème. De statistiek van den burgerlijken stand over het afgeloopen jaar 1892 wees uit, dat er zes japansche vrouwen wettig gehuwd waren met vreemdelingen. Doch van deze laatsten waren drie Chineezen; de overigen twee Engelschen en een Duitscher.

Zeker is dit niet veel, wanneer men op de massa verbintenissen in dit land let in den trant van Pierre Loti's huwelijk. Het concubinaat is er eene wijdvertakte instelling, en dit dagteekent reeds uit de oude tijden van de Hollandsche factorij op Deshima, gelijk Valentijn vermeldt. Een geëmployeerde van die factorij, zekere De Wolff, gaf indertijd een klein werkje in het licht, waarin meer de moderne toestanden werden behandeld, en ook hij gewaagt er van.

Dit zijn intusschen zaken buiten de Yoshiwara's om (ook de andere groote steden van Japan hebben hun Yoshiwara) en raken het eigenlijke volksleven niet.

In dat volksleven blijft het »Bloemenkwartier" een groote plaats beslaan; het is eene instelling waar de lotwisselingen van menig burgergezin mede verknocht zijn, en eene andere, ook eene betere, dan die van het westersche *lupanarium*.

Reeds hierom, dewijl het eene openbare, door den Staat beschermde instelling is en waar de *vrouw* niet als in Europa te gronde gaat.
